

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

**«ΜΕΛΕΤΗ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ
ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ»**

ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
του Κ.Π.Σ. 2000 – 2006»
ΜΕ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ – Ε.Κ.Τ. ΚΑΙ
ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ**

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2008

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα «Μελέτη Σύνδεσης της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με την Αγορά Εργασίας Μέσω της Προώθησης της Επιχειρηματικότητας» εμπίπτει στους άξονες προτεραιότητας 4,5,6 «Αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας» και τους ειδικούς στόχους 4.3,5.3,6,3 «Αποτελεσματικότερη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ».

Το παρόν κείμενο αποτελεί το τελικό παραδοτέο της μελέτης και αφορά στο σύνολο της μελέτης. Αποτελείται από επτά (7) κεφάλαια τα οποία περιλαμβάνουν την Εισαγωγή, τη Σύνδεση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με την Αγορά Εργασίας Μέσω της Προώθησης της Επιχειρηματικότητας, τη Διεθνή Εμπειρία, την Ανάλυση της Υπάρχουσας Κατάστασης, τη Στρατηγική / Στόχους, τις Προτεινόμενες Δράσεις και τα Αναμενόμενα Αποτελέσματα.

Η μελέτη υλοποιήθηκε από την παρακάτω ομάδα ερευνητών και συνεργατών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας:

Παντολέων Σκάγιαννης (Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου)
Καθηγητής Πολιτικής των Υποδομών και πρ. Πρόεδρος του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (ΤΜΧΠΠΑ),
Αρχιτέκτων ΑΠΘ, MA, D.Phil. Sussex (U+R Studies), UK

Ζουμπουλάκης Μιχαήλ
Αναπληρωτής Καθηγητής Μεθοδολογίας και Ιστορίας της Οικονομικής Σκέψης και Πρόεδρος του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
Πτυχίο του Οικονομικού Τμήματος της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών ΑΠΘ
DEA, Doctorat, Paris 1 Pantheon-Sorbonne, France

Γεώργιος Σταμπουλής,
Μηχανικός Παραγωγής και Διοίκησης, Πολυτεχνείο Κρήτης,
MSc., D.Phil. Sussex (SPRU) UK

Απόστολος Παπαδούλης
Πρόεδρος Εκτελεστικής Επιτροπής Συνδέσμου Βιομηχανιών Θεσσαλίας και
Κεντρικής Ελλάδας (ΣΒΘ&ΚΕ)
Οικονομολόγος, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Διδακτορικό, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής
Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Άννα Ζυγούρα
Φυσικός, Universite Lille I,
DESS Οικονομικές και Κοινωνικές Σπουδές για την Ανατολική Ασία, Lille I, France

Τζερεμές Νικόλαος
BSc Business Information Technology, Leeds Metropolitan University, UK
MBA in International Business, University of Leeds, Leeds University Business
School, UK
Διδακτορικό, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πέτρος Ροδακινιάς
Μηχανικός Χωροταξίας Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης (M.Sc.)
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Γεώργιος Καπαρός
Υποψήφιος Διδάκτωρ ΤΜΧΠΠΑ
Μηχανικός Η/Υ και Πληροφορικής, Πολυτεχνείο Πατρών
Msc. Decision Sciences, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
MSc. Development & Planning, UCL

Αρετή Πασχάλη
Οικονομολόγος, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο
Πανεπιστήμιο

Σοφία Κεσσοπούλου
Μηχανικός Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης (M.Sc.)
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Η ανεργία των νέων στην Ελλάδα και η σύνδεσή της με το επίπεδο εκπαίδευσης	1
1.2 Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης	10
1.3 Πολιτικές της Ελλάδας	17
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή	28
2.2 Περί Επιχειρηματικότητας	30
2.3 Η Επιχειρηματικότητα στα προγράμματα σπουδών των ΑΕΙ	33
2.4 Επαναπροσδιορισμός του περιεχομένου της «εκμάθησης» της επιχειρηματικότητας	35
2.5 Ενθάρρυνση της επιχειρηματικής παιδείας στο Πανεπιστήμιο	40
2.6 Ο ρόλος της δια βίου μάθησης στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας	42
2.7 Σύνδεση με άλλες δράσεις προώθησης της επιχειρηματικότητας	46
2.8 Συμπεράσματα	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

3.1 Εισαγωγή	50
3.2 Θεωρητικό και Ιστορικό Πλαίσιο	52
3.3 Σύγχρονες τάσεις της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα	58
3.4 Εκπαίδευση και επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη	60
3.4.1. Σε Εθνικό επίπεδο	60
3.4.2. Εκπαίδευση και επιχειρηματικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση	64
3.5. Εκπαίδευση και Επιχειρηματικότητα στις ΗΠΑ	71
3.5.1. Το εννοιολογικό πλαίσιο της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα στις ΗΠΑ	71
3.5.2. Η δραστηριότητα σχετικά με την «εκμάθηση» της επιχειρηματικότητας των πλέον δραστήριων Πανεπιστημίων των ΗΠΑ στον τομέα	73
3.6 Συμπεράσματα	77
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

4.1 Εισαγωγή	92
4.2 Η Επιχειρηματικότητα στη Ελλάδα	94
4.3 Η Επιχειρηματικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση	97
4.4 Δομές σχετικές με δράσεις για την επιχειρηματικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση	106
4.5 Δράσεις Επιχειρηματικότητας που έχουν υλοποιηθεί στην Ανώτατη Εκπαίδευση	112
4.5.1 Ενθάρρυνση Επιχειρηματικών Δράσεων, Καινοτομικών Εφαρμογών και Μαθημάτων Επιλογής Φοιτητών και Σπουδαστών	112

4.5.2 Δράσεις Επιχειρηματικότητας μέσω των Γραφείων Διασύνδεσης	121
4.5.3 Οργάνωση ετήσιου πανελλήνιου διαγωνισμού για την ανάπτυξη καινοτόμων και πρωτοπόρων επιχειρηματικών σχεδίων	128
4.6 Καλές Πρακτικές	133
4.7 Ανάλυση SWOT	137
4.8 Συμπεράσματα	146
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 4	148

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ / ΣΤΟΧΟΙ

5.1 Εισαγωγή	155
5.2 Διάρθρωση της Στρατηγικής / Ειδικοί στόχοι	159
5.3 Οι δραστηριότητες για την επιχειρηματικότητα	163
5.4 Οι Δομές Διαχείρισης και Υποστήριξης	166
5.5 Ανάπτυξη πόρων για τη βιωσιμότητα των προγραμμάτων	169
5.6 Συμπεράσματα	171

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ / ΣΤΟΧΟΙ

6.1 Εισαγωγή	172
6.2 Δράσεις Σύνδεσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης με την Αγορά Εργασίας	173
6.2.1 Σκοπιμότητα / Περιγραφή των Δράσεων	173
6.2.2 Τελικοί Δικαιούχοι – Επιλεξιμότητα	209
6.2.3 Υλοποίηση των Έργων	214
6.3 Οριζόντια Δράση των ΚΑΣΤΕ	216
6.3.1 Σκοπιμότητα - Στόχοι της Δράσης	216
6.3.2 Περιγραφή της Δράσης / Δραστηριοτήτων	217

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

7.1 Εισαγωγή	222
7.2 Αναμενόμενα αποτελέσματα	223
7.2.1 Δράσεις που σχετίζονται με την Επιχειρηματικότητα (ΚΑΣΤΕ, Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας, Επιχειρηματικότητα των Γραφείων Διασύνδεσης)	223
7.2.2 Δράσεις που σχετίζονται με τη Σταδιοδρομία και τη Διασύνδεση (ΚΑΣΤΕ, Γραφεία Διασύνδεσης, Πρακτική Άσκηση)	225
7.3 Δείκτες για την παρακολούθηση / αξιολόγηση των Δράσεων	228
7.3.1 Σύσταση και Λειτουργία Κέντρων Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας (ΚΑΣΤΕ)	228
7.3.2 Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας	229
7.3.3 Γραφεία Διασύνδεσης	230
7.3.4 Πρακτική Άσκηση	231

ΑΝΑΦΟΡΕΣ	232
-----------------	------------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Η ανεργία των νέων στην Ελλάδα και η σύνδεσή της με το επίπεδο εκπαίδευσης

Οι ειδικοί στόχοι του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» 4.3., 5.3., 6.3. με τίτλο «Αποτελεσματικότερη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας» επιδιώκουν μέσα από συνδυασμένες δράσεις, τη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας μέσω της πρακτικής άσκησης, του επαγγελματικού προσανατολισμού και της καλλιέργειας του επιχειρηματικού πνεύματος μαθητών, σπουδαστών και φοιτητών. Ειδικότερα, στο παραπάνω πλαίσιο, επιδιώκεται η προώθηση της επιχειρηματικότητας των νέων στην κατεύθυνση ανάπτυξης του επιχειρηματικού πνεύματος, των δεξιοτήτων διαχείρισης διαδικασιών οργάνωσης και διοίκησης μονάδων, και της εξοικείωσης των νέων σε θέματα έρευνας και τεχνολογίας.

Η σημασία της επίτευξης των τιθέμενων στόχων είναι εμφανής αν ληφθούν υπ' όψη τα πρόσφατα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την ανεργία των νέων στην Ελλάδα αλλά και ειδικότερα την ανεργία που αφορά στους πτυχιούχους ανώτατης εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Eurostat, που αφορούν στο σύνολο του 2007, η ανεργία των νέων κάτω των 25 ετών στην Ελλάδα και την Κροατία είναι οι μεγαλύτερες, όχι μόνο στην ευρωζώνη, αλλά και στην Ευρώπη των 27, αφού ξεπέρασαν και την Πολωνία η οποία κατείχε την πρώτη θέση στην ανεργία των νέων μέχρι σήμερα. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας των νέων κατά το έτος 2007 των δύο κρατών άγγιξε το 22,9%, με την Ιταλία και τη Σλοβακία να ακολουθούν με 20,2%. Κρίνεται σκόπιμο στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι, τα κράτη που παρουσίαζαν το 2005 τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη, δηλαδή η Πολωνία με ποσοστό 36,9% και η Κροατία με 32,3%, κατάφεραν να μειώσουν αισθητά τα ποσοστά τους, παραχωρώντας έτσι την πρώτη θέση στην Ελλάδα (βλ. Πίνακα 1, Παράρτημα Κεφαλαίου 1).

Η συγκεκριμένη τάση επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας για την ίδια χρονική περίοδο (δ' τρίμηνο του 2007). Σχεδόν ένας στους 4 Έλληνες νέους ηλικίας κάτω των 24 ετών είναι άνεργος, ενώ η ανεργία εμφανίζεται μεγαλύτερη μεταξύ των νέων γυναικών και των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης. Ειδικότερα για τους πτυχιούχους ανώτατης εκπαίδευσης, ένας στους τρεις περίπου εμφανίζεται να είναι άνεργος. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αντίστοιχα κυμαίνονται τα ποσοστά αυτά και στις προηγούμενες περιόδους του 2007 (βλ. Πίνακα 2, Παράρτημα Κεφαλαίου 1).

Επισημαίνεται ότι το ποσοστό ανεργίας των νέων στην Ελλάδα επηρεάζει κατά κύριο λόγο τις γυναίκες, αφού το 32,1% των γυναικών ηλικίας κάτω των 25 ετών είναι άνεργες έναντι 15,7% των ανδρών της ίδιας ηλικιακής ομάδας. Το 2007, τα ποσοστά ανεργίας των νέων γυναικών ανέρχονταν σε 15,6% στην Ε.Ε. των 27 καθώς και στην ευρωζώνη, ενώ το ποσοστό ανεργίας των νέων ανδρών ήταν 15,3% στην Ε.Ε. των 27 και 14,8% στην ευρωζώνη (βλέπε Πίνακα 1, Παράρτημα Κεφαλαίου 1).

Σε ότι αφορά στην ανεργία σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης, την πρώτη θέση στην ΕΕ των «27» ως προς τους άνεργους πτυχιούχους κατέχει η χώρα μας, παρά το γεγονός ότι ο μέσος όρος ανεργίας στην Ελλάδα έχει μειωθεί και παρόλο που κατέχουμε ποσοστό πτυχιούχων κάτω απ' το μέσο όρο της διευρυμένης ΕΕ. Σύμφωνα με απάντηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε σχετική ερώτηση ευρωβουλευτή μας, η χώρα μας, ενώ βρίσκεται κάτω απ' το μέσο όρο σε ποσοστό πτυχιούχων (στην Ελλάδα το ποσοστό ατόμων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο είναι 20,6% με μέσο όρο στην ΕΕ των 27 22,4%) κατέχει την πρώτη θέση (7%) στο ποσοστό ανεργίας ατόμων υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Στη δεύτερη θέση έρχεται η Ισπανία με ποσοστό ατόμων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο 28,2% και ποσοστό ανεργίας πτυχιούχων 6,1%.

Από την άλλη πλευρά, στη Φινλανδία, που έχει τους περισσότερους πτυχιούχους (34,6%), το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας σ' αυτή την ομάδα του πληθυσμού είναι 4,4%, ενώ η Ιρλανδία έχει το χαμηλότερο ποσοστό πτυχιούχων ανέργων (2%) σε ποσοστό πτυχιούχων 29,6%. Από τα στοιχεία της Επιτροπής προκύπτει, επίσης, ότι το υψηλό ποσοστό της Ελλάδας στην ανεργία των πτυχιούχων δε συνάδει με τη

συνολική αποκλιμάκωση της ανεργίας τα τελευταία χρόνια. Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνονται και από τα στοιχεία της Eurostat που αφορούν στην ανεργία των νέων κατά επίπεδο εκπαίδευσης για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. Πίνακα 3, Παράρτημα Κεφαλαίου 1).

Στην Ε.Ε., περίπου το 10% των ενηλίκων ηλικίας 25 με 64 ετών συμμετέχουν στη διά βίου μάθηση, δηλαδή επανεκπαιδεύεται ώστε να μπορέσει να προσαρμοστεί στις ανάγκες της αγοράς και να βρει μία θέση εργασίας. Αντίθετα, στην Ελλάδα, μόνο το 1,8% των ατόμων ηλικίας 25-64 συμμετέχει σε κάποια μορφή εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Το ποσοστό αυτό είναι ένα από τα χαμηλότερα σε σύγκριση ακόμα και με νέα κράτη-μέλη, ενώ η πρόοδος ήταν τα τελευταία χρόνια πολύ μικρή (από το 2000 το ποσοστό αυξήθηκε μόνο κατά 0,7%).

Η υστέρηση με το μέσο ευρωπαϊκό ποσοστό συμμετοχής φτάνει τις 9 ποσοστιαίες μονάδες, καταδεικνύοντας με τον καλύτερο τρόπο την ανάγκη ενίσχυσης της διά βίου μάθησης σε όλες τις παραγωγικές ηλικιακές ομάδες και σε όλες τις κατηγορίες του εργατικού δυναμικού της χώρας με ευέλικτα προγράμματα κατάρτισης.

Θα πρέπει, βέβαια, να σημειωθεί ότι το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στη δια βίου μάθηση που εμφανίζει η Ελλάδα δίνεται στην Eurostat από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας και δεν ανταποκρίνεται στο πραγματικό, λόγω του ότι τα πορίσματα εξάγονται βάσει ενός «ξεπερασμένου» ερωτηματολογίου που χρησιμοποιείται. Η Γ.Γ.Ε.Ε. μόνο έχει επίδοση περί το 3 %, ενώ το ΕΚΔΔΑ και ο Ο.Ε.Ε.Κ. έχουν αντίστοιχα καλές επιδόσεις.

Αντίθετα, τα μεγέθη για τη συμμετοχή στην εκπαίδευση είναι περισσότερο ενθαρρυντικά, καθώς μόνο το 13% των παιδιών στην Ελλάδα εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο, έναντι του 15% των νέων (18 έως 24 ετών) στην Ε.Ε. των «25». Επίσης, έχουμε πολύ υψηλό ποσοστό συμμετοχής των νέων στην εκπαίδευση (ηλικίας 15-24 ετών). Για κάθε 10 άτομα ηλικίας 20-24 ετών αντιστοιχούν περίπου 7,5 συμμετέχοντες στην ανώτερη εκπαίδευση, αναλογία που και υψηλή είναι συγκριτικά με άλλες χώρες και βελτιώνεται διαρκώς.

Σήμερα, στην Ελλάδα, το 84% των νέων έχει τελειώσει το λύκειο έναντι του 77,3% των νέων της Ευρώπης των «25». Επιπλέον, σε σχέση με το 2000, η Ελλάδα έχει σημειώσει πολύ μεγάλη πρόοδο στην αύξηση του ποσοστού των ατόμων τουλάχιστον με δευτεροβάθμια εκπαίδευση (5,6% έναντι 1,3% της Ε.Ε. των «25»). Όπως επισημαίνεται, οι παραπάνω καλές επιδόσεις είναι ενδεικτικές του ρόλου που διαδραματίζει η εκπαίδευση στην ελληνική κοινωνία. Η πρόοδος αυτή, όμως, κινδυνεύει να απαξιωθεί, λόγω των υψηλών ποσοστών ανεργίας.

Η Ελλάδα, λοιπόν, εμφανίζει ικανοποιητικούς δείκτες συμμετοχής στην εκπαίδευση, αλλά παρουσιάζει το παράδοξο της υψηλής ανεργίας. Μάλιστα, η ανεργία πλήττει κυρίως άτομα με δευτεροβάθμια εκπαίδευση (9,3%). Ιδιαίτερα υψηλό είναι και το ποσοστό ανεργίας των ατόμων με ανώτατη εκπαίδευση (7%), όταν το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε. είναι 4,6%».

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε έκθεση για τη στρατηγική της Λισαβόνας που δημοσιεύτηκε το 2007 (Ε.Ε., 2007), επισημαίνεται ότι «ένας στους τρεις αποφοίτους ΑΕΙ στην Ελλάδα είναι άνεργος, ότι η ανεργία στους πτυχιούχους Ανώτατης Εκπαίδευσης στη χώρα μας ανήλθε το 2006 σε 30%, ποσοστό υπερδιπλάσιο από τον μέσο όρο του 14% στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα όπου οι δείκτες της ανεργίας επιδεινώνονται όσο βελτιώνεται το επίπεδο της εκπαίδευσης».

Η Επιτροπή, στη στρατηγική αυτή έκθεση για την ανανεωμένη στρατηγική της Λισαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση, καλεί την Ελλάδα να εστιάσει τις προσπάθειές της στην αντιμετώπιση του υψηλού ποσοστού ανεργίας των νέων, στην ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, στη μείωση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης της σχολικής εκπαίδευσης και στην επίσπευση της μεταρρύθμισης της εκπαίδευσης και της διά βίου μάθησης προς αυτές τις κατευθύνσεις.

Σε σχέση με την ανεργία ανά κλάδο επιστημών - όπως αυτή αποτυπώνεται από έρευνα που πραγματοποιήθηκε την ίδια χρονική περίοδο (Δεκέμβριος 2004 - Ιανουάριος 2006) από όλα τα Γραφεία Διασύνδεσης των Ελληνικών Πανεπιστημίων, πλην του Ανοιχτού, της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας, με κοινή

μεθοδολογία, αλλά και από άλλες μελέτες (ΚΕΠΕ 2003, ΣΕΒ, 2004) και στοιχεία από επαγγελματικούς συλλόγους - η κατάσταση στην Ελλάδα μπορεί να αποτυπωθεί ως εξής:

- Στις θεωρητικές επιστήμες, οι επαγγελματικές διέξοδοι για τους αποφοίτους εμφανίζονται λιγότερες από ότι στις θετικές. Έτσι, για τους πτυχιούχους Τμημάτων όπως Φιλοσοφίας, Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Μεσογειακών Σπουδών, Βαλκανικών Σπουδών, Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής και άλλων με «περιορισμένο» αντικείμενο σπουδών, προβλέπεται ότι θα ετεροαπασχολούνται, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό κινδυνεύει να καταταχθεί στους μακροχρόνια άνεργους. Στη δεινότερη θέση βρίσκονται οι πτυχιούχοι γυμναστές (υπολογίζεται ότι 12.000 ήταν άνεργοι ή ετεροαπασχολούμενοι το 2005), καθώς και πτυχιούχοι Τμημάτων ΜΜΕ. Εξάιρεση αποτελούν οι πτυχιούχοι Παιδαγωγικών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης, των οποίων οι επαγγελματικές προοπτικές φαίνεται ότι θα συνεχιστούν και στο μέλλον.
- Η κατάσταση για τους πτυχιούχους Τμημάτων που εντάσσονται στις θετικές επιστήμες εμφανίζεται καλύτερη, αν και όχι στο επιθυμητό επίπεδο. Υπολογίζεται ότι το 30% των πτυχιούχων των Μαθηματικών Τμημάτων παραμένουν άνεργοι ή υποαπασχολούνται για περισσότερο από 2 χρόνια, ενώ για τα Τμήματα Φυσικής, το ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ 20% και 50%. Για τα Τμήματα Γεωπονίας, η ανεργία αποτελεί σημαντικό πρόβλημα, καθώς περίπου το ένα τρίτο των πτυχιούχων είναι άνεργοι ή υποαπασχολούνται. Αντίθετα, έρευνες δείχνουν ότι, για ειδικότητες της Πληροφορικής που εντάσσονται στον κλάδο των θετικών επιστημών, υπάρχουν περιθώρια αύξησης της απασχόλησης.
- Στον κλάδο των Επιστημών Υγείας, ήδη, αποτυπώνονται προβλήματα ανεργίας, παρά το κύρος που κατά κανόνα συνοδεύει τα επαγγέλματα του κλάδου. Τα επίσημα στοιχεία του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών καταγράφουν υποαπασχόληση στο 13% των μελών τους, ενώ ένας στους τέσσερις

οδοντιάτρους αντιμετωπίζει προβλήματα απασχόλησης, σύμφωνα με την Ελληνική Οδοντιατρική Ομοσπονδία. Αρκετά καλά εμφανίζονται τα επίπεδα απασχόλησης για πτυχιούχους Τμημάτων ΑΤΕΙ Επιστημών Υγείας (π.χ. Φυσικοθεραπείας, Εργοθεραπείας κ.α.).

- Τα μικρότερα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζονται στους πτυχιούχους μηχανικούς, με τα ποσοστά αυτά να είναι ιδιαίτερα μικρά ακόμα και για τους νέους πτυχιούχους. Τη μεγαλύτερη δυσκολία ως προς την ένταξη στην αγορά εργασίας αντιμετωπίζουν οι πτυχιούχοι των ειδικοτήτων των μεταλλειολόγων και των χημικών μηχανικών.
- Τέλος, στον κλάδο Οικονομίας και Διοίκησης, φαίνεται να υπάρχει σημαντική δυναμική, καθώς αναμένεται αύξηση της ζήτησης των σχετικών ειδικοτήτων, ενώ έρευνα του ΣΕΒ για τις ανάγκες των επιχειρήσεων μέχρι το 2008 κατέτασσε τις ειδικότητες Οικονομολόγων, Λογιστών και Μάρκετινγκ ανάμεσα στις 16 ειδικότητες με τη μεγαλύτερη ζήτηση (ΣΕΒ, 2004).

Από τα στοιχεία που αναφέρθηκαν μέχρι τώρα, φαίνεται ότι η διαρθρωτική - εκπαιδευτική ανεργία ευθύνεται κυρίως για σχεδόν το μισό του συνολικού ποσοστού του 8%-10% της ανεργίας στην Ελλάδα, καθώς και για το μεγάλο μέρος της εκτόξευσης της ανεργίας των νέων και ειδικότερα των πτυχιούχων.

Όσο κι αν οι ρίζες της ανεργίας εντοπίζονται στα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας, είναι εμφανές ότι το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, παρά τις αλλεπάλληλες μεταρρυθμίσεις, αδυνατεί να αντιμετωπίσει ακόμα τις αιτίες που δημιουργούν και διατηρούν τα υψηλά ποσοστά της ανεργίας των νέων και ειδικότερα των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης.

Τα παραπάνω αποτυπώνονται ακόμα και σε έκθεση της Διεθνούς Τράπεζας με τίτλο «Doing Business 2008». Σύμφωνα με αυτή, η χώρα μας κατατάσσεται στην 166η μεταξύ 177 χωρών με κριτήριο το πόσο εύκολη είναι η ανεύρεση εργασίας.

Ωστόσο, αν η ανεργία είναι η μία όψη του προβλήματος, η ετεροαπασχόληση, δηλαδή το να απασχολείται κάποιος σε εργασίες που δεν έχουν καμιά συνάφεια με τις σπουδές του, είναι η άλλη όψη που κυριαρχεί στις τάξεις των πτυχιούχων.

Η ένταση της ετεροαπασχόλησης, σε συνδυασμό με την έκταση της ανεργίας, ερμηνεύει τεκμηριωμένα την παρουσία δεκάδων χιλιάδων πτυχιούχων στους διαγωνισμούς του Δημοσίου ή των τραπεζών, στους οποίους οι προσλήψεις αφορούν θέση απλού υπαλλήλου που έχει πάρει απολυτήριο Λυκείου.

Σε ότι αφορά τη διαχρονικά υψηλή ανεργία των νέων, τα κύρια αίτια εντοπίζονται αφενός στην αναντιστοιχία μεταξύ των αποκτηθέντων από το βασικό εκπαιδευτικό σύστημα τυπικών προσόντων και των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας και αφετέρου στη δεδομένη έλλειψη εργασιακής εμπειρίας. Επιπλέον, στην Ελλάδα εμφανίζεται και το ιδιαίτερο φαινόμενο της χαμηλής απορρόφησης στην αγορά εργασίας των νεοεισερχομένων που έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και επίπεδο ειδίκευσης από εκείνα που ζητούνται από τις επιχειρήσεις. Έτσι, υψηλά επίπεδα ανεργίας εντοπίζονται στους ανειδίκευτους νέους αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης, στους αποφοίτους της μέσης τεχνικοεπαγγελματικής εκπαίδευσης, καθώς και στους πτυχιούχους της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Ένα άλλο βασικό αίτιο της υψηλής ανεργίας των πτυχιούχων ΑΕΙ - ΑΤΕΙ είναι ότι η εκπαιδευτική πολιτική δεν έχει καταφέρει να ανταποκριθεί πλήρως στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας, ούτε στις απαιτήσεις του διεθνοποιημένου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, στο οποίο είναι υποχρεωμένη να λειτουργήσει η χώρα μας ως μέλος της Ε.Ε. (Κατσανέβας Θ., Λιβάνης Η., 2003). Πιο συγκεκριμένα:

- Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση είναι σχετικά υποβαθμισμένη, τόσο ως προς τη λειτουργία της, όσο και ως προς την αποδοχή της από την Ελληνική κοινωνία, γεγονός που οφείλεται και στη νοοτροπία της ελληνικής οικογένειας, η οποία, ενώ βλέπει τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των πτυχιούχων, εξακολουθεί να θεωρεί υποδεέστερη την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και να προωθεί τα παιδιά της σε σχολές των ΑΕΙ - ΑΤΕΙ, ανεξάρτητα από τις προοπτικές απασχόλησης

και ανεξάρτητα από τις ικανότητες και τις κλίσεις των παιδιών. Η οικογένεια επηρεάζει τους νεαρούς πτυχιούχους ακόμα και μετά την απόκτηση του πτυχίου τους όταν ξεκινούν την αναζήτηση εργασίας. Οι γονείς απαιτούν τα παιδιά τους να απασχοληθούν σε θέσεις με φιλόδοξες προοπτικές και απολαβές. Πολλές φορές δε, συντηρούν τα παιδιά τους ώστε να μην απασχοληθούν σε «υποδεέστερες» θέσεις.

- Οι δράσεις Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Π.) δεν έχουν επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, με αποτέλεσμα οι νέοι να κάνουν επιλογές σε ότι αφορά την εκπαίδευσή τους και το επάγγελμά τους, όχι με βάση τα αντικειμενικά δεδομένα (δηλαδή τις τρέχουσες ανάγκες της κοινωνίας και οικονομίας σε εργατικό δυναμικό) και τις προοπτικές που έχει η χώρα στο διεθνοποιημένο περιβάλλον που προαναφέρθηκε (δηλαδή τη βιωσιμότητα των διαφόρων επαγγελμάτων, για τα οποία υπάρχει τώρα ζήτηση), αλλά με βάση κατεστημένες και σε πολλές περιπτώσεις, ξεπερασμένες αντιλήψεις. Ο Ε.Π. αδυνατεί, επίσης, να οδηγήσει το νέο σε γνωριμία με τον εαυτό του και την ανακάλυψη ιδιαίτερων κλίσεων και ενδιαφερόντων.

- Για τον ίδιο λόγο δημιουργούνται συσσωρεύσεις φοιτητών σε πολλά από τα υπάρχοντα ή τα νεοϊδρύμενα τμήματα των ΑΕΙ – ΑΤΕΙ. Το γεγονός αυτό προκαλεί πληθώρα σπουδαστών και στη συνέχεια αποφοίτων σε κλάδους, οι οποίοι είναι κορεσμένοι, με αποτέλεσμα να τροφοδοτείται η ανεργία ή η ετεροαπασχόληση. Η συσσώρευση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι το ισχύον σύστημα εισαγωγής στην ανώτατη εκπαίδευση επιτρέπει την εισαγωγή ολοένα και μεγαλύτερου αριθμού φοιτητών.

- Τα παραπάνω οδηγούν πολύ συχνά στην εισαγωγή νέων σε Τμήματα, στα οποία δεν είχαν ουσιαστικά πρόθεση ή προτίμηση να εισαχθούν. Ορισμένοι από τους φοιτητές αυτούς προσπαθούν απλώς να πάρουν το πτυχίο και αποφοιτώντας δεν έχουν ιδιαίτερη επιθυμία να σταδιοδρομήσουν και έτσι δεν φροντίζουν να αυξήσουν τα προσόντα τους με ειδίκευση ή μεταπτυχιακές σπουδές (που σήμερα θεωρούνται απαραίτητες σε πολλές ειδικότητες). Πάρα πολλοί, όμως, δεν αποφοιτούν και προστίθενται στις τάξεις των «αιωνίων φοιτητών».

- Ένα ακόμη στοιχείο που μπορεί να συμβάλλει στην εξήγηση των αιτιών για τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης είναι η μαζική προτίμηση των φοιτητών / σπουδαστών και των αποφοίτων για απασχόληση στο Δημόσιο Τομέα, ο οποίος όχι μόνο μπορεί να απορροφήσει πεπερασμένο αριθμό νέων εργαζομένων, αλλά δεν αναμένεται και να διευρυνθεί στο μέλλον – αντίθετα μάλλον θα συρρικνωθεί.

- Στο ίδιο πλαίσιο, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μικρό ποσοστό των φοιτητών / σπουδαστών και των αποφοίτων (όπως φαίνεται από την έρευνα των Γραφείων Διασύνδεσης ΑΕΙ και ΑΤΕΙ για τους αποφοίτους τους) δηλώνει την πρόθεση ή τη διάθεση να εμπλακεί σε επιχειρηματικές δραστηριότητες, ή πιο απλά να ιδρύσει τη δική του επιχείρηση. Το γεγονός αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν ληφθεί υπ' όψη ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε., σχεδόν μία στις δύο νέες θέσεις εργασίας σήμερα δημιουργείται σε νέες επιχειρήσεις,

Το φαινόμενο, ωστόσο, της ανεργίας δεν αφορά μόνο την Ελλάδα και τις αλλαγές στην Εκπαίδευση. Είναι γενικότερο και συνδέεται με τις έντονες αλλαγές στους ρυθμούς και τους όρους απορρόφησης των πτυχιούχων, που είναι απόρροια των αναδιαρθρώσεων που συντελούνται ευρύτερα σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Για το λόγο αυτό, τα τελευταία χρόνια, αναπτύσσεται έντονη συζήτηση γύρω από το ζήτημα αυτό σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ έχουν αναπτυχθεί και συγκεκριμένες στρατηγικές και πολιτικές.

1.2 Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνεδρίασε στη Λισσαβόνα το Μάρτιο του 2000 αποφάσισε τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης με όραμα, για την περίοδο 2000-2010, «την καθιέρωση της Ε.Ε. ως την πλέον ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο, η οποία θα βασίζεται στη γνώση και την εμπειρία και θα είναι ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και ποιοτικότερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Το παραπάνω όραμα αποτέλεσε τη βάση για την ανάπτυξη της «Στρατηγικής της Λισσαβόνας», η οποία έθεσε ως στόχους για το 2010 την επίτευξη ενός μέσου ρυθμού ανάπτυξης 3% και τη δημιουργία 20 εκατομμυρίων νέων θέσεων εργασίας. Στις πολιτικές που σχεδιάστηκαν για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων σημαντική θέση κατείχε η προώθηση της επιχειρηματικότητας, για την επίτευξη της οποίας τέθηκαν πέντε άξονες, ανάμεσά τους και η καλλιέργεια της επιχειρηματικής νοοτροπίας κυρίως μέσα από την Παιδεία.

Στο παραπάνω πλαίσιο, και για την περίοδο 2001-2005, η ανάγκη για ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος μέσα από τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών-μελών με σκοπό την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την καταπολέμηση της ανεργίας, υπογραμμίστηκε και προωθήθηκε μέσα από μια σειρά κειμένων πολιτικής και πρωτοβουλιών της Ε.Ε.. Έτσι, ο «Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Μικρές Επιχειρήσεις», που εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2000 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, καλεί τα κράτη-μέλη και την Επιτροπή να αναλάβουν δράσεις για την ενίσχυση και την ενθάρρυνση των μικρών επιχειρήσεων σε δέκα τομείς, ανάμεσα στους οποίους πρωταρχική θέση κατέχει η εκπαίδευση και η επιμόρφωση με στόχο την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος. Στο Χάρτη, γίνεται σαφές ότι η ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος πρέπει να ξεκινάει από νεαρή ηλικία και, συνεπώς, σχετικά μαθήματα και δραστηριότητες θα πρέπει να ενταχθούν στα προγράμματα όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, με έμφαση στη δευτεροβάθμια και την ανώτατη εκπαίδευση.

Επίσης, το Φεβρουάριο του 2001, στην Έκθεση που ανακοίνωσε το Συμβούλιο για την Εκπαίδευση με θέμα «Οι μελλοντικοί στόχοι των συστημάτων εκπαίδευσης και

κατάρτισης», επισημαίνεται η σημασία της συμμετοχής των εκπαιδευτικών συστημάτων στη διαμόρφωση «ενός περιβάλλοντος φιλικού στη δημιουργία και ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρήσεων». Για το σκοπό αυτό, ένας από τους τρεις στόχους που περιλαμβάνονται στην Έκθεση είναι το «άνοιγμα» των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στο ευρύτερο περιβάλλον, μέσα από την ενδυνάμωση των δεσμών με τον κόσμο της εργασίας και της έρευνας και την κοινωνία ευρύτερα, καθώς και μέσα από την ανάπτυξη του πνεύματος του «επιχειρείν».

Στη συνέχεια, στο Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010», η επιχειρηματικότητα ορίζεται ως μία από τις οκτώ «βασικές ικανότητες», τις οποίες το άτομο πρέπει να έχει αναπτύξει τελειώνοντας την υποχρεωτική του εκπαίδευση και οι οποίες θα αποτελέσουν τα θεμέλια πάνω στα οποία μπορεί να στηριχθεί η περαιτέρω μάθηση στο πλαίσιο της διαδικασίας της διά βίου μάθησης. Η κάθε μία από αυτές τις ικανότητες αντιπροσωπεύει ένα σύνολο μεταβιβάσιμων και πολυλειτουργικών γνώσεων, δεξιοτήτων και 'στάσεων' απαραίτητων για την προσωπική ολοκλήρωση και ανάπτυξη.

Το 2003 εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η «Πράσινη Βίβλος για την Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη», στην οποία τονίζεται η συμβολή της επιχειρηματικότητας τόσο στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, όσο και στην απελευθέρωση του δυναμικού του ατόμου. Επίσης, επισημαίνεται ότι για την προώθηση της επιχειρηματικότητας, είναι αναγκαία μια συντονισμένη προσέγγιση από όλους τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Τέλος, τονίζεται η σημασία της ένταξης της επιχειρηματικότητας στα προγράμματα σπουδών όλων των κλάδων.

Το 2005, μετά από μια χρονιά διαβουλεύσεων και προτάσεων, αποφασίστηκε ο επαναπροσδιορισμός της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Η νέα Στρατηγική που προέκυψε, γνωστή ως «Στρατηγική για την ανάπτυξη και την απασχόληση», έχει ως όραμα την επίτευξη ισχυρότερης, βιώσιμης οικονομικής προόδου και τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας, δίνοντας έμφαση στη στενότερη συνεργασία ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη-μέλη. Οι νέοι στόχοι

που τέθηκαν για το 2010 είναι η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης στο 70% και των επενδύσεων για E&A στο 3% του ΑΕΠ. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων σχεδιάστηκε ένα νέο πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των χωρών και τέθηκαν 24 κατευθυντήριες γραμμές, κοινές για όλα τα κράτη-μέλη.

Σε ότι αφορά στην εκπαίδευση σχετικά με την επιχειρηματικότητα, κατά την περίοδο 2001-2005, είχε γίνει ήδη ευρέως αποδεκτή η σημασία της για την επίτευξη των στόχων της Ε.Ε. Αυτό φαίνεται σε όλα τα κείμενα πολιτικών και στις σχετικές εκθέσεις που παρατέθηκαν παραπάνω. Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι, παρότι έχουν ληφθεί σχετικές πρωτοβουλίες, τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και σε επίπεδο κρατών-μελών, η εκπαίδευση σχετικά με την επιχειρηματικότητα χαρακτηρίζεται από:

- την έλλειψη συνεκτικού σχετικού πλαισίου και ολοκληρωμένης στρατηγικής σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο στα περισσότερα κράτη-μέλη
- το διαφορετικό βαθμό ένταξης δραστηριοτήτων και μαθημάτων σχετικών με την επιχειρηματικότητα στις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης σε καθένα από τα κράτη-μέλη.

Για την επίτευξη των στόχων της νέας Στρατηγικής της Λισσαβόνας κρίνεται λοιπόν απαραίτητη η αναθεώρηση των συστημάτων εκπαίδευσης και η ένταξη της επιχειρηματικότητας ως ξεχωριστό και αυτόνομο «πεδίο» στα προγράμματα σπουδών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων των κρατών-μελών. Στο πλαίσιο αυτό, το Μάρτιο του 2006, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή προχωρά σε ανακοίνωση για την εφαρμογή του κοινοτικού προγράμματος της Λισσαβόνας με τίτλο «Προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσω της εκπαίδευσης και της μάθησης» (COM(2006) 33 τελικό). Η Ανακοίνωση αυτή αποσκοπεί να αποτελέσει ένα κείμενο αναφοράς για την ανάπτυξη συστηματικής στρατηγικής για την «επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση» από τα κράτη-μέλη. Στην Ανακοίνωση, τονίζεται η σημασία της ανάπτυξης επιχειρηματικής κουλτούρας στους νέους, ανεξάρτητα από το αν θα γίνουν επιχειρηματίες ή όχι, ενώ επισημαίνεται ότι, επειδή οι νοοτροπίες και οι πολιτισμικές αναφορές διαμορφώνονται σε νεαρή ηλικία, τα

εκπαιδευτικά συστήματα μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στην επιτυχή αντιμετώπιση της πρόκλησης της επιχειρηματικότητας στην ΕΕ.

Στη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα την παραπάνω Ανακοίνωση, επισημαίνεται ότι:

«Για την προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσω της εκπαίδευσης και της μάθησης, χρειάζονται τα εξής:

- επιλογή της κατάλληλης στιγμής για την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος,
- συμπερίληψη συμπληρωματικών προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών, από το δημοτικό σχολείο έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση,
- θετική και αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ σχολείων / Πανεπιστημίων και επιχειρήσεων,
- συμμετοχή των εκπαιδευτικών και για λόγους προσωπικής τους ανάπτυξης,
- κατάρτιση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την επιχειρηματικότητα με τη συμμετοχή εργοδοτών και μισθωτών,
- ισχυρή συμμετοχή και παρουσία της κοινωνίας των πολιτών στη μαθησιακή διαδικασία,
- συνεκτίμηση της σημασίας των γυναικών επιχειρηματιών στα σχολεία, με σκοπό την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ ανδρών και γυναικών,
- ισότιμη προώθηση της επιχειρηματικότητας και στα άτομα με αναπηρίες,
- σημασία της ανταλλαγής καλύτερων πρακτικών και παρακολούθηση της προόδου με τις ετήσιες διασκέψεις απολογισμού που οργανώνει η Επιτροπή,
- σημασία των μέσων επικοινωνίας και της εικόνας που προβάλλουν για τις επιχειρήσεις,

- χρήση μιας «επιχειρηματικής κλίμακας» σύμφωνα με ένα από τα πιθανά πρότυπα που ακολουθούν τα κράτη μέλη,
- σημασία της δημιουργίας ενιαίων θυρίδων για τη διευκόλυνση της σύστασης επιχειρήσεων,
- η επιχειρηματική νοοτροπία στην κατάρτιση και στην εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην παρουσίαση της Ευρώπης και στην προσέγγισή της με τους πολίτες της» (2006 / C 309 / 23).

Πιο συγκεκριμένα, για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση προτείνονται (COM (2006)33 τελικό):

- η ενσωμάτωση μαθημάτων επιχειρηματικότητας στα προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών όλων των τομέων και ειδικοτήτων, και ιδιαίτερα στους τομείς των θετικών επιστημών και τεχνολογικών σπουδών, είτε ως υποχρεωτικά είτε ως μαθήματα επιλογής.
- η αναγνώριση της επιχειρηματικότητας ως τομέα ειδίκευσης στα διδακτορικά προγράμματα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η έλλειψη εξειδικευμένου διδακτικού προσωπικού στο συγκεκριμένο τομέα
- η ενθάρρυνση της κινητικότητας του διδακτικού προσωπικού και η συμμετοχή επιχειρηματιών στη διδασκαλία.
- η προώθηση συνεργασιών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την τοπική κοινότητα.

Σε συνέχεια της παραπάνω Ανακοίνωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με τη Νορβηγική Κυβέρνηση, διοργάνωσε, στις 26-27 Οκτωβρίου 2006, στο Όσλο,

Ημερίδα με θέμα «Η Διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη: προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσω της εκπαίδευσης και της μάθησης». Από την Ημερίδα προέκυψε «η Ατζέντα του Όσλο για την Εκπαίδευση σχετικά με την Επιχειρηματικότητα», η οποία προτείνει μια αναλυτική λίστα προτάσεων πολιτικής προς τα κράτη - μέλη, βασισμένες σε επιτυχημένες πρακτικές στην Ευρώπη.

Συγκεκριμένα, η ατζέντα προτείνει:

- τη διαμόρφωση ενός πλαισίου ευνοϊκού για την ανάπτυξη πολιτικών μεταξύ άλλων μέσα από:
 - τη διασφάλιση πολιτικής στήριξης σε ανώτατο επίπεδο,
 - τη σύνταξη εθνικών στρατηγικών για την εκπαίδευση σχετικά με την επιχειρηματικότητα
 - τη δημιουργία συντονιστικών επιτροπών τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο με την εκπροσώπηση σε αυτές όλων των εμπλεκόμενων φορέων (δημόσιο, επιχειρήσεις, εκπαιδευτικά ιδρύματα, φοιτητικοί σύλλογοι κλπ)

- τη στήριξη των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μεταξύ άλλων μέσα από:
 - την προώθηση χρήσης παιδαγωγικών εργαλείων βασισμένων στην πράξη και όχι στη θεωρία
 - τη διασφάλιση σταθερής/μόνιμης χρηματοδότησης/στήριξης δραστηριοτήτων σχετικών με την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα
 - την επιχορήγηση Κέντρων Επιχειρηματικότητας στα Πανεπιστήμια και την προώθηση της δικτύωσης αυτών.
 - την ανάπτυξη έρευνας για την αποτίμηση του αντίκτυπου της εκπαίδευσης σχετικά με την επιχειρηματικότητα στα άτομα και στην κοινωνία γενικότερα

- τη στήριξη των εκπαιδευτικών/καθηγητών μεταξύ άλλων μέσα από:
 - την υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων και δράσεων για την επιμόρφωση των καθηγητών σε θέματα εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα
 - το σχεδιασμό προγραμμάτων ενίσχυσης της κινητικότητας των καθηγητών, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να εργάζονται είτε σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα είτε σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα

- το σχεδιασμό σχετικών με την επιχειρηματικότητα δραστηριοτήτων, όπως:
 - εξέταση των φοιτητών που παρακολουθούν προγράμματα σχετικά με την επιχειρηματικότητα και χορήγηση σχετικής βεβαίωσης
 - άμεση επαφή των φοιτητών με τις επιχειρήσεις και τον επιχειρηματικό κόσμο
 - πρόσκληση επιχειρηματιών στις αίθουσες διδασκαλίας
 - παραγωγή και χρήση «ευρωπαϊκών» μελετών περίπτωσης στις αίθουσες διδασκαλίας.
 - ενθάρρυνση φοιτητών, αποφοίτων και ερευνητών για μετατροπή των βιώσιμων επιχειρηματικών ιδεών τους σε πραγματικές επιχειρήσεις
 - εφαρμογή συστηματικής αξιολόγησης όλων των προγραμμάτων

- την ανάπτυξη δεσμών και το άνοιγμα της εκπαίδευσης στην κοινωνία, μεταξύ άλλων μέσα από:
 - ενθάρρυνση της ανάμειξης ιδιωτικών εταίρων στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα μέσω χρηματοδότησης ή συμβολής σε είδος.

- στήριξη των επιχειρηματιών που συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρηματικότητας, ώστε να αναπτύξουν εκπαιδευτικές ικανότητες, απαραίτητες για την αποτελεσματική συμβολή τους στην εκπαίδευση
 - δημιουργία Κέντρων Επιχειρηματικότητας σε τοπικό επίπεδο, με σκοπό να διευκολυνθεί η επαφή των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την τοπική επιχειρηματική κοινότητα.
- δράσεις επικοινωνίας, όπως:
 - καμπάνιες ευαισθητοποίησης σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, ώστε να διασφαλιστεί η κατανόηση της επιχειρηματικότητας με την ευρεία έννοιά της
 - επιβράβευση των επιτυχημένων δράσεων και προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση, με τη διοργάνωση διαγωνισμών και εκδηλώσεων απονομής βραβείων
 - θέσπιση βραβείων για τις επιχειρήσεις, οι οποίες συμμετέχουν / στηρίζουν ενεργά τα προγράμματα επιχειρηματικότητας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

1.3 Πολιτικές της Ελλάδας

Στο παραπάνω πλαίσιο κινείται και η πολιτική της χώρας μας για τα ζητήματα αυτά, εναρμονιζόμενη με τη βασική στρατηγική, όπως αυτή έχει διατυπωθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την επιχειρηματικότητα συνιστά ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στην περίπτωση της Ελλάδας. Μολονότι το πρόβλημα διαχέεται σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, εκδηλώνεται ιδιαίτερα στο επίπεδο της ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία δεν προσφέρει στους φοιτητές ούτε τις γνώσεις, αλλά ούτε και τους εξοικειώνει με την προοπτική να ακολουθήσουν επιχειρηματική σταδιοδρομία.

Τα τελευταία χρόνια, έχουν εισαχθεί πολιτικές που στοχεύουν στην προώθηση της στενότερης σύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας γενικότερα, αλλά και μέσω της προώθησης της επιχειρηματικότητας. Τέτοιες πολιτικές εμφανίζονται στα περισσότερα Επιχειρησιακά Προγράμματα και προωθήθηκαν σε διάφορους τομείς, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Το Σχέδιο για την Αναπτυξιακή Στρατηγική του Υπουργείου Ανάπτυξης (2006) προέβλεπε την περαιτέρω εμβάθυνση σχετικών δράσεων και την προέκτασή τους σε δύο νέες κατευθύνσεις: στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στη στενότερη σύνδεση της έρευνας με τις επιχειρήσεις. Αντίστοιχα, και μέσα από το Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα», υλοποιήθηκαν σχετικές δράσεις (π.χ. προγράμματα ΗΡΩΝ), ενώ σχετικοί στόχοι εντοπίζονται και στο Ε.Π. για το Ανθρώπινο Δυναμικό.

Ωστόσο, οι δράσεις αυτές αφορούν μικρό μέρος των νέων που φοιτούν στα Πανεπιστήμια και τα ΑΤΕΙ και αντιμετωπίζουν συνήθως το πρόβλημα από μία μόνο σκοπιά, τις δυνατότητες δηλαδή των πτυχιούχων να εξασφαλίσουν ικανοποιητική απασχόληση, σχετική μάλιστα με το αντικείμενο των σπουδών τους. Ωστόσο, το πρόβλημα είναι πολύ ευρύτερο. Αφορά ουσιαστικά στην αυτοκατανόηση του ρόλου του ελληνικού Πανεπιστημίου ως μέρους του παραγωγικού συστήματος της χώρας, με ότι κάτι τέτοιο συνεπάγεται για τον προσανατολισμό των σπουδών, τις προσφερόμενες εξειδικεύσεις, τις μεθόδους διδασκαλίας και βεβαίως τις κατευθύνσεις της έρευνας. (IOBE, 2006).

Η κύρια έκφραση της Ελληνικής πολιτικής για τη σύνδεση της αγοράς εργασίας με την ανώτατη εκπαίδευση, μέσω της προώθησης της επιχειρηματικότητας, εντοπίζεται στις δράσεις που υλοποιήθηκαν μέσα από το ΕΠΕΑΕΚ II του Γ΄ Πλαισίου Στήριξης (μέτρα 2 και 3) και στον προγραμματισμό του Ε.Π. Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση που χρηματοδοτείται από το Δ΄ Πλαίσιο Στήριξης (άξονας 4).

Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II, στο μέτρο 2.4, υλοποιήθηκαν δράσεις που αφορούσαν στην πρακτική άσκηση των φοιτητών ΑΕΙ και ΑΤΕΙ, καθώς και δράσεις που αφορούσαν στα Γραφεία Διασύνδεσης, ενώ, στο μέτρο 3.1, υλοποιήθηκαν δράσεις που αφορούσαν στην ενίσχυση των καινοτομικών ιδεών από σπουδαστές των ΙΕΚ και των Σχολών Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, στην υλοποίηση προγραμμάτων-μαθημάτων επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση και στην ανάπτυξη καινοτομικών προϊόντων-υπηρεσιών από φοιτητές, σπουδαστές και πτυχιούχους των Ιδρυμάτων της ανώτατης εκπαίδευσης.

Στόχος του Μέτρου 3.1 ήταν η παροχή κάθε δυνατής υποστήριξης στους φοιτητές της ανώτατης εκπαίδευσης, και κυρίως των εφαρμοσμένων επιστημών, για την ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος, ώστε να είναι ικανοί για τη δημιουργία επιχειρηματικών μονάδων προσαρμοσμένων στις σύγχρονες απαιτήσεις της οικονομίας. Σκοπός του Μέτρου ήταν να εξοπλιστούν οι νέοι με τα εφόδια εκείνα που θα τους επιτρέψουν να συμμετέχουν ενεργά στην αγορά εργασίας, όχι μόνο με την κατάληψη των θέσεων εργασίας που υπάρχουν, αλλά και με τη δημιουργία νέων, χρησιμοποιώντας την εμπειρία που θα έχουν αποκτήσει, συμβάλλοντας έτσι στην αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας και αυξάνοντας τις πιθανότητες για επαγγελματική αποκατάσταση τόσο για τους ίδιους όσο και για άλλους.

Το Μέτρο περιελάμβανε δράσεις όπως:

- Μαθήματα επιχειρηματικότητας που εντάσσονται στο κανονικό προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και των δημόσιων ΙΕΚ. Επίσης, στο πλαίσιο της συμπληρωματικής εκπαίδευσης αναμένεται η ανάπτυξη ή η προσαρμογή υπαρχόντων μαθημάτων

μεταπτυχιακού επιπέδου στη «διαχείριση τεχνολογίας», σε συνεργασία με ιδρύματα εσωτερικού ή/και εξωτερικού.

- Οργάνωση γραφείου που θα παρέχει υποστηρικτικές υπηρεσίες, όπως μάρκετινγκ, υπηρεσίες τρόπου οργάνωσης, νομικές συμβουλές, υποστήριξη για υποβολή προτάσεων, επίλυση θεμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας κτλ.
- Ανάπτυξη δομών υποστήριξης της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας σε Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Η δημιουργία κατάλληλων υποδομών και μηχανισμών για την εκμετάλλευση των ερευνητικών αποτελεσμάτων δίνει την ευκαιρία στους νέους που διαθέτουν καινοτομικές ιδέες να τις αναπτύξουν και να τις θέσουν σε εφαρμογή. Σ' αυτές τις θερμοκοιτίδες των επιχειρήσεων δημιουργούνται κίνητρα για επιχειρηματικές πρωτοβουλίες στους αυριανούς πτυχιούχους, αφού θα μπορούν να ξεκινήσουν μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις με έμφαση στην αξιοποίηση των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων, που δυνητικά θα δημιουργήσουν θέσεις εργασίας όχι μόνο για τους ιδρυτές τους αλλά και για άλλους.

Ειδικότερα, στην Ενέργεια 3.1.2 «Προγράμματα επιχειρηματικότητας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση», Κατηγορία Πράξεων β' «Ενθάρρυνση Επιχειρηματικών Δράσεων, καινοτομικών εφαρμογών και μαθημάτων επιλογής φοιτητών και σπουδαστών», προβλεπόταν η ένταξη στο πρόγραμμα σπουδών της Ανώτατης Εκπαίδευσης μαθημάτων επιλογής με θέμα την Επιχειρηματικότητα. Με την εισαγωγή τέτοιων μαθημάτων σε σχολές που παραδοσιακά δεν δίνουν την ευκαιρία στους φοιτητές ή σπουδαστές να παρακολουθήσουν μαθήματα σχετικά με την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη διαφόρων μορφών εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο να στηρίζει την ανάπτυξη επιχειρηματικών γνώσεων και δεξιοτήτων, παρέχεται η δυνατότητα στους φοιτούντες να αποκτήσουν τις απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες. Επιπλέον, η παρέμβαση αυτή αφορά στην προώθηση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας μεταξύ των νέων, μέσω της οργάνωσης εκθέσεων για την επιλογή καινοτόμων ιδεών και επιχειρηματικών σχεδίων.

Οι δράσεις που περιλαμβάνονται αφορούν σε:

- Διδασκαλία Μαθημάτων
- Επισκέψεις σε επιχειρήσεις ή άλλους οργανισμούς
- Δράσεις Καθοδήγησης (Σχήματα Mentoring)
- Βραβεία Επιχειρηματικότητας
- Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού
- Εικονικές επιχειρήσεις
- Μελέτες Περιπτώσεων (Case studies)

Στο πλαίσιο του νέου Ε.Π. Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση (προγραμματισμός 2007 -2013), η πολιτική για τη σύνδεση ανώτατης εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας με την προώθηση της επιχειρηματικότητας αποτυπώνεται στους άξονες προτεραιότητας 4, 5 και 6: «Αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας»

Τονίζεται ότι οι παρεμβάσεις που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο αυτού του άξονα προτεραιότητας θα λαμβάνουν πλήρως υπόψη τις γενικές κατευθύνσεις για την ανάπτυξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, που διαμορφώνονται στο πλαίσιο λειτουργίας του ΕΣΣΕΕΚΑ, και θα είναι σε συνέργεια με τις σχετικές παρεμβάσεις που θα υποστηριχθούν από το ΕΠ Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού.

Μέσα από το σύνολο των παρεμβάσεων του άξονα, όπως αυτές αναφέρονται στη συνέχεια, αναμένεται να δημιουργηθούν ελκυστικές ευκαιρίες για νέους και ειδικότερα για γυναίκες, ιδίως μεταϋποχρεωτικής εκπαίδευσης, με παρεμβάσεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση της συμμετοχής και στην παροχή ικανών επαγγελματικών δεξιοτήτων και κατευθύνσεων, που να συνδέονται με την αγορά εργασίας και να ενισχύουν την κοινωνική ένταξη, καθώς και την ανταγωνιστικότητα γενικότερα.

Πιο συγκεκριμένα, οι ειδικοί στόχοι 4.3., 5.3. και 6.3. αφορούν στην αποτελεσματικότερη σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας

και επιδιώκεται μέσα από συνδυασμένες δράσεις, που αναφέρονται και αφορούν όλες τις βαθμίδες και τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης, η σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας μέσω της πρακτικής άσκησης, του επαγγελματικού προσανατολισμού και του επιχειρηματικού πνεύματος μαθητών, σπουδαστών και φοιτητών.

Οι παρεμβάσεις που συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου και αφορούν στην ανώτατη εκπαίδευση είναι:

- Ανάπτυξη των Γραφείων Διασύνδεσης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου τέτοια Γραφεία δεν υφίστανται. Δικτύωση υφιστάμενων και νέων Γραφείων Διασύνδεσης με δομές προώθησης της απασχόλησης και διαμεσολάβησης (π.χ. ΚΠΑ, Δήμοι κλπ) με δυνατότητα χρήσης εφαρμογών όπως προβλέπονται σε σχετικές δράσεις που θα υποστηριχθούν από το ΕΠ Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού.
- Προώθηση της επιχειρηματικότητας των νέων στην κατεύθυνση ανάπτυξης του επιχειρηματικού πνεύματος, των δεξιοτήτων διαχείρισης διαδικασιών οργάνωσης και διοίκησης μονάδων, και της εξοικείωσης των νέων σε θέματα έρευνας και τεχνολογίας, μέσα από την εισαγωγή μαθημάτων, ενοτήτων και στοιχείων επιχειρηματικότητας καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών, καθώς και μέσω της δημιουργίας εικονικών επιχειρήσεων και της ανάπτυξης θυρίδων επιχειρηματικότητας με παράλληλη παροχή κινήτρων στους συμμετέχοντες και ενθάρρυνση συστηματικών επισκέψεων μαθητών, σπουδαστών και φοιτητών σε επιχειρήσεις εσωτερικού και εξωτερικού.
- Προώθηση κινήτρων για δράσεις κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Σημειώνεται ότι δραστηριότητες όπως οι «Θυρίδες επιχειρηματικότητας» και το «Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας» της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς λειτουργούν προς την ίδια κατεύθυνση και συμπληρωματικά με τα παραπάνω (βλέπε ειδικότερα κεφ. 2, παρ. 2.7).

Είναι σαφές ότι το ζήτημα τη σύνδεσης της αγοράς εργασίας με την ανώτατη εκπαίδευση και την εκπαίδευση γενικότερα, καθώς και η προώθηση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση συμπεριλαμβάνεται, σε διαφορετικό βαθμό, στην στοχοθέτηση των περισσότερων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και επιμέρους πολιτικών. Η συμπαγέστερη, όμως, και πιο εξειδικευμένη έκφραση της πολιτικής αυτής στην Ελλάδα, εντοπίζεται στα δύο Ε.Π. (ΕΠΕΑΕΚ II και Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση) του ΥΠΕΠΘ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1

Πίνακας 1: Ανεργία Νέων >25 στην Ευρώπη (2005-2007)

ΑΝΕΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 25 ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ 2005-2007									
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	2005			2006			2007		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (27 χώρες)	18,3	18,2	18,3	17	16,8	17,3	15,3	15,1	15,6
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (25 χώρες)	18,1	18	18,3	16,9	16,6	17,2	15,1	14,9	15,4
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (15 χώρες)	16,3	16,1	16,4	15,7	15,5	15,8	14,7	14,5	14,9
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (ΕΑ 11-2000, ΕΑ 12-2006, ΕΑ 13-2007, ΕΑ 15)	17,2	16,6	17,8	16,1	15,4	17	14,8	14,2	15,6
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (BE, CY, DE, IE, GR, ES, FR, IT, LU, MT, NL, AT, PT, SI, FI)	17,2	16,6	17,8	16,1	15,4	16,9	14,8	14,2	15,5
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (BE, DE, IE, GR, ES, FR, IT, LU, NL, AT, PT, SI, FI)	17,2	16,6	17,8	16,1	15,4	17	14,8	14,2	15,6
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (BE, DE, IE, GR, ES, FR, IT, LU, NL, AT, PT, FI)	17,2	16,6	17,8	16,1	15,4	17	14,8	14,2	15,6
ΑΥΣΤΡΙΑ	10,3	10,5	10,1	9,1	9	9,3	8,6	8,3	8,9
ΒΕΛΓΙΟ	21,5	21	22,1	20,5	18,8	22,6	18,8	17,1	20,9
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	22,3	23,4	21	19,5	18,9	20,3	15,1	14,5	15,9
ΓΑΛΛΙΑ	21	19,9	22,3	22,1	20,8	23,6	19,4	18,7	20,2
ΓΕΡΜΑΝΙΑ (ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑ 1991) ANAT.	13,9	15,5	12,2	12,5	13,9	11,1	11,1	12,2	10
ΔΑΝΙΑ	8,6	8,6	8,6	7,7	7,9	7,5	7,9	8,2	7,5

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΧΙΑΣ	19,2	19,3	19,1	17,5	16,6	18,7	10,7	10,6	11
ΕΛΛΑΔΑ	26	18,7	34,8	25,2	17,7	34,7	22,9	15,7	32,1
ΕΣΘΟΝΙΑ	15,9	16,6	14,9	12	10	14,7	10	12,1	7,1
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	12,8	14,4	11,1	14	15,7	12	14,3	15,8	12,5
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	8,6	9,1	8	8,6	9,1	8	9,3	10,3	8,1
ΙΣΠΑΝΙΑ	19,7	16,7	23,4	17,9	15	21,6	18,2	15,2	21,9
ΙΤΑΛΙΑ	24	21,5	27,4	21,6	19,1	25,3	20,3	18,2	23,3
ΚΡΟΑΤΙΑ	32,3	30,2	35,1	28,9	27,2	31,1	22,9	20	27,3
ΚΥΠΡΟΣ	13	11,9	14,2	10,5	9,9	11,2	9,8	10,4	9,2
ΛΕΤΟΝΙΑ	13,6	11,8	16,2	12,2	10,5	14,7	10,7	11,2	10
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	15,7	15,9	15,3	9,8	10	9,6	8,2	7	10
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ (Grand-Duche)	13,7	11,7	16,2	16,2	17	15,2	17,5	16,3	19,6
ΜΑΛΤΑ	16,4	16,8	16	16,3	17,6	14,8	13,1	15	10,8
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	11,6	12,2	11	8,8	9	8,5	7,3	8	6,7
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	8,2	8	8,4	6,6	6,1	7,1	5,9	5,6	6,2
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	19,4	19,6	19	19,1	18,6	19,8	18	17,6	18,6
ΠΟΛΩΝΙΑ	36,9	35,7	38,3	29,8	28,3	31,6	21,7	20	23,8
ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ	16,1	13,6	19,1	16,3	14,5	18,4	16,6	13,5	20,3
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	20,2	21,6	18,4	21,4	22,3	20,2	20,1	21,1	18,7
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	30,1	31	28,8	26,6	26,4	27	20,3	20,4	20,2
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	15,9	14,5	17,8	13,9	11,6	16,8	10,1	9,4	11,2
ΣΟΥΗΔΙΑ	21,7	21,3	22	21,5	21	21,9	19,1	18,6	19,6
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	20,1	20,6	19,5	18,7	19	18,4	16,5	16,4	16,6

Πηγή: Eurostat, 2008

Πίνακας 2: Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης, ομάδες ηλικιών και φύλο _ Δ΄ τρίμηνο 2007

Ομάδες ηλικιών και φύλο	Γενικό Σύνολο	Εργατικό Δυναμικό			Μη εργατικό Δυναμικό
		Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	
Και των δύο φύλων	9.216,00	4915,6	4519,1	396,5	4300,4
15-19	562,1	53,4	39,2	14,3	508,7
20-24	601,9	30,2	236,7	66,5	298,7
25-29	795	671	574,9	96,1	124
30-44	2.495	2115,1	1963,7	151,4	379,9
45-64	2761	1686,4	1619,1	67,3	1074,6
65 και άνω	2001,2	86,6	85,6	1	1914,6
Άρρενες	4494,6	2915,3	2763,8	151,4	1579,4
15-19	278,2	32	25,4	6,6	246,2
20-24	307,1	165,9	139,7	26,2	141,1
25-29	416,3	378,9	337,2	41,7	37,4
30-44	1257,5	1224,5	1173,8	50,7	33
45-64	1347,9	1050,5	1025,1	25,5	297,4
65 και άνω	887,6	63,4	62,6	0,8	824,2
Θήλειες	4721,4	2000,4	1755,3	245,1	2721,1
15-19	283,9	21,4	13,7	7,7	262,5
20-24	294,8	137,3	97	40,2	157,5
25-29	378,6	292,1	237,7	54,4	86,5
30-44	1237,1	890,6	789,9	100,7	346,9
45-64	1413,1	635,8	594	41,8	777,2

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2008

Πίνακας 3: Ποσοστά Ανεργίας νέων κατά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΝΕΩΝ (15-24) ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2007 ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ										
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΟ	Α'ΒΑΘΜΙΑ			Β'ΒΑΘΜΙΑ			Γ'ΒΑΘΜΙΑ		
		ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (27 χώρες)	15,4	19,9	18,9	21,6	13,3	12,9	13,8	11,4	10,7	11,8
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (25 χώρες)	15,2	19,9	18,9	21,6	13	12,5	13,6	11,2	10,6	11,6
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (15 χώρες)	14,8	19,6	18,5	21,4	12,1	11,7	12,5	10,7	10,3	10,9
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (ΕΑ 11-2000, ΕΑ 12-2006, ΕΑ 13-2007, ΕΑ 15)	14,9	18,5	17,1	20,8	12,4	11,6	13,4	12,1	11,1	12,7
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (ΒΕ, CΥ, DE, IE, GR, ES, FR, IT, LU, MT, NL, AT, PT, SI, FI)	14,9	18,5	17,1	20,8	12,4	11,6	13,4	12	11,1	12,6
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (ΒΕ, DE, IE, GR, ES, FR, IT, LU, NL, AT, PT, SI, FI)	14,9	18,5	17,1	20,8	12,4	11,6	13,4	12,1	11,1	12,7
ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΥΡΩ (ΒΕ, DE, IE, GR, ES, FR, IT, LU, NL, AT, PT, FI)	14,7	18,5	17,1	20,8	12,5	11,6	13,4	12,1	11,1	12,7
ΑΥΣΤΡΙΑ	8,7	12,4	11,2	14,2	6,2	6	6,4			
ΒΕΛΓΙΟ	18,8	29,1	26,4	33,6	17,5	14	22,1	11,5	12,3	11
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	15,1	29,5	28,1	32	12,3	11,4	13,4			
ΓΑΛΛΙΑ	18,7	29,9	27,2	35,2	15,6	13,8	17,9	12,1	12,6	11,7
ΓΕΡΜΑΝΙΑ (ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΑΝΑΤ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ 1991)	11,7	15,5	15,7	15,3	8,6	9,3	8			
ΔΑΝΙΑ	7,9	8,8	9,4	8,2	5,8	5,8			5,8	
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΧΙΑΣ	10,7	31,2	30,6	32,4	8,6	8	9,5			
ΕΛΛΑΔΑ	22,9	17,8	12,3	32,1	23,7	17,8	30,4	32	20,4	36,6
ΕΣΘΟΝΙΑ	10									
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	14,5	26,7	27,1	26,1	11,3	12,2	10,4	7,5	8,7	6,5
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	9,1	17,5	19	14,9	7,4	7,1	7,7	5,5		

ΙΣΠΑΝΙΑ	18,2	20,4	16,8	26,7	16,6	13,8	19,5	13,6	10,8	15,8
ΙΤΑΛΙΑ	20,3	22,5	19,8	28,3	19	17,1	21,5	19,3	17,8	20
ΚΡΟΑΤΙΑ										
ΚΥΠΡΟΣ	10,2	12,3	10,4		9	11		10,7		10,3
ΛΕΤΟΝΙΑ	10,7	16,8	16,6		9,4	9,5				
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	8,2				8,1					
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ (Grand-Duche)	15,8	22,7								
ΜΑΛΤΑ	13,3	16,9	19,8							
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	7,4	10,1	10,6	9,4	4,6					
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	5,9	8,4	7,4	9,6	3,9	3,9	3,9			
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	18	30,5	29,9	31,7	15,6	14,2	17,6	12,3		12,7
ΠΟΛΩΝΙΑ	21,7	22,8	21,1	27,7	21,7	19,8	24,1	20	19,3	20,3
ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ	16,6	16,2	13,6	20,3	14,8	12	17,4	25,9		28,1
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	20,1	18,6	18,9	18	21	22,4	18,8	21,1		21,1
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	20,3	66,2	64,6	70	15,3	14,5	16,2	19		
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	10,1	13,2	13,7	9,4		8,3	11			
ΣΟΥΗΔΙΑ	19,3	29,7	28,8	30,6	12,4	12,2	12,6	12,3		
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	16,5	25,3	24,6	26,1	11,2	11	11,5			

Πηγή: Eurostat, 2008

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή

Οι κοινωνίες αλλάζουν ραγδαία, το καθεστώς των εργασιακών σχέσεων μεταβάλλεται και ο δημόσιος τομέας παντού συρρικνώνεται. Οι απόφοιτοι των ελληνικών ΑΕΙ-ΑΤΕΙ καλούνται να σταδιοδρομήσουν σε ένα εντελώς καινούριο εργασιακό περιβάλλον με μεγάλη αβεβαιότητα και μικρές προοπτικές απασχόλησης στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Με αυτό το δεδομένο, η ανάπτυξη των δυνατοτήτων αυτοαπασχόλησης μέσω της ανάληψης καινοτόμων επιχειρηματικών δράσεων αποκτά καίρια σημασία για τους αποφοίτους των ΑΕΙ-ΑΤΕΙ και την ελληνική οικονομία γενικότερα. Ακόμη και όσοι φοιτούν σε σχολές που παράγουν εκπαιδευτικό προσωπικό ή ειδικότητες χωρίς άμεση σχέση με την οικονομία, έχουν ανάγκη από σπουδές που αναδεικνύουν και ξεδιπλώνουν όλες τις πλευρές της δημιουργικότητας τους.

Η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία σε επίπεδο σπουδών δεν πρέπει συνεπώς να συνδέονται μονοσήμαντα με την έννοια του κέρδους των επιχειρήσεων, αλλά και με τη βαθύτερη ανθρώπινη ανάγκη της ανάδειξης της ατομικότητας και της προσωπικής ολοκλήρωσης του καθενός. Αντίθετα, η έλλειψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας καταλήγει μοιραία στην υπαλληλική σχέση των εξαρτημένων θέσεων εργασίας. Ένας από τους στόχους αυτού του προγράμματος είναι η επανεκτίμηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας που πρέπει να αποκτήσει ένα περιεχόμενο φιλικότερο στους φορείς της. Αυτό σημαίνει πρωτίστως αλλαγή των κατεστημένων νοοτροπιών που συνδέουν την επαγγελματική σταδιοδρομία καταρχήν με το Δημόσιο και που αντιμετωπίζουν την αγορά και το ελεύθερο επάγγελμα ως πηγή κινδύνων και αβεβαιότητας αντί ως αφετηρία προσωπικής ολοκλήρωσης και προσφορά ευκαιριών.

Η επιχειρηματικότητα έχει προφανή κοινωνικά οφέλη εφόσον δημιουργεί ανάπτυξη και απασχόληση, διαμορφώνοντας συνθήκες ευρύτερης οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας. Ακόμη, η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας θα ωφελήσει έμμεσα, μέσω της ανάπτυξης των απαιτούμενων γι' αυτήν δεξιοτήτων, και στην αναβάθμιση της παιδείας, άρα και του πολιτισμού της κάθε χώρας. Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι η επιχειρηματικότητα είναι ένας από τους παράγοντες ανάπτυξης με τη μεγαλύτερη χρονική διάρκεια: εφόσον υπάρχει και αφθονεί, εξαντλείται πολύ αργά και ανανεώνεται συνεχώς.

Η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, κυρίως αυτής που συνδέεται με καινοτόμες δράσεις, μπορεί να γίνει μέσα από τα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημίων, χωρίς αυτά να χάσουν το βασικό τους χαρακτήρα, που είναι η παραγωγή και η προαγωγή της γνώσης. Τα Πανεπιστήμια, όμως, διαθέτουν ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα για τη διδασκαλία-ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο εκπαιδευτικό μηχανισμό: έχουν τεράστια συσσωρευμένη εμπειρία στη διαχείριση πολυσύνθετων και πολύπλοκων γνώσεων και πληροφοριών, που είναι απαραίτητες στη λήψη αποφάσεων γενικά, δηλ. σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δράσης.

Με βάση τα παραπάνω, τα Πανεπιστήμια μπορούν να λειτουργήσουν ως το φυσικό περιβάλλον εκκόλαψης της δημιουργικότητας του κάθε φοιτητή. Η επιχειρηματικότητα προάγεται εκεί όπου η προσωπικότητα του καθενός μπορεί να αναπτυχθεί ελεύθερα στο μέγιστο βαθμό.

2.2 Περί Επιχειρηματικότητας

Η έννοια της ‘επιχειρηματικότητας’ είναι τόσο παλιά όσο και η Οικονομική Επιστήμη. Ήδη από τα μέσα του 18^{ου} αι., συγγραφείς όπως οι Richard Cantillon (1755), A.R.J. Turgot (1766), Adam Smith (1776) και J.B. Say (1803) θεμελιώναν την επιχειρηματικότητα ως ξεχωριστό παραγωγικό συντελεστή, διαφορετικό από το κεφάλαιο και την εργασία. Ωστόσο, στα σύγχρονα συμβατικά οικονομικά, επιχειρηματίας είναι απλώς ο παραγωγός που συνδυάζει με βέλτιστο τρόπο τους περιορισμένους πόρους που διαθέτει, με σκοπό να παράγει σε ένα κόστος που του επιτρέπει να μεγιστοποιεί τα κέρδη του (Casson 1982). Η επιχειρηματικότητα απουσιάζει εντελώς από αυτήν τη συλλογιστική, αφού αυτή συνδέεται άμεσα με τις καινοτόμες διαδικασίες που δημιουργούν τις παραγωγικές-εμπορικές δραστηριότητες (new venture creation).

Στη βιβλιογραφία, η *επιχειρηματικότητα* συνδέεται με τρία χαρακτηριστικά: *δημιουργία νέων επιχειρήσεων, καινοτομία και ανάληψη κινδύνων*. Γενικότερα, η συμπεριφορά χαρακτηρίζεται ως επιχειρηματική από τη στιγμή που αναλαμβάνει το ρίσκο να δημιουργήσει νέες και καινοτόμες οργανωσιακές δομές, με σκοπό τη δημιουργία συνθηκών συνεχούς παραγωγής πλεονάσματος. Με άλλα λόγια, κάθε οικονομική-επιχειρηματική δραστηριότητα δε θεωρείται αναγκαστικά επιχειρηματικότητα, αν δεν έχει και τα τρία πιο πάνω χαρακτηριστικά. Η αγορά μιας επιχείρησης, όσο μεγάλη και αν είναι, ή η επένδυση σε έναν παραδοσιακό κλάδο της οικονομίας δε θεωρούνται επιχειρηματικότητα, εφόσον απουσιάζει παντελώς το στοιχείο της καινοτόμου δράσης που προϋποθέτει σημαντική αβεβαιότητα για την τελική επιτυχία του εγχειρήματος (Dollinger 2003).

Ο Schumpeter (1934), που αποτελεί την αφετηρία των σύγχρονων αναλύσεων της επιχειρηματικότητας, διακρίνει πέντε τύπους καινοτόμου επιχειρηματικότητας:

- α) εισαγωγή νέων προϊόντων-υπηρεσιών στην αγορά,
- β) εισαγωγή νέας τεχνολογίας παραγωγής,
- γ) δημιουργία νέας αγοράς,

δ) δημιουργία νέων πηγών πρώτων υλών και ενέργειας και,

ε) εισαγωγή νέας μεθόδου βιομηχανικής οργάνωσης.

Σε όλους τους παραπάνω τύπους, η επιχειρηματική συμπεριφορά ξεφεύγει από την τυπική οικονομική συμπεριφορά του ατόμου που μεγιστοποιεί τα οφέλη του με βάση τους περιορισμένους υφιστάμενους πόρους που διαθέτει. Ο λόγος είναι ότι ο καινοτόμος επιχειρηματίας χαρακτηρίζεται, κατά τον Schumpeter (1934, 93), από τρία πράγματα: «1) το όνειρο και τη θέληση να βρει το δικό του ‘βασιλείο’, 2) την επιθυμία για κατάκτηση και 3) τη χαρά της δημιουργίας». Αυτά τα τρία πράγματα, παρόλο που οδηγούν σε οικονομικά αποτελέσματα, δεν έχουν οικονομική αφετηρία και εξήγηση, αλλά κυρίως ψυχολογική και κοινωνιολογική (Swedberg 2000). Επιπλέον, αναφέρονται σε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας και συνεχούς αλλαγής που η συμβατική οικονομική θεωρία συνήθως αγνοεί. Πόσο μάλλον που ορισμένοι πιστεύουν σήμερα ότι «ο φορέας της αλλαγής είναι ο ατομικός επιχειρηματίας» (North 1990, 83).

Η επιχειρηματικότητα είναι ένας τύπος συμπεριφοράς που απαιτεί ιδιαίτερες ικανότητες και δεξιότητες που ασφαλώς δε διδάσκονται ως τυπική γνώση (knowledge), αλλά μπορούν ωστόσο να κοινοποιηθούν από όσους τις κατέχουν και να γίνουν αντικείμενο μάθησης (learning) από τους ενδιαφερόμενους. Η σύγχρονη θεωρία της επιχειρηματικότητας δε θεωρεί ότι οι καινοτόμοι επιχειρηματίες απλώς γεννιούνται, αλλά ότι σε μεγάλο βαθμό γίνονται με την κατάλληλη εκπαίδευση και δημιουργούν στο κατάλληλο θεσμικό περιβάλλον. Προφανώς, πρέπει να υπάρχει ένα έντονο προσωπικό κίνητρο, το οποίο ωστόσο δεν επαρκεί για να οδηγήσει σε καινοτόμο επιχειρηματική δράση, εάν δεν υφίστανται οι απαραίτητες γνώσεις και ικανότητες.

Για το λόγο αυτό έχουν αναπτυχθεί, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ, εξειδικευμένα προγράμματα που βοηθούν τους σπουδαστές να αναπτύξουν επιχειρηματικές ικανότητες και να συμπεριφέρονται ως επιχειρηματίες. Με άλλα λόγια, η ανώτατη εκπαίδευση αναλαμβάνει, στα πλαίσια του ευρύτερου εκπαιδευτικού της ρόλου, να λειτουργήσει ως ο θεσμός που διαμορφώνει τους φορείς

της καινοτόμου επιχειρηματικής δράσης. Εκτός από εξειδικευμένα και ικανά στελέχη επιχειρήσεων (οικονομολόγους, μηχανικούς, τεχνικούς κλπ.), καλείται πλέον να εκπαιδεύσει ικανούς επιχειρηματίες, που μέχρι πρόσφατα 'παράγονται' εμπειρικά, χωρίς πραγματικά να γνωρίζουν τι και πώς το κάνουν.

2.3 Η Επιχειρηματικότητα στα προγράμματα σπουδών των ΑΕΙ

Η Επιχειρηματικότητα δεν έχει διεθνώς τη θέση που της ανήκει ούτε καν στα προγράμματα σπουδών των οικονομικών σχολών, που είναι ο φυσικός της χώρος. Η σχετική εμπειρία των ευρωπαϊκών χωρών δείχνει ότι τα Πανεπιστήμια δεν προσφέρουν το εκπαιδευτικό περιβάλλον που προάγει τις επιχειρηματικές δεξιότητες και, κυρίως, που προωθεί την επιχειρηματικότητα ως βιώσιμη επαγγελματική προοπτική (SEEDA-HEEG Review 2004/5, Braun 2005, Stevenson 2005). Ορισμένοι φτάνουν μέχρι του σημείου να ισχυρίζονται ότι τα Πανεπιστήμια αποθαρρύνουν την ανάπτυξη επιχειρηματικών ταλέντων (Bolton-Thompson 2000). Τα πρόσφατα συμπεράσματα της Επιτροπής Ειδικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνηγορούν για την ανεπαρκή συμμετοχή των σπουδών επιχειρηματικότητας στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (European Commission 2008).

Σε σχέση με την ανάπτυξη σε επίπεδο γεωγραφικής περιφέρειας, τα ΑΕΙ-ΑΤΕΙ έχουν γενικά δύο σημαντικές λειτουργίες (βλ. Koschatzky 2001):

- διαχειρίζονται τη γνώση σε μία περιφέρεια, παράγουν και διαδίδουν τη γνώση μέσω της διδασκαλίας, διανέμουν επιστημονικές και τεχνολογικές πληροφορίες και προσφέρουν τεχνολογικές-επιστημονικές λύσεις
- παρέχουν εξειδικευμένη γνώση εκπαιδύοντας, συμβουλευόντας, προωθώντας την E&A, με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε φορέα της περιφέρειας.

Οι δύο αυτές λειτουργίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την επιχειρηματικότητα και τη δημιουργία καινοτόμων επιχειρήσεων (Anderson– Gatignon 2005). Μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας που παράγεται στα ερευνητικά εργαστήρια των Πανεπιστημίων, η επιχειρηματικότητα δημιουργεί βιομηχανίες αιχμής με έντονη επίδραση στην περιφέρεια (spillovers). Αυτό είναι το μοντέλο της «τριπλής έλικας» που ενεργοποιεί τη σχέση κρατικής χρηματοδότησης-πανεπιστημιακής έρευνας-βιομηχανικής εφαρμογής.

Ένα έργο προώθησης της επιχειρηματικότητας πρέπει συνεπώς να συνδυάζει τις πανεπιστημιακές εκπαιδευτικές δομές με την επιχειρηματική πρακτική και τον κρατικό έλεγχο και υποστήριξη. Από πολλούς τονίζεται το γεγονός ότι η αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος επιχειρηματικότητας, εφόσον στοχεύει ευρύτερα στην αυτό-απασχόληση των αποφοίτων και στην οικονομική ανάπτυξη, πρέπει να εστιάζεται στους εκπαιδευόμενους και όχι άμεσα στις επιχειρήσεις. Αλλιώς, τα αποτελέσματα θα είναι περιορισμένα και αντί να καταλήξουν σε μία έκρηξη της επιχειρηματικής δημιουργίας, θα οδηγήσουν απλά σε προσφορά στελεχών για τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις. Κάτι τέτοιο ωστόσο δεν επαρκεί, γιατί άλλο πράγμα οι νέοι καινοτόμοι επιχειρηματίες, και άλλο τα στελέχη των επιχειρήσεων.

Θεωρούμε ότι τα προγράμματα σπουδών των ελληνικών Πανεπιστημίων ανταποκρίνονται γενικώς στις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας και παρακολουθούν τις σύγχρονες εξελίξεις του κάθε επιστημονικού κλάδου. Το πρόβλημα είναι ότι η επιχειρηματικότητα απαιτεί ικανότητες και γνώσεις που δεν μπορούν να μεταδοθούν με τις συμβατικές μεθόδους διδασκαλίας, από το δάσκαλο που ξέρει στο μαθητή που δεν ξέρει και πρόκειται να ‘γεμίσει’ με γνώσεις. Σε μεγάλο βαθμό η επιχειρηματική συμπεριφορά αποτελεί μέρος της λεγόμενης «άρρητης γνώσης» και, όπως θα δούμε, απαιτεί μη-παραδοσιακές τεχνικές μετάδοσης από τους «γνωρίζοντες» προς τους ενδιαφερόμενους. Επιπλέον, οι ‘δάσκαλοι’ της επιχειρηματικότητας πρέπει να διαθέτουν άμεση γνώση της λειτουργίας της αγοράς ή/και μεγάλη επαγγελματική εμπειρία. Η μελέτη του ΟΟΣΑ (Stevenson 2005) έδειξε ότι τα αποτελέσματα της επιχειρηματικής ενθάρρυνσης είναι καλύτερα όταν αυτή ξεκινά νωρίς (πριν το Πανεπιστήμιο) και διαχέεται σε πολλά διαφορετικά μαθήματα ως μέρος της διδακτέας ύλης, αντί της εισαγωγής ειδικών μαθημάτων που απευθύνονται σε λίγους. Αυτό μας οδηγεί στην ανάγκη επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου και της διαδικασίας εκμάθησης της επιχειρηματικότητας.

2.4 Επαναπροσδιορισμός του περιεχομένου της «εκμάθησης» της επιχειρηματικότητας

Στα τμήματα Οικονομικών, Διοίκησης και Μηχανικών, η Επιχειρηματικότητα στηρίζεται στην ανάπτυξη εξειδικευμένων γνώσεων που «μαθαίνονται» στην τάξη ως συμβατική γνώση. Ο μελλοντικός επιχειρηματίας αντιμετωπίζεται ως ένας παραδοσιακός μαθητής, στον οποίο εισάγονται μία σειρά εννοιών και τεχνικών, με σκοπό να αυξηθεί το σύνολο των γνώσεών του για το αντικείμενο. Όσα περισσότερα μάθει, τόσο καλύτερο θα είναι το αποτέλεσμα, θεωρώντας εσφαλμένα ότι ισχύει και εδώ η παραγωγική αρχή, όσο περισσότερες και καλύτερες οι εισροές, τόσο ποιοτικότερο θα είναι το τελικό προϊόν (Braun 2005).

Ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε, μεγάλο μέρος των γνώσεων περί επιχειρηματικότητας είναι «άρρητη γνώση» (tacit knowledge): όπως δεν μπορείς να μάθεις μέσα σε μία αίθουσα σε έναν ποδοσφαιριστή πώς να σκοράρει, έτσι δεν μπορείς να διδάξεις σε έναν μελλοντικό επιχειρηματία, πώς να επιτύχει. Αν το ξέραμε, θα ήμασταν όλοι πλούσιοι. Τα σημαντικότερα δεν είναι ρητώς καταγραμμένα και δε διδάσκονται, αλλά μεταδίδονται, δηλ. κοινωνούνται με διάφορους τρόπους, άμεσους και έμμεσους.

Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια ότι απαιτείται ένας επαναπροσδιορισμός της διαδικασίας «εκμάθησης» της Επιχειρηματικότητας. Ο Baumol (1990) θεωρούσε ότι η επιχειρηματικότητα είναι κυρίως ένα «σύνολο ικανοτήτων» (a set of talents). Η ανάπτυξη του επιχειρηματικού ταλέντου περιλαμβάνει κυρίως ικανότητες και δεξιότητες όπως:

- αυτοεκτίμηση,
- δημιουργικότητα,
- πρωτοβουλία,
- ικανότητα πειθούς,
- αγάπη του ρίσκου,
- οργανωτικότητα,

- διαίσθηση,
- ικανότητα σχεδιασμού,
- ικανότητα προσαρμογής,
- ικανότητα πρόβλεψης των συνεπειών κάθε ενέργειας.

Η ανάπτυξη αυτών των ικανοτήτων που είναι απαραίτητες για την ανάδειξη του επιχειρηματικού ταλέντου πρέπει να στηρίζεται στην ανάπτυξη των αντίστοιχων στοιχείων της προσωπικότητας. Το κρίσιμο ζήτημα, όπως έδειξε και η βρετανική εμπειρία, είναι να προαχθούν διδακτικές προσεγγίσεις που θα διατηρούν αφενός την αυστηρότητα της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, χωρίς αφετέρου να χάνουν το πρακτικό τους ενδιαφέρον (SEEDA-HEEG Review 2004/5, Mitra 2005). Για το λόγο αυτό απαιτείται ένας συνδυασμός θεωρίας, εφαρμοσμένης γνώσης και μετάδοσης ‘καλών πρακτικών’. Η διάδοση αυτών των ‘καλών πρακτικών’ διδασκαλίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων παραμένει ωστόσο ακόμη σε εμβρυακό επίπεδο (Wilson 2005).

Η διαδικασία εκμάθησης πρέπει να διαφοροποιηθεί ανάλογα με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Οι επιχειρηματίες είναι προσανατολισμένοι στη λήψη αποφάσεων για άμεση δράση σε συγκεκριμένες συνθήκες. Αντίθετα, οι φοιτητές είναι συνήθως παθητικοί δέκτες θεωρητικών γνώσεων που θα τεθούν αργότερα σε πράξη, σε άγνωστες κατά το χρόνο εκμάθησης μελλοντικές συνθήκες. Αυτόματα, οι δύο ομάδες ‘σπουδαστών’ βρίσκονται σε ένα περιβάλλον μάθησης με διαφορετικούς προσανατολισμούς και ανάλογες ψυχολογικές συνθήκες, μέσα στις οποίες καλούνται να λάβουν αποφάσεις. Με δύο λόγια, αυτό που ξέρει να κάνει η μία ομάδα ‘σπουδαστών’ (φοιτητές) είναι εντελώς άσχετο με αυτό που καλείται να κάνει καθημερινά η άλλη ομάδα (μελλοντικοί επιχειρηματίες).

Οι τρόποι «διδασκαλίας», επομένως, πρέπει να επαναπροσδιοριστούν με:

- νέες τεχνικές διδακτικής όχι από καθέδρας αλλά μέσω παραδειγμάτων, όχι μόνο επιτυχών, αλλά και λανθασμένων επιχειρηματικών πρακτικών
- έμφαση στη διεπιστημονική προσέγγιση
- εστίαση στην ανάπτυξη της πρωτοβουλίας των «διδασκομένων»

- επιλογή εισηγητών με επιχειρηματική κουλτούρα και εμπειρία, όχι μόνον ακαδημαϊκών, αλλά και επιχειρηματιών (business practitioners)
- συγκεντρωμένη και χρονικά εστιασμένη εκπαίδευση
- νέες τεχνικές ελέγχου των γνώσεων διαφορετικές από τις παραδοσιακές εξετάσεις οι οποίες στηρίζονται σε ερωτήσεις που απαιτούν σωστές απαντήσεις.

Το τελευταίο σημείο -του ελέγχου των γνώσεων- αποτέλεσε την αφορμή για ένα ενδιαφέρον πείραμα. Στη Σχολή Επιχειρήσεων του Wolverhampton (UK) τέθηκε σε εφαρμογή, στις αρχές του 1990, ένα πρόγραμμα προαγωγής της επιχειρηματικότητας, που στηρίζεται σε ένα συνδυασμό θεωρητικών μαθημάτων σε αίθουσες διδασκαλίας και ενδο-επιχειρησιακής εφαρμογής των γνώσεων, δίνοντας στους ‘σπουδαστές-εργαζόμενους’ του προγράμματος ένα επιπλέον κίνητρο με ένα βραβείο επιχειρηματικότητας. Θέτοντας τις ιδέες τους σε εφαρμογή εντός της επιχείρησης, υπήρχε η δυνατότητα άμεσης αξιολόγησης της αποτελεσματικότητάς τους από τους ίδιους τους επιχειρηματίες, εκτός των καθηγητών του προγράμματος. Οι ‘σπουδαστές’ ήταν έτσι υποχρεωμένοι να αναπτύξουν τις επιχειρηματικές δεξιότητες εντός της επιχείρησης, ακολουθώντας παράλληλα ένα αυστηρό ακαδημαϊκό πρόγραμμα σπουδών (Evans-Jones 2001).

Μία πιλοτική πανευρωπαϊκή έρευνα που έγινε από το European Foundation for Entrepreneurship Research (Amsterdam) το 2004, σε 25 χώρες και 164 ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, έδειξε αφενός τη μεγάλη ζήτηση σπουδών για την επιχειρηματικότητα και αφετέρου τις μεγάλες διαφοροποιήσεις σε επίπεδο τρόπου και περιεχομένου ‘διδασκαλίας’ (Wilson 2005). Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, η διδασκαλία στηρίζονταν σε ένα συνδυασμό τεσσάρων μεθόδων:

- διαλέξεων
- μελέτης περιπτώσεων επιχειρήσεων
- από κοινού συγγραφής προτάσεων (Projects)
- ασκήσεων

Λιγότερο συχνές μέθοδοι ήταν αυτές που στηρίζονταν σε προσομοιώσεις σε Η/Υ και σε επιτόπιες επισκέψεις επιχειρήσεων. Κοινός τόπος όλων των διδακτικών μεθόδων

ήταν η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σύνδεση με την καθημερινή επιχειρηματική πραγματικότητα.

Ένας πιθανός συνδυασμός θεωρίας-πρακτικής είναι αυτός που στηρίζεται σε μία προσέγγιση επικεντρωμένη στους πόρους της επιχείρησης (βλ. Dollinger 2003, κεφ.2). Κάθε επιτυχημένη επιχείρηση προϋποθέτει ικανούς χρηματικούς πόρους, ικανοποιητικό εξοπλισμό, κατάλληλη τεχνολογία, φήμη και πελατεία όπως και καλά εκπαιδευμένο και αφοσιωμένο ανθρώπινο δυναμικό. Ο επιχειρηματίας είναι ο πρώτος και κρισιμότερος ανθρώπινος πόρος για τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης και ως τέτοιος αντιμετωπίζεται εδώ. Οι δεξιότητες και οι ικανότητες που αναφέρθηκαν πιο πάνω μπορούν να περιγραφούν μέσα από το προφίλ ενός ιδανικού επιχειρηματία, που μπορεί να αποτελέσει το θεωρητικό πρότυπο για τους μελλοντικούς επιχειρηματίες.

Ένας ιδανικός καινοτόμος επιχειρηματίας περιγράφεται συνήθως με τα παρακάτω ψυχολογικά χαρακτηριστικά:

- φιλοδοξία για ατομικά επιτεύγματα, πράγμα που σημαίνει διάθεση ανάληψης πρωτοβουλιών για την επίλυση κάθε προβλήματος
- επιθυμία για ανάληψη λελογισμένου ρίσκου

Επιπλέον, όπως έδειξαν εμπειρικές μελέτες (Dollinger 2003, 41-45), υφίστανται και μία σειρά από κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά που συμπληρώνουν το προφίλ του καινοτόμου επιχειρηματία:

- μια κοινωνική προέλευση που ωθεί στη γρήγορη κοινωνική άνοδο
- μια μεταβατική κοινωνική θέση μεταξύ δύο καταστάσεων (π.χ. νέοι απόφοιτοι, νέοι απόστρατοι κλπ.)
- ένας άμεσος -συγγενικός ή φιλικός- κοινωνικός περίγυρος που έλκει προς την επιχειρηματικότητα
- ένα ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον -σπουδές ή επάγγελμα- που ωθούν προς την επιχειρηματικότητα
- η ενδεχόμενη ένταξη σε μία διακριτή ομάδα που θα στηρίξει τα πρώτα βήματα της νέας επιχείρησης.

Το σύνολο αυτών των ψυχολογικών και κοινωνιολογικών χαρακτηριστικών συγκροτούν ένα πρότυπο επιχειρηματία, το οποίο συνδυάζει παραμέτρους που μπορούν να βρεθούν στην καθημερινότητα σε πραγματικές περιπτώσεις επιχειρηματιών, και που μπορούν να αποτελέσουν παραδειγματικές περιπτώσεις για τους σπουδαστές της επιχειρηματικότητας. Ακόμα και αν αυτοί δεν γίνουν ποτέ επιχειρηματίες, θα διαθέτουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα κάθε φορά που θα πρέπει να διαχειριστούν κρίσιμες καταστάσεις που απαιτούν λήψη αποφάσεων υπό καθεστώς πίεσης.

2.5 Ενθάρρυνση της επιχειρηματικής παιδείας στο Πανεπιστήμιο

Τα Πανεπιστήμια είναι μεγάλοι γραφειοκρατικοί οργανισμοί που έχουν σκοπό την παραγωγή και μετάδοση επιστημονικών γνώσεων, χωρίς αναγκαστική σχέση με την επιχειρηματικότητα. Ο ρόλος τους ως «τεμένους των μουσών» της επιστήμης και της αλήθειας ασφαλώς δεν απειλείται από την εισαγωγή της επιχειρηματικότητας. Τα Πανεπιστήμια (εξαιρουμένων των Σχολών Διοίκησης Επιχειρήσεων και ορισμένων Τμημάτων Μηχανικών) δεν έχουν από τη φύση τους σκοπό να παράγουν επιχειρηματίες, ούτε καν επαγγελματίες. Οι απόφοιτοί τους μοιραία προσανατολίζονται κυρίως σε αναζήτηση θέσεων εξαρτημένης-μισθωτής εργασίας στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα. Αυτοί οι απόφοιτοι γίνονται συνήθως στελέχη επιχειρήσεων και οργανισμών και όχι επιχειρηματίες.

Παράλληλα με τις σπουδές τους στο γνωστικό αντικείμενο της επιστήμης τους, οι φοιτητές καλούνται να αναπτύξουν εκείνα τα στοιχεία της προσωπικότητάς τους που συνάδουν και δεν αποθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα. Η εισαγωγή πολλών μαθημάτων που προάγουν την επιχειρηματική δράση -όχι αναγκαστικά μόνο επιχειρηματικών, αλλά και ευρύτερης παιδείας- συνεισφέρει σε αυτήν την κατεύθυνση. Όσο περισσότερο και συχνότερα 'εκτίθενται' οι φοιτητές στην επιχειρηματική κουλτούρα, τόσο ευνοϊκότερη θα είναι η στάση τους απέναντι στην προοπτική της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας (Stevenson 2005). Ακόμη περισσότερο, όμως, συνεισφέρει η άμεση δυνατότητα δημιουργίας νέων επιχειρήσεων από τα ίδια τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, φοιτητές και προσωπικό. Έχοντας αυτή τη δυνατότητα ορατή, οι φοιτητές έχουν ένα ισχυρό κίνητρο να επιλέξουν μία επαγγελματική σταδιοδρομία ως καινοτόμοι επιχειρηματίες. Κάτι τέτοιο έδειξε πρόσφατα η εμπειρία του προγράμματος EXIST, που σχεδιάστηκε και χρηματοδοτήθηκε από το Γερμανικό Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας, από το 1998 ως το 2001.

Το πρόγραμμα «EXIST-Προώθηση νέων επιχειρήσεων από τα Πανεπιστήμια» (Promotion of university based start-ups) είχε ως άμεσο στόχο την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και, μέσω αυτής, τη

διάχυση της καινοτομίας και την περιφερειακή ανάπτυξη (Koschatzky 2001). Ενεργοποιώντας τη λεγόμενη «τριπλή έλικα» (κράτος-ΑΕΙ-βιομηχανία), δόθηκε μια γενναία κρατική χρηματοδότηση (15,34 εκ. € ετησίως για 3 χρόνια) σε πέντε προτάσεις τεχνολογικής συνεργασίας Πανεπιστημίων και Ανώτερων Τεχνικών Σχολών με τις αντίστοιχες περιφέρειες στις οποίες εδρεύουν τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Επιμέρους στόχοι του Γερμανικού Υπουργείου Παιδείας μέσω του προγράμματος ήταν:

- η δημιουργία μιας «επιχειρηματικής κουλτούρας» στη διδασκαλία, έρευνα και διοίκηση των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης σε όλα τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας (φοιτητές, προσωπικό και απόφοιτους)
- η αύξηση της μεταφοράς τεχνογνωσίας σε οικονομική προστιθέμενη αξία
- η στοχοθετημένη προώθηση επιχειρηματικών ιδεών από τα Πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα
- η αύξηση του αριθμού των καινοτόμων νέων επιχειρήσεων (start-ups) και η συνακόλουθη δημιουργία σταθερών θέσεων εργασίας.

Όλοι οι παραπάνω στόχοι δε θα μπορούσαν να επιτευχθούν χωρίς την εισαγωγή εξειδικευμένων προγραμμάτων διδασκαλίας που προωθούσαν την ιδέα της επιχειρηματικότητας και τη βιομηχανική εφαρμογή των τεχνολογικών καινοτομιών. Συνολικά, 240 νέες επιχειρήσεις δημιουργήθηκαν μέσω του προγράμματος στα τρία χρόνια εφαρμογής του και, παράλληλα, 'στήθηκαν' ή εντατικοποιήθηκαν 294 δίκτυα συνεργασιών μεταξύ Πανεπιστημίων και βιομηχανιών. Το πρόγραμμα EXIST, μέσω της ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας, έφερε εγγύτερα τα Πανεπιστήμια με τη βιομηχανία και την αγορά εργασίας, προωθώντας έμπρακτα συνεργασίες που αλλιώς δε θα είχαν πραγματοποιηθεί.

2.6 Ο ρόλος της δια βίου μάθησης στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας

Οι ραγδαίες εξελίξεις στον επιστημονικό, τεχνολογικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα που σηματοδοτούν τη σύγχρονη εποχή προβάλλουν επιτακτική την ανάγκη για επικαιροποίηση και διαρκή αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων των πολιτών προκειμένου να ανταποκριθούν στις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις της προσωπικής και εργασιακής τους ζωής.

Η ανάγκη για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση ώθησαν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές στον τομέα της διά βίου μάθησης, δηλαδή στη διεύρυνση της μαθησιακής διαδικασίας και στην παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών σε όλη τη διάρκεια της ζωής των ατόμων, μέσω ευέλικτων προγραμμάτων μάθησης σε ένα ευρύτατο φάσμα θεματικών πεδίων, ικανών να ανταποκριθούν και στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Στις αποφάσεις και στα συμπεράσματα του Συμβουλίου της Λισσαβόνας, η υιοθέτηση μιας στρατηγικής για τη Δια Βίου Μάθηση (Lifelong Learning) αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα και βασικό στοιχείο του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Είναι ο βασικός άξονας που συναρθώνει γύρω του τόσο τις διάφορες βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, όσο και το χώρο της εργασίας και των επιχειρήσεων, την τοπική κοινότητα, την οικογένεια, καθώς επίσης και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, προωθώντας νέες καινοτομικές μεθόδους και χρησιμοποιώντας τις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας.

Δύο είναι οι στόχοι της δια βίου μάθησης, όπως αποτυπώνονται και στο ΕΠΕΑΕΚ II, στο μέτρο Διά Βίου Εκπαίδευση:

- η προώθηση της ενεργού συμμετοχής στο κοινωνικό γίνεσθαι, και
- η αύξηση των δυνατοτήτων απασχόλησης (απασχολησιμότητα). Σημειώνεται ότι η απασχολησιμότητα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη

πλήρους απασχόλησης και ευημερίας στη «νέα οικονομία». Τόσο η απασχολησιμότητα όσο και η ενεργός συμμετοχή στο κοινωνικό γίγνεσθαι προϋποθέτουν επαρκείς και σύγχρονες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες συμμετοχής και συνεισφοράς στην οικονομική και κοινωνική ζωή.

Οι οκτώ βασικές ικανότητες που υποστηρίζουν τη διά βίου μάθηση προκύπτουν μέσα από ένα συνδυασμό γνώσεων, ικανοτήτων και προσωπικών στάσεων, και ορίζονται, σύμφωνα με το πρόγραμμα εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010», ως εξής:

1. Επικοινωνία στη μητρική γλώσσα.
2. Επικοινωνία στις ξένες γλώσσες.
3. Μαθηματική ικανότητα και βασικές ικανότητες στην επιστήμη και την τεχνολογία.
4. Ψηφιακή ικανότητα
5. Μεθοδολογία της μάθησης.
6. Κοινωνικές ικανότητες και ικανότητα του πολίτη.
7. Λογική πρωτοβουλίας – επιχειρηματικότητας.
8. Πολιτιστική συνείδηση και έκφραση.

Ειδικότερα, σε σχέση με το χαρακτηριστικό που αναφέρεται στη λογική πρωτοβουλίας – επιχειρηματικότητας, η επιχειρηματικότητα αναφέρεται στην ικανότητα ενός ατόμου να μετατρέπει τις ιδέες σε δράση. Περιλαμβάνει τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και την ανάληψη κινδύνων, καθώς και την ικανότητα κατάρτισης και διαχείρισης σχεδίων, προκειμένου να επιτευχθούν στόχοι. Πρόκειται για ένα στήριγμα του ατόμου, όχι μόνο στην καθημερινή του ζωή, στο σπίτι και στην κοινωνία, αλλά και στον τόπο εργασίας, με το να συνειδητοποιεί το πλαίσιο της εργασίας του και να είναι ικανό να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες.

Σε συμφωνία και συμπληρωματικότητα με το πρόγραμμα εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010» το πρόγραμμα δράσης στον τομέα της διά βίου μάθησης 2007-2013 θέτει ως στόχο του την ανάπτυξη και ενίσχυση των ανταλλαγών, της συνεργασίας και

της κινητικότητας, ώστε τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης να καταστούν παγκόσμιο σημείο αναφοράς ως προς την ποιότητα σύμφωνα με τη στρατηγική της Λισσαβόνας. Συμβάλλει, έτσι, στην ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προηγμένης κοινωνίας της γνώσης, με βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή.

Εκτός από αυτόν το γενικό στόχο, το πρόγραμμα έχει και μια σειρά από ειδικούς στόχους που αφορούν τη διά βίου μάθηση στην ΕΕ, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η επιχειρηματικότητα.

Η επιχειρηματικότητα στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό σε μία συνεχή διαδικασία μάθησης στην πράξη (learning-by-doing). Είναι προφανές ότι ένα σημαντικό τμήμα της ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας αφορά στη συνεχή εκπαίδευση όσων έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους σε ένα γνωστικό αντικείμενο και αναζητούν νέες διεξόδους αυτοαπασχόλησης ή επιχειρηματικής δράσης. Τα αποτελέσματα της δια βίου μάθησης δεν είναι μόνον άμεσα αλλά και έμμεσα. Άμεσα γιατί ωφελούνται οι άμεσα ενδιαφερόμενοι και δημιουργούν νέες επιχειρήσεις με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην απασχόληση, το εισόδημα και την ανάπτυξη. Έμμεσα, η δια βίου εκπαίδευση σε ζητήματα επιχειρηματικότητας μπορεί να βοηθήσει όσους ήδη είναι στελέχη επιχειρήσεων ή έχουν δικαιώματα ιδιοκτησίας σε υπάρχουσες επιχειρήσεις να αναπτύξουν περαιτέρω τις δραστηριότητές τους.

Εδώ και πολλά χρόνια, σε πολλές ευρωπαϊκές και μη χώρες, η δια βίου μάθηση στοχεύει επικουρικά στην ενθάρρυνση νέων (όχι απαραίτητα και ηλικιακά) επιχειρηματιών. Οι μέθοδοι διδασκαλίας, το προφίλ των διδασκόντων και οι εκπαιδευτικοί στόχοι δε διαφοροποιούνται ουσιαστικά από όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Συνήθως, χρησιμοποιούνται οι ίδιες εκπαιδευτικές υποδομές (αίθουσες, υλικό κλπ) με τα υπόλοιπα σχετικά με την επιχειρηματικότητα μαθήματα, με τη διαφορά ότι προτείνονται εντατικότερα μαθήματα, χρονικά συγκεντρωμένα σε ώρες εκτός λειτουργίας της αγοράς. Στη Βρετανία (πχ. Πανεπιστήμια Kent, Greenwich), χρησιμοποιούνται εγκαταστάσεις εκτός “campus”, κοντά σε παραγωγικές

δραστηριότητες. Τα δύο αυτά Πανεπιστήμια συνεργάζονται και σε ένα κοινό πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών επιχειρηματικότητας. Αυτό το πρόγραμμα διεξάγεται με τη μορφή συναντήσεων εργασίας (workshops), με τη συμμετοχή ειδικά προσκεκλημένων ομιλητών και απευθύνεται αποκλειστικά στους μελλοντικούς εκπαιδευτές της ανώτατης εκπαίδευσης.

Γενικά, η δια βίου εκπαίδευση προσφέρεται για τη διάδοση των επιχειρηματικών ιδεών, γιατί οι ενδιαφερόμενοι διαθέτουν επιπλέον κίνητρα προσωπικής επιτυχίας και γνωρίζουν τις δυσκολίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας, αφού φτάνουν μόνοι τους να αναζητούν εναλλακτικές διαδρομές.

2.7 Σύνδεση με άλλες δράσεις προώθησης της επιχειρηματικότητας

Εκτός των προγραμμάτων διά βίου μάθησης, η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας προάγεται σε συνδυασμό με άλλα έργα, που έχουν ήδη δρομολογηθεί, όπως οι λεγόμενες «Θυρίδες επιχειρηματικότητας» και το «Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας». Η ίδρυση, λειτουργία και ενίσχυση «θυρίδων επιχειρηματικότητας» στοχεύει στην προώθηση της επιχειρηματικής συνείδησης-κουλτούρας σε ένα μεγάλο μέρος της νεολαίας. Εν μέρει, στοχεύει στην ίδια ομάδα-στόχο με την παρούσα δράση, τους φοιτητές-σπουδαστές της Ανώτατης Εκπαίδευσης, τους οποίους σχεδιάζει να ενημερώσει με εκδηλώσεις, ημερίδες και άλλες καινοτομικές δραστηριότητες σχετικά με τις δυνατότητες και τις προοπτικές της επιχειρηματικής δράσης. Παράλληλα, το έργο «θυρίδες» σχεδιάζει να υποστηρίξει, σε θέματα νομικών και διοικητικών διαδικασιών, την ίδρυση νέων επιχειρήσεων από αποφοίτους των ΑΕΙ-ΑΤΕΙ, καθώς και να προσφέρει διοικητική και χρηματοοικονομική υποστήριξη.

Με αυτή την έννοια, οι δράσεις του προγράμματος «Θυρίδες επιχειρηματικότητας» είναι συμπληρωματικές και όχι ανταγωνιστικές του τρέχοντος προγράμματος, εφόσον αναφέρονται σε ένα στάδιο πριν και σε ένα στάδιο μετά την παροχή εξειδικευμένων μαθημάτων επιχειρηματικότητας. Οι δράσεις προώθησης-ενημέρωσης προς τους φοιτητές-σπουδαστές προηγούνται της συστηματικής διδασκαλίας των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης, και, μάλιστα, προετοιμάζουν το έδαφος για την επιλογή των αντίστοιχων μαθημάτων από τους φοιτητές. Από την άλλη, η υποστήριξη με νομικές, διοικητικές και χρηματοοικονομικές συμβουλές από το έργο «θυρίδες επιχειρηματικότητας» θα βοηθά και θα ενισχύει την επίτευξη του στόχου του νέου προγράμματος. Για να μην υπάρξουν προβλήματα σύγκρουσης αρμοδιοτήτων και αλληλοεπικαλύψεις, θα πρέπει να υπάρχει συνεχής επικοινωνία μεταξύ των στελεχών της περιφερειακής «θυρίδας» και αυτών των ΑΕΙ-ΑΤΕΙ που θα υλοποιούν το προτεινόμενο έργο ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας. Η παροχή κεντρικά σχεδιασμένων οδηγιών προς τους φορείς που θα υλοποιούν τα δύο προγράμματα είναι αναγκαία.

Το έργο «Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας» έχει ως στόχο την ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας μέσω της συγκέντρωσης και επεξεργασίας στοιχείων και την παροχή πληροφοριών σε κάθε ενδιαφερόμενο. Από την περιγραφή του φυσικού αντικείμενου του εν λόγω έργου, υπάρχει η δέσμευση συνεργασίας με τα Γραφεία Διασύνδεσης των ΑΕΙ-ΑΤΕΙ για την ανταλλαγή πληροφοριών και το συντονισμό των δράσεών τους. Οι φοιτητές των ΑΕΙ-ΑΤΕΙ αποτελούν μέρος της ομάδας στόχου του έργου και, συνεπώς, πρόκειται να ωφεληθούν άμεσα από αυτό. Οι δράσεις του «Παρατηρητηρίου» θα ενισχύουν και θα συμπληρώνουν το έργο της ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας με επεξεργασμένα στοιχεία και ομαδοποιημένες πληροφορίες, που θα αξιοποιηθούν και από τους διδάσκοντες στα ειδικά μαθήματα και από τους σπουδαστές. Στην περίπτωση του «παρατηρητηρίου», εκτιμάται ότι δε θα υπάρχουν αλληλοεπικαλύψεις όπως με το έργο των «θυρίδων επιχειρηματικότητας».

2.8 Συμπεράσματα

Η έννοια της επιχειρηματικότητας ορίστηκε εδώ με την ευρύτερη σημασία της, της δυνατότητας ανάπτυξης των προσωπικών ικανοτήτων που επιτρέπουν σε κάθε απόφοιτο της ανώτατης εκπαίδευσης να δημιουργεί, πραγματοποιώντας τις επιθυμίες του και μετατρέποντας τις ιδέες του σε επωφελείς για τον ίδιο και την κοινωνία δραστηριότητες. Είδαμε ότι η επιχειρηματικότητα συνδέεται με την ανάληψη πρωτοβουλιών που ενέχουν ρίσκο για τη δημιουργία καινοτόμων επιχειρήσεων. Είδαμε, επίσης, το ρόλο που μπορούν και καλούνται να διαδραματίσουν τα Πανεπιστήμια, καταρχήν για να βοηθήσουν τους αποφοίτους τους στη σταδιοδρομία τους και, κατά δεύτερον, για να συνεισφέρουν αποτελεσματικότερα στην κοινή προσπάθεια της ανάπτυξης. Ωστόσο, παρόλο που μπορούν, τα Πανεπιστήμια δεν ενθαρρύνουν μέχρι σήμερα την επιχειρηματικότητα. Τα παραδείγματα που αναφέραμε από τη Βρετανία, τη Γερμανία και άλλες χώρες εντός και εκτός Ευρώπης δείχνουν ότι, όπου υπήρξε οργανωμένη προσπάθεια τα αποτελέσματα για τους αποφοίτους, τη βιομηχανία και την οικονομία γενικότερα, ήταν θετικότερα και άμεσα.

Από την παρουσίαση χαρακτηριστικών περιπτώσεων είδαμε, επίσης, ότι το περιεχόμενο και οι διδακτικές μέθοδοι της επιχειρηματικότητας διαφέρουν σημαντικά από την παραδοσιακή «πες το-μάθε το-κάντο» διδασκαλία. Η ανάδειξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων που απαιτεί η καινοτόμος επιχειρηματικότητα, στηρίζονται σε μία αντίστροφη παιδαγωγική διαδικασία, όπου η πράξη προηγείται της γνώσης, του τύπου «κάντο-μάθε πως γίνεται-πες το και στους άλλους» (action learning).

Η μελέτη της βιβλιογραφίας και των διαφόρων περιπτώσεων ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας δείχνει, ακόμη, ότι δύσκολα θα υπάρξει μία μοναδική καλή πρακτική. Σε αυτό συμφωνεί και το πόρισμα των ειδικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission 2008). Αν, όμως, σε κάτι συμφωνούν οι διαπιστώσεις των ειδικών και η μέχρι τώρα εμπειρία είναι ότι το κράτος έχει ένα σημαντικό και καίριο ρόλο στη δημιουργία συνθηκών πρόσφορων για την καλλιέργεια της

επιχειρηματικότητα. Πέρα από την αναγκαία χρηματοδότηση και τις νομοθετικές ρυθμίσεις, απαιτούνται και επιπλέον κρατικές πρωτοβουλίες για το διυπουργικό έλεγχο και την παρακολούθηση, και ανάλογη ενθάρρυνση των ίδιων των Πανεπιστημίων. Εκείνα γνωρίζουν τον παιδαγωγικό τους ρόλο και δύνανται να αναλάβουν και αυτήν την αποστολή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

3.1 Εισαγωγή

Η ένταξη της επιχειρηματικότητας και η καλλιέργεια της νοοτροπίας του επιχειρείν στην εκπαίδευση, αν και έχουν αναπτυχθεί ραγδαία κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ωστόσο, συνεχίζουν να αποτελούν πεδία υπό μελέτη και διαμόρφωση, ειδικότερα για την Ευρώπη. Στις αρχές της δεκαετίας του '90, ο Alan Grant (1998), ένας από τους πρωτοπόρους της κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα στο κολέγιο του Babson, στη Μασαχουσέτη (ΗΠΑ), καθορίζει την επιχειρηματικότητα ως τη “σημαντικότερη ακαδημαϊκή τάση για την εκπαίδευση σε θέματα επιχειρήσεων τον 21^ο αιώνα”. Στα Πανεπιστήμια, ούτε η επιστήμη των οικονομικών αλλά ούτε και η διοίκηση των επιχειρήσεων έχουν αναπτυχθεί τόσο δυναμικά όσο το αντικείμενο της επιχειρηματικότητας κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας.

Ξεκινώντας από την παραδοχή ότι η επιχειρηματική ικανότητα μπορεί να διδαχθεί ως ένα βαθμό, είναι απαραίτητο να καθοριστούν οι προσεγγίσεις και εκείνα τα πρότυπα της εκπαίδευσης που ενδεχομένως είναι κατάλληλα για τα Ελληνικά Πανεπιστήμια. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να καθοριστούν τα κριτήρια αξιολόγησης και εκτίμησης των διαφόρων προγραμμάτων επιχειρηματικότητας. Σ’ αυτό το πλαίσιο, ένα συχνό θέμα προς συζήτηση είναι ποιος πραγματικά είναι καταλληλότερος για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Είναι αρμόδιοι για τη διδασκαλία οι καθηγητές ή οι επιχειρηματίες¹ ή μια ομάδα καθηγητών και επιχειρηματιών; Τέλος, προκύπτει το θέμα αν και κυρίως πώς μπορεί η επιχειρηματικότητα να αποτελέσει αντικείμενο της εκπαίδευσης και της έρευνας στα Πανεπιστήμια. Ζητήματα όπως αυτά έχουν απασχολήσει τις χώρες και τα εκπαιδευτικά συστήματα που έχουν εισαγάγει εκπαιδευτικά προγράμματα για την επιχειρηματικότητα και έχουν σήμερα να προσφέρουν μια σημαντική (αν και σχετικά πρόσφατη) εμπειρία στον τομέα.

Στο δεύτερο μέρος του παρόντος κεφαλαίου, γίνεται μια σύντομη αναφορά στο θεωρητικό και ιστορικό πλαίσιο για την ένταξη της επιχειρηματικότητας στην

¹ Στον όρο «επιχειρηματίες» περιλαμβάνονται και τα στελέχη επιχειρήσεων

ανώτατη εκπαίδευση, ενώ στο τρίτο γίνεται αναφορά στην κατάσταση που επικρατεί σήμερα στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα. Το τέταρτο μέρος αναλύει την επιχειρηματικότητα ως αντικείμενο εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Ξεκινά με την παρουσίαση των «δέκα καλύτερων» Τεχνικών Πανεπιστημίων και συνεχίζει με την αναφορά μελετών που έχουν εκπονηθεί για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εστιάζοντας στην εξέλιξη της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα τα τελευταία οκτώ έτη.

Στη συνέχεια, στο πέμπτο μέρος, αναλύεται η «φιλοσοφία» της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα στις ΗΠΑ, με την παράθεση των τάσεων που παρατηρούνται και των μεθόδων που ακολουθούνται σε επιλεγμένα Πανεπιστήμια, τα οποία, σύμφωνα με ακαδημαϊκές έρευνες, αποτελούν παραδείγματα εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα.

Τέλος, στα συμπεράσματα του κεφαλαίου, συνοψίζονται οι κυριότερες τάσεις καθώς και οι πρακτικές που εφαρμόζονται διεθνώς σήμερα στον τομέα της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα.

3.2 Θεωρητικό και Ιστορικό Πλαίσιο

Η σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και της επιχειρηματικότητας έχει μελετηθεί διεθνώς και με διαφορετικές προσεγγίσεις (Clark et al., 1984; Lafuente και Salas, 1989; Robinson και Sexton, 1994; Upton et al., 1995; Kolvereid και Moen, 1997; Delmar και Davidsson, 2000; Charney και Libecap, 2000; Cowling και Taylor, 2001; Levie et al., 2001; Lüthje και Franke, 2002). Πολλοί ερευνητές αναφέρουν την αύξηση στην ποσότητα και στην ποιότητα των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας τα τελευταία 25 χρόνια. Αύξηση σημειώνεται, επίσης, και στον αριθμό των σχετικών ιδρυμάτων/οργανισμών και ερευνητικών κέντρων αλλά και συνεδρίων και δημοσιεύσεων σ' αυτό το επιστημονικό πεδίο, σημάδια που φανερώνουν την εντονότερη κινητοποίηση των Πανεπιστημίων και την αυξανόμενη ζήτηση για εκπαίδευση αυτού του τύπου. (Fayolle, 1998; Kolvereid και Moen, 1997; Vesper και Gartner, 1997). Σε αντίθεση με τα τεκταινόμενα στις ΗΠΑ και Δυτ. Ευρώπη, σύμφωνα με τον Varela, τα ακαδημαϊκά προγράμματα των περισσότερων Πανεπιστημίων στη Λατινική Αμερική (τουλάχιστον μέχρι το 1996) είχαν μια τάση να στρέφουν την εκπαίδευση των φοιτητών τους προς μια υπαλληλική κυρίως επαγγελματική σταδιοδρομία, και σπάνια να εξετάζουν την ευκαιρία που τους δίνεται για την καλλιέργεια ικανοτήτων που θα επιτρέψουν στους αποφοίτους τους να ξεκινήσουν δική τους επιχείρηση (Varela, 1997).

Η συστηματική προσπάθεια για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα άρχισε να αναπτύσσεται σχεδόν πριν είκοσι πέντε έτη. Η σημασία όμως αυτού του νέου τομέα της έρευνας αναδείχτηκε, κατά κύριο λόγο, την τελευταία δεκαετία, με την αλματώδη αύξηση των σχετικών ερευνών και μελετών που περιγράφουν και αναλύουν το φαινόμενο διεθνώς. Η ανασκόπηση της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας δείχνει ότι η έρευνα στον τομέα της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα σήμερα εστιάζει, σε μεγάλο βαθμό, στα ακόλουθα ζητήματα:

- στην επίδραση της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα (στην ανώτατη εκπαίδευση) στην οικονομία (Clark, Davis και Harnish, 1984; Price και Monroe, 1993; Charney και Libecap, 2000),

- στις παιδαγωγικές μεθοδολογίες που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας (Gartner και Vesper, 1994; Mitchell και Chesteen, 1995; Plaschka και Welsch, 1990; Sexton και Upton-Upton, 1987; Solomon, Weaver και Fernald, 1994; Van Clouse, 1990; Laukannen, 2000),
- στη χρήση συμβολή των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα (McMullan, Long και Wilson, 1985; Gorman, et al.; 1997; Block και Stumpf, 1992; Vesper και Gartner, 1997).
- στην εμπειρία που έχει αποκτηθεί από την εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα σε διαφορετικά εκπαιδευτικά επίπεδα (McMullan, Long και Wilson, 1985; Zeithaml και Rice 1987; Vesper και McMullan, 1988; Robinson και Hayes, 1991; Kate, 1994; Fleming, 1996; Williams και Turnbull, 1997).

Είναι ευρέως γνωστό ότι τα αμερικανικά Πανεπιστήμια (ΗΠΑ), χρονολογικά, προηγούνται στον τομέα της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα.

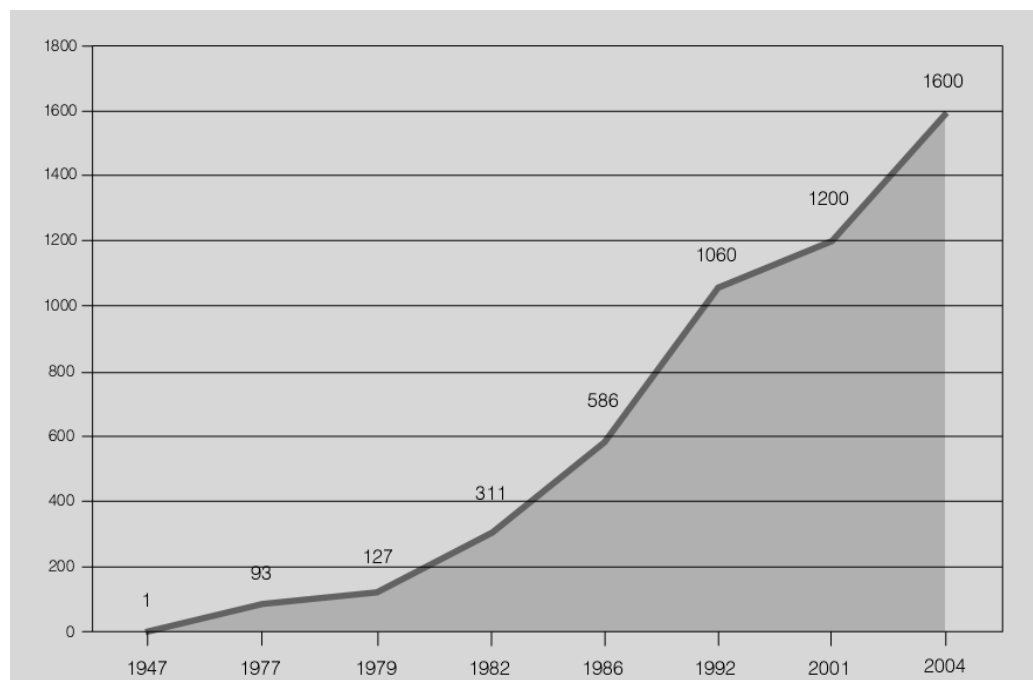
Επιχειρώντας μια ιστορική αναδρομή, ο Katz (2003) ανέπτυξε χρονολογικά την εξέλιξη της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα. Περιέλαβε αρθρογραφία από τις οικονομικές και θετικές επιστήμες ξεκινώντας από το 1876. Από το 1947, ένα θεμελιώδες σημείο για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα ήταν η εισαγωγή των πρώτων σειρών μαθημάτων σε τμήματα MBA με τον τίτλο “Διαχείριση νέων επιχειρήσεων” (Katz, 2003) στη σχολή διοίκησης του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ. Κατά την ανάλυσή του, ο Katz χρησιμοποίησε και άλλες σειρές μαθημάτων του Χάρβαρντ που άρχισαν να διδάσκονται από το 1947, καταλήγοντας ότι η εμφάνιση της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα χρονολογείται στην δεκαετία του ‘70.

Το 1953, στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης ο καθηγητής Peter Drucker δημιούργησε μια σειρά μαθημάτων με τίτλο “Επιχειρηματικότητα και καινοτομία”. Αργότερα, δημοσίευσε ένα βιβλίο που έχει τον ίδιο τίτλο και κέρδισε παγκόσμια αναγνώριση. Το κολέγιο του Babson εισήγαγε την πρώτη σειρά μαθημάτων με επίκεντρο την επιχειρηματικότητα και το επιχειρηματικό πνεύμα το 1967.

Το 1970, μια έρευνα βασισμένη σε τμήματα διοίκησης επιχειρήσεων που πραγματοποιήθηκε για τις ΗΠΑ, αποκάλυψε ότι μόνο δεκαέξι σειρές μαθημάτων προσφέρονταν για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Το USC (University of Southern California) προώθησε το πρώτο πρόγραμμα MBA με εστίαση στην επιχειρηματικότητα το 1971 που ακολουθήθηκε από το πρώτο προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών το 1972. Από εκεί και πέρα, ο τομέας της επιχειρηματικότητας άρχισε να ριζώνει και να αναπτύσσεται στις ΗΠΑ μέσω μιας ομάδας Πανεπιστημίων. Έτσι, εμφανίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες μια έκρηξη της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '70 και συνεχίστηκε στη δεκαετία του '80 και τη δεκαετία του '90, μέχρι και σήμερα.

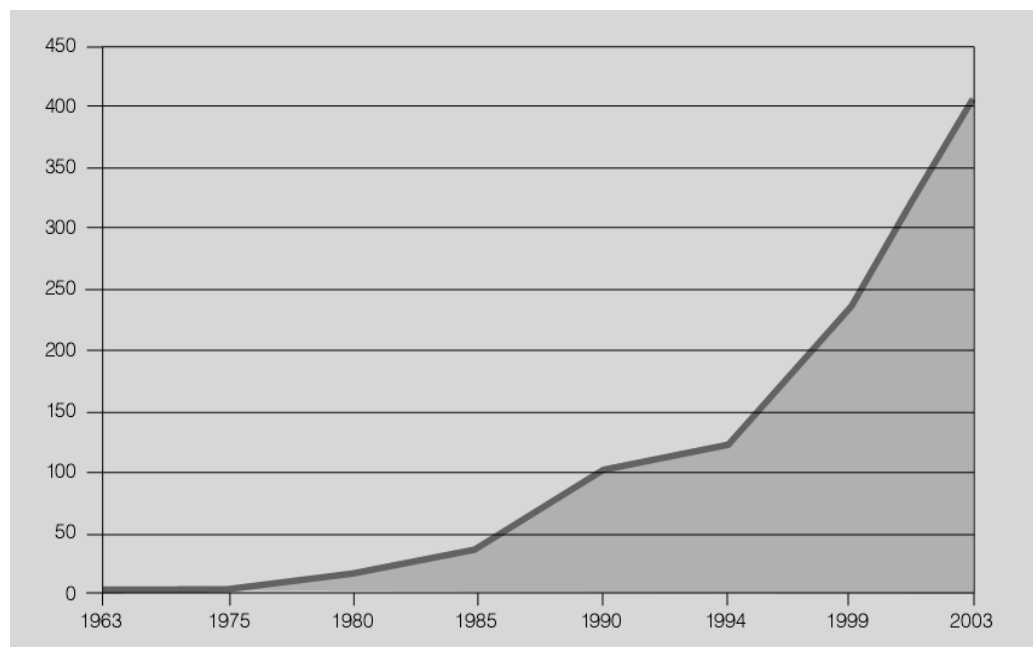
Σύμφωνα με μια μελέτη των Vesper και Gartner (1997), περισσότερες από 400 Σχολές Διοίκησης και Πανεπιστήμια προσέφεραν κατ' ελάχιστον μια σειρά μαθημάτων με βάση την επιχειρηματικότητα, και περισσότερα από πενήντα σχολεία προσέφεραν τέσσερις ή περισσότερες σειρές μαθημάτων. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80, περισσότερα από 300 Πανεπιστήμια στις ΗΠΑ είχαν δημιουργήσει προγράμματα σπουδών για την επιχειρηματικότητα και για τη διοίκηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και, μέχρι τη δεκαετία του '90, ο αριθμός αυξήθηκε σε 1.050 σχολές (Solomon, et al., 1994). Επομένως, παρατηρούμε μαζική εμφάνιση της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα τη δεκαετία του '80 στις ΗΠΑ. Σήμερα, στις ΗΠΑ, η εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα συνυπάρχει σε περισσότερες από 2.200 σειρές μαθημάτων, σε 1.600 σχολές, προσφέρει 277 θέσεις εργασίας, εμφανίζεται σε 44 διεθνή ακαδημαϊκά περιοδικά και σε πάνω από 100 ερευνητικά κέντρα. Τα παρακάτω διαγράμματα (διάγραμμα 3.1 και 3.2) απεικονίζουν αντίστοιχα την εξέλιξη των σχολών που προσφέρουν μαθήματα επιχειρηματικότητας και τον αριθμό καθηγητών επιχειρηματικότητας στις ΗΠΑ:

Διάγραμμα 3.1: Αριθμός Σχολών που προσφέρουν μαθήματα επιχειρηματικότητας (1947–2004)

Πηγή: Επεξεργασία από USGPO, 2006, (πηγές: Solomon, et al., 2002; Solomon et al., 1994; Solomon and Fernald, 1991; Solomon, 1979; and Solomon and Sollosy, 1977)

Διάγραμμα 3.2: Αριθμός καθηγητών επιχειρηματικότητας στις ΗΠΑ (1963-2003)

Πηγή: Katz 2003

Το 1987, οι Zeithaml & Rice εξέτασαν μερικά πρωτοποριακά προγράμματα κάποιων Πανεπιστημίων για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα στις ΗΠΑ. Ολοκλήρωσαν την έρευνά τους με διάφορες διαπιστώσεις και κατευθύνσεις για το μέλλον της εκπαίδευσης και της έρευνας στο πεδίο της επιχειρηματικότητας:

- διαπίστωσαν ότι τώρα δίνεται η ευκαιρία για τα προγράμματα επιχειρηματικότητας ώστε να εξελιχθούν με έναν τρόπο που είναι συμβατός με τις πρόσφατες αντιλήψεις / τάσεις για τη σύγχρονη επιχειρηματικότητα.
- μια δεύτερη, συμβατή κατεύθυνση, που μερικά προγράμματα μπορούν να ακολουθήσουν, περιλαμβάνει ισχυρή δέσμευση στην έρευνα.
- μια τρίτη κατεύθυνση είναι η έρευνα για τις μεθόδους διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται συνήθως στα προγράμματα επιχειρηματικότητας.
- τέλος, οι σειρές μαθημάτων, τα προγράμματα, και τα κέντρα επιχειρηματικότητας μπορούν και πρέπει να είναι μια πηγή χρηματοδοτήσεων για τα Πανεπιστήμια ή τα Κολλέγια.

Επίσης, το 1987, ο Ronstadt πρότεινε ότι τα προγράμματα επιχειρηματικότητας θα πρέπει να σχεδιαστούν έτσι ώστε οι μελλοντικοί επιχειρηματίες να γνωρίζουν τα εμπόδια κατά την έναρξη και εκκίνηση των επιχειρήσεων, και να μπορούν να επινοήσουν τρόπους αντιμετώπισής τους. Ο Ronstadt (1987) πρότεινε ένα πρότυπο διδακτικού σχεδίου για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα. Η “δομημένη/μη δομημένη” προσέγγιση χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους προερχόμενες από την πρακτική της επιχειρηματικότητας στην αγορά. Μεταξύ των μεθόδων που ανέλυσε ήταν οι διαλέξεις, οι μελέτες περιπτώσεων, και τα σχέδια εφικτότητας. Σε δεύτερη φάση, η εκπαιδευτική του προσέγγιση ως “entrepreneurial know-how/entrepreneurial know-who” αντιπροσωπεύει την πεποίθηση ότι η επιτυχία στην επιχειρηματικότητα δεν εξαρτάται μόνον από τη γνώση αλλά και από το δίκτυο των ατόμων με τα οποία ο επιχειρηματίας συνδέεται.

Τέσσερα έτη αργότερα, οι Robinson & Haynes (1991) πραγματοποίησαν μια έρευνα σε Πανεπιστήμια, δείγματος 10.000 φοιτητών, για να καθορίσουν την έκταση της

αύξησης της εκπαίδευσης της επιχειρηματικότητας. Κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε μεγάλη αύξηση στη ζήτηση των προγραμμάτων αυτών, αλλά επίσης διαπιστώθηκαν και διάφορες προκλήσεις, οι οποίες επισημάνθηκαν:

- Τα υφιστάμενα προγράμματα χρήζουν βελτίωσης της ποιότητάς τους, κάτι που εξαρτάται σημαντικά από την ύπαρξη επαρκούς και κατάλληλα καταρτισμένου εκπαιδευτικού προσωπικού.
- Η καρδιά του προβλήματος είναι η έλλειψη θεωρητικών βάσεων επάνω στις οποίες θα πρέπει να χτιστούν εκείνα τα παιδαγωγικά πρότυπα και οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα.
- Σημαντικό εμπόδιο αποτελεί η έλλειψη επίσημων ακαδημαϊκών προγραμμάτων, που θα αντιπροσωπεύουν την δέσμευση από την πλευρά των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων.
- Τέλος, σημαντική πρόκληση αποτελεί και η διατήρηση του ενδιαφέροντος των φοιτητών για τα ακαδημαϊκά αυτά προγράμματα σε υψηλό επίπεδο.

3.3 Σύγχρονες τάσεις της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα

Οι Solomon, Duffy και Tarabishy (2002) διεξήγαν μια από τις περιεκτικότερες εμπειρικές αναλύσεις στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα. Στην έρευνά τους σχετικά με την παιδαγωγική για την καλλιέργεια επιχειρηματικού πνεύματος, δήλωσαν ότι “ο στόχος της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα διαφοροποιείται από την εκπαίδευση για τη διοίκηση επιχειρήσεων”. Η δημιουργία μίας επιχείρησης είναι μια διαφορετική δραστηριότητα από τη διοίκηση της επιχείρησης (Gartner και Vesper, 1994). Η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα θα πρέπει να εξετάσει τη φύση του ζητήματος της δημιουργίας μίας επιχείρησης. Για αυτόν τον λόγο, η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα πρέπει να περιλαμβάνει σειρές μαθημάτων οικοδόμησης ικανοτήτων, διαπραγμάτευσης, ηγεσίας, ανάπτυξης νέων προϊόντων, δημιουργικής σκέψης και έκθεσης στην τεχνολογική καινοτομία (McMullen και Long, 1987, Vesper και McMullen, 1988). Άλλες σημαντικές πτυχές για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα περιλαμβάνουν τη συνειδητοποίηση των επιλογών σταδιοδρομίας (Hill, 1988), τις πηγές κεφαλαίου επιχειρηματικού κινδύνου (Vesper και McMullen, 1988, Zeithaml και Rice, 1987), την προστασία της ιδέας (και πατέντας) (Vesper και McMullen, 1988), την ανοχή στην ασάφεια και στη λήψη επιχειρηματικού κινδύνου (Ronstadt, 1987), τα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής προσωπικότητας (Hills, 1988, Scott και Twomey, 1988) και τις προκλήσεις που συνδέονται με κάθε στάδιο ανάπτυξης της επιχείρησης (McMullen και Long, 1987). Πιο συγκεκριμένα, στη διεθνή αρθρογραφία είναι διαδεδομένη η έννοια της “εμπειρικής εκμάθησης”. Οι αναφερόμενοι τύποι εργαλείων εκμάθησης συμπεριλαμβάνουν: επιχειρηματικά σχέδια (Hills, 1988, Vesper και McMullen, 1988 Gormal et al., 1997), έναρξη επιχειρήσεων από φοιτητές (Hills, 1988), διαβουλεύσεις/ συζητήσεις με ενεργούς επιχειρηματίες (Klatt, 1988), προσομοιώσεις επιχειρήσεων, συνεντεύξεις με επιχειρηματίες, περιβαλλοντικές ανιχνεύσεις (Solomon, et al., 1994), πραγματικές μελέτες περιπτώσεων (Gartner και Vesper, 1994), εκπαιδευτικά ταξίδια, και χρήση του βίντεο και ταινιών (Klatt, 1988).

Η παιδαγωγική για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα αλλάζει βασιζόμενη στα ενδιαφέροντα και τις συνθήκες της αγοράς. Τα νέα διεπιστημονικά προγράμματα

χρησιμοποιούν τα μέλη της σχολής τους για να αναπτύξουν προγράμματα για φοιτητές που δεν είναι οικονομολόγοι, ή δεν προέρχονται από τμήματα διοίκησης επιχειρήσεων, δημιουργώντας έτσι μια αυξανόμενη τάση για σειρές μαθημάτων που σχεδιάζονται συγκεκριμένα για φοιτητές άλλων κλάδων, όπως των καλών τεχνών, μηχανικών, και κοινωνικών και θετικών επιστημών. Εκτός από τις σειρές μαθημάτων που στρέφονται στην προετοιμασία του μελλοντικού επιχειρηματία, οι εκπαιδευτικές μεθοδολογίες αναπτύσσονται για εκείνους που θα εργαστούν σε επιχειρήσεις, για τα παραγωγικά στελέχη (λογιστές, δικηγόροι, σύμβουλοι) που χρησιμοποιούνται από τους επιχειρηματίες και για κορυφαίους διευθυντές ώστε να παρέχουν το όραμα και την ηγεσία της επιχείρησης (Block και Stumpf, 1992). Οι εκπαιδευτικοί βρίσκονται μπροστά στην πρόκληση σχεδιασμού αποτελεσματικών ευκαιριών εκμάθησης της επιχειρηματικότητας. Οι Sexton και Urton (1984) πρότειναν ότι τα προγράμματα για τους φοιτητές της επιχειρηματικότητας θα πρέπει να ενδυναμώνουν τις ατομικές δραστηριότητές τους, πέρα από τις δραστηριότητες ομάδας, να είναι σχετικά μη δομημένα, και να παρουσιάζουν προβλήματα που να έχουν “λύση υπό τους όρους της ασάφειας και του κινδύνου”. Οι φοιτητές πρέπει να προετοιμαστούν να αναπτύξουν τις ιδέες τους σε μία “μη δομημένη και αβέβαιη φύση επιχειρηματικού περιβάλλοντος” (Ronstadt, 1990).

3.4. Εκπαίδευση και επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη

3.4.1. Σε Εθνικό Επίπεδο

Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες μελέτες της Ε.Ε. (‘Assessment of compliance with the entrepreneurship education objective in the context of the 2006 Spring Council conclusions’ November 2007 και ‘Entrepreneurship in higher education, especially in non-business studies’, EC, March 2008) για τις πολιτικές εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., τα αποτελέσματα δείχνουν ότι δεν υπάρχουν, στις περισσότερες χώρες, μηχανισμοί και πολιτικές εκπαίδευσης συγκρίσιμοι με τις ΗΠΑ, που είναι και η γενέτειρα της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα². Επίσης, η διαχρονική ανάλυση των πολιτικών αυτών παρουσιάζει τις διαφορετικές προσεγγίσεις από τα μέλη της Ε.Ε. στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα που τις περισσότερες φορές βρίσκονται σε πρωταρχικό στάδιο και εξελίσσονται με πολύ αργούς ρυθμούς.

Ξεκινώντας από έναν βασικό **ορισμό** για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα μπορούμε να αντιληφθούμε το πλαίσιο των πολιτικών για την εκπαίδευση αυτή στην Ε.Ε.³:

«Το επιχειρηματικό πνεύμα αναφέρεται στη δυνατότητα ενός ατόμου να μετατρέψει τις ιδέες του σε επιχειρηματική δραστηριότητα. Περιλαμβάνει τη δημιουργικότητα, την καινοτομία, καθώς επίσης και τη δυνατότητα να προγραμματιστούν και να κατορθωθούν όλες εκείνες οι ενέργειες ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι του. Το επιχειρηματικό πνεύμα πρέπει να υποστηρίζει τον καθένα στην καθημερινή του ζωή, στο σπίτι του, αλλά και στην κοινωνία. Έτσι, μπορεί και καθιστά τους υπαλλήλους ενήμερους για το πλαίσιο της εργασίας τους και ικανότερους να επωφεληθούν των ευκαιριών, και παρέχει τα θεμέλια για την κοινωνική ή εμπορική δραστηριότητα των επιχειρηματιών».

²http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/

³ Commission Communication “Fostering entrepreneurial mindsets through education and learning”. COM(2006) 33 final.

Η ανάπτυξη **των γενικών ιδιοτήτων και των δεξιοτήτων** που είναι τα θεμέλια της επιχειρηματικής ικανότητας συμπληρώνεται με τη μετάδοση συγκεκριμένης **γνώσης για το επιχειρείν**, σύμφωνα με τα διάφορα επίπεδα εκπαίδευσης. Πρέπει να τονιστεί ότι η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα δεν πρέπει να συγχέεται με τη διοικητική επιστήμη και τις οικονομικές μελέτες, δεδομένου ότι ο στόχος της είναι να προωθήσει τη δημιουργικότητα και την καινοτομία.

Παρά το γεγονός ότι η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα δεν αποτελούσε διαχρονικά κύριο θέμα στην ατζέντα ανάπτυξης της Ε.Ε., παρατηρούνται κάποιες μεμονωμένες δράσεις από τις χώρες μέλη της Ε.Ε. Διαπιστώνεται ότι η επιχειρηματικότητα στα κράτη μέλη της Ε.Ε. δεν εντάσσεται στα προγράμματα σπουδών με μεθοδικό και συστηματικό τρόπο, αλλά πτυχές της εκπαίδευσης της επιχειρηματικότητας συμπεριλαμβάνονται σε διαφορετικές σχολές και σε διάφορα Πανεπιστημιακά εκπαιδευτικά προγράμματα. Υπάρχουν, επίσης, ημέρες ή και εβδομάδες επιχειρηματικότητας που οργανώνονται σε ετήσια βάση.

Η παρακάτω παράθεση πρωτόλειων στοιχείων, όπως αυτή θα μπορούσε να κωδικοποιηθεί βάσει το EC (EC, March 2008) για τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, (Πίνακας 3.1) παρουσιάζει τη σημερινή κατάσταση σχετικά με την «εκμάθηση» της επιχειρηματικότητας στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών μελών της ΕΕ. Η σχετική παράθεση βασίζεται στις δύο κυριότερες μελέτες της Ε.Ε. ('Assessment of compliance with the entrepreneurship education objective in the context of the 2006 Spring Council conclusions' November 2007 και "Entrepreneurship in higher education, especially in non-business studies", EC, March 2008). Σημειωτέον ότι η μελέτη του 2006 επικεντρώνεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και όχι στην τριτοβάθμια. Κρίνεται όμως σκόπιμο να εισαχθεί και στήλη για τη δευτεροβάθμια, διότι τα δύο επίπεδα εκπαίδευσης τείνουν να αποτελέσουν εν όλον. Με την εισαγωγή έστω και σποραδικών στοιχείων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, φαίνεται ότι πολλές χώρες κατανοούν ότι η καλλιέργεια του επιχειρηματικού πνεύματος είναι σκόπιμο να ξεκινά από τη βαθμίδα αυτή και να ολοκληρώνεται στην επόμενη, καθώς οι μελλοντικοί επιχειρηματίες δεν είναι

απαραίτητο να είναι Πανεπιστημιακοί πτυχιούχοι, και επομένως όλα τα επίπεδα και οι βαθμοί δυσκολίας ως προς την εκπαίδευση μπορούν να αποδειχθούν χρήσιμα.

Πίνακας 3.1: Η Επιχειρηματικότητα στην Εκπαίδευση στα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

	Επιχειρηματικότητα ως πεδίο εκπαίδευσης	άλλα συναφή πεδία εκπαίδευσης	πρακτικά μαθήματα	Ειδικά τμήματα ή «έδρες»	εκπαίδευση καθηγητών	επαφή με επιχειρηματίες & βοήθεια για επιχειρήσεις	διαγωνισμοί - βραβεία	Κέντρα στα ΑΕΙ-θερμοκοιτίδες, κλπ	Κέντρα- Ακαδημίες - δομές Κεντρικής Διοίκησης	δραστηριότητα στη δευτεροβάθμια
Τσεχία		√	√							√
Δανία	√				√				√	√
Γερμανία	√	√		√						√
Εσθονία										
Ιρλανδία	√	√								√
Ελλάδα	√	√				√	√			
Ισπανία	√	√								√
Γαλλία	√	√						√	√	√
Ιταλία		√								
Κύπρος	√		√				√			√
Λετονία		√								√
Λιχτενστάιν	√							√		
Λιθουανία		√								√
Λουξεμβούργο	√			√				√		
Ουγγαρία	√			√						
Μάλτα	√									
Νορβηγία	√									
Αυστρία	√		√							√
Πολωνία	√									√
Πορτογαλία	√						√	√		
Ρουμανία	√									
Σλοβακία	√			√						
Φιλανδία	√									√
Σουηδία	√									√
Ηνωμένο Βασίλειο	√									√

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από τα EC, March 2008 και EC, November 2007.

Σημείωση: Η Σλοβενία, Βουλγαρία και Ολλανδία δεν εμφανίζουν στοιχεία στο EC, March 2008.

Τα αναγραφόμενα στον παραπάνω συγκεντρωτικό Πίνακα δεν μπορούν να δώσουν βεβαίως την πλήρη εικόνα (όπως δεν μπορεί να δώσει και το κείμενο – πηγή EC, March 2008, λόγω της θεματικής ανομοιομορφίας των συλλεχθέντων στοιχείων που ούτως ή άλλως εστιάζουν στη διδασκαλία των σπουδών που δεν έχουν ως κεντρικό αντικείμενο τα business studies)⁴. Σε γενικές γραμμές (και πέρα από τη θετική σημείωση για τις διάφορες χώρες στον παραπάνω Πίνακα), η επιχειρηματικότητα δεν έχει ενταχθεί οργανικά στα προγράμματα σπουδών των ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων. Ιδιαίτερος στα νέα κράτη-μέλη της Ανατολικής Ευρώπης, η κατάσταση εμφανίζεται ως η πλέον αδύναμη. Επομένως, η κάθε θετική ή αρνητική απάντηση στον Πίνακα 3.1 μπορεί να έχει και διαφορετικό βάρος για την κάθε χώρα. Για παράδειγμα, η Πολωνία φαίνεται να έχει θερμά υιοθετήσει την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ενώ μια άλλη χώρα που καταχωρείται ως θετική μπορεί να έχει μεν μια δράση αλλά αδύναμη και σποραδική. Επίσης, η μέθοδος διδασκαλίας διαφέρει από χώρα σε χώρα. Στις περισσότερες χώρες, η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας γίνεται κυρίως σε φοιτητές Οικονομικών και Διοίκησης Επιχειρήσεων και πρόσφατα αρχίζει να επεκτείνεται σε φοιτητές άλλων ειδικοτήτων, κυρίως μηχανικούς. Είναι, επίσης, μάλλον αυτονόητο ότι παρ'όλο που δεν αναφέρεται ρητά στο EC (EC, March 2008), εκεί που υπάρχουν μαθήματα επιχειρηματικότητας διδάσκονται και άλλα συναφή μαθήματα (επιχείρημα μείζονος λόγου).

Σε κάθε, όμως, περίπτωση, από τον Πίνακα 3.1 είναι προφανές, ότι η κύρια δραστηριότητα για την «εκμάθηση» της επιχειρηματικότητας είναι η διδασκαλία μαθημάτων που σιγά-σιγά εισάγεται στα Πανεπιστήμια των χωρών, καθώς και η διδασκαλία συναφών μαθημάτων. Ορισμένες χώρες, επίσης, ιδρύουν σχετικά κέντρα, είτε στα Πανεπιστήμια, είτε κεντρικά, ενώ ιδρύουν σχετικές «έδρες» και Τμήματα. Αυτό όμως δεν εμφανίζεται στην πλειοψηφία των περιπτώσεων γεννώντας ισχυρά ερωτηματικά για το επίπεδο της χρηματοδότησης του τομέα της επιχειρηματικότητας και για τον μικρό αριθμό εξειδικευμένων καθηγητών. Σχετιζόμενο με αυτό είναι και το γεγονός ότι λιγότερες ακόμη χώρες αναφέρουν (τουλάχιστον στο EC, March 2008)

⁴ Μια πλήρης σχετική μελέτη της ΕΕ αναμένεται το Φθινόπωρο του 2008.

εκπαίδευση καθηγητών, διοργάνωση διαγωνισμών και βραβεύσεων (που αναδεικνύει ένα κενό στην παροχή κινήτρων), ή και συστηματική επαφή και βοήθεια από επιχειρηματίες προς φοιτητές. Είναι επίσης χαρακτηριστικό, ότι ενώ είναι γνωστό ότι στις Ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει μεγάλος αριθμός θερμοκοιτίδων επιχειρήσεων και τεχνολογικών πάρκων, οι χώρες που δηλώνουν άμεση σχέση των Πανεπιστημίων με τις δομές αυτές μέσα στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα είναι ελάχιστες.

3.4.2. Εκπαίδευση και επιχειρηματικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Σε ότι αφορά στα Πανεπιστήμια, στην Ευρώπη παρατηρείται μια πολύ ετερογενής εικόνα στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης της επιχειρηματικότητας, η οποία, εν πολλοίς, οφείλεται στο διαφορετικό πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και στην ιστορικότητα των σχετικών εξελίξεων.

Στη Γερμανία, παραδείγματος χάριν, η πρώτη Πανεπιστημιακή έδρα για την επιχειρηματικότητα δημιουργήθηκε το 1998, αλλά, από τότε, ο αριθμός των γνωστικών αντικειμένων που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα και ο αριθμός των Πανεπιστημιακών εδρών στην επιχειρηματικότητα έχει αναπτυχθεί δυναμικά. Αυτή τη στιγμή, υπάρχουν πενήντα μία (51) Πανεπιστημιακές έδρες και καθηγεσίες για την επιχειρηματικότητα στη Γερμανία, από τις οποίες οι 43 λειτουργούν ενεργά. Αυτοί οι αριθμοί δείχνουν (τουλάχιστον όσον αφορά στον αριθμό των εδρών) ότι οι προσπάθειες να αναπτυχθεί η ακαδημαϊκή εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα στη Γερμανία είναι μέχρι σήμερα επιτυχείς. Το ίδιο εμφανίζεται να ισχύει για την Ελβετία, την Αυστρία και τη Γαλλία. Για να μετρηθεί η ποιότητα της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα στα γερμανικά Πανεπιστήμια, δημιουργήθηκε, το 2001, μια ταξινόμηση (ιεράρχηση). Μια δεύτερη ταξινόμηση δημοσιεύθηκε το 2003. Η μελέτη *Από το σπουδαστή στον επιχειρηματία* (Schmude και Uebelacker, 2003) αναλύει και συνάγει τα συμπεράσματα ως προς την καλύτερη προσφορά προγραμμάτων/διαδικασιών των Πανεπιστημίων για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα. Η συνολική ταξινόμηση βασίστηκε σε οκτώ συστατικά που δίνουν έμφαση σε διαφορετικά ζητήματα αναφορικά με την εκπαίδευση αυτή. Η

ταξινόμηση αναφέρεται μόνο σε εβδομήντα πέντε κλασσικά Πανεπιστήμια της Γερμανίας. Τα Γερμανικά 'Fachhochschulen', δηλαδή οι σχολές των εφαρμοσμένων επιστημών, δεν συμπεριλαμβάνονται στην ταξινόμηση. Όσον αφορά σ' αυτή τη μελέτη, η ταξινόμηση των επτά κυριότερων Πανεπιστημίων για το 2003 είναι η εξής: 1) Bergische Universität GH Wuppertal, 2) Technische Universität Dresden, 3) RWTH Aachen, 4) Universität Stuttgart, 5) Universität Kaiserslautern, 6) Universität Karlsruhe (TH), 7) Universität GH Siegen. Παρά το ότι τέτοιες ταξινομήσεις πρέπει να εξετάζονται αυστηρά, ιδιαίτερα όσον αφορά την επιλογή των σχετικών κριτηρίων όπως και το συγκεκριμένο περιεχόμενο των πληροφοριών τους, στο βαθμό που τις δέχεται κανείς, αποκαλύπτουν τα πραγματικά στοιχεία για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα. Η ταξινόμηση τοποθετεί στην κορυφή τα Πανεπιστήμια που έχουν διαμορφώσει μια δομημένη μεθοδολογία για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας, προσφέροντας μία σειρά μαθημάτων και τα οποία έχουν εφαρμόσει επιτυχώς τις διαδικασίες εκμάθησης.

Σε τέτοιου είδους Πανεπιστήμια, που κατατάσσονται υψηλά σε σχετικές αξιολογήσεις, συνυπάρχουν πολυάριθμες δομές με αντικείμενο την επιχειρηματικότητα, οι οποίες συμπληρώνουν την παροχή μαθημάτων και ερευνητικών δραστηριοτήτων των Πανεπιστημιακών εδρών της επιχειρηματικότητας. Αυτή τη στιγμή, υπάρχουν περίπου 200 Κέντρα Επιχειρηματικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες, από το οποία μερικά έχουν κερδίσει διεθνή φήμη, παραδείγματος χάριν, το κέντρο επιχειρηματικότητας του MIT και το κέντρο επιχειρηματικότητας του Arthur M. Blank του κολλεγίου του Babson. Όσον αφορά στην Ευρώπη, ένα σημαντικό κέντρο είναι το κέντρο επιχειρηματικότητας Hunter του Πανεπιστημίου του Strathclyde στη Σκωτία. Είναι εντυπωσιακό ότι ο Σκοτσέζος επιχειρηματίας, Tom Hunter, έχει χρηματοδοτήσει με πέντε εκατομμύρια λίρες το Πανεπιστήμιο του Strathclyde για να ιδρύσει το κέντρο επιχειρηματικότητας. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, στον εικοστό πρώτο αιώνα, η χρηματοδότηση φαίνεται να δημιουργεί μια σημαντική πρόκληση για τα Πανεπιστήμια που επιθυμούν να αναπτύξουν υψηλή ποιότητα σε προγράμματα επιχειρηματικότητας.

Από τα δέκα κορυφαία ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια Τεχνολογίας (σύμφωνα με την κατάταξη των Times Higher Education Supplement 2006 ranking), πέντε έχουν δημιουργήσει κέντρα επιχειρηματικότητας, και από τα υπόλοιπα πέντε, τέσσερα έχουν σχετικές Πανεπιστημιακές έδρες στην επιχειρηματικότητα ή στη διαχείριση τεχνολογίας και καινοτομίας. Μόνο το Ecole Polytechnique de France δεν έχει τίποτα από τα δύο (έχει όμως επιμορφωτικά προγράμματα). Ομοίως, ουσιαστικά όλα τα κορυφαία 10 ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια Τεχνολογίας έχουν ιδρύσει είτε ένα επιστημονικό πάρκο είτε έχουν την υποδομή επιχειρηματικών θερμοκοιτίδων. Μια κωδικοποίηση των δραστηριοτήτων επιχειρηματικότητας των 10 κορυφαίων ευρωπαϊκών τεχνολογικών Πανεπιστημίων παρέχεται στον Πίνακα 3.2.

Πίνακας 3.2: Κωδικοποίηση της δραστηριότητας στην επιχειρηματικότητα των 10 κορυφαίων ευρωπαϊκών τεχνικών Πανεπιστημίων

Κατάταξη	Πανεπιστήμιο	Χώρα	Ε-Κέντρο	Όνομα κέντρου	Σχόλια
1	Imperial College	Μ.Βρετανία	Ναι	Imperial College Entrepreneurship Centre and Innovation and Entrepreneurship Group	Το Imperial Entrepreneurship Centre είναι μέρος της σχολής διοίκησης του Imperial Tanaka Innovation και Entrepreneurship Group. Η δραστηριότητα της ομάδας είναι ουσιαστική, και το κέντρο έχει σημαντική προσφορά προγραμμάτων και σειράς μαθημάτων επιχειρηματικότητας. Η διδασκαλία είναι σταθερά περιχαρακωμένη μέσα στην κουλτούρα του Πανεπιστημίου.
2	Cambridge University	Μ.Βρετανία	Ναι	Cambridge Enterprise	Το Πανεπιστήμιο του Cambridge έχει ένα σημαντικό κέντρο επιχειρηματικότητας, με ισχυρή έμφαση στην εφαρμογή. Το κέντρο έχει εκτενή

					συνεργασία με το κέντρο επιχειρηματικότητας του MIT.
3	Oxford University	Μ.Βρετανία	Ναι	Oxford Science Enterprise Centre	Η επιχειρηματικότητα είναι μια ουσιαστική δραστηριότητα μέσα στο Oxford University's Said Business School, και η σχολή έχει ισχυρή παράδοση στην υποστήριξη της μεταφοράς τεχνολογίας.
4	ETH Zurich	Ελβετία	Όχι	Chair in Technology Management and Entrepreneurship, ETH Transfer	Το ETH έχει μια Πανεπιστημιακή έδρα στη διαχείριση τεχνολογίας και της επιχειρηματικότητας πνεύματος, αλλά έχει μικρή εστίαση σε δραστηριότητες του επιχειρηματικού πνεύματος και σε συναφή έρευνα.
5	Delft University of Technology	Ολλανδία	Ναι	DTU Centre for Entrepreneurship	DTU έχει ένα "κέντρο επιχειρηματικότητας", αλλά η δραστηριότητα φαίνεται περιορισμένη και συνήθως βασισμένη σε εξωγενείς δράσεις
6	Ecole Polytechnique	Γαλλία	Όχι		Το Ecole Polytechnique έχει ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα για την επιχειρηματικότητα.
7	Technical University München	Γερμανία	Όχι	Πανεπιστημιακή έδρα στην Τεχνολογία και τη Διαχείριση καινοτομίας	Το TUM δεν έχει ένα ειδικό κέντρο επιχειρηματικότητας, αλλά έχει πολυάριθμη δραστηριότητα σε έρευνα και στην διδασκαλία της επιχειρηματικότητας.

8	Aachen RWTH	Γερμανία	Όχι	Πανεπιστημιακή έδρα στην Τεχνολογία και τη Διαχείριση καινοτομίας	RTWU Aachen δεν φαίνεται να αναπτύσσει σημαντική δραστηριότητα έρευνας ή διδασκαλίας στο πεδίο της επιχειρηματικότητας.
9	Manchester University and UMIST	Μ.Βρετανία	Ναι	Manchester Business School Incubator	MBS - UMIST's οι δραστηριότητες επιχειρηματικότητας περιστρέφονται γύρω από τις θερμοκοιτίδες Το Manchester Business School επίσης έχει σχολή επιχειρηματικότητας, και προσφέρουν μαζί, μεταξύ άλλων, ένα πλήρες πρόγραμμα MBA στην επιχειρηματικότητα.
10	EPFL	Ελβετία	Όχι	Πανεπιστημιακή έδρα στην επιχειρηματικότητα	Το EPFL διοργανώνει μία μακροπρόθεσμη εκτελεστική σειρά μαθημάτων βασισμένη στην τεχνολογία της επιχειρηματικότητας

Με εξαίρεση το Delft Technical University, όλα τα άλλα Πανεπιστήμια μαζί με τα ειδικά κέντρα επιχειρηματικότητας έχουν επίσης και σύνδεσμο με επιχειρηματίες και Τμήματα διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας. Από τα Πανεπιστήμια που απαριθμούνται, εκείνα του Ηνωμένου Βασιλείου (HB) (Imperial, Cambridge, Oxford, και Manchester) παρουσιάζονται ως σημαντικές πλήμνες επιχειρηματικής δραστηριότητας. Σε όλα αυτά τα Πανεπιστήμια, υπάρχει μια οργανωμένη διαδικασία υποστήριξης τεχνοβλαστών (spin-offs), συνδυασμένη με εκτενείς εγκαταστάσεις θερμοκοιτίδων, καθώς και μία ισχυρή ικανότητα στην έρευνα και διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Το επιχειρηματικό ήθος είναι ιδιαίτερα ορατό και ενσωματωμένο στο Imperial College και στο Cambridge, τα οποία έχουν εκτενή δραστηριότητα επιχειρηματικότητας και εκπαίδευσης τις τελευταίες δεκαετίες. Το γραφείο μεταφοράς τεχνολογίας του Imperial, (το 'Imperial Innovations'), εισήχθη

στο χρηματιστήριο του Λονδίνου τον Ιούλιο του 2006 και έχει πάνω από 65 εγγεγραμμένες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες στο χαρτοφυλάκιό του. Το Πανεπιστήμιο του Cambridge έχει διαδραματίσει ένα κεντρικό ρόλο στο "Φαινόμενο του Cambridge", και συνεχίζει να παρέχει ουσιαστική υποστήριξη στη διαφοροποίηση και ανατροφοδότηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Κατά τη διάρκεια των πρόσφατων ετών, το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης έχει αυξήσει τις δραστηριότητες των λειτουργιών που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα, και αναπτύσσει ιδιαίτερα δραστηριότητες μεταφοράς, κατοχύρωσης και ανάπτυξης ευρεσιτεχνιών. Το Πανεπιστήμιο του Manchester χρησιμοποιεί τη δυνατότητα των θερμοκοιτίδων του ως σημείο εστίασης για την έρευνα στην επιχειρηματικότητα, τη διδασκαλία του αλλά και για την διευκόλυνση της ανατροφοδότησης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του. Εκτός από τη Μ. Βρετανία, η Πανεπιστημιακή δραστηριότητα και η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα εμφανίζεται σε λιγότερο συστηματική και καθιερωμένη βάση.

Τα δύο ελβετικά Πανεπιστήμια, το ETH και το EPFL, παρέχουν διδασκαλία αλλά δεν έχουν ειδικά κέντρα επιχειρηματικότητας. Στο ETH, υπάρχει μία Πανεπιστημιακή έδρα στην διαχείριση επιχειρηματικότητας και τεχνολογίας, η οποία καταλαμβάνεται από έναν επαγγελματία προερχόμενο από την βιομηχανία. Στο EPFL, υπάρχει ένα πρόγραμμα βασισμένο στην τεχνολογία και στην επιχειρηματικότητα, αλλά η διδασκαλία και η έρευνα σε θέματα επιχειρηματικότητας είναι μεταβλητής ποιότητας. Το EPFL έχει ένα πρόγραμμα για την προώθηση δημιουργίας επιστημονικών/επιχειρηματικών πάρκων κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών, έτσι αναμένεται ότι η δραστηριότητά του γύρω από την επιχειρηματικότητα θα γίνει πιο συστηματική.

Στη Γερμανία (München και Aachen), οι σχετικές δραστηριότητες δεν είναι πολύ προβεβλημένες και συχνά συνδέονται με Πανεπιστημιακές έδρες στη διαχείριση της καινοτομίας και της τεχνολογίας. Στα δύο Πανεπιστήμια, η έμφαση φαίνεται να δίνεται περισσότερο στην έρευνα απ'ότι στη διδασκαλία και στην εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα. Στο Delft Technical University, υπάρχει μια Πανεπιστημιακή έδρα στην επιχειρηματικότητα και τη διαχείριση της τεχνολογίας, όπου, όπως και στο

ΕΤΗ, αυτή η έδρα υπηρετείται από έναν επαγγελματία προερχόμενο από την βιομηχανία. Από τα 10 Πανεπιστήμια, το Ecole Polytechnique της Γαλλίας εμφανίζεται να είναι το μοναδικό που δεν έχει αναπτύξει καμία δραστηριότητα έρευνας ή διδασκαλίας στην περιοχή της επιχειρηματικότητας (πέραν των προγραμμάτων επιμόρφωσης).

Επομένως, η έρευνα και η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας, τουλάχιστον στα δέκα καλύτερα τεχνικά Πανεπιστήμια της Ευρώπης, εμφανίζεται να είναι καλύτερα ενσωματωμένη στη Βρετανία, ακολουθούμενη από τη Γερμανία. Τα Πανεπιστήμια της Ελβετίας και της Ολλανδίας επίσης αναπτύσσουν δραστηριότητες στην περιοχή αυτή. Τέλος η Γαλλία εμφανίζεται να υστερεί συγκριτικά.

3.5. Εκπαίδευση και Επιχειρηματικότητα στις ΗΠΑ

3.5.1. Το εννοιολογικό πλαίσιο της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα στις ΗΠΑ

Μέχρι σήμερα, υπάρχει ακόμα μια έλλειψη σε ερευνητικό επίπεδο σχετικά με τις διαφορετικές έννοιες και προσεγγίσεις στην εκπαίδευση επιχειρηματικού πνεύματος στα Πανεπιστήμια, ακόμη και στις ΗΠΑ, που έχουν χρονολογικά προηγηθεί. Σχεδόν καμία πρόσφατη δημοσίευση δε συστηματοποιεί τέτοια παραδείγματα σε ένα συγκριτικό πλαίσιο διαφορετικών εθνικών ή ακόμα και διεθνών Πανεπιστημίων. Το πρόβλημα δε λύνεται με μία καθιέρωση των ταξινομήσεων των Πανεπιστημίων σύμφωνα με ‘αντικειμενικά’ κριτήρια. Η λύση, ίσως, πρέπει να εστιάζει σε μια συγκριτική ανάλυση των εννοιών και των προτύπων που διακρίνουν τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εκπαίδευσης της επιχειρηματικότητας σε Πανεπιστημιακό επίπεδο. Είναι επίσης σημαντικό να προσδιοριστούν τα οφέλη των διαφορετικών προγραμμάτων και η εστίαση την οποία έχουν. Και τελικά, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη οι συνολικές δαπάνες τέτοιων προγραμμάτων για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα στα Πανεπιστήμια.

Στις ΗΠΑ, υπάρχει ο φορέας «Consortium Champions Enterpreneurship Education» που αποτελείται από πανεπιστημιακούς, επιχειρηματίες, κρατικούς και ιδιώτες, ο οποίος προσδιορίζει όλα εκείνα τα μαθήματα που παρέχονται στα Πανεπιστήμια της Αμερικής σχετικά με την επιχειρηματικότητα (βλ. Παράρτημα 3). Το επίκεντρο όμως δε βρίσκεται στην ύλη των μαθημάτων τα οποία και διαφέρουν μεταξύ των Πανεπιστημίων αλλά στον τρόπο προσέγγισης της διδασκαλίας και στη διασύνδεση των δραστηριοτήτων με την ευρύτερη κοινωνία.

Σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να αναφέρουμε μια μελέτη η οποία έγινε το 2002 από το Πανεπιστήμιο του Cornell (United States) (Streeter et al., 2002). Βάσει ενός νοητικού πλαισίου, συγκρίθηκαν συστηματικά και ταξινομήθηκαν 38 προγράμματα εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα σε διάφορα Πανεπιστήμια στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η μελέτη διαφοροποιεί δύο βασικές κατηγορίες προγραμμάτων: “εστίασης” και “ευρείας κάλυψης”. “Ένα πρόγραμμα είναι επικεντρωμένο εάν η

σχολή, οι σπουδαστές, και το προσωπικό της βρίσκονται αποκλειστικά στον ακαδημαϊκό τομέα της διοίκησης επιχειρήσεων ή στους συνδυασμένους τομείς της διοίκησης επιχειρήσεων και μηχανικών. Παραδείγματα των προγραμμάτων αυτών είναι το Columbia, Harvard, και του Πανεπιστημίου του Maryland. Μεταξύ των προγραμμάτων εστίασης, μπορούμε περαιτέρω να υποδιαιρέσουμε τα προγράμματα αυτά σύμφωνα με τη θέση της εστίασης” (Streeter et al., 2002, pp. 1–42).

Στο πλαίσιο των προγραμμάτων «ευρείας κάλυψης», που στοχεύουν σε σπουδαστές που δε φοιτούν σε σχολές διοίκησης επιχειρήσεων ή/και μηχανικών, υπάρχουν δύο κατηγορίες: τα "προγράμματα τύπου μαγνήτης" και "τα ακτινωτά προγράμματα". Στα "προγράμματα μαγνήτης", τα μαθήματα επιχειρηματικότητας παρέχονται από τις σχολές/τμήματα διοίκησης επιχειρήσεων ή/και μηχανικών και διδάσκονται από το διδακτικό προσωπικό των σχολών/τμημάτων αυτών, ενώ, στα "ακτινωτά προγράμματα", τα μαθήματα επιχειρηματικότητας παρέχονται από Τμήματα/ Σχολές με διάφορα γνωστικά αντικείμενα (όχι μόνο διοίκησης επιχειρήσεων και μηχανικών). Παραδείγματα τέτοιων προγραμμάτων συναντούμε στα ακόλουθα Πανεπιστήμια: Babson College, Cornell University, MIT, και Stanford University. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι, στις ΗΠΑ, το 75% των 38 προγραμμάτων που προαναφέρονται, είναι ευρείας κάλυψης, με την πλειοψηφία να ακολουθούν το μοντέλο «μαγνήτης».

Τα σημαντικότερα αποτελέσματα της έρευνας αυτής για τα προγράμματα «ευρείας κάλυψης» συνοψίζονται ως εξής:

- Τα «ακτινωτά προγράμματα» στηρίζονται:
 - στην αξιοποίηση ακαδημαϊκών και αποφοίτων εκτός της διοίκησης και οικονομίας
 - στην ενθάρρυνση – κινητοποίηση των φοιτητών να παρακολουθήσουν τα σχετικά προγράμματα
 - στην ίδρυση κεντρικού φορέα διοίκησης και εποπτείας των προγραμμάτων αυτών και των υποστηρικτικών δράσεων

- στη διασφάλιση επαρκούς χρηματοδότησης για την ανάπτυξη και διαχείρισή τους.
- στο σαφή προσδιορισμό των προσόντων και δεξιοτήτων των διδασκόντων / εκπαιδευτών
- Τα «ακτινωτά» προγράμματα απαιτούν μεγαλύτερο συντονισμό μεταξύ των Τμημάτων που συμμετέχουν σε αυτά, είναι δύσκολο να διατηρήσουν μόνιμες θέσεις διδασκόντων στα διάφορα Τμήματα εκτός Διοίκησης και Οικονομίας, αντιμετωπίζουν τις «αγκυλώσεις» και την «αδράνεια» των συνεργαζόμενων Τμημάτων και είναι δυσκολότερο να αξιολογηθούν και να μετρηθούν οι ωφέλειες που απορρέουν από αυτά. Παρόλα αυτά είναι ελκυστικότερα και με ευκολότερη πρόσβαση στους φοιτητές και προσφέρουν κατάρτιση προσαρμοσμένη στις ειδικές ανάγκες των φοιτητών στα διάφορα Τμήματα. .
- Τα προγράμματα «μαγνήτης» απαιτούν δράσεις προώθησης και επικοινωνίας στα υπόλοιπα πανεπιστημιακά Τμήματα, αλλά, γενικότερα, είναι ευκολότερο να υλοποιηθούν και επιτρέπουν τη σύσταση τάξεων με φοιτητές διαφορετικών ειδικοτήτων.

3.5.2. Η δραστηριότητα σχετικά με την «εκμάθηση» της επιχειρηματικότητας των πλέον δραστήριων Πανεπιστημίων των ΗΠΑ στον τομέα

Η παρακάτω ενότητα αναλύει τους τρόπους εκπαίδευσης της επιχειρηματικότητας 20 Αμερικανικών Πανεπιστημίων, γνωστών για τις καλύτερες πρακτικές τους στην διδασκαλία και στην καινοτόμο προσέγγιση της επιχειρηματικότητας. Τα Πανεπιστήμια αυτά επιλέχθηκαν γιατί βρίσκονται στο αναγνωρισμένο διεθνώς δίκτυο USASBE (United States Association for Small Business and Entrepreneurship) το οποίο καινοτομεί και δίνει τις γενικότερες κατευθύνσεις σχετικά με το πώς πρέπει να συμβαδίζει η επιχειρηματικότητα με την Πανεπιστημιακή εκπαίδευση στις ΗΠΑ. Στη συνέχεια, αναλύονται περισσότερο κάποια από αυτά τα 20 Πανεπιστήμια διότι, σύμφωνα με τη διεθνή αρθρογραφία, αποτελούν πρότυπα για τις πρακτικές τους στην εκπαίδευση για το επιχειρηματικό πνεύμα.

Αυτή τη στιγμή, υπάρχουν περίπου 200 κέντρα επιχειρηματικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες, από τα οποία μερικά είναι διεθνούς φήμης, όπως π.χ. το κέντρο επιχειρηματικότητας του MIT και το κέντρο επιχειρηματικότητας του Arthur M. Blank του κολλεγίου του Babson.

Πίνακας 3.3: Χαρακτηριστικά των δραστηριοτήτων 20 Πανεπιστημίων των Η.Π.Α.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ	Μαθήματα επιχειρηματικότητας	άλλα συναφή	πρακτικά μαθήματα	Ειδικά τμήματα ή «έδρες»	εκπαίδευση καθηγητών	επαφή με επιχειρηματίες & βοήθεια για επιχειρήσεις	διαγωνισμοί - βραβεία	Κέντρα στα ΑΕΙ- θερμοκοιτίδες, κλπ	Κέντρα- Ακαδημίες - δομές Κεντρικής Διοίκησης
Ball State	√		√	√		√	√	√	√
Baylor	√		√		√	√	√		√
Kennesaw State	√	√		√					
Miami	√	√	√			√			
St. Thomas	√	√				√	√	√	
Αριζόνα	√	√				√	√		
Illinois στο Σικάγο (UIC)	√	√	√	√		√	√	√	√
DePaul	√	√							
St. Louis	√	√				√	√	√	√
George Washington	√		√	√		√	√	√	√
San Diego State	√	√	√						
Louisville	√	√	√					√	√
Babson College	√	√	√	√		√	√	√	√
Massachusetts Institute of Technology (MIT)	√	√	√	√		√	√	√	√
Cornell University	√	√	√	√		√	√	√	√
Stanford	√	√	√	√		√	√	√	√
University of Texas at Austin	√	√	√	√		√	√	√	√

University of California, Berkeley	√	√	√	√		√	√	√	√
Harvard University	√	√	√	√		√	√	√	√
University of California, Los Angeles (UCLA)	√	√	√	√		√	√	√	√

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από το δίκτυο USASBE (United States Association for Small Business and Entrepreneurship).

Ο Πίνακας 3.3 περιγράφει τις κυριότερες λειτουργίες/ δραστηριότητες 20 Πανεπιστημίων των Η.Π.Α. φανερώνοντας την διαφορετική προσέγγιση των Αμερικανικών Πανεπιστημίων έναντι των Ευρωπαϊκών σε ζητήματα εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα. Σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές χώρες και τα ευρωπαϊκά ΑΕΙ που δεν έχουν μεγάλο όγκο κοινής φύσεως δραστηριοτήτων, τα Πανεπιστήμια των Η.Π.Α. δείχνουν να έχουν κοινή προσέγγιση στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα (η συντριπτική πλειοψηφία εμφανίζεται σχεδόν σε όλες τις δραστηριότητες του καταλόγου του Πίνακα 3.3) βασιζόμενα στους παρακάτω παράγοντες:

- 1) την ενθάρρυνση της ευρεσιτεχνίας μέσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα με «γενναία» χρηματοδότηση των εμπλεκόμενων μερών, σε συστηματική βάση και όχι στηριζόμενη μόνο στο προσωπικό ενδιαφέρον των εκπαιδευτών. Δημιουργία πλαισίου ανάπτυξης start up ή spin off επιχειρήσεων για περαιτέρω ανάπτυξη της ιδέας της επιχειρηματικότητας και της δυνατότητας απόκτησης εμπειρίας από τους επίδοξους επιχειρηματίες.
- 2) Τη δημιουργία μεταπτυχιακών τμημάτων για σπουδές πάνω στην ευρεσιτεχνία (ανάπτυξη, εφαρμογή, εμπορευματοποίηση) με στόχο τη δημιουργία στελεχών για την πλαισίωση των μηχανισμών υποστήριξης των εφευρετών.
- 3) Τη διάγνωση των δυνατοτήτων εμπορευματοποίησης της ευρεσιτεχνίας και υποστήριξης των ευρεσιτεχνών με την αναγκαία τεχνογνωσία.

4) Την αξιοποίηση της εμπειρίας, της τεχνογνωσίας, των σχέσεων της εργασίας με τα Πανεπιστήμια με καθιέρωση υποτροφιών μεταπτυχιακών σπουδών.

5) Τέλος, αυτό που είναι σημαντικό, είναι ότι στις Η.Π.Α. υπάρχει και το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο που ενισχύει αυτές τις δραστηριότητες. Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει:

- δημιουργία μικτών φορέων (ιδιωτικών και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως τα Πανεπιστήμια, κολέγια, κλπ.) κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών (venture capital) σε επιχειρήσεις των ευρεσιτεχνών.

- ενθάρρυνση των δυνητικών αγγέλων επιχειρήσεων (business angels) με φορολογική ελάφρυνση των κερδών που προέρχονται από τη συμμετοχή τους σε νεοϊδρυόμενες από ευρεσιτέχνες επιχειρήσεις.

- επιδότηση και χρηματοδότηση ανάπτυξης ευρεσιτεχνιών με τους ευνοϊκότερους δυνατούς όρους, ανάλογα με την κατεύθυνση (καταναλωτικά ή ενδιάμεσα προϊόντα) .

- διάθεση μέρους των κονδυλίων της έρευνας των δημόσιων οργανισμών σε ιδιώτες ευρεσιτέχνες μέσω ενός μητρώου ευρεσιτεχνών (Small Business Innovation Research - SBIR).

3.6 Συμπεράσματα

Όπως υποστηρίζει ο Ronstadt (1987, 1990), ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα πρέπει να παρουσιάζει στους φοιτητές το "πώς" να σκέφτονται και να συμπεριφέρονται επιχειρηματικά και να τους παρέχει υπηρεσίες δικτύωσης με ανθρώπους που να είναι σε θέση να διευκολύνουν την επιτυχία τους.

Μια διαφαινόμενη τάση διεθνώς είναι η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τα προγράμματα σπουδών στη διαδικασία και τον τρόπο διδασκαλίας και στην ενίσχυση της επιχειρηματικής νοοτροπίας και κουλτούρας στους φοιτητές αλλά και στους διδάσκοντες.

Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα των χωρών της ΕΕ περιορίζονται σε μεμονωμένες δράσεις σχετικά με την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, επικεντρώνοντας περισσότερο στη δημιουργία μαθημάτων σε σχολές διοίκησης επιχειρήσεων και οικονομικών. Στις ΗΠΑ, σχετικά προγράμματα υλοποιούνται σε πλήθος Σχολών διαφορετικών ειδικοτήτων ενώ πολύ συχνά τα προγράμματα αυτά διοικούνται και συντονίζονται κεντρικά από ενιαίο φορέα. Επιπλέον, η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα προάγεται εντός ενός συνεκτικού πλαισίου δράσεων που δίνει την ευκαιρία στους φοιτητές να εκτεθούν στις σύγχρονες τάσεις της αγοράς, να εμπλακούν σε καινοτομικά εγχειρήματα και να συμπράξουν με τον επιχειρηματικό κόσμο. Τέλος, είναι σημαντικό να επισημανθεί το πολύ πιο αποτελεσματικό και ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο διευκολύνει και ενθαρρύνει τη δημιουργία "venture capital", spin-offs και υβριδικών εταιρικών μορφωμάτων μεταξύ των Πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων.

Αναφορικά με τη διείσδυση της επιχειρηματικότητας ως ακαδημαϊκό πεδίο διδασκαλίας και έρευνας παρατηρείται ότι πρωτοπόροι είναι τα Πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών, που ακολουθούνται από Πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ολλανδίας για την Ευρώπη. Εντούτοις, και σε άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, όπως σε Πανεπιστήμια του Βελγίου και της Γερμανίας, υπάρχει γρήγορη προσαρμογή προς αυτήν την κατεύθυνση. Κατά συνέπεια, στην

αρχή του εικοστού πρώτου αιώνα, η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα στοιχειοθετεί ένα σημαντικό ακαδημαϊκό πεδίο, όχι μόνο για τα Πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά και για τα Πανεπιστήμια της Ευρώπης. Η αυξανόμενη ποιότητα της έρευνας και της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα αρχίζει και πείθει τους εσωτερικούς καθώς και τους εξωτερικούς παράγοντες λήψης αποφάσεων των Πανεπιστημίων για το μέλλον και τη σπουδαιότητα αυτού του ακαδημαϊκού πεδίου.

Ως γενικότερο συμπέρασμα από την ανάλυση της διεθνούς εμπειρίας προκύπτει ότι η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα πρέπει να βασίζεται σε μία ολοκληρωμένη στρατηγική η οποία να έχει την απαιτούμενη ευελιξία και τους μηχανισμούς ανατροφοδότησης ώστε, δυναμικά, να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τις ευρύτερες κοινωνικο-οικονομικές προκλήσεις. Μια τέτοια στρατηγική, σε επιχειρησιακό - λειτουργικό επίπεδο, πρέπει να περιλαμβάνει:

- τη δημιουργία ισχυρών φορέων για τον προγραμματισμό, την οργάνωση και την προώθηση των δράσεων εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα μέσα στα ίδια τα Πανεπιστημιακά ιδρύματα.
- την ανάπτυξη, ενθάρρυνση και υποστήριξη (οικονομικά και θεσμικά) καινοτόμων προτάσεων με πολυποίκιλες δομές που έχουν ήδη δοκιμαστεί (δημιουργία θερμοκοιτίδων, spin offs, business angels, κλπ).
- την ενθάρρυνση της εκπαίδευσης των διδασκόντων-επιχειρηματιών από τα ίδια τα ιδρύματα για να μπορούν να ενσωματώσουν τις ικανότητές τους στα προγράμματα επιχειρηματικότητας.
- τη δημιουργία δικτύων ανταλλαγής ιδεών και δραστηριοτήτων μέσα στην ίδια την ακαδημαϊκή κοινότητα.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι η μελέτη της διεθνούς εμπειρίας δε διασφαλίζει ότι οι όποιες καλές πρακτικές και θετικά

παραδείγματα μπορούν να μεταφερθούν με επιτυχία από χώρα σε χώρα ή ακόμα και από Πανεπιστήμιο σε Πανεπιστήμιο. Η αποτελεσματική αξιοποίηση των πρακτικών αυτών προϋποθέτει την προσαρμογή τους στις ειδικές θεσμικές, πολιτικές, ιστορικές, πολιτισμικές και κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες κάθε χώρας, εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και ιδρύματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3

Επιχειρηματικές δεξιότητες απαραίτητες για Επιχειρηματική επιτυχία σύμφωνα με το Consortium for Entrepreneurship Education, οι οποίες αποτελούν τη βάση για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στα Πανεπιστήμια των ΗΠΑ

Entrepreneurial Skills	
The Processes and Traits/Behaviors associated with entrepreneurial success.	
A	<i>Entrepreneurial Processes</i>
	Understands concepts and processes associated with successful entrepreneurial performance
Discovery	
A.01	Explain the need for entrepreneurial discovery
A.02	Discuss entrepreneurial discovery processes
A.03	Assess global trends and opportunities
A.04	Determine opportunities for venture creation
A.05	Assess opportunities for venture creation
A.06	Describe idea-generation methods
A.07	Generate venture ideas
A.08	Determine feasibility of ideas
Concept Development	
A.09	Describe entrepreneurial planning considerations
A.10	Explain tools used by entrepreneurs for venture planning
A.11	Assess start-up requirements
A.12	Assess risks associated with venture
A.13	Describe external resources useful to entrepreneurs during concept development
A.14	Assess the need to use external resources for concept development
A.15	Describe strategies to protect intellectual property
A.16	Use components of a business plan to define venture idea
Resourcing	
A.17	Distinguish between debt and equity financing for venture creation
A.18	Describe processes used to acquire adequate financial resources for venture creation/start-up
A.19	Select sources to finance venture creation/start-up
A.20	Explain factors to consider in determining a venture's human-resource needs
A.21	Describe considerations in selecting capital resources
A.22	Acquire capital resources needed for the venture
A.23	Assess the costs/benefits associated with resources

Actualization	
A.24	Use external resources to supplement entrepreneur's expertise
A.25	Explain the complexity of business operations
A.26	Evaluate risk-taking opportunities
A.27	Explain the need for business systems and procedures
A.28	Describe the use of operating procedures
A.29	Explain methods/processes for organizing work flow
A.30	Develop and/or provide product/service
A.31	Use creativity in business activities/decisions
A.32	Explain the impact of resource productivity on venture success
A.33	Create processes for ongoing opportunity recognition
A.34	Adapt to changes in business environment
Harvesting	
A.35	Explain the need for continuation planning
A.36	Describe methods of venture harvesting
A.37	Evaluate options for continued venture involvement
A.38	Develop exit strategies
B	<i>Entrepreneurial Traits/Behaviors</i> Understands the personal traits/behaviors associated with successful entrepreneurial performance
Leadership	
B.01	Demonstrate honesty and integrity
B.02	Demonstrate responsible behavior
B.03	Demonstrate initiative
B.04	Demonstrate ethical work habits
B.05	Exhibit passion for goal attainment
B.06	Recognize others' efforts
B.07	Lead others using positive statements
B.08	Develop team spirit
B.09	Enlist others in working toward a shared vision
B.10	Share authority, when appropriate
B.11	Value diversity
Personal Assessment	
B.12	Describe desirable entrepreneurial personality traits
B.13	Determine personal biases and stereotypes
B.14	Determine interests
B.15	Evaluate personal capabilities
B.16	Conduct self-assessment to determine entrepreneurial potential
Personal Management	
B.17	Maintain positive attitude
B.18	Demonstrate interest and enthusiasm
B.19	Make decisions
B.20	Develop an orientation to change
B.21	Demonstrate problem-solving skills
B.22	Assess risks
B.23	Assume personal responsibility for decisions

B.24	Use time-management principles
B.25	Develop tolerance for ambiguity
B.26	Use feedback for personal growth
B.27	Demonstrate creativity
B.28	Set personal goals
Ready Skills	
The basic business knowledge and skills that are prerequisites or co-requisites for becoming a successful entrepreneur.	
C	<i>Business Foundations</i>
	Understands fundamental business concepts that affect business decision making
Business Concepts	
C.01	Explain the role of business in society
C.02	Describe types of business activities
C.03	Explain types of businesses
C.04	Explain opportunities for creating added value
C.05	Determine issues and trends in business
C.06	Describe crucial elements of a quality culture/continuous quality improvement
C.07	Describe the role of management in the achievement of quality
C.08	Explain the nature of managerial ethics
C.09	Describe the need for and impact of ethical business practices
Business Activities	
C.10	Explain marketing management and its importance in a global economy
C.11	Describe marketing functions and related activities
C.12	Explain the nature and scope of operations management
C.13	Explain the concept of management
C.14	Explain the concept of financial management
C.15	Explain the concept of human resource management
C.16	Explain the concept of risk management
C.17	Explain the concept of strategic management
D	<i>Communications and Interpersonal Skills</i>
	Understands concepts, strategies, and systems needed to interact effectively with others
Fundamentals of Communication	
D.01	Explain the nature of effective communications
D.02	Apply effective listening skills
D.03	Use proper grammar and vocabulary
D.04	Reinforce service orientation through communication
D.05	Explain the nature of effective verbal communications
D.06	Address people properly
D.07	Handle telephone calls in a businesslike manner
D.08	Make oral presentations
D.09	Explain the nature of written communications

D.10	Write business letters
D.11	Write informational messages
D.12	Write inquiries
D.13	Write persuasive messages
D.14	Prepare simple written reports
D.15	Prepare complex written reports
D.16	Use communications technologies/systems (e.g., e-mail, faxes, voice mail, cell phones, etc.)
Staff Communications	
D.17	Follow directions
D.18	Explain the nature of staff communication
D.19	Give directions for completing job tasks
D.20	Conduct staff meetings
Ethics in Communication	
D.21	Respect the privacy of others
D.22	Explain ethical considerations in providing information
Group Working Relationships	
D.23	Treat others fairly at work
D.24	Develop cultural sensitivity
D.25	Foster positive working relationships
D.26	Participate as a team member
Dealing with Conflict	
D.27	Demonstrate self control
D.28	Show empathy for others
D.29	Use appropriate assertiveness
D.30	Demonstrate negotiation skills
D.31	Handle difficult customers/clients
D.32	Interpret business policies to customers/clients
D.33	Handle customer/client complaints
D.34	Explain the nature of organizational change
D.35	Describe the nature of organizational conflict
D.36	Explain the nature of stress management
E	<i>Digital Skills</i> Understands concepts and procedures needed for basic computer operations
Computer Basics	
E.01	Use basic computer terminology
E.02	Apply basic commands of operating system software
E.03	Employ desktop operating skills
E.04	Determine file organization
E.05	Demonstrate system utilities for file management
E.06	Compress or alter files
E.07	Use reference materials to access information
E.08	Use menu systems
E.09	Use control panel components

E.10	Access data through various computer drives
Computer Applications	
E.11	Demonstrate basic search skills on the Web
E.12	Evaluate credibility of Internet resources
E.13	Demonstrate file management skills
E.14	Communicate by computer
E.15	Solve routine hardware and software problems
E.16	Operate computer-related hardware peripherals
E.17	Explain the nature of e-commerce
E.18	Describe the impact of the Internet on business
E.19	Develop basic website
F	<i>Economics</i> Understands the economic principles and concepts fundamental to entrepreneurship/small-business ownership
Basic Concepts	
F.01	Distinguish between economic goods and services
F.02	Explain the factors of production
F.03	Explain the concept of scarcity
F.04	Explain the concept of opportunity costs
F.05	Describe the nature of economics and economic activities
F.06	Determine forms of economic utility created by business activities
F.07	Explain the principles of supply and demand
F.08	Describe the concept of price
Cost-Profit Relationships	
F.09	Explain the concept of productivity
F.10	Describe cost/benefit analysis
F.11	Analyze the impact of specialization/division of labor on productivity
F.12	Explain the concept of organized labor and business
F.13	Explain the law of diminishing returns
F.14	Describe the concept of economies of scale
Economic Indicators/Trends	
F.15	Explain measures used to analyze economic conditions
F.16	Explain the nature of the Consumer Price Index
F.17	Explain the concept of Gross Domestic Product
F.18	Determine the impact of business cycles on business activities
Economic Systems	
F.19	Explain the types of economic systems
F.20	Describe the relationship between government and business
F.21	Assess impact of government actions on business ventures
F.22	Explain the concept of private enterprise
F.23	Assess factors affecting a business's profit
F.24	Determine factors affecting business risk
F.25	Explain the concept of competition
F.26	Describe types of market structures
F.27	Determine the impact of small business/entrepreneurship on market economies

International Concepts	
F.28	Explain the nature of international trade
F.29	Describe small-business opportunities in international trade
F.30	Determine the impact of cultural and social environments on world trade
F.31	Explain the impact of exchange rates on trade
F.32	Evaluate influences on a nation's ability to trade
G	<i>Financial Literacy</i> Understands personal money-management concepts, procedures, and strategies
Money Basics	
G.01	Explain forms of financial exchange (cash, credit, debit, etc.)
G.02	Describe functions of money (medium of exchange, unit of measure, store of value)
G.03	Describe the sources of income (wages/salaries, interest, rent, dividends, transfer payments, etc.)
G.04	Recognize types of currency (paper money, coins, banknotes, government bonds, treasury notes, etc.)
G.05	Read and interpret a pay stub
G.06	Explain the time value of money
G.07	Describe costs associated with credit
G.08	Explain legal responsibilities associated with use of money
G.09	Use money effectively
Financial Services	
G.10	Describe services provided by financial institutions
G.11	Explain legal responsibilities of financial institutions
G.12	Explain costs associated with use of financial services
G.13	Select financial institution
G.14	Open account with financial institution
Personal Money Management	
G.15	Set financial goals
G.16	Develop savings plan
G.17	Develop spending plan
G.18	Make deposits to and withdrawals from account
G.19	Complete financial instruments
G.20	Maintain financial records
G.21	Read and reconcile financial statements
G.22	Correct errors with account
G.23	Explain types of investments
G.24	Invest money
G.25	Develop personal budget
G.26	Build positive credit history
G.27	Improve/repair creditworthiness
H	<i>Professional Development</i> Understands concepts and strategies needed for career exploration, development, and growth
Career Planning	
H.01	Evaluate career opportunities based on current/future economy
H.02	Analyze employer expectations in the business environment
H.03	Explain the rights of workers

H.04	Select and use sources of career information
H.05	Determine tentative occupational interest
H.06	Explain employment opportunities in entrepreneurship
Job-Seeking Skills	
H.07	Utilize job-search strategies
H.08	Complete a job application
H.09	Interview for a job
H.10	Write a follow-up letter after job interviews
H.11	Write a letter of application
H.12	Prepare a résumé
H.13	Describe techniques for obtaining work experience (e.g., volunteer activities, internships)
H.14	Explain the need for ongoing education as a worker
H.15	Explain possible advancement patterns for jobs
H.16	Determine skills needed to enhance career progression
H.17	Utilize resources that can contribute to professional development (e.g., trade journals/ periodicals, professional/trade associations, classes/seminars, trade shows, and mentors)
H.18	Use networking techniques for professional growth
Business Functions	
The business activities performed by entrepreneurs in managing the business.	
I	<i>Financial Management</i>
	Understands the financial concepts and tools used in making business decisions
Accounting	
I.01	Explain accounting standards (GAAP)
I.02	Prepare estimated/projected income statement
I.03	Estimate cash-flow needs
I.04	Prepare estimated/projected balance sheet
I.05	Calculate financial ratios
I.06	Determine and deposit payroll taxes
I.07	File tax returns
Finance	
I.08	Explain the purposes and importance of obtaining business credit
I.09	Make critical decisions regarding acceptance of bank cards
I.10	Establish credit policies
I.11	Develop billing and collection policies
I.12	Describe use of credit bureaus
I.13	Explain the nature of overhead/operating expenses
I.14	Determine financing needed to start a business
I.15	Determine risks associated with obtaining business credit
I.16	Explain sources of financial assistance
I.17	Explain loan evaluation criteria used by lending institutions
I.18	Select sources of business loans
I.19	Establish relationship with financial institutions

I.20	Complete loan application process
I.21	Determine business's value
Money Management	
I.22	Establish financial goals and objectives
I.23	Develop and monitor budget
I.24	Manage cash flow
I.25	Explain the nature of capital investment
I.26	Foster a positive financial reputation
I.27	Implement procedures for managing debt
I.28	Supervise/implement regular accounting procedures and financial reports
J	<i>Human Resource Management</i> Understands the concepts, systems, and strategies needed to acquire, motivate, develop, and terminate staff
Organizing	
J.01	Develop a personnel organizational plan
J.02	Develop job descriptions
J.03	Develop compensation plan/incentive systems
J.04	Organize work/projects for others
J.05	Delegate responsibility for job tasks
Staffing	
J.06	Determine hiring needs
J.07	Recruit new employees
J.08	Screen job applications/résumés
J.09	Interview job applicants
J.10	Select new employees
J.11	Negotiate new-hire's salary/pay
J.12	Dismiss/Fire employee
Training/Development	
J.13	Orient new employees (management's role)
J.14	Conduct training class/program
J.15	Coach employees
Morale/Motivation	
J.16	Exhibit leadership skills
J.17	Encourage team building
J.18	Recognize/reward employees
J.19	Handle employee complaints/grievances
J.20	Ensure equitable opportunities for employees
J.21	Build organizational culture
Assessment	
J.22	Assess employee morale
J.23	Provide feedback on work efforts
J.24	Assess employee performance
J.25	Take remedial action with employee
J.26	Conduct exit interviews

Κ	<i>Information Management</i>
	Understands the concepts, systems, and tools needed to access, process, maintain, evaluate, and disseminate information for business decision-making
Record keeping	
K.01	Explain the nature of business records
K.02	Maintain record of daily financial transactions
K.03	Record and report sales tax
K.04	Develop payroll record keeping system
K.05	Maintain personnel records
K.06	Maintain customer records
Technology	
K.07	Explain ways that technology impacts business
K.08	Use Personal Information Management/Productivity applications
K.09	Demonstrate writing/publishing applications
K.10	Demonstrate presentation applications
K.11	Demonstrate database applications
K.12	Demonstrate spreadsheet applications
K.13	Demonstrate collaborative/groupware applications
K.14	Determine venture's technology needs
Information Acquisition	
K.15	Select sources of business start-up information
K.16	Conduct an environmental scan to obtain marketing information
K.17	Monitor internal records for marketing information
K.18	Determine underlying customer needs/frustrations
Λ	<i>Marketing Management</i>
	Understands the concepts, processes, and systems needed to determine and satisfy customer needs/wants/expectations, meet business goals/objectives, and create new product/service ideas
Product/Service Creation	
L.01	Explain methods to generate a product/service idea
L.02	Generate product/service ideas
L.03	Assess opportunities for import substitution
L.04	Determine product/service to fill customer need
L.05	Determine initial feasibility of product/service ideas
L.06	Plan product/service mix
L.07	Choose product name
L.08	Determine unique selling proposition
L.09	Develop strategies to position product/service
L.10	Build brand/image
L.11	Evaluate customer experience
Marketing-information Management	
L.12	Explain the concept of market and market identification
L.13	Describe the role of situation analysis in the marketing-planning process
L.14	Determine market segments
L.15	Select target markets

L.16	Conduct market analysis
L.17	Explain the concept of marketing strategies
L.18	Describe the nature of marketing planning
L.19	Set a marketing budget
L.20	Develop marketing plan
L.21	Monitor and evaluate performance of marketing plan
Promotion	
L.22	Describe the elements of the promotional mix
L.23	Calculate advertising media costs
L.24	Select advertising media
L.25	Prepare a promotional budget
L.26	Develop promotional plan for a business
L.27	Write a news release
L.28	Obtain publicity
L.29	Select sales-promotion options
L.30	Write sales letters
L.31	Manage online (www) activities
L.32	Evaluate effectiveness of advertising
Pricing	
L.33	Calculate breakeven point
L.34	Explain factors affecting pricing decisions
L.35	Establish pricing objectives
L.36	Select pricing strategies
L.37	Set prices
L.38	Adjust prices to maximize profitability
Selling	
L.39	Acquire product information for use in selling
L.40	Analyze product information to identify product features and benefits
L.41	Prepare for the sales presentation
L.42	Establish relationship with client/customer
L.43	Determine customer/client needs
L.44	Determine customer's buying motives for use in selling
L.45	Differentiate between consumer and organizational buying behavior
L.46	Recommend specific product
L.47	Convert customer/client objections into selling points
L.48	Close the sale
L.49	Demonstrate suggestion selling
L.50	Plan follow up strategies for use in selling
L.51	Process sales documentation
L.52	Prospect for customers
L.53	Plan strategies for meeting sales quotas
L.54	Analyze sales reports
L.55	Train staff to support sales efforts
L.56	Analyze technology for use in the sales function
L.57	Manage online sales process

M	<i>Operations Management</i> Understands the processes and systems implemented to facilitate daily business operations.
Business Systems	
M.01	Plan business layout
M.02	Determine equipment needs
M.03	Document business systems and procedures
M.04	Establish operating procedures
M.05	Develop project plans
M.06	Analyze business processes and procedures
M.07	Implement quality improvement techniques
M.08	Evaluate productivity of resources
M.09	Manage computer-based operating systems
Channel Management	
M.10	Select business location
M.11	Select distribution channels
M.12	Develop and implement order-fulfillment processes
Purchasing/Procurement	
M.13	Explain the buying process
M.14	Describe the nature of buyer reputation and vendor relationships
M.15	Establish company buying/purchasing policies
M.16	Conduct vendor search
M.17	Choose vendors
M.18	Negotiate contracts with vendors
M.19	Place orders
M.20	Barter with vendors
Daily Operations	
M.21	Schedule staff
M.22	Maintain inventory of products/supplies
M.23	Organize shipping/receiving
N	<i>Risk Management</i> Understands the concepts, strategies, and systems that businesses implement and enforce to minimize loss
Business Risks	
N.01	Describe types of business risk
N.02	Determine ways that small businesses protect themselves against loss
N.03	Establish controls to prevent embezzlement/theft
N.04	Establish and implement systems to protect customer/employee confidentiality
N.05	Determine business's liabilities
N.06	Explain ways to transfer risk
N.07	Obtain insurance coverage
N.08	Develop strategies to protect computer (digital) data
N.09	Develop security policies and procedures

N.10	Establish safety policies and procedures
N.11	Protect assets from creditors
N.12	Establish parameters for staff responsibility/authority
N.13	Develop continuation plan
Legal Considerations	
N.14	Explain legal issues affecting businesses
N.15	Protect intellectual property rights
N.16	Select form of business ownership
N.17	Obtain legal documents for business operations
N.18	Describe the nature of businesses' reporting requirements
N.19	Adhere to personnel regulations
N.20	Implement workplace regulations (including OSHA, ADA)
N.21	Develop strategies for legal/government compliance
O	<i>Strategic Management</i> Understands the processes, strategies, and systems needed to guide the overall business organization
Planning	
O.01	Conduct SWOT analysis
O.02	Conduct competitive analysis
O.03	Evaluate business acquisition options
O.04	Develop company goals/objectives
O.05	Develop business mission
O.06	Forecast income/sales
O.07	Conduct break-even analysis
O.08	Develop action plans
O.09	Develop business plan
Controlling	
O.10	Use budgets to control operations
O.11	Develop expense-control plans
O.12	Analyze cash-flow patterns
O.13	Interpret financial statements
O.14	Analyze operating results in relation to budget/industry
O.15	Track performance of business plan

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται η υπάρχουσα κατάσταση στην Ελλάδα σε σχέση με την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Για το σκοπό αυτό παρουσιάζεται συνοπτικά, κατ' αρχήν, η επιχειρηματικότητα στη χώρα σε μακροοικονομικό επίπεδο, καθώς μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να εξεταστεί και το ζήτημα της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι δομές (υπάρχουσες και υπό ανάπτυξη) που μπορούν να υλοποιήσουν δράσεις επιχειρηματικότητας και οι συγκεκριμένες δράσεις για την επιχειρηματικότητα στην ανώτατη εκπαίδευση που υλοποιήθηκαν στα Ελληνικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα μέχρι σήμερα.

Οι δράσεις αυτές, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΠΕΑΕΚ II, είναι:

- Προγράμματα ενθάρρυνσης επιχειρηματικών δράσεων, καινοτομικών εφαρμογών και μαθημάτων επιλογής (Δράση 3.1.2β)
- Δράσεις επιχειρηματικότητας μέσω Γραφείων Διασύνδεσης (Δράση 2.4.2β)
- Οργάνωση ετήσιου πανελλήνιου διαγωνισμού για την ανάπτυξη καινοτόμων και πρωτοπόρων επιχειρηματικών σχεδίων (Δράση 3.1.2δ)

Στο τέλος του κεφαλαίου πραγματοποιείται ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) και παρουσιάζονται τα συνολικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την προηγούμενη ανάλυση.

Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την παρούσα ανάλυση αντλήθηκαν από βιβλιογραφικές πηγές, από την ενδιάμεση έκθεση της «Εξωτερικής Αξιολόγησης για τις Δράσεις της Επιχειρηματικότητας που Υλοποιούνται από τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης», από ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν από Ιδρύματα

που υλοποίησαν τις σχετικές δράσεις και από συνεντεύξεις με Επιστημονικούς Υπευθύνους των αντίστοιχων Προγραμμάτων.

4.2 Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Το επίπεδο επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα σήμερα παρουσιάζει μια καλή εικόνα η οποία αποδεικνύεται από τη θέση που κατέχει στην παγκόσμια κατάταξη. Σύμφωνα με την έκθεση επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα 2006-2007 του IOBE, κατά το 2006 ένα ποσοστό της τάξης του 16% του πληθυσμού σχετίζεται με κάποιου τύπου επιχειρηματική δραστηριοποίηση είτε αυτή είναι καθιερωμένη, είτε έχει μόλις ξεκινήσει ή πρόκειται να ξεκινήσει. Αντίθετα, το ποσοστό των παλαιότερων επιχειρηματικών εγχειρημάτων κυμαίνεται περίπου στο μισό (8,24%) και το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται στα αρχικά στάδια έναρξης κάποιας επιχειρηματικής δραστηριότητας αγγίζει το 7,9%. Τέλος υπάρχει και ο δείκτης αναστολής της επιχειρηματικής δραστηριότητας που φτάνει το 2,7% και αναφέρεται στις περιπτώσεις διακοπής ή αναστολής της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Κρίνεται σκόπιμο στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι, στη χώρα μας εμφανίζονται δύο κατηγορίες επιχειρηματικότητας: η επιχειρηματικότητα ανάγκης και η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά στην επιχειρηματικότητα ανάγκης, δηλαδή στις επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν λόγω έλλειψης άλλων δυνατοτήτων ικανοποιητικής απασχόλησης. Η συγκεκριμένη μορφή επιχειρηματικότητας αντιπροσωπεύει πάνω από 20% των εγχειρημάτων (IOBE, 2007) και έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της ποσοτικής επιχειρηματικότητας και τη μείωση όλο και περισσότερο της ποιοτικής της διάστασης. Αντίθετα, η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας κρίνεται ποιοτικότερη καθώς έχει περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας και συνήθως βασίζεται σε μια πραγματική ευκαιρία. Είναι γεγονός όμως ότι, η αύξηση της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα συμβαδίζει με την αύξηση της επιχειρηματικότητας ανάγκης σε βάρος της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας.

Σχετικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας, οι νέες τεχνολογίες και η καινοτομία στην παραγωγική διαδικασία εμφανίζουν μια καλή εικόνα στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, αυτό ισχύει για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται στα αρχικά στάδια και οι ιδιοκτήτες τους παρουσιάζουν έναν αυξημένο ενθουσιασμό. Από την

άλλη όμως πλευρά η καινοτομία προϊόντος είναι εξαιρετικά περιορισμένη, δεν προσφέρονται προϊόντα/ υπηρεσίες που είναι εντελώς νέα και πρωτοποριακά τα οποία να είναι σε θέση να αλλάξουν τα δεδομένα και να δημιουργήσουν νέες καταστάσεις. Επίσης, ο ανταγωνισμός που επικρατεί στην αγορά είναι αυξημένος καθώς μόλις το 2,8% των επιχειρηματιών δηλώνει ότι εισέρχεται σε μία πραγματικά νέα αγορά όπου δεν υπάρχει κανένας άλλος ανταγωνιστής (IOBE, 2007). Το γεγονός αυτό δημιουργεί μια στασιμότητα και δεν επιτρέπει στις ελληνικές επιχειρήσεις να ανταγωνιστούν αυτές του εξωτερικού. Η δυνατότητα επομένως των ελληνικών επιχειρημάτων να δημιουργήσουν μία νέα αγορά, να διευρύνουν τα όριά της και να συμβάλουν στην επέκτασή της δείχνει πολύ περιορισμένη. Τα υψηλά επίπεδα καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία, δεν φαίνεται να δημιουργούν τελικά εξειδίκευση και νησίδες αγοράς, αλλά αποτελούν οριακές βελτιώσεις με στόχο τη μικρή διαφοροποίηση από τον έντονο ανταγωνισμό (IOBE, 2007).

Οι ειδικοί, ενώ φαίνεται να πιστεύουν στις επιχειρηματικές ικανότητες του πληθυσμού και θεωρούν ότι υπάρχει κουλτούρα που υποστηρίζει την επιχειρηματικότητα, αναφέρονται σε τρία βασικά εμπόδια. Βασικό ανασταλτικό παράγοντα αποτελούν τα γραφειοκρατικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι νεοσύστατες επιχειρήσεις. Οι χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνται δρουν αποτρεπτικά στην επιχειρηματική προσπάθεια. Επίσης, ενώ υπάρχουν προγράμματα και δράσεις προώθησης της επιχειρηματικότητας, οι διαδικασίες που απαιτούνται είναι ιδιαίτερα πολύπλοκες.

Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται, ακόμα, η σχέση του εκπαιδευτικού συστήματος με την επιχειρηματικότητα που απαιτεί σημαντική βελτίωση σε όλες τις βαθμίδες του. Η παθητική εκμάθηση και η περιορισμένη προσπάθεια για έκφραση μεγαλύτερης δημιουργικότητας, δεν βοηθάει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την επιχειρηματικότητα. Η μικρή διάθεση ανάληψης ρίσκου σε συνδυασμό με την κακή εικόνα που φαίνεται να έχει η κοινωνία για τους επιχειρηματίες, απωθεί τους νέους από την επιχειρηματικότητα (IOBE, 2007). Το πρόβλημα βέβαια ξεκινάει από το σχολείο όπου οι μαθητές δεν εξοικειώνονται σε σημαντικό βαθμό με τη λειτουργία της οικονομίας της αγοράς και την επιχειρηματικότητα. Σε έκθεση της

Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, επισημαίνεται ότι στις εκπαιδευτικές αυτές βαθμίδες υπάρχουν ελάχιστα προγράμματα για την επιχειρηματικότητα, καθώς φαίνεται να μετατίθεται το σχετικό βάρος στην ανώτατη εκπαίδευση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2004).

Υπάρχει η διαπίστωση ότι οι Έλληνες έχουν τις ικανότητες που απαιτούνται για να ξεκινήσουν μια μικρή επιχείρηση, καθώς και να αντιδράσουν γρήγορα στις επιχειρηματικές ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται. Οι νέοι επιχειρηματίες στην Ελλάδα έχουν έντονο το αίσθημα της αυτοπεποίθησης, ωστόσο φαίνεται να υπάρχει πρόβλημα στον τομέα της οργάνωσης και διοίκησης. Ενώ διαθέτουν γνώσεις και εμπειρία για να ξεκινήσουν μια επιχείρηση, δεν έχουν την ικανότητα να την οργανώσουν και να τη διοικήσουν. Ταυτόχρονα, ο φόβος της αποτυχίας είναι τόσο έντονος που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Είναι γεγονός ότι ενώ υπάρχει αυξημένη πρόθεση επιχειρηματικότητας, αυξημένη εμφανίζεται και η αναστολή της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Συμπερασματικά, η ελληνική επιχειρηματική κουλτούρα, ενθαρρύνει την προσωπική επιτυχία που επέρχεται μέσω της έντονης ατομικής προσπάθειας και αποθαρρύνει, σε μεγάλο βαθμό, το επιχειρηματικό ρίσκο. Από την άλλη όμως δεν παρουσιάζεται έντονη δημιουργικότητα – γεγονός που οφείλεται στην αυξημένη επιχειρηματικότητα ανάγκης σε σχέση με την επιχειρηματικότητα ευκαιρίας - και δεν δίνεται η απαραίτητη έμφαση σε όλες τις διαστάσεις της καινοτομίας.

4.3 Η Επιχειρηματικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τον Σκάγιαννη (2008) η επιχειρηματικότητα, αν θεωρήσει κανείς ότι μπορεί να διδαχθεί, δε διδάσκεται με συμβατικούς τρόπους. Το να είναι ή να γίνει κανείς επιχειρηματίας, αποτελεί ζήτημα κουλτούρας και αντίληψης, και όχι - μόνο - εγκυκλίων γνώσεων. Η γνώση μπορεί να νοηθεί ως ρητή και άρρητη. Η ρητή γνώση είναι αυτή που είναι κωδικοποιημένη, και βρίσκεται σε διδακτικά εγχειρίδια, σε οδηγίες χρήσης, σε εγχειρίδια ρουτινών εργασιών, σε κάθε είδους βιβλία, κλπ. Η άρρητη γνώση είναι αυτή που δεν είναι γραμμένη και κωδικοποιημένη, είναι αυτή που κυκλοφορεί στόμα με στόμα, αυτή που αποτελεί τους κώδικες συμπεριφοράς, επικοινωνίας και τρόπου εργασίας και λειτουργίας. Αυτή θεωρείται η πιο πολύτιμη, και αποτελεί την ψυχή της εργασίας, αν θεωρήσουμε ότι η ρητή γνώση είναι το σώμα. Υπάρχει βέβαια μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στις δύο μορφές γνώσης. Ένα μέρος της άρρητης γνώσης με την πάροδο του χρόνου μετατρέπεται σε ρητή γνώση δηλαδή κωδικοποιείται, και ένα μικρό μέρος της ρητής καθίσταται άχρηστο μέσα από τις νέες εξελίξεις και μετατρέπεται σε στοιχείο της παράδοσης όχι επιχειρηματικά άμεσα χρήσιμο.

Η επιχειρηματικότητα βασίζεται κυρίως σε άρρητη γνώση, και εν πολλοίς στην πείρα του επιχειρηματία, προϋποθέτει όμως κάποιες ικανότητες που μπορούν να καλλιεργηθούν, και κάποιες γνώσεις που μπορούν να γονιμοποιηθούν πάνω στο εύφορο έδαφος των καλλιεργημένων ικανοτήτων. Μια από τις βασικές ικανότητες στο σύγχρονο εξαιρετικά ανταγωνιστικό περιβάλλον, είναι περισσότερο από ποτέ άλλοτε η ταχύτητα της πρόσβασης στην πληροφορία και τη γνώση, προπάντων βέβαια η αξιολόγηση της πληροφορίας. Και αυτό διότι μια επιχειρηματική ιδέα για να έχει επιτυχία θα πρέπει να διακρίνει ένα παράθυρο ευκαιρίας, ένα αίτημα δηλαδή της ζήτησης σε κάποιον τομέα το οποίο θα επιχειρήσει να ικανοποιήσει.

Σε αυτό το ρευστό και ανταγωνιστικό περιβάλλον μιας διαρκώς μεταβαλλόμενης αγοράς, ποιος είναι ο ρόλος που μπορεί να παίξει ένα Πανεπιστήμιο, ή εν γένει ένα Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης στη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας, και ακόμη περισσότερο, έχει αυτό νόημα; Το βασικό ζήτημα εδώ είναι ότι τα Ιδρύματα

Ανώτατης Εκπαίδευσης παράγουν επιστήμονες αποφοίτους οι οποίοι πρόκειται να εξέλθουν σε μια πολύ ανταγωνιστική αγορά εργασίας. Οι βασικές επιλογές των αποφοίτων είναι είτε να έχουν εξαρτημένη εργασία (στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα) ή να έχουν μη εξαρτημένη εργασία. Στην τελευταία περίπτωση οι νέοι απόφοιτοι θα είναι είτε αυτοαπασχολούμενοι – ελεύθεροι επαγγελματίες, είτε θα επιδιώξουν να γίνουν κάποιας μορφής επιχειρηματίες. Οι στοιχειώδεις όμως γνώσεις για την επιχειρηματικότητα, εφ’ όσον ζούμε σε κοινωνίες της αγοράς, είναι απαραίτητες σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις. Στην περίπτωση των επιχειρηματιών η ανάγκη είναι αυτονόητη. Στην περίπτωση των αυτοαπασχολούμενων – ελεύθερων επαγγελματιών είναι περίπου προφανής διότι και αυτοί είναι επιχειρηματίες.

Από την άλλη πλευρά, οι απόφοιτοι που επιλέγουν να εργαστούν με σχέση εξαρτημένης εργασίας έχουν τους δικούς τους λόγους να χρειάζονται τις στοιχειώδεις γνώσεις επιχειρηματικότητας. Οι λόγοι αυτοί είναι ότι οι εργαζόμενοι με εξαρτημένη εργασία υπόκεινται σε μια διαστρωμάτωση, αρχόμενη από τα υψηλόβαθμα στελέχη του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, μέχρι τα χαμηλόβαθμα. Κατά τεκμήριο η πλειοψηφία των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είτε λόγω της νομοθεσίας, είτε λόγω της επαγγελματικής - βαθμολογικής εξέλιξης, σε κάποια φάση της σταδιοδρομίας τους θα βρεθούν στο επίπεδο των υψηλόβαθμων ή τουλάχιστον των σχετικά υψηλόβαθμων στελεχών, θέσεις στις οποίες θα χρειάζονται να λαμβάνουν αποφάσεις. Οι αποφάσεις είναι το πρώτο κοινό που υπάρχει με την επιχειρηματική δραστηριότητα και οι περισσότερες αποφάσεις εμπεριέχουν ένα βαθμό ρίσκου το οποίο ο αποφασίζων πρέπει να έχει το θάρρος και τη συγκρότηση να παίρνει.

Το δεύτερο ζήτημα είναι ότι τα στελέχη, από ένα σημείο και μετά, στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν διαρκή συναλλαγή με την αγορά, με τους ελεύθερους επαγγελματίες και με τους επιχειρηματίες. Στο δημόσιο τομέα, για παράδειγμα σε υπηρεσίες όπως η Πολεοδομία, η Εφορία, τα Τελωνεία (βλ. μηχανικοί, οικονομολόγοι) οι ανώτεροι (και όχι μόνον) υπάλληλοι προκειμένου να λάβουν τις σωστές αποφάσεις και να κατανοήσουν τον πολίτη με τον οποίο συνδιαλέγονται, θα πρέπει να μπορούν να γνωρίζουν τον τρόπο που σκέπτεται και να κατανοούν τα κίνητρα των πράξεών του και τις επιδιώξεις του. Θα πρέπει να κατανοούν, για

παράδειγμα, την αναγκαιότητα της ταχύτητας σε ένα παρακινδυνευμένο επιχειρηματικό εγχείρημα (με πολύ ρίσκο) και τον ρόλο του χρόνου στην περίπτωση του παράθυρου ευκαιρίας, που απαιτεί μια γρήγορη αδειοδότηση. Τα αυτά και ακόμη περισσότερα ισχύουν στην περίπτωση των εργαζομένων σε ιδιωτικούς φορείς. Τα στελέχη των ιδιωτικών φορέων, ακόμη και αυτά που δε λαμβάνουν τις επιτελικές αποφάσεις (οπότε το θέμα είναι αυτονόητο) έρχονται σε συνεχή επαφή με άλλες επιχειρήσεις και προφανώς πρέπει να κατανοούν όχι μόνο τον τρόπο λειτουργίας του φορέα ή της επιχείρησης στην οποία εργάζονται αλλά και της κάθε φορά άλλης πλευράς.

Υπάρχει όμως και ένας πρόσθετος λόγος για τους εργαζόμενους με εξαρτημένη εργασία σε επιχειρήσεις: η κατανόηση της ίδιας της επιχείρησης στην οποία εργάζονται. Μια τέτοια κατανόηση συμβάλει στην άρση της από-ειδίκευσης και εν τέλει της αποξένωσης. Η έννοια της αποξένωσης από την πλευρά της πολιτικής οικονομίας έχει να κάνει με τη μικρή μερική γνώση του αντικειμένου της εργασίας από τον εργαζόμενο. Για παράδειγμα, ο εργάτης που στέκει ακίνητος σε μια αλυσίδα φορντικού τύπου παραγωγής και βιδώνει όλη της μέρα τις ίδιες βίδες, δεν έχει πλήρη γνώση του τελικού παραγόμενου αντικειμένου, και αποξενώνεται από αυτό με κατάληξη την αδιαφορία για την παραγωγική διαδικασία. Δεν είναι τυχαίο ότι στα μεταφορτικά συστήματα οι εργάτες αλλάζουν συχνά αντικείμενο μέσα σε ένα εργοστάσιο και οι προτάσεις τους για βελτιώσεις, που έρχονται ως αποτέλεσμα μιας εκτενέστερης γνώσης του αντικειμένου της παραγωγής, είναι ευπρόσδεκτες.

Αντίστοιχα, το μεσαίο στέλεχος, που δεν αντιλαμβάνεται πώς λειτουργεί η επιχείρηση στην οποία εργάζεται, επίσης με την ίδια έννοια αποξενώνεται και αδυνατεί πλέον να συμβάλει ουσιαστικά καθιστάμενος αποξενωμένος διεκπεραιωτής διαδικασιών ρουτίνας. Αν αντίθετα έχει τις γνώσεις και την ικανότητα να αντιληφθεί τη στρατηγική και λειτουργία της επιχείρησης, και του δίνεται η ευκαιρία (από την εργοδοσία) της ουσιαστικότερης ανάμιξης η συνολική παραγωγική διαδικασία θα έχει οφέλη.

Οι γνώσεις επιχειρηματικότητας αποτελούν συνεπώς ένα εφόδιο για τους απόφοιτους της Ανώτατης Εκπαίδευσης (και όχι μόνον) που είναι χρήσιμο ανεξάρτητα από τη σταδιοδρομία που θα ακολουθήσει ο καθένας.

Οι γνώσεις επιχειρηματικότητας προφανώς μπορεί να δοθούν σε διάφορα επίπεδα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, και το αποτέλεσμα από την άποψη της δημιουργίας επιχειρηματιών και επιχειρήσεων μπορεί επίσης προφανώς να προκύψει από άτομα οποιουδήποτε εκπαιδευτικού υποβάθρου. Τα σύγχρονα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης βρίσκονται ούτως ή άλλως σε επαφή με την αγορά για πολλούς λόγους:

Πρώτον διότι η αγορά αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο τμήμα της πραγματικής κοινωνίας μέσα στην οποία υπάρχει και το Ίδρυμα. Η συνεργασία Ιδρυμάτων και επιχειρήσεων, δίνει τη δυνατότητα να ερευνηθούν συγκεκριμένα προβλήματα, να δοθούν λύσεις και να παραχθεί νέα γνώση, που σε τελευταία ανάλυση ωφελεί όλη την κοινωνία και την ανάπτυξη και όχι μόνο τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις.

Δεύτερον, διότι ένα Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης πρέπει να είναι και κοινωνικά χρήσιμο, άρα να ερευνά, να μελετά και να προτείνει λύσεις για τα ζητήματα της κοινωνίας, συνεπώς και της αγοράς. Η εκπαίδευση είναι διαλεκτικά συνδεδεμένη με την κοινωνία. Δεν είναι ούτε μπορεί ποτέ να είναι μια ξεκομμένη νησίδα. Οι νέοι εκπαιδεύονται τόσο για να καλλιεργηθούν ως άτομα (πράγμα που αποτελεί και την σε βάθος ουσία της Παιδείας στην ουμανιστική της μορφή) όσο και για να μπορούν να εργαστούν όταν αποφοιτήσουν σε μια δύσκολη αγορά όπως η σημερινή. Οι ικανότητες και οι δεξιότητες που οφείλει ένα Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης να τους δίνει είναι προφανές ότι θα πρέπει να τους καθιστούν ικανούς για εργασία. Άρα θα πρέπει να ανταποκρίνονται σε πραγματικά ζητήματα που τίθενται από την κοινωνικο-οικονομική διαδικασία, με την ταυτόχρονη κατανόηση του θεωρητικού πλαισίου που αυτά τίθενται και με την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης που απαιτείται ώστε παράλληλα με την πρακτική γνώση να δημιουργούνται και οι προϋποθέσεις της στάσης απέναντι στα προβλήματα. Αυτό δεν μπορεί να γίνει αν δεν υπάρχει μια συνεχής διαντίδραση μεταξύ εκπαίδευσης και παραγωγής.

Τρίτον, διότι για τους δικούς του λόγους το ίδιο το Ίδρυμα πρέπει για την προώθηση της έρευνας να είναι σε επαφή με την πραγματικότητα άρα και με την αγορά. Τα ίδια συμφέροντα από την άλλη πλευρά έχει η κοινωνία και η αγορά. Η επαφή είναι αναπόδραστη αναγκαιότητα και υπάρχει ανεξάρτητα από τις θελήσεις και προκαταλήψεις, απλά και μόνο ως έκφραση μιας αντικειμενικής διαλεκτικής σχέσης θεωρίας και πράξης.

Ιδιαίτερα σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, που προσπαθεί να αντισταθεί σε πολυποίκιλες διεθνείς πιέσεις, που η παραγωγική της δομή είναι εξαιρετικά ευαίσθητη, που η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων της είναι μικρομεσαίες, αλλά και που το εργατικό δυναμικό απασχολείται είτε σε τέτοιες επιχειρήσεις είτε είναι αυτοαπασχολούμενο ακόμη κι υπό την έννοια του μικροεπιχειρηματία, η σύνδεση αυτή είναι ένα κρίσιμο ζήτημα. Χιλιάδες εφευρέσεις και καινοτομίες πάνε χαμένες επειδή οι επιχειρηματίες δεν ξέρουν πώς να τις προχωρήσουν ή να τις διοχετεύσουν στην αγορά. Ευκαιρίες χάνονται καθημερινά, επιχειρήσεις έρχονται σε δύσκολη θέση. Πολλές μικρές συχνά κλείνουν, ή εξαγοράζονται, ή αδυνατούν να διασφαλίσουν την επιχειρηματική τους διαδοχή, ενώ με περισσότερες γνώσεις, από την πλευρά των επιχειρηματιών ή των στελεχών τους θα μπορούσαν να αναπτυχθούν.

Εδώ είναι που ένα Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης μπορεί να βοηθήσει με μεταφορά γνώσεων και οργανωμένη μεταφορά εμπειρίας. Είναι εξάλλου γνωστό ότι πολύ πετυχημένα παραδείγματα ανάπτυξης στο διεθνή χώρο έχουν βασιστεί στη σχέση Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και παραγωγικών μονάδων, επ' ωφελεία όχι μόνο αυτών των δύο μερών αλλά και ολόκληρων των περιφερειών τους. Η διεθνής εμπειρία για τη σύνδεση των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης με την παραγωγή, και μάλιστα με τις πιο προωθημένες μορφές της στον καινοτομικό τεχνολογικό τομέα, είναι καταλυτική. Πολλές μάλιστα επιχειρήσεις έχουν προέλθει μέσα από τα ίδια τα Ιδρύματα ως τεχνοβλαστοί (spin-offs)

Περνώντας στην Κοινωνία της Γνώσης, αυτό που προοδευτικά έχει την περισσότερη σημασία στην παραγωγή δεν είναι το υλικό κεφάλαιο αλλά το ανθρώπινο, και μάλιστα το σκεπτόμενο, που προφανώς δημιουργείται με την Παιδεία και κατ' εξοχήν

με την Ανώτατη εκπαίδευση. Η συμβολή λοιπόν της Ανώτατης εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα, μπορεί να συνίσταται τόσο σε μια προσπάθεια διδασκαλίας (όσο αυτό είναι εφικτό) όσο και στην οργανωμένη μεταφορά εμπειρίας και προβληματισμού. Επειδή όμως η επιχειρηματικότητα δεν διδάσκεται από καθέδρας, είναι απαραίτητη μια σύλληψη, μέσα από την οποία θα μπορούσαν τα παραπάνω να προσεγγιστούν.

Η από καθέδρας διδασκαλία είναι προφανώς ακατάλληλη, τουλάχιστον από μόνη της για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας, διότι μπορεί μεν να ανταποκρίνεται στη μετάδοση θεωρητικών γνώσεων για τις επιχειρήσεις, αλλά απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Από την άλλη, οι θεμελιώδεις ικανότητες που απαιτούνται για έναν επιχειρηματία χρειάζονται μια καλλιέργεια η οποία πρέπει να έχει στενό δεσμό με την πράξη και την πραγματικότητα. Επομένως οι διδακτικές μέθοδοι θα πρέπει να εστιάζουν στην πραγματικότητα έτσι ώστε να την προσομοιώνουν κατά το δυνατόν.

Η προσομοίωση αυτή μπορεί να περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις: αισθήσεις – μνήμη – βιωματικότητα – μάθηση, και από την άλλη θεωρία – πραγματικότητα - εικονική πραγματικότητα – φαντασία.

Για να ανταποκριθεί κανείς σε ένα πολύπλοκο μοντέλο μάθησης που να περιλαμβάνει συνδυασμούς των παραπάνω, δεν μπορεί παρά να δομήσει ένα αντίστοιχα πολύπλοκο μοντέλο «διδασκαλίας». Εάν η κεντρική επιλογή είναι ένα μάθημα, αυτό θα πρέπει να συνδυάζει την απαιτούμενη θεωρητική διδασκαλία με μια σειρά άλλων ενεργειών και λειτουργιών που να ανταποκρίνονται τόσο στις παραπάνω έννοιες όσο και σε μια σειρά στόχους που αποτελούν την καλλιέργεια βασικών επαγγελματικών και κοινωνικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων.

Ο συνολικότερος στόχος είναι η ανάπτυξη των θεμελιωδών ικανοτήτων των αποφοίτων, ώστε να είναι ικανά και ανταγωνιστικά στελέχη, που θα ιδρύσουν δικές τους επιχειρήσεις ή θα εργασθούν σε επιχειρήσεις ή οργανισμούς του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα και θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τόπου.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων μπορεί να επιτευχθεί με τη χρησιμοποίηση διαφόρων εργαλείων. Πέρα από την κλασική διδασκαλία μαθημάτων (που και αυτά θα πρέπει να διδάσκονται με συμμετοχικό και διαλογικό τρόπο), η «διδασκαλία» της επιχειρηματικότητας μπορεί να περιλαμβάνει τα εξής:

- Ημερίδες και στρογγυλά τραπέζια για μετάδοση εξειδικευμένων γνώσεων και συζητήσεις σε βάθος με ανθρώπους που έχουν εμπειρία στο επιχειρείν
- Σεμινάρια, για την γνωριμία με τις εμπειρίες επιχειρηματιών
- Βιβλιοθήκη για τη μελέτη του θεωρητικού μέρους
- Μελέτες περίπτωσης για την γνωριμία με την ιστορία πραγματικών επιχειρήσεων
- Εικονικές ασκήσεις για άμεση κατανόηση και αντιμετώπιση επί μέρους προβλημάτων
- Εικονικές επιχειρήσεις για την προσομοιωτική κατανόηση της συνολικής λειτουργίας επιχειρήσεων
- Επισκέψεις σε επιχειρήσεις (και αν είναι δυνατό πρακτική άσκηση) για τη βιωματική κατανόηση της λειτουργίας των επιχειρήσεων
- Επεξεργασία επιχειρηματικών ιδεών (ει δυνατόν καινοτομικών) για την άσκηση στη σύλληψη ευκαιριών για νέα προϊόντα και υπηρεσίες
- Εκπόνηση επιχειρηματικών σχεδίων από τους εκπαιδευόμενους με προσέγγιση πραγματικών συνθηκών
- Σχήματα συμβουλευτικής καθοδήγησης (mentoring) για τη μεταφορά εμπειρίας από επιχειρηματίες
- Συμβουλευτική καθοδήγηση για την καλύτερη κατανόηση του σχεδιασμού της επιχειρηματικής δράσης

- Συμμετοχή σε επιχειρηματικούς διαγωνισμούς και διαγωνισμούς καινοτομίας για την απόκτηση εμπειρίας

Τα παραπάνω εργαλεία θα μπορούσαν να ενταχθούν σε μια εκπαιδευτική δομή όπως φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα (με όλους τους κινδύνους που ενέχουν τέτοιες απλοποιήσεις):

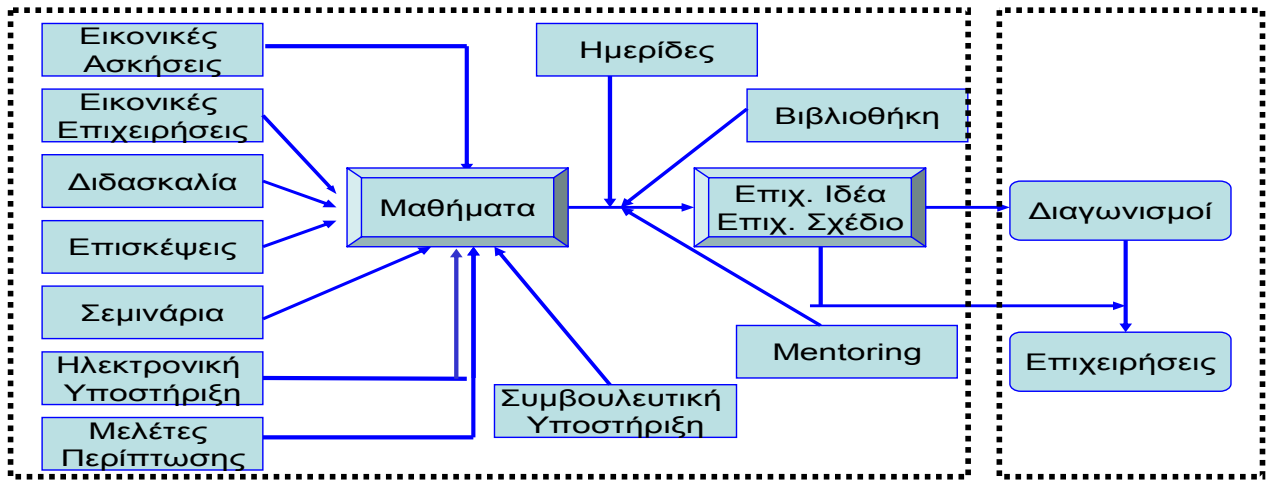
Πίνακας 4.1: Εκπαιδευτικό matrix επιχειρηματικότητας

	Θεωρία	Πραγματικότητα	Εικονική πραγματικότητα	Φαντασία
Αισθήσεις				Επιχειρηματική ιδέα
Μνήμη	Ημερίδες	Μελέτες περίπτωσης		
Βιωματικότητα /εμπειρία- παραστάσεις		Επισκέψεις	Εικονικές επιχειρήσεις	Διαγωνισμοί
Μάθηση	Μαθήματα, Βιβλιοθήκη	Mentoring, Σεμινάρια	Εικονικές ασκήσεις	Επιχειρηματικό σχέδιο Συμβουλευτική υποστήριξη

Πηγή: Σκάγιαννης, Π. (2008)

Ο παραπάνω Πίνακας είναι δυνατό να μεταφραστεί σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τη διάρθρωση που φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 4.1: Δομή εκπαιδευτικού προγράμματος επιχειρηματικότητας

Πηγή: Σκάγιαννης, Π. (2008)

4.4 Δομές σχετικές με δράσεις για την επιχειρηματικότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Οι δομές που είναι σχετικές με την υλοποίηση δράσεων επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση - υπάρχουσες και υπό σύσταση – μπορούν να χωρισθούν σε δύο κατηγορίες. Σε δομές που μπορούν να αναλάβουν οι ίδιες την υλοποίηση σχετικών δράσεων και προγραμμάτων και σε δομές που μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά ως προς το σύνολο ή ένα μέρος των πραγματοποιούμενων δραστηριοτήτων.

Οι δομές που μπορούν να υλοποιήσουν δράσεις επιχειρηματικότητας αφορούν στα ίδια τα Ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης – και πιο συγκεκριμένα στις ομάδες υλοποίησης προγραμμάτων ενθάρρυνσης επιχειρηματικών δράσεων – και στα Γραφεία Διασύνδεσης.

Οι δομές που μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά αφορούν στο υπό σύσταση Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας και στις Επιχειρηματικές Θυρίδες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς. Οι δομές αυτές, αν και δεν έχουν τα μέσα και τους πόρους να υλοποιήσουν εξ' ολοκλήρου αντίστοιχα προγράμματα – και ο ρόλος τους, βέβαια είναι διαφορετικός – μπορούν να υποστηρίξουν σε σημαντικό βαθμό τις σχετικές δράσεις και να συμβάλλουν στην επιτυχή υλοποίησή τους.

Αναλυτικότερα:

Δομές – Ομάδες υλοποίησης προγραμμάτων ενθάρρυνσης επιχειρηματικότητας

Αν και οι ομάδες που υλοποίησαν τα προγράμματα ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας στα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν αποτελούν θεσμοθετημένες δομές, κρίνεται σκόπιμο να αντιμετωπιστούν ως τέτοιες. Οι ομάδες αυτές λειτούργησαν ικανό διάστημα ώστε να αναπτύξουν εσωτερική δομή, ιεραρχία και συνοχή και να αναπτύξουν τεχνογνωσία, διαδικασίες, μεθοδολογίες, δίκτυα συνεργασίας και υποδομή, καθώς και ένα απόθεμα εμπειρίας και άρρητης γνώσης σε σχέση με δραστηριότητες προώθησης της επιχειρηματικότητας.

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι ομάδες αυτές είχαν ως έδρα ένα Τμήμα ή ένα εργαστήριο στα Ιδρύματα στα οποία λειτούργησαν και αξιοποίησαν ανθρώπινο δυναμικό με προέλευση τόσο μέσα από τα ίδια τα Ιδρύματα (μέλη ΔΕΠ, διοικητικό προσωπικό, μεταπτυχιακούς φοιτητές / υποψήφιους διδάκτορες), όσο και εκτός ιδρυμάτων (εξωτερικοί συνεργάτες).

Λαμβάνοντας υπ' όψη τα παραπάνω, καθίσταται προφανές ότι οι ομάδες που υλοποίησαν προγράμματα επιχειρηματικότητας κατά την προηγούμενη περίοδο, όχι μόνο μπορούν να αντιμετωπιστούν ως δομές, αλλά, ακόμη περισσότερο, ως δομές κατάλληλες για την υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων και δράσεων στο άμεσο μέλλον.

Γραφεία Διασύνδεσης

Τα Γραφεία Διασύνδεσης αποτελούν ένα σχετικά νέο θεσμό για την ανώτατη ελληνική εκπαίδευση, καθώς έκαναν για πρώτη φορά την εμφάνισή τους στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της χώρας στις αρχές τις δεκαετίας του 1990, στα πλαίσια σχετικών χρηματοδοτήσεων από το Α' ΚΠΣ. Η συνέχιση των χρηματοδοτήσεων στο Β' και Γ' ΚΠΣ επέτρεψε τη δημιουργία Γραφείων Διασύνδεσης σε όλα σχεδόν τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, τα οποία, μέσα από ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που έχουν αναπτύξει, στοχεύουν στη στήριξη της πανεπιστημιακής κοινότητας, και κυρίως των φοιτητών και αποφοίτων, στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν την αγορά εργασίας. Σήμερα, οι υφιστάμενες υπηρεσίες των Γραφείων Διασύνδεσης απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό, το οποίο εκτείνεται, από την ακαδημαϊκή κοινότητα (φοιτητές, μεταπτυχιακούς φοιτητές, αποφοίτους, μέλη ΔΕΠ, Ερευνητικό Προσωπικό κλπ) έως την αγορά εργασίας (επιχειρήσεις, επιμελητήρια, εργοδοτικούς οργανισμούς κλπ.) και την κοινωνία ευρύτερα (μαθητές, γονείς, συμβούλους Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από το χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης κλπ).

Πιο συγκεκριμένα, οι σημαντικότερες υπηρεσίες που προσφέρονται από την πλειοψηφία των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων της χώρας είναι οι ακόλουθες:

- Υπηρεσίες Συμβουλευτικής

Διακρίνονται σε δράσεις ομαδικής και ατομικής συμβουλευτικής, οι οποίες αφορούν σε θέματα σύνταξης βιογραφικού, συνοδευτικής επιστολής, συνέντευξης πρόσληψης προσωπικού, τεχνικών αναζήτησης καριέρας, λήψης απόφασης καριέρας.

- Υπηρεσίες σύνδεσης με την αγορά εργασίας

Περιλαμβάνουν δραστηριότητες οι οποίες στοχεύουν στην προσέγγιση της αγοράς εργασίας κυρίως μέσα από την ανάπτυξη επαφών και συνεργασιών με επιχειρήσεις και εργοδοτικούς οργανισμούς, καθώς και με την ανακοίνωση διαθέσιμων θέσεων εργασίας. Επίσης, στα Γραφεία Διασύνδεσης συγκεντρώνεται υλικό (έντυπο ή/και ηλεκτρονικό) που σχετίζεται με την αγορά εργασίας, τις τάσεις των επαγγελματιών κ.λ.π.

- Υπηρεσίες σχετικές με Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών και Υποτροφίες.

Περιλαμβάνουν την ενημέρωση και υποστήριξη των φοιτητών για Μεταπτυχιακές Σπουδές στην Ελλάδα και το εξωτερικό καθώς και υποστήριξη στην επιλογή κατάλληλου Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών .

- Υπηρεσίες προς τα μέλη ΔΕΠ και τα Τμήματα των Ιδρυμάτων τους.

Σε όλα τα Ιδρύματα έχουν αναπτυχθεί, είτε συστηματικά είτε περιστασιακά, δίοδοι επικοινωνίας και συνεργασίας με τα Τμήματα και τα μέλη ΔΕΠ

- Υπηρεσίες Ενημέρωσης της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Σε συνεργασία με τα όργανα διοίκησης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, πραγματοποιούνται δράσεις ενημέρωσης των μαθητών, των γονέων και των συμβούλων σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού για τα γνωστικά πεδία των Ιδρυμάτων και τις επαγγελματικές διεξόδους των αποφοίτων τους.

- Εκδηλώσεις – Ημερίδες

Διοργανώνονται εκδηλώσεις, ημερίδες και workshops με θεματολογία σχετική με την αγορά εργασίας, καθώς και ημέρες σταδιοδρομίας και επιλογής μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών.

- Υπηρεσίες επιχειρηματικότητας

Πρόκειται για μια σχετικά καινούργια υπηρεσία, η οποία άρχισε να παρέχεται από το 2003 και μετά. Η σχετική δράση με τη μεγαλύτερη απήχηση στο φοιτητικό κοινό είναι η διοργάνωση ομαδικών σεμιναρίων συμβουλευτικής, στα οποία διανέμονται σημειώσεις που έχουν συνταχθεί από τα ίδια τα Γραφεία Διασύνδεσης για την κάλυψη των συγκεκριμένων αναγκών. Παράλληλα, πραγματοποιούνται και άλλες σχετικές δραστηριότητες όπως ημερίδες, οργάνωση και λειτουργία βιβλιοθηκών με ενημερωτικούς οδηγούς και έντυπα πληροφόρησης σε θέματα ανάληψης επιχειρηματικής δράσης, δημιουργία ιστοσελίδας Επιχειρηματικότητας κ.α.

- Έρευνες

Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν την εκπόνηση ερευνών για κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών, με σκοπό τη βελτίωση / προσαρμογή των υπηρεσιών τους ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή υποστήριξη των ωφελουμένων.

Οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τα Γραφεία Διασύνδεσης, αν και δεν αφορούν αποκλειστικά στην επιχειρηματικότητα, είναι εξαιρετικά σημαντικές και χρήσιμες, καθώς, όχι μόνο μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με δράσεις επιχειρηματικότητας, αλλά απευθύνονται και διαχέονται σε συνεχώς αυξανόμενο πλήθος φοιτητών και σπουδαστών. Υπό αυτό το πρίσμα, η διερεύνηση της προοπτικής συνέχισης της λειτουργίας τους, ως οργανικής μονάδας των Ιδρυμάτων της ανώτατης εκπαίδευσης, κρίνεται απαραίτητη.

Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας

Το Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας, υπό την ευθύνη της Γραμματείας Νέας Γενιάς, επιδιώκει να αποτελέσει μια πηγή έγκυρης και δομημένης πληροφόρησης για το επιχειρηματικό περιβάλλον και την κατάσταση της αγοράς και

της οικονομίας, παρέχοντας, μέσω του διαδικτύου, στους νέους, αλλά και σε κάθε ενδιαφερόμενο, σημαντικές πληροφορίες οι οποίες έχουν επεξεργαστεί επιστημονικά και μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους ενδιαφερόμενους.

Στόχος του Παρατηρητηρίου Νεανικής Επιχειρηματικότητας είναι η κάλυψη εξειδικευμένων πληροφοριακών αναγκών σχετικών με την επιχειρηματικότητα των νέων. Η λειτουργία του επιλύει προβλήματα καταγραφής και τεκμηρίωσης πάσης φύσεως οικονομικών και παραγωγικών στοιχείων και δεδομένων, τα οποία τις περισσότερες φορές βρίσκονται διάσπαρτα στους διάφορους φορείς. Το Παρατηρητήριο θα τα συλλέγει, θα τα επεξεργάζεται κατάλληλα, και στη συνέχεια θα τα θέτει στη διάθεση κάθε ενδιαφερόμενου, συμβάλλοντας στη συναγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων για τις δραστηριότητες, την πορεία, αλλά και τις ιδιαιτερότητες των νέων επιχειρήσεων.

Τα δεδομένα που απαιτούνται για τη σωστή και συστηματική λειτουργία του Παρατηρητηρίου θα αντλούνται από τους κόμβους επιχειρηματικότητας (Περιφερειακά Παρατηρητήρια) που αρχικά θα δημιουργηθούν σε οκτώ περιφερειακά Πανεπιστημιακά Ιδρύματα και στη συνέχεια θα καλύψουν ολόκληρη τη χώρα.

Στις αρμοδιότητες του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Νεανικής Επιχειρηματικότητας περιλαμβάνονται:

- Η καταγραφή και ανάλυση των τάσεων νεανικής επιχειρηματικότητας της κάθε περιοχής
- Η καταγραφή πρωτογενών και δευτερογενών στοιχείων σχετικών με την επιχειρηματικότητα των νέων
- Η ανάπτυξη στρατηγικών για την ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας
- Η ανάδειξη καινοτόμων δράσεων σε τοπικό επίπεδο για την περαιτέρω ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας

- Η ανάδειξη καινοτόμων νέων επιχειρηματιών με σκοπό την ενδυνάμωση της επιχειρηματικής κουλτούρας
- Η καταγραφή ελλείψεων στον τομέα της «νέας οικονομίας»

Οι φοιτητές των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης αποτελούν μέρος της ομάδας στόχου του έργου και συνεπώς πρόκειται να ωφεληθούν άμεσα από αυτό. Οι δράσεις του «Παρατηρητηρίου» θα ενισχύουν και θα συμπληρώνουν το έργο της ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας με επεξεργασμένα στοιχεία και ομαδοποιημένες πληροφορίες.

Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας

Μια ακόμα δομή που σχετίζεται άμεσα με την επιχειρηματικότητα είναι οι Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας, την ευθύνη των οποίων έχει η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς. Στόχος αυτών των θυρίδων είναι να ενθαρρύνουν τους νέους να στραφούν προς την ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης, ως διέξοδο για την επαγγελματική αποκατάστασή τους, και να αναπτύξουν επιχειρηματική συνείδηση. Αυτό επιτυγχάνεται προσφέροντας στους νέους υλικό μέσω των τοπικών εκπαιδευτικών μονάδων, των διαδικτυακών τόπων και των διαδικτυακών διαγωνισμών. Μια από τις βασικότερες δραστηριότητες των θυρίδων επιχειρηματικότητας είναι η παροχή στήριξης στους νέους επιχειρηματίες κατά την αξιολόγηση των επιχειρηματικών τους ιδεών και τη διαδικασία ίδρυσης μιας νέας επιχείρησης. Τέλος, στις θυρίδες αυτές, θα λειτουργήσει μηχανισμός συγκέντρωσης στοιχείων για την επιχειρηματικότητα στις περιφέρειες της χώρας.

4.5 Δράσεις Επιχειρηματικότητας που έχουν υλοποιηθεί στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Από το 2002 μέχρι σήμερα έχουν υλοποιηθεί σημαντικές δράσεις που αφορούν στην προώθηση της επιχειρηματικότητας. Οι δράσεις αυτές, οι οποίες υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II, είναι:

- Προγράμματα ενθάρρυνσης επιχειρηματικών δράσεων, καινοτομικών εφαρμογών και μαθημάτων επιλογής (Δράση 3.1.2β)
- Δράσεις επιχειρηματικότητας μέσω Γραφείων Διασύνδεσης (Δράση 2.4.2β)
- Οργάνωση ετήσιου πανελλήνιου διαγωνισμού για την ανάπτυξη καινοτόμων και πρωτοπόρων επιχειρηματικών σχεδίων (Δράση 3.1.2δ)

4.5.1 Ενθάρρυνση Επιχειρηματικών Δράσεων, Καινοτομικών Εφαρμογών και Μαθημάτων Επιλογής Φοιτητών και Σπουδαστών

Η υλοποίηση της συγκεκριμένης δράσης (Δράση 3.1.2.β) έλαβε χώρα σε δύο φάσεις και χρηματοδοτήθηκε από το ΕΠΕΑΕΚ II του Γ΄ Κ.Π.Σ. Η φάση Α΄ κάλυψε την περίοδο 2002 -2005 και η Φάση Β΄ κάλυψε την περίοδο 2005- 2008.

Στη Φάση Α υλοποιήθηκαν 16 Προγράμματα, ενώ στη Φάση Β υλοποιήθηκαν 26 Προγράμματα. Συνολικά, συμμετείχαν 28 Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης από όλη τη χώρα. Κάποια από τα Ιδρύματα συμμετείχαν μόνο στην Α΄ Φάση, άλλα μόνο στη Β΄ Φάση και ορισμένα και στις δύο Φάσεις.

Στις περισσότερες περιπτώσεις υλοποιήθηκε ένα Πρόγραμμα ανά Ίδρυμα, ενώ σε λίγες περιπτώσεις υλοποιήθηκαν Προγράμματα από δύο ή τρία συνεργαζόμενα ιδρύματα (π.χ. ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης, Καβάλας και Σερρών).

4.5.1.1 Υλοποίηση των Προγραμμάτων

Τα σχέδια δράσης των Προγραμμάτων αυτών περιελάμβαναν μια σειρά από κοινές, σε όλα τα Ιδρύματα – Αναδόχους, δραστηριότητες, γεγονός που οφείλεται στην ιδιαίτερα συγκεκριμένη δομή των προκηρύξεων που αφορούσαν στα Προγράμματα αυτά. Έτσι, όλα τα Προγράμματα περιελάμβαναν δραστηριότητες όπως:

- Εισαγωγή μαθημάτων επιχειρηματικότητας. Το είδος, η δομή και το πλήθος των μαθημάτων διαφέρει μεταξύ των Προγραμμάτων, καθώς και το κοινό στο οποίο απευθύνονται.
- Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, για τις ανάγκες διδασκαλίας των μαθημάτων. Όπως είναι αναμενόμενο, το είδος, η μορφή και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού διαφέρει μεταξύ των Προγραμμάτων.
- Επισκέψεις σε επιχειρήσεις και άλλους οργανισμούς που το αντικείμενο δραστηριότητάς τους σχετίζεται με το αντικείμενο σπουδών των φοιτητών ή εμφανίζουν γενικότερο επιχειρηματικό ενδιαφέρον.
- Σεμινάρια από επιχειρηματίες και στελέχη επιχειρήσεων ή οργανισμών, σχετικά με λιγότερο ή περισσότερο εξειδικευμένα ζητήματα που αφορούν στην επιχειρηματικότητα.
- Δημιουργία εικονικών επιχειρήσεων ή/και ανάπτυξη ασκήσεων προσομοίωσης καθώς και ανάπτυξη διαδικτυακού τόπου, τόσο για ενημέρωση όσο και για διάθεση εκπαιδευτικού υλικού.
- Ανάπτυξη Μελετών περίπτωσης που αναφέρονται σε συγκεκριμένες υφιστάμενες επιχειρήσεις ή σε συγκεκριμένα επιχειρηματικά ζητήματα.
- Ανάπτυξη επιχειρηματικών ιδεών και επιχειρηματικών σχεδίων τα οποία στις περισσότερες περιπτώσεις συμμετέχουν σε διαδικασία αξιολόγησης για την απονομή Βραβείων Επιχειρηματικότητας.

- Δημιουργία Σχημάτων Συμβουλευτικής Καθοδήγησης στα πλαίσια της επαφής των φοιτητών με στελέχη επιχειρήσεων και οργανισμών.
- Εσωτερική αξιολόγηση του προγράμματος, στην πλειοψηφία των Ιδρυμάτων.
- Δραστηριότητες για την προβολή και δημοσιότητα των Προγραμμάτων, όπως ημερίδες, συναντήσεις εργασίας προβολής αλλά και παραγωγή και διάχυση έντυπου διαφημιστικού υλικού.

Βέβαια, παρά το γεγονός ότι υπήρχαν κοινές δραστηριότητες, οι οποίες ήταν και σε μεγάλο βαθμό προσδιορισμένες, από την προκήρυξη των Προγραμμάτων, και με συγκεκριμένες οδηγίες ως προς την υλοποίησή τους, υπήρξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις στην υλοποίηση των Προγραμμάτων. Υπήρξαν διαφορετικές προσεγγίσεις, τόσο ως προς τη συνολική δομή των Προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν, όσο και ως προς τη μεθοδολογία και διαδικασία υλοποίησης επιμέρους δραστηριοτήτων.

Πιο συγκεκριμένα, τα προγράμματα, στην πλειοψηφία τους, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως «ευρείας κάλυψης», καθώς επιδίωξαν να εντάξουν τις δραστηριότητές τους σε ένα ευρύ φάσμα Τμημάτων και γνωστικών αντικειμένων. Υπήρξαν, κατά βάση, δύο μοντέλα πάνω στα οποία στηρίχθηκε η προσέγγιση αυτή: διατμηματικά μαθήματα και δραστηριότητες, κοινά για όσους συμμετείχαν (παρόμοιο με το μοντέλο «μαγνήτης») και ξεχωριστά μαθήματα ανά Τμήμα ή ομάδα Τμημάτων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα με κοινές συμπληρωματικές δραστηριότητες (παρόμοιο με το «ακτινικό» μοντέλο).

Σημαντικότερη ήταν η διαφοροποίηση μεταξύ των Ιδρυμάτων ως προς την υλοποίηση των επιμέρους δραστηριοτήτων των προγραμμάτων. Οι μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις εντοπίζονται ως προς τη φιλοσοφία και την αξιοποίηση των μελετών περίπτωσης, τη διαδικασία της Συμβουλευτικής Καθοδήγησης και το ρόλο των μεντόρων, την ανάπτυξη και χρήση των εικονικών επιχειρήσεων και ασκήσεων, καθώς και τη δομή και το περιεχόμενο των διαλέξεων των μαθημάτων που εισήχθησαν.

4.5.1.2 Αποτελέσματα των Προγραμμάτων

Για την πρώτη φάση της υλοποίησης η απορρόφηση της χρηματοδότησης ήταν, συνολικά, ικανοποιητική. Για την υλοποίηση της Φάσης Β' προϋπολογίστηκαν συνολικά 4.781.979,50€ εκ των οποίων οι πιστοποιημένες δαπάνες ένα χρόνο πριν τη λήξη των Προγραμμάτων ανήλθαν σε 2.365.721,68€, μέγεθος που αντιστοιχεί σε βαθμό απορρόφησης ύψους 49,47%.

Ο βαθμός απορρόφησης είναι πολύ χαμηλός ακόμα και στην περίπτωση που βελτιωθεί πολύ μέχρι την τελική ολοκλήρωση των επιμέρους έργων. Θα πρέπει να σημειωθεί, όμως, ότι σημαντικό μέρος των δράσεων που δεν υλοποιήθηκαν (με αποτέλεσμα χαμηλή απορρόφηση) οφείλεται σε αίτια έξω από τον έλεγχο των Ιδρυμάτων (π.χ. καταλήψεις), καθώς και ότι έγιναν αρκετές αναμορφώσεις και δόθηκαν παρατάσεις, είτε για το φυσικό, είτε για το οικονομικό αντικείμενο.

Το σύνολο του προϋπολογισμού ανήλθε, και για τις δύο φάσεις, σε 8.169.788,42€ ενώ οι πιστοποιηθείσες δαπάνες μέχρι και ένα χρόνο πριν τη λήξη των περισσότερων προγραμμάτων ανήλθαν σε 5.424.390,95€ (66,4% απορρόφηση). Το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού (32,5%) καλύπτει το κόστος των εκπαιδευτών, που κυρίως είναι μέλη ΔΕΠ. Επίσης υψηλό ποσοστό (16,43%) του προϋπολογισμού διατίθεται για «εξωτερικές υπηρεσίες», γεγονός που δείχνει ότι σε πολλές περιπτώσεις αναζητήθηκαν άτομα εκτός των Ιδρυμάτων για να στελεχώσουν τις ομάδες υλοποίησης των Προγραμμάτων, είτε λόγω έλλειψης ανθρώπινου δυναμικού, είτε λόγω έλλειψης εξειδίκευσης του υπάρχοντος ανθρώπινου δυναμικού σε ζητήματα επιχειρηματικότητας.

Τα λειτουργικά έξοδα απορροφούν το 13% του προϋπολογισμού, ενώ τα ποσοστά του προϋπολογισμού που αντιστοιχούν σε «έρευνες πεδίου», «προβολή / δημοσιότητα», «συνέδρια / ημερίδες», «δημιουργία υλικού προβολής» κ.α. είναι πολύ χαμηλά αναλογικά με τη σημασία τους.

Πίνακας 4.2: Προϋπολογισμός και πιστοποιημένες δαπάνες στο σύνολο των Ιδρυμάτων

Περιγραφή διακριτού τμήματος	Π/Υ Διακριτού Τμήματος	Ποσοστό Π/Υ Διακριτού στο σύνολο του Π/Υ	Πιστοποιημένες Δαπάνες Διακριτού Τμήματος	Ποσοστό Δαπάνης στο σύνολο των δαπανών
ΣΥΝΟΛΟ	8.169.788,42	100,00%	5.424.390,95	100,00%

Πηγή: Ενδιάμεση έκθεση «Εξωτερικής Αξιολόγησης για τις Δράσεις της Επιχειρηματικότητας που Υλοποιούνται από τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης», Ιδία επεξεργασία

Η υλοποίηση των Προγραμμάτων κινητοποίησε, συνολικά, ένα αρκετά μεγάλο αριθμό φοιτητών και σπουδαστών, άνδρες και γυναίκες σχεδόν στο ίδιο ποσοστό. Συνολικά, για ολόκληρη την περίοδο του προγράμματος (2002-2007), αιτήσεις υπέβαλαν 28.534 άτομα, εκ των οποίων τα 22.886 παρακολούθησαν μαθήματα και αποφοίτησαν με επιτυχία 17.294 άτομα. Δεδομένων των στοιχείων αυτών το προϋπολογισμένο μέσο κόστος ανά επιτυχόντα φοιτητή ανέρχεται σε 472,4€ και οι μέσες πιστοποιημένες δαπάνες φοιτητή ανέρχονται σε 313,6 €.

Πίνακας 4.3: Συνολικές αιτήσεις φοιτητών και επιτυχόντες φοιτητές στα Προγράμματα

	Πλήθος Αιτήσεων Ανδρών	Πλήθος Αιτήσεων Γυναικών	Σύνολο Αιτήσεων	Πλήθος Ανδρών Φοιτητών επιτυχόντων	Πλήθος Γυναικών Φοιτητών επιτυχόντων	Σύνολο επιτυχόντων Φοιτητών
ΣΥΝΟΛΟ	14875	13658	28534	8662	8635	17294

Πηγή: Ενδιάμεση έκθεση «Εξωτερικής Αξιολόγησης για τις Δράσεις της Επιχειρηματικότητας που Υλοποιούνται από τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης», Ιδία επεξεργασία

Πέραν του αριθμού των φοιτητών/σπουδαστών, που έδειξαν ενδιαφέρον για συμμετοχή στα συγκεκριμένα Προγράμματα, αξίζει να σημειωθεί και ο σημαντικός βαθμός ενσωμάτωσης και αξιοποίησης σύγχρονων εκπαιδευτικών μεθόδων και νέων

τεχνολογιών (π.χ. εικονικές επιχειρήσεις και μαθήματα μέσω της πλατφόρμας e-class).

Σημαντική (σε μέγεθος τουλάχιστον) υπήρξε και η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για τις ανάγκες των μαθημάτων, αλλά και των επιστημονικών εργασιών και δημοσιεύσεων σε σχετικά ζητήματα (συνολικά 84). Το πλήθος των επιχειρηματικών σχεδίων που αναπτύχθηκαν από φοιτητές που συμμετείχαν στα Προγράμματα ανήλθε σε 1903, ενώ το πλήθος των βραβείων επιχειρηματικότητας που δόθηκαν εσωτερικά στα Ιδρύματα ανήλθε σε 243 βραβεία.

Συνολικά, περίπου 900 επιχειρήσεις συνεργάστηκαν, στα πλαίσια των συγκεκριμένων προγραμμάτων με 28 ιδρύματα σε όλη την επικράτεια. Η συνεργασία αυτή αφορούσε σε επισκέψεις σε κάποιες από αυτές τις επιχειρήσεις, σε ομιλίες και σεμινάρια επιχειρηματιών προς τους συμμετέχοντες φοιτητές, στην ανάπτυξη μελετών περίπτωσης και στην υλοποίηση σχημάτων Συμβουλευτικής Καθοδήγησης.

Τα παραπάνω δείχνουν αφενός τη μεγάλη προσπάθεια για προώθηση της επιχειρηματικότητας, για πρώτη φορά, στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας και αφετέρου τη δημιουργία υλικού βάσης, αλλά και τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και στο μέλλον.

Τα **σημαντικότερα προβλήματα** που εντοπίστηκαν αφορούν σε:

- Έλλειψη χρόνου από τους φοιτητές, κυρίως στις δραστηριότητες διατημηματικού χαρακτήρα (επισκέψεις, ημερίδες, σεμινάρια κ.λπ.). Σημειώνεται ότι λόγω του διαφορετικού χαρακτήρα του μαθήματος το μάθημα δεν αντιμετωπίζεται από τους φοιτητές σε όλες τις περιπτώσεις με τον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα κύρια μαθήματα των σπουδών τους, και ότι πολλές ΓΣ ΔΕΠ επίσης δεν του δίνουν πάντα τη σημασία που έχει. Το πρόγραμμα των φοιτητών είναι ούτως ή άλλως βεβαρημένο από τα βασικά τους μαθήματα. Αυτά παραπέμπουν σε ανάγκη καλύτερης προώθησης του μαθήματος και ευρύτερης ενημέρωσης.

- Δυσκολία ανεύρεσης κατάλληλου και εξειδικευμένου εκπαιδευτικού – διδακτικού προσωπικού. Η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας εκφεύγει του συμβατικού τρόπου διδασκαλίας, και δεν μπορεί να περιοριστεί σε κλασσικές οικονομικές γνώσεις. Στην πράξη, στην Ελλάδα δεν υπάρχουν παρά ελάχιστοι ειδικοί για τέτοια διδασκαλία. Προκύπτει συνεπώς η ανάγκη για εκπαίδευση διδασκόντων στον τομέα αυτό.
- Δυσκολία συστηματικής και σε βάθος χρόνου συνεργασίας με την επιχειρηματική κοινότητα. Υπάρχει σε μεγάλο βαθμό αμοιβαία δυσπιστία εν σχέσει με το τι μπορεί η κάθε πλευρά να προσφέρει στην άλλη, αλλά κυρίως έλλειψη πείρας και πρωτοβουλιών προς την κατεύθυνση αυτή.
- Αρνητική νοοτροπία μέρους των φοιτητών ως προς την επιχειρηματικότητα, αν και παρατηρείται αυξητική τάση ως προς τη συμμετοχή των φοιτητών / σπουδαστών. Πρώτον, οι περισσότεροι φοιτητές διέπονται από τη νοοτροπία και εμμονή της εργασιακής προοπτικής τους στο Δημόσιο Τομέα που σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί πολιτισμικό θέμα που σχετίζεται με τις καθεστηκίες οικογενειακές αξίες και συμβουλές. Δεύτερον, διαπιστώνεται οικονομική ανασφάλεια σε μια δύσκολη παγκοσμίως περίοδο, και η προοπτική του Δημόσιου τομέα εκλαμβάνεται ως ασφαλές καταφύγιο. Τρίτον, η εργασιακή πρακτική του Ιδιωτικού Τομέα στην Ελλάδα και το μεταβαλλόμενο θεσμικό πλαίσιο δεν αποτελούν ελκτική δύναμη για τους νέους (είτε για την προοπτική της εργασίας στον ιδιωτικό τομέα με εξαρτημένη σχέση είτε ως επιχειρηματίες).
- Έλλειψη δικτύωσης και συνέργειας τόσο σε Ιδρυματικό, όσο και σε συνολικό επίπεδο. Το πρόβλημα ανάγεται στους ανθρώπινους και χρονικούς διαθέσιμους πόρους, αλλά και σε έλλειψη πείρας και κατεύθυνσης.
- Έλλειψη δέσμευσης σε επίπεδο τόσο κεντρικής διοίκησης των Ιδρυμάτων, όσο και των επί μέρους Τμημάτων. Το θέμα αυτό είναι επίσης σοβαρό και σχετίζεται με την δίοδο αλληλοενημέρωσης μεταξύ ΥΠΕΠΘ, Πρυτανικών Αρχών και Επιστημονικών Υπευθύνων, εν σχέσει με δραστηριότητες και με

τη σημασία των προγραμμάτων. Διαπιστώνεται ότι λόγω των υπερβολικών φόρτων εργασίας όλων των πλευρών και λόγω κρίσιμων θεμάτων που θεωρούνται πιο σοβαρά, θέματα όπως το προκείμενο χωρίς θεωρητικά να υποτιμούνται, πρακτικά μπαίνουν σε δεύτερη μοίρα.

Πίνακας 4.4: Εκπαιδευτικό Υλικό και Προϊόντα Έρευνας

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ	Συγγράμματα / Διδακτικές σημειώσεις	Επιστημονικές Εργασίες και Δημοσιεύσεις	Εικονικές Επιχειρήσεις / Ασκήσεις	Μελέτες Περίπτωσης
2002-2003	3			5
2003-2004	559	15	74	177
2004-2005	122	25	199	156
2005-2006	201	20	231	51
2006-2007	128	24	408	199
ΣΥΝΟΛΟ	1013	84	912	588

Πηγή: Ενδιάμεση έκθεση «Εξωτερικής Αξιολόγησης για τις Δράσεις της Επιχειρηματικότητας που Υλοποιούνται από τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης», Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 4.5: Επιχειρηματικά Σχέδια και Επαφή με Επιχειρήσεις

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ	Πλήθος Συνεργαζόμενων Επιχειρήσεων	Επισκέψεις σε επιχειρήσεις	Επιχειρηματικά Σχέδια	Βραβεία Επιχειρηματικότητας
2002-2003	4	2	33	
2003-2004	223	1171	287	44
2004-2005	220	680	404	66
2005-2006	185	224	530	71
2006-2007	212	251	649	62
ΣΥΝΟΛΟ	844	2328	1903	243

Πηγή: Ενδιάμεση έκθεση «Εξωτερικής Αξιολόγησης για τις Δράσεις της Επιχειρηματικότητας που Υλοποιούνται από τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης», Ιδία επεξεργασία

4.5.1.3 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, τα εν λόγω Προγράμματα αποτέλεσαν την πρώτη συστηματική προσπάθεια προώθησης της επιχειρηματικότητας και της επιχειρηματικής νοοτροπίας στην ανώτατη εκπαίδευση. Η υλοποίηση των Προγραμμάτων διαφοροποιήθηκε σημαντικά από Ίδρυμα σε Ίδρυμα, καθώς υπήρξαν διαφορετικές προσεγγίσεις από τα Ιδρύματα.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι αν και η διείσδυση σε Τμήματα και Σχολές εκτός των πεδίων των Οικονομικών, της Διοίκησης Επιχειρήσεων και των Μηχανικών ήταν σχετικά μικρή, για πρώτη φορά υλοποιούνται δραστηριότητες σχετικές με την προώθηση της επιχειρηματικότητας σε Τμήματα που δεν έχουν καμία παράδοση σε τέτοιου είδους δραστηριότητες (π.χ. Τμήματα Θεολογίας, Ιστορίας, Παιδαγωγικά κ.λπ.).

Συνολικά, υπήρξε συμμετοχή μεγάλου αριθμού φοιτητών και σπουδαστών, ανδρών και γυναικών σχεδόν στο ίδιο ποσοστό, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει ότι σε όλες τις περιπτώσεις η συμμετοχή των φοιτητών / σπουδαστών ήταν το ίδιο υψηλή. Ταυτόχρονα, υπήρξε σημαντική χρήση νέων εκπαιδευτικών μεθόδων και νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ σημαντική ήταν και η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού.

Ένα σημαντικό στοιχείο είναι το άνοιγμα των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στην επιχειρηματική κοινότητα, καθώς υπήρξε ευρείας έκτασης δικτύωση με επιχειρήσεις και φορείς. Η συνεργασία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με επιχειρήσεις, κυρίως, της περιοχής λειτουργίας τους είναι ένα ιδιαίτερα θετικό αποτέλεσμα, καθώς συμβάλλει αποτελεσματικά στην υλοποίηση του στόχου της σύνδεσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας.

Από την άλλη πλευρά, όμως, είναι εμφανής η έλλειψη δικτύωσης μεταξύ των Ιδρυμάτων που υλοποίησαν τα Προγράμματα, με αποτέλεσμα να υπάρχει μικρή αλληλεπίδραση μεταξύ των Ιδρυμάτων και να μην είναι δυνατός ο εντοπισμός και η διάχυση κοινών πρακτικών και η αναζήτηση λύσεων σε κοινά προβλήματα.

Η υλοποίηση των Προγραμμάτων είχε και άλλες επιπτώσεις, αρκετά σημαντικές αν και δεν ήταν στοχευμένες, όπως τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Κατά τη διάρκεια των πέντε ετών δημιουργήθηκαν περίπου 300 νέες θέσεις εργασίας.

Συνοπτικά, θα μπορούσε κανείς, σε μια προσπάθεια γενικής αξιολόγησης της συγκεκριμένης Δράσης, να παρατηρήσει ότι αποτέλεσε ένα από τα πλέον καινοτόμα προγράμματα του ΕΠΕΑΕΚ II, με σχετικά χαμηλό κόστος ανά φοιτητή/ σπουδαστή, αλλά πλούσιο σε παραγωγή και ενσωμάτωση / αξιοποίηση καινούριων εκπαιδευτικών μεθόδων και εργαλείων καθώς και εκπαιδευτικού υλικού.

Υπήρξαν, βέβαια, αρκετά προβλήματα και δυσκολίες, τα οποία σε άλλες περιπτώσεις αντιμετωπίστηκαν επαρκώς και σε άλλες όχι,. Παρά το γεγονός αυτό, φαίνεται ότι οι κύριοι στόχοι, στις περισσότερες περιπτώσεις, εξυπηρετήθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό και έχει δημιουργηθεί μία στιβαρή βάση, πάνω στην οποία μπορεί να στηριχθεί η υλοποίηση αντίστοιχων Προγραμμάτων στο άμεσο μέλλον.

4.5.2 Δράσεις Επιχειρηματικότητας μέσω των Γραφείων Διασύνδεσης

Παράλληλα με την υλοποίηση της δράσης 3.1.2.β υλοποιήθηκαν, με χρηματοδότηση από το ΕΠΕΑΕΚ II, και δράσεις επιχειρηματικότητας μέσω των Γραφείων Διασύνδεσης των Ιδρυμάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης (Δράση 2.4.2.β). Συμμετείχαν συνολικά τριάντα (30) Ιδρύματα σε όλη την Ελλάδα με συνολικό προϋπολογισμό 3.964.839,99 €. Τα Προγράμματα Επιχειρηματικότητα των Γραφείων Διασύνδεσης εντάχθηκαν στην Οριζόντια Δράση Υποστήριξης των Γραφείων Διασύνδεσης

4.5.2.1 Υλοποίηση των Προγραμμάτων

Τα σχέδια δράσης των Προγραμμάτων αυτών βασίζονται σε μια σειρά από κοινές δραστηριότητες, σε όλα τα Ιδρύματα – Αναδόχους. Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν:

- Καταγραφή υπάρχουσας κατάστασης:
 - διερεύνηση απαιτήσεων, αναγκών επιμόρφωσης προσωπικού,
 - διαμόρφωση τεχνολογικών προτάσεων,
 - προσδιορισμός εφαρμογών.
- Υπηρεσίες υποστήριξης επιχειρηματικών ιδεών:
 - Ενέργειες ενημέρωσης και πληροφόρησης για γενικά θέματα επιχειρηματικότητας.
 - Καθοδήγηση- στήριξη δυνητικών επιχειρηματιών
 - Υποστήριξη στο σχεδιασμό και την εκπόνηση επιχειρηματικών σχεδίων.
- Ενέργειες ευαισθητοποίησης, δημοσιοποίησης και διάχυσης αποτελεσμάτων:
- Έντυπα και εκδόσεις:
 - οδηγούς επιχειρηματικών σχεδίων κ.α.,
 - σχεδιασμός, ανάπτυξη και παραγωγή σύγχρονου ενημερωτικού και άλλου έντυπου υλικού, για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των χρηστών, την υποστήριξη των νέων υπηρεσιών
- Εκπαίδευση στελεχών:

εκπαίδευση στελεχών, έτσι ώστε να είναι ικανοί να ανταποκριθούν στις νέες διευρυμένες δραστηριότητες και αυξημένες απαιτήσεις παροχής υπηρεσιών καθοδήγησης.
- Ευαισθητοποίηση φοιτητών σε θέματα επιχειρηματικότητας:
 - εκδηλώσεις ενημέρωσης, προβολή, συμβουλευτικές συναντήσεις, αποδελτίωση τύπου. Βασιζόμενοι σε στοιχεία και μελέτες φορέων που

αναλύουν τις τάσεις της αγοράς εργασίας, θα επιδιώξουμε την ενθάρρυνση των νέων επιστημόνων στη δημιουργία επιχειρήσεων με δυναμική προοπτική.

- έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό με πληροφορίες για την επιχειρηματικότητα. Αφορά στη σωστή προετοιμασία των υποψηφίων νέων επιχειρηματιών με τη διοργάνωση εκδηλώσεων, τις συναντήσεις με νέους επιχειρηματίες και την παροχή έντυπου υλικού με πληροφορίες για υποστηρικτικές δομές και δίκτυα νέων επιχειρηματιών.

➤ Δικτύωση:

Περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις και συνέδρια φορέων που υλοποιούν προγράμματα επιχειρηματικότητας, επαφή με δίκτυα αποφοίτων, με θερμοκοιτίδες νέων επιχειρήσεων - τεχνολογικά πάρκα, με κέντρα νέων επιχειρηματιών, κ.α.

4.5.2.2 Αποτελέσματα των Προγραμμάτων

Η υλοποίηση της κατηγορίας πράξης ξεκίνησε την 1/9/2002 και ολοκληρώθηκε στις 30/6/2008. Για την υλοποίηση της Φάσης Β' προϋπολογίστηκαν συνολικά 3.964.840€ εκ των οποίων οι πιστοποιημένες δαπάνες ένα χρόνο πριν τη λήξη των Προγραμμάτων ανήλθαν σε 2.375.823 €, μέγεθος που αντιστοιχεί σε βαθμό απορρόφησης ύψους 59,92%.

Στη συνέχεια παρατίθενται τα βασικά αποτελέσματα ανά κατηγορία δράσεων, σύμφωνα με την ενδιάμεση έκθεση της εξωτερικής αξιολόγησης που πραγματοποιήθηκε για την υλοποίηση των δράσεων αυτών.

Ενέργειες συμβουλευτικής, καθοδήγησης και κατάρτισης

Από τριάντα Γραφεία Διασύνδεσης που υλοποίησαν Προγράμματα Επιχειρηματικότητας, είκοσι δύο συμμετείχαν σε δράσεις κατάρτισης των στελεχών τους σε ζητήματα επιχειρηματικότητας. Συνολικά, από τις 84 ενέργειες κατάρτισης

στις οποίες συμμετείχαν οι δομές, είκοσι τέσσερις (24) διοργανώθηκαν από φορείς των οριζόντιων δράσεων, δύο (2) από το ίδρυμα που ανήκει η δομή και πενήντα επτά (57) από άλλους φορείς.

Οι επωφελούμενοι των υπηρεσιών συμβουλευτικής, καθοδήγησης και ενημέρωσης ανέρχονται, συνολικά, σε 55.576, από τους οποίους 75% είναι φοιτητές και 25% απόφοιτοι. Τα ποσοστά ανδρών και γυναικών δεν εμφανίζουν σημαντική απόκλιση. Ένας σημαντικός αριθμός ιδρυμάτων είναι πολύ κάτω από τους προγραμματικούς του στόχους σε σχέση με τον αριθμό των επωφελούμενων και, για ορισμένα Ιδρύματα, οι εμφανιζόμενες τιμές αποτελούν μάλλον απόρροια λανθασμένης αντίληψης του ορισμού του επωφελούμενου, ιδιαίτερα όταν δεν συνδυάζονται με αντίστοιχες απορροφήσεις πόρων.

Οι συμμετέχοντες σε εκπαιδευτικά σεμινάρια ανέρχονται, συνολικά, σε 17.693, από τους οποίους 85% περίπου είναι φοιτητές και 15% απόφοιτοι. Τα ποσοστά ανδρών και γυναικών εμφανίζουν μικρή απόκλιση, με τις γυναίκες να καταλαμβάνουν μεγαλύτερο ποσοστό επί του συνόλου.

Ο αριθμός φοιτητών και αποφοίτων που επωφελήθηκαν από ενέργειες ατομικής συμβουλευτικής ανέρχεται σε 2.475 και 2.168 αντίστοιχα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μεγάλος αριθμός δομών δεν υλοποίησε ατομικές συνεδρίες. Όπως φαίνεται, η ατομική συμβουλευτική δεν καταλαμβάνει ιδιαίτερη θέση στη δομή των παρεχόμενων υπηρεσιών των φορέων. Ανά ίδρυμα οι ατομικές συνεδρίες δεν υπερβαίνουν κατά μέσο όρο και ετησίως τις 75.

Το πλήθος των υποστηριζόμενων από τις δομές επιχειρηματικών σχεδίων φοιτητών και αποφοίτων ανέρχεται σε 281 και 140 αντίστοιχα (συνολικά 421). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των δομών που παρείχε σχετικές υπηρεσίες είναι μικρός, ενώ μικρός είναι και ο μέσος όρος των υποστηριζόμενων σχεδίων ανά δομή που παρείχε τη σχετική υπηρεσία (10 σχέδια ανά δομή). Επιπλέον, ακόμη μικρότερος είναι ο αριθμός των δομών που έχουν στοιχεία για την πορεία των σχεδίων στα οποία παρείχαν υποστήριξη, γεγονός που οφείλεται στην έλλειψη σχετικής υπηρεσίας παρακολούθησης των επιχειρηματικών σχεδίων. Από τα 421 επιχειρηματικά σχέδια

που υποστηρίχθηκαν από τις δομές κατά τη σύνταξή τους, μόλις για 69 υπήρξε παρακολούθηση της πορείας τους.

Εκπαιδευτικό υλικό και εργαλεία συμβουλευτικής και καθοδήγησης

Ο κύριος όγκος της παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού των δομών αφορά σε παραγωγή ειδικού εκπαιδευτικού υλικού προσαρμοσμένου στις ανάγκες των ειδικοτήτων των τμημάτων (103 συγγράμματα) και στην ανάπτυξη πρότυπων οδηγιών για ζητήματα επιχειρηματικότητας (137 οδηγοί).

Σε σχέση με τα εργαλεία συμβουλευτικής που χρησιμοποίησαν οι δομές, λίγο περισσότερο από τις μισές αναφέρουν τη χρήση νέων εργαλείων και μεθόδων συμβουλευτικής, οι οποίες περιλαμβάνουν την παροχή συμβουλευτικής μέσω διαδικτύου, την παροχή ομαδικής συμβουλευτικής, τη διοργάνωση εργαστηρίων επιχειρηματικότητας και τεστ αξιολόγησης διοικητικών δεξιοτήτων και την ψυχολογική υποστήριξη και παρακολούθηση των φοιτητών - αποφοίτων. Άλλες μέθοδοι και εργαλεία όπως εικονικά παίγνια, παίγνια διοίκησης, βιντεοσκοπήσεις για βελτίωση της αυτοπαρουσίασης, αξιοποιούνται από ελάχιστες δομές.

Ενέργειες Προβολής και Δικτύωσης

Για την υλοποίηση των Προγραμμάτων τα Γραφεία Διασύνδεσης ανέπτυξαν δράσεις δικτύωσης και συνεργασίες, τόσο μεταξύ τους, όσο και με επιχειρήσεις, οργανισμούς και φορείς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο .

Το σύνολο των συνεργαζόμενων φορέων και επιχειρήσεων με τα Γραφεία Διασύνδεσης ανέρχεται σε 250 φορείς και 2149 επιχειρήσεις. Σημαντικός αριθμός δομών (περίπου το ένα τρίτο) εμφανίζουν πολύ περιορισμένη δικτύωση / συνεργασία με επιχειρήσεις.

Ως προς τη δικτύωση των δομών με φορείς και οργανισμούς (εκτός επιχειρήσεων), αυτές αναπτύσσουν συνεργασίες κυρίως με φορείς όπως: συναφείς δομές άλλων

ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης εσωτερικού και εξωτερικού, επιμελητήρια, οργανώσεις κοινωνικών εταιρών, διεθνείς οργανισμούς και δημόσιους οργανισμούς.

Σε ότι αφορά σε εκδηλώσεις προβολής και δημοσιότητας, στο πλαίσιο των έργων πραγματοποιήθηκαν 116 ημερίδες, 224 workshops, 142 σεμινάρια, 3 συνέδρια και 68 άλλου είδους εκδηλώσεις (π.χ. ημέρες καριέρας).

Σε σχέση με **τα σημαντικότερα προβλήματα** που προέκυψαν κατά την υλοποίηση, αυτά είναι σχεδόν αντίστοιχα με τα αναφερόμενα στα μαθήματα επιχειρηματικότητας στην παρ. 4.5.1.2. Συνοψίζοντας, αυτά αφορούν σε:

- Δυσκολία ανεύρεσης κατάλληλου και εξειδικευμένου προσωπικού, ειδικά στο πλαίσιο της συμβουλευτικής (εξατομικευμένης ή ομαδικής). Ειδικά εδώ αναφέρουμε ότι ο κλάδος είναι σχεδόν ανύπαρκτος στην Ελλάδα, η δε εξατομικευμένη επαγγελματική συμβουλευτική βρίσκεται στα πρώτα της στάδια (ορισμένοι Δήμοι, Σχολεία, κλπ) αλλά σε επίπεδο προσανατολισμού σπουδών. Η συμβουλευτική για την καριέρα μετά από τις σπουδές στην ουσία δεν υπάρχει. Το ΕΠΕΑΕΚ έχει κάνει ένα μεγάλο βήμα εκπαιδύοντας στην πράξη τέτοιο προσωπικό που σήμερα σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί πολύτιμο κεκτημένο.
- Δυσκολία συστηματικής και σε βάθος χρόνου συνεργασίας με την επιχειρηματική κοινότητα. Πέραν των αναφερομένων στην παραγρ. 4.5.1.2., στην περίπτωση των γραφείων διασύνδεσης επειδή απαιτείται συστηματικότερη συνεργασία, το ζήτημα από την πλευρά των επιχειρήσεων καθίσταται ακόμη δυσκολότερο διότι απαιτεί συνέχεια, συνέπεια, και συστηματικότητα που στην καθημερινή επιχειρηματική τους δραστηριότητα είναι δύσκολο να επιτύχουν για λόγους συνεχούς αναδιάταξης των προτεραιοτήτων τους (ιδιαίτερα οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις).
- Αρνητική νοοτροπία μέρους των φοιτητών ως προς την επιχειρηματικότητα.
- Έλλειψη δικτύωσης και συνέργειας ειδικά σε Ιδρυματικό επίπεδο, αλλά και σε συνολικό επίπεδο.

- Αδυναμία προσέγγισης Τμημάτων που δεν σχετίζονται παραδοσιακά με την επιχειρηματικότητα. Σε αρκετά κυρίως θεωρητικά τμήματα, παρόλο που υπάρχουν προοπτικές επιχειρηματικής δράσης των αποφοίτων τους (π.χ. ιδιωτικά σχολεία-νηπιαγωγεία, ιδιωτικά επιστημονικά εργαστήρια, εκδόσεις, κ.ά.), προεξάρχει ο χαρακτηρισμός των τμημάτων αυτών ως «διδασκτικές σχολές». Το γεγονός αυτό συνεργεί με την νοοτροπία του δημοσίου υπαλλήλου (βλ. προηγ., και παραγρ. 4.5.1.2) και παράγει το διαπιστωθέν αποτέλεσμα.

4.5.2.3 Συμπεράσματα

Τα προγράμματα επιχειρηματικότητας που υλοποιήθηκαν από τα Γραφεία Διασύνδεσης λειτούργησαν σε συνέργια με τη Δράση 3,1,2β ως προς την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της επιχειρηματικής νοοτροπίας στην ανώτατη εκπαίδευση. Η υλοποίηση των Προγραμμάτων διαφοροποιήθηκε σημαντικά από Ίδρυμα σε Ίδρυμα, καθώς υπήρχε μεγάλος βαθμός ελευθερίας σε σχέση με τα υποβληθέντα σχέδια δράσης με αποτέλεσμα να παρατηρούνται διαφορετικές προσεγγίσεις από τα Ιδρύματα.

Ο αριθμός των επωφελούμενων, σε συνολικό επίπεδο, είναι αρκετά υψηλός, χωρίς, όμως, να εμφανίζουν όλες οι δομές τις ίδιες επιδόσεις. Επίσης, αν και η διείσδυση των δομών στα τμήματα των Ιδρυμάτων είναι ικανοποιητική ως προς τον αριθμό των Τμημάτων, ωστόσο, δεν υπήρξε η ίδια ανταπόκριση από τους φοιτητές και αποφοίτους όλων των ειδικοτήτων.

Θετική εμφανίζεται και η συμμετοχή των Γραφείων διασύνδεσης στο άνοιγμα των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στην επιχειρηματική κοινότητα, καθώς, και σε αυτή την περίπτωση, υπήρξε ευρείας έκτασης δικτύωση με επιχειρήσεις και φορείς, συμβάλλοντας έτσι στην υλοποίηση του στόχου της σύνδεσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας.

Επίσης, σημαντικός είναι και ο βαθμός της δικτύωσης μεταξύ των συναφών δομών των Ιδρυμάτων που υλοποίησαν τα Προγράμματα, καθώς οι δράσεις

επιχειρηματικότητας των Γραφείων Διασύνδεσης εντάχθηκαν στην Οριζόντια Δράση Υποστήριξης των Γραφείων Διασύνδεσης.

Η υλοποίηση των Προγραμμάτων είχε και άλλες επιπτώσεις, αρκετά σημαντικές αν και δεν ήταν στοχευμένες, όπως τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Κατά τη διάρκεια των πέντε ετών δημιουργήθηκαν περίπου 168 νέες θέσεις εργασίας.

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες των δομών διαφοροποιούνται αισθητά μεταξύ τους ως προς την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα τους. Ειδικότερα δε, ως προς την παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών (ατομικές συνεδρίες συμβουλευτικής, υποστήριξη για σύνταξη και υλοποίηση επιχειρηματικών σχεδίων) που είχαν τεθεί σε προτεραιότητα από την πρόσκληση της ΕΥΔ, η επιδόσεις των δομών εμφανίζονται πολύ χαμηλές, με πολλές από αυτές να μην παρέχουν καθόλου τέτοιου είδους υπηρεσίες.

Παρά τα προβλήματα και τις δυσκολίες που υπήρξαν και τις διακυμάνσεις στην επίτευξη των στόχων από κάποιες δομές, η υλοποίηση των δράσεων επιχειρηματικότητας από τα Γραφεία Διασύνδεσης συνέβαλλε σημαντικά στην προώθηση της επιχειρηματικότητας και στην καλλιέργεια επιχειρηματικής νοοτροπίας στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Άλλωστε, τα Γραφεία Διασύνδεσης αποτελούν τη μοναδική θεσμοθετημένη δομή - στα εκπαιδευτικά Ιδρύματα - σύνδεσης του φοιτητικού πληθυσμού με την αγορά εργασίας.

4.5.3 Οργάνωση ετήσιου πανελλήνιου διαγωνισμού για την ανάπτυξη καινοτόμων και πρωτοπόρων επιχειρηματικών σχεδίων

Η Κατηγορία Πράξης 3.1.2δ - «Οργάνωση Ετήσιου Πανελλήνιου Διαγωνισμού Επιχειρηματικού Σχεδίου» υλοποιήθηκε στο σύνολο της από ένα Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης, το Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Η έναρξή της ήταν την 1/10/2003 και η λήξη της στις 31/8/2006. Ο προϋπολογισμός ανέρχονταν σε 565.331,87 € και οι

τελικώς πιστοποιημένες δαπάνες έφτασαν τα 539.537,30€. Άρα, δεδομένου ότι το έργο έχει ολοκληρωθεί το τελικό ποσοστό απορρόφησης ανέρχεται σε 95,44%.

4.5.3.1 Υλοποίηση του Προγράμματος

Η υλοποίηση του έργου περιελάμβανε δύο διακριτές φάσεις:

Η πρώτη φάση (Οργάνωση και Διεξαγωγή Διαγωνισμού Επιχειρηματικής Ιδέας) περιλαμβάνει:

- Ανακοίνωση διαγωνισμού.
- Δημιουργία μικτών ομάδων φοιτητών Πανεπιστημίων, ΤΕΙ και σπουδαστών ΙΕΚ
- Υπηρεσίες καθοδήγησης: on-line mentoring, hotline mentoring, εκπαιδευτικές συναντήσεις.
- Υποβολή Επιχειρηματικής Ιδέας.
- Αξιολόγηση από την Κριτική Επιτροπή.
- Βράβευση των 14 καλύτερων επιχειρηματικών σχεδίων.

Η δεύτερη φάση (Οργάνωση και Διεξαγωγή Διαγωνισμού Επιχειρηματικού Πλάνου) περιλαμβάνει:

- Ανακοίνωση του Διαγωνισμού: ημερομηνίες, περιγραφή προδιαγραφών προτάσεων.
- Δημιουργία μικτών ομάδων φοιτητών ΑΕΙ, ΑΤΕΙ και σπουδαστών ΙΕΚ.
- Παροχή Υπηρεσιών καθοδήγησης: on-line mentoring, hotline mentoring, εκπαιδευτικές συναντήσεις.
- Υποβολή Επιχειρηματικών Πλάνων.
- Αξιολόγηση και Προεπιλογή Επιχειρηματικών Σχεδίων.
- Τελική Αξιολόγηση και Επιλογή των 20 καλύτερων επιχειρηματικών σχεδίων

➤ Βράβευση.

Για την υλοποίηση του έργου πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες που περιελάμβαναν την προετοιμασία υλικού υποδομής, τη δημιουργία εντύπων συμμετοχής, τη δημιουργία πανελλαδικού δικτύου συνεργαζόμενων φορέων για υποβολή και ενημέρωση, τη δημιουργία υλικού προβολής και διαφήμισης, τη δημοσίευση προσκλήσεων συμμετοχής, τη δημιουργία διαδικτυακού τόπου διαγωνισμού, τη δημιουργία υλικού-οδηγού (manual) για τη δημιουργία Επιχειρηματικού Σχεδίου, τη σύσταση Γνωμοδοτικής Επιτροπής, τη σύσταση Κριτικής Επιτροπής, τη σύσταση - ομάδας Μεντόρων, τη σύσταση ομάδας Εκπαιδευτικών Συντονιστών, την ενεργοποίηση πανελλαδικού δικτύου συνεργαζόμενων φορέων για προβολή και ενημέρωση, τη διοργάνωση εκπαιδευτικών και ενημερωτικών συναντήσεων, τη δημιουργία και συνεχή αναβάθμιση του Δικτυακού τόπου του έργου.

4.5.3.2 Αποτελέσματα του Προγράμματος

Κατά την υλοποίηση του έργου:

- αναπτύχθηκε πρωτότυπο εκπαιδευτικό υλικό
- οργάνωσε και πραγματοποίησε 8 εκπαιδευτικά σεμινάρια
- αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν νέες μέθοδοι συμβουλευτικής (καθοδήγηση από μέλη της ομάδας έργου, συνεχής τηλεφωνική υποστήριξη, ιστοσελίδα με forum, οδηγός επιχειρηματικού σχεδίου, υποστήριξη βραβευθέντων σχεδίων)
- υλοποιήθηκαν ενέργειες δικτύωσης και συνεργασίας με φορείς και επιχειρήσεις
- το σύνολο των επωφελούμενων από υπηρεσίες συμβουλευτικής στο πλαίσιο του έργου, ανέρχεται σε 536 άτομα, στη σύνθεση των οποίων παρατηρείται μια μικρή υπεροχή του ανδρικού φύλου (54% έναντι 46% των γυναικών).

- το σύνολο ωφελούμενων από τη συμμετοχή τους στα εκπαιδευτικά σεμινάρια της δράσης ανέρχεται σε 449, σχεδόν ισοδύναμα μοιρασμένο μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- αναπτύχθηκαν 546 προτάσεις, ενώ δημιουργήθηκαν 221 επιχειρηματικά σχέδια από 150 ομάδες εργασίας στις οποίες συμμετείχαν 538 άτομα.
- βραβεύθηκαν 24 επιχειρηματικές ιδέες για τη σύνταξη των οποίων βραβεύθηκαν 84 άτομα
- βραβεύθηκαν 40 επιχειρηματικά σχέδια, για τη σύνταξη των οποίων βραβεύθηκαν 127 άτομα.

4.5.3.3 Συμπεράσματα

Από τα αποτελέσματα της υλοποίησης του έργου προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα, ως προς την κατανομή των επωφελομένων σε γεωγραφικό και Ιδρυματικό επίπεδο:

- Τα αποτελέσματα της ευαισθητοποίησης των φοιτητών και φοιτητριών για τη συμμετοχή στους διαγωνισμούς είναι υπερβολικά άνισα κατανεμημένα μεταξύ των φοιτητών των διαφόρων ιδρυμάτων. Ουσιαστικά, το 68% των ωφελούμενων συγκεντρώνεται σε δύο ιδρύματα, το Παν/μιο Πειραιά (40,5%) και το Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών (27,5%).
- Το 77% των επωφελομένων συγκεντρώνεται στην Αττική, το 10% στο ν. Θεσσαλονίκης και μόλις το 13% στη λοιπή περιφέρεια.
- Το 93% των επωφελομένων προέρχονται από ΑΕΙ, το 5% από ΑΤΕΙ και το 2% από ΙΕΚ.

Αντίστοιχα, ο κύριος όγκος των ωφελούμενων (45%), για το σύνολο των δραστηριοτήτων, συγκεντρώνεται γύρω από το ίδρυμα που είναι και ο τελικός δικαιούχος του έργου. Αναλυτικότερα:

- η συντριπτική πλειοψηφία των ωφελούμενων συγκεντρώνεται στην Αττική (73%), ένα μικρό ποσοστό (14%) στο ν. Θεσσαλονίκης και τέλος, ένα μικρό ποσοστό (13%) στη λοιπή περιφέρεια
- Σχεδόν το σύνολο των ωφελούμενων (92%) προέρχεται από ΑΕΙ, πολύ μικρό από ΑΤΕΙ (8%) και κανείς από ΙΕΚ.

Όπως φαίνεται, αν και τα ποσοτικά αποτελέσματα είναι ικανοποιητικά, η διάχυση της δράσης ήταν πολύ περιορισμένη, τόσο σε επίπεδο Ιδρυμάτων, όσο και σε γεωγραφικό επίπεδο.

4.6 Καλές Πρακτικές

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, κατά την υλοποίηση των σχετικών με την επιχειρηματικότητα Προγραμμάτων στα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης παρατηρήθηκαν σημαντικά διαφοροποιημένες μεταξύ τους προσεγγίσεις (είτε ως προς το σύνολο των Προγραμμάτων, είτε σε επιμέρους δραστηριότητες) και διακυμάνσεις ως προς την επιτυχία των Προγραμμάτων και την επίτευξη των τεθέντων στόχων.

Μέσα από αυτές τις διαφορετικές προσεγγίσεις μπορούν να εντοπισθούν μια σειρά από «καλές πρακτικές», οι οποίες μπορούν να αναλυθούν και να αξιοποιηθούν (ως έχουν ή με κατά περίπτωση προσαρμογές) από τα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης στην επόμενη φάση υλοποίησης αυτών ή αντίστοιχων Προγραμμάτων¹. Οι «καλές πρακτικές» που εντοπίστηκαν αφορούν τόσο στα Προγράμματα Ενθάρρυνσης Επιχειρηματικών Δράσεων, Καινοτομικών Εφαρμογών και Μαθημάτων Επιλογής, όσο και στις δράσεις επιχειρηματικότητας των Γραφείων Διασύνδεσης και αναλύονται στη συνέχεια.

Μία καλή πρακτική που εντοπίστηκε αφορά στην υλοποίηση σταθερών και μακροχρόνιων συνεργασιών μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και φορέων που έχουν σχέση με την επιχειρηματικότητα (σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο). Αν και σε κάποιο βαθμό όλα τα Ιδρύματα ανέπτυξαν συνεργασίες με φορείς και οργανισμούς για την υλοποίηση των Προγραμμάτων, ορισμένα ιδρύματα ανέπτυξαν συνεργασίες με συστηματικό τρόπο και σε βάθος χρόνου με φορείς και οργανισμούς, τους οποίους ενέπλεξαν σε διάφορα στάδια και σε αρκετές δραστηριότητες κατά την υλοποίηση των Προγραμμάτων.

Η σταθερότητα και διάρκεια των συνεργασιών αυτών επέτρεψε την ουσιαστική εμπλοκή φορέων και ανθρώπων εκτός των Ιδρυμάτων και παρείχε ουσιαστικά κίνητρα για τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες των προγραμμάτων.

¹ Σημειώνεται ότι για λόγους διακριτικότητας δεν γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα ως προς τις καλές πρακτικές που έχουν εντοπισθεί, η αντιστοίχιση όμως των καλών πρακτικών με τα Ιδρύματα που τις υλοποίησαν είναι διαθέσιμη, εφ' όσον ζητηθεί.

Ταυτόχρονα, αποτέλεσε παράγοντα ενεργοποίησης των τοπικών κοινωνιών (σε ένα βαθμό) ως προς το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή τους στα προγράμματα., ενώ βοήθησε σημαντικά και στη διάχυση και δημοσιοποίηση των προγραμμάτων και των αποτελεσμάτων τους.

Στο επίπεδο της συνεργασίας και της δικτύωσης, μία καλή πρακτική αφορά στην συνεργασία και υλοποίηση κοινών δραστηριοτήτων μέσα στα ίδια τα Ιδρύματα. Σε ορισμένα από τα Ιδρύματα που υλοποίησαν Προγράμματα επιχειρηματικότητας υπήρξε ουσιαστική και συνεχής συνεργασία μεταξύ των διαφορετικών Προγραμμάτων (δηλαδή μεταξύ των Προγραμμάτων που αφορούσαν στην εισαγωγή μαθημάτων επιχειρηματικότητας και στις δράσεις επιχειρηματικότητας των Γραφείων Διασύνδεσης) που υλοποιήθηκαν, επιτρέποντας τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας και την ανάπτυξη συνέργειας.

Ως καλή πρακτική εντοπίζεται, επίσης, και η ανάπτυξη μηχανισμών παρακολούθησης της πορείας των Προγραμμάτων και της επίτευξης των στόχων σε σχέση με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους. Σε κάποιες περιπτώσεις αναπτύχθηκαν τέτοιοι μηχανισμοί (για παράδειγμα ερωτηματολόγια αποτύπωσης της επιχειρηματικής νοοτροπίας των φοιτητών/σπουδαστών πριν και μετά την παρακολούθηση των μαθημάτων επιχειρηματικότητας), οι οποίοι αποτέλεσαν αποτελεσματικό εργαλείο παρακολούθησης της επίτευξης των ποιοτικών στόχων και ανατροφοδότησης της στρατηγικής για τα Ιδρύματα που τα εφάρμοσαν.

Ορισμένα από τα Ιδρύματα κατάφεραν με επιτυχία να προσεγγίσουν Τμήματα που παραδοσιακά δε σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα (π.χ. Παιδαγωγικά, Θεολογική Σχολή κ.λπ.). Έτσι, σε ορισμένα Ιδρύματα όχι μόνο συμμετείχαν Τμήματα εκτός Οικονομικών και Μηχανικών, αλλά υπήρξε και – αναλογικά – σημαντική συμμετοχή φοιτητών των Τμημάτων αυτών στα μαθήματα επιχειρηματικότητας και στις υπηρεσίες σχετικά με την επιχειρηματικότητα που προσέφεραν τα Γραφεία Διασύνδεσης.

Ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα σε αυτή την περίπτωση είναι, πέρα από τον τρόπο με τον οποίο προσέλκυσαν τα Τμήματα αυτά και τους φοιτητές/σπουδαστές τους, και ο

τρόπος με τον οποίο τα Ιδρύματα διαχειρίστηκαν τους φοιτητές/σπουδαστές διαφορετικών ειδικοτήτων, τόσο από άποψη γνώσεων, όσο και νοοτροπίας.

Σε ότι αφορά στην υποστήριξη των φοιτητών/σπουδαστών που συμμετείχαν στα Προγράμματα επιχειρηματικότητας, σε ορισμένα Ιδρύματα αναπτύχθηκαν μηχανισμοί υποστήριξης μέσω προσωπικής καθοδήγησης των φοιτητών (με διαφορετικό τρόπο και συμπληρωματικά με τη συμβουλευτική καθοδήγηση από τους επιχειρηματίες – μέντορες) από τις ομάδες υλοποίησης. Με τη μορφή ενισχυτικής διδασκαλίας (tutoring) οι φοιτητές υποστηρίχθηκαν σε διάφορα ζητήματα και σε διαφορετικά επίπεδα για την αποτελεσματικότερη εκπόνηση εργασιών και επιχειρηματικών ιδεών και σχεδίων.

Η υποστήριξη αυτή είχε ιδιαίτερη σημασία και αυξημένη αποτελεσματικότητα σε περιπτώσεις που στα Προγράμματα συμμετείχαν φοιτητές/σπουδαστές διαφορετικών ειδικοτήτων και ειδικά ειδικοτήτων εκτός των Οικονομικών Επιστημών και των Μηχανικών. Παράλληλα, σε σχέση με τα μαθήματα επιχειρηματικότητας, αποτέλεσε πόλο έλξης για τη συμμετοχή των φοιτητών/σπουδαστών, αυξάνοντας την ελκυστικότητα των μαθημάτων.

Σε σχέση με τις επιμέρους δραστηριότητες, η δημιουργία σταθερού (σε μεγάλο βαθμό) δικτύου μεντόρων, οι οποίοι έρχονται σε επαφή με τους φοιτητές/σπουδαστές σε τακτά χρονικά διαστήματα (ή κατά περίπτωση), μπορεί να θεωρηθεί καλή πρακτική, καθώς επιτρέπει, όχι μόνο τη συστηματική και ουσιαστική εμπλοκή επιχειρηματιών (ως μεντόρων) στα Προγράμματα, αλλά και την «εκπαίδευση» των μεντόρων ώστε να είναι αποδοτικότεροι στο ρόλο τους.

Σε ορισμένα Ιδρύματα δημιουργήθηκαν δίκτυα μεντόρων με τους μέντορες να παραμένουν σε μεγάλο βαθμό σταθεροί για το σύνολο ή το μεγαλύτερο μέρος του Προγράμματος. Οι μέντορες αυτοί έρχονταν συστηματικά σε επαφή με τους φοιτητές/σπουδαστές (σε τακτά χρονικά διαστήματα ή όποτε υπήρχε ανάγκη) που συμμετείχαν στα Προγράμματα και τους καθοδηγούσαν – κυρίως – ως προς την εκπόνηση των επιχειρηματικών ιδεών και σχεδίων τους. Με τον τρόπο αυτό υπήρξε συστηματικότητα και συνέχεια στην επαφή των φοιτητών/σπουδαστών με τον

επιχειρηματικό κόσμο, η μεταφορά εμπειρίας και γνώσεων από τους επιχειρηματίες ήταν αποτελεσματικότερη και, ταυτόχρονα, οι ίδιοι οι μέντορες αποκτούσαν εμπειρία και ήταν αποτελεσματικότεροι στο ρόλο τους.

Τέλος, ως καλή πρακτική θεωρείται και η εμπλοκή άλλων εκτός των διδασκόντων και των επιχειρηματιών-μεντόρων στην διαδικασία εκπόνησης επιχειρηματικών σχεδίων από τους φοιτητές/σπουδαστές. Σε ορισμένες περιπτώσεις ενεπλάκησαν (συστηματικά) στη διαδικασία αυτή μέλη ΔΕΠ που δε συμμετείχαν στα προγράμματα, μεταπτυχιακοί φοιτητές κ.α., δημιουργώντας ένα σύστημα μέσα από το οποίο πραγματοποιήθηκε ευρύτερη και αποτελεσματικότερη μεταφορά γνώσης και εμπειρίας από ότι σε άλλες περιπτώσεις, ενώ συνέβαλλε και στην ευρύτερη ακαδημαϊκή αποδοχή των Προγραμμάτων.

4.7 Ανάλυση SWOT

Ο στόχος της ανάλυσης SWOT (Strengths, Weakness, Opportunities, Threats) είναι να παρουσιασθούν, συνοπτικά, τα πλεονεκτήματα, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές για την υλοποίηση των δράσεων επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση.

Η ανάλυση SWOT γίνεται σε δύο επίπεδα (εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον) και σε τέσσερα στάδια τα οποία περιλαμβάνουν τα εξής:

- **Πλεονεκτήματα:** Αναφέρονται σε παραμέτρους του εσωτερικού περιβάλλοντος, η αξιοποίηση των οποίων μπορεί να προσδώσει σημαντική ώθηση στην επιτυχή υλοποίηση των δράσεων.
- **Αδυναμίες:** Πρόκειται για προβλήματα που εμποδίζουν ή επηρεάζουν αρνητικά την επιτυχή υλοποίηση των σχετικών δράσεων και προέρχονται από το εσωτερικό περιβάλλον.
- **Ευκαιρίες:** Αφορούν στις δυνατότητες που παρέχονται από το εξωτερικό περιβάλλον και μπορούν αν αξιοποιηθούν κατάλληλα να συμβάλλουν στην επίτευξη των τιθέμενων στόχων.
- **Απειλές:** Πρόκειται για παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος που, αν δεν ληφθούν υπ' όψη, ενδέχεται να δημιουργήσουν δυσκολίες ή να επηρεάσουν αρνητικά την υλοποίηση των δράσεων.

Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφονται τα πλεονεκτήματα, οι ευκαιρίες, οι αδυναμίες και οι απειλές, που απορρέουν από την υλοποίηση των παραπάνω δράσεων / προγραμμάτων στα Ελληνικά Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Πίνακας 4.6: Ανάλυση SWOT

Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Υποδομές (ψηφιακές και μη)	Μικρή διείσδυση σε Τμήματα εκτός Οικονομικών – Διοίκησης Επιχειρήσεων και Μηχανικών	Πολιτικές ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο και η αυξάνουσα σημασία τους	Μη ύπαρξη οριζόντιων δράσεων για τη διασύνδεση των επιμέρους Προγραμμάτων και τη διάχυση των αποτελεσμάτων
Συσσωρευμένη εμπειρία από τη μέχρι σήμερα υλοποίηση	Έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και εκπαιδευτών σε ζητήματα επιχειρηματικότητας	Αναγνώριση του επιχειρηματικού κόσμου της ανάγκης για σύνδεσή του με την ανώτατη εκπαίδευση	Διαστρεβλωμένη αντίληψη για την επιχειρηματικότητα από μεγάλο μέρος της κοινωνίας
Ύπαρξη υποστηρικτικού προσωπικού στα Ιδρύματα	Δυσκολία συμμετοχής των φοιτητών λόγω αυξημένων υποχρεώσεων	Η ανάδειξη της επιχειρηματικότητας ως διέξοδος στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον απασχόλησης και την αυξημένη ανεργία των νέων	Νοοτροπία για την επαγγελματική σταδιοδρομία που κατευθύνει τους νέους προς το δημόσιο τομέα και τους αποθαρρύνει από την επιχειρηματική δράση και την ανάληψη ρίσκου
Υλικό που έχει αναπτυχθεί από τη μέχρι τώρα υλοποίηση	Έλλειψη επαρκούς δικτύωσης μεταξύ των σχετικών δομών σε	Πηγές χρηματοδότησης για την υλοποίηση σχετικών δράσεων	Αποτρεπτικές συνθήκες για την ανάληψη νέων επιχειρηματικών

(εκπαιδευτικό, πληροφόρησης κ.λπ.)	επίπεδο Ιδρύματος		πρωτοβουλιών (γραφειοκρατία, μη ανεπτυγμένοι υποστηρικτικοί θεσμοί και πηγές χρηματοδότησης κ.λπ.)
Ανεπτυγμένες διαδικασίες και μηχανισμοί διοίκησης και οργάνωσης	Έλλειψη επαρκούς δικτύωσης μεταξύ των σχετικών δομών σε εθνικό επίπεδο, στα προγράμματα ενθάρρυνσης επιχειρηματικότητας	Αξιοποίηση των αποφοίτων που έχουν συμμετάσχει στα σχετικά προγράμματα	Έλλειμμα συνεργασίας με τον επιχειρηματικό κόσμο
Καλές πρακτικές	Έλλειψη δέσμευσης και δομών / διαδικασιών υποστήριξης των δράσεων		
Υπάρχουσα δικτύωση	Αρνητικό κλίμα για την επιχειρηματικότητα από μέρος του φοιτητικού πληθυσμού		
Ερευνητικά αποτελέσματα και ακαδημαϊκά συγγράμματα			
Αναγνωρισιμότητα των Προγραμμάτων			

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4.6 της ανάλυσης SWOT, τα πλεονεκτήματα αφορούν κυρίως στην ύπαρξη ενός ικανοποιητικού αποθέματος πόρων που αναπτύχθηκαν και συσσωρεύθηκαν από τη μέχρι σήμερα υλοποίηση των σχετικών δράσεων στα Ιδρύματα της ανώτατης εκπαίδευσης. Αναλυτικότερα, οι πόροι αυτοί αφορούν σε:

- Υποδομές, τόσο ψηφιακές (e-class και άλλες πλατφόρμες, ιστοχώροι, βάσεις δεδομένων κ.λπ.), όσο και υλικοτεχνικές (ηλεκτρονικός εξοπλισμός, κτηριακή υποδομή, εργαστήρια κ.λπ.). Οι υποδομές αυτές περιλαμβάνουν γενικές υποδομές που υπάρχουν στα Ιδρύματα, αλλά και υποδομές που αναπτύχθηκαν κατά την υλοποίηση των δράσεων επιχειρηματικότητας και είναι περισσότερο εξειδικευμένες και στοχευμένες ως προς την υλοποίηση των δράσεων αυτών.
- Τεχνογνωσία, εμπειρία και άρρητη γνώση σε σχέση με την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς και τη διοίκηση και τη διαχείριση, η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό στην υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων στο μέλλον.
- Ύπαρξη υποστηρικτικού προσωπικού, το οποίο αποτέλεσε τον πυρήνα υλοποίησης των προγραμμάτων και αφορά είτε σε μόνιμο προσωπικό των Ιδρυμάτων, είτε σε εξωτερικούς συνεργάτες. Τα ανθρώπινο δυναμικό αυτό μεταφέρει και μπορεί να αξιοποιήσει την εμπειρία και τεχνογνωσία που αναπτύχθηκε και αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πόρους που έχουν στη διάθεσή τους τα Ιδρύματα για υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων.
- Εκπαιδευτικό, ενημερωτικό και υποστηρικτικό υλικό που αναπτύχθηκε – αποκτήθηκε. Περιλαμβάνει διδακτικές σημειώσεις και βοηθήματα (πρότυποι οδηγοί, μελέτες περίπτωσης, εικονικές επιχειρήσεις και ασκήσεις, εξειδικευμένα βιβλία κ.α.), ενημερωτικό υλικό (φυλλάδια, αφίσες, έντυπα προβολής κ.α.) και άλλο υλικό που αναπτύχθηκε για την υποστήριξη των δράσεων (έντυπα αξιολόγησης, κείμενα οδηγιών, οπτικοακουστικό υλικό κ.α.). Το υλικό αυτό καλύπτει ένα ευρύτατο πεδίο γνωστικών αντικειμένων και ειδικοτήτων και αξιοποιεί διαφορετικές μεθοδολογίες και προσεγγίσεις.

- Διαδικασίες και μηχανισμοί διοίκησης και οργάνωσης οι οποίες αναπτύχθηκαν για να αντιμετωπιστούν μια σειρά από διαφορετικά προβλήματα και δυσκολίες, οι οποίες δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν από τις παραδοσιακές διαδικασίες και μηχανισμούς των Ιδρυμάτων (π.χ. ηλεκτρονική διαχείριση φοιτητών / σπουδαστών από διαφορετικά τμήματα).
- Ύπαρξη καλών πρακτικών σε γενικά ή εξειδικευμένα ζητήματα οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν για την επίλυση κοινών προβλημάτων ή τη βελτίωση διαδικασιών και δράσεων.
- Δίκτυα συνεργασίας με επιχειρήσεις, οργανισμούς και φορείς, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη διεύρυνση και βελτίωση της εξωστρέφειας των Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης αλλά και να εξασφαλίσουν την απαραίτητη υποστήριξη εκτός των Ιδρυμάτων για την υλοποίηση των δράσεων. Επίσης, αφορά οριζόντιες δικτυώσεις των δράσεων (π.χ. οριζόντια δράση Γραφείων Διασύνδεσης) οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα καλύτερου συντονισμού, διάχυσης καλών πρακτικών και αναζήτησης κοινών εργαλείων και μεθόδων.
- Ερευνητικά αποτελέσματα και ακαδημαϊκά συγγράμματα, τα οποία αφορούν στις δράσεις επιχειρηματικότητας στη ανώτατη εκπαίδευση (έρευνες και μελέτες Γραφείων Διασύνδεσης, άρθρα και δημοσιεύσεις, ανακοινώσεις σε συνέδρια κ.α.) και αναπτύχθηκαν από μέλη των ομάδων και των δομών που υλοποίησαν προγράμματα επιχειρηματικότητας. Λόγω της συνθετικής, συγκριτικής και αποτιμητικής τους φύσης αποτελούν ισχυρή θεωρητική βάση και παρέχουν προστιθέμενη αξία για την αναθεώρηση και βελτίωση στο επίπεδο του στρατηγικού σχεδιασμού.
- Αναγνωρισιμότητα των Προγραμμάτων Επιχειρηματικότητας. Οι μέχρι τώρα υλοποιημένες δράσεις, αν και σχετικά πρόσφατες, έχουν επιτύχει, σε ικανοποιητικό βαθμό, να αποκτήσουν δική τους ταυτότητα και οντότητα, τόσο στο εσωτερικό των Ιδρυμάτων όσο και στην ευρύτερη κοινωνία. Η αναγνωρισιμότητα αυτή δίνει αισιόδοξα μηνύματα για τη μελλοντική εξέλιξη αντίστοιχων προγραμμάτων, τόσο ως προς την απήχυσή τους στο φοιτητικό και

ευρύτερο ακαδημαϊκό κοινό, όσο και ως προς την προσέλκυση συνεργασιών εκτός των Ιδρυμάτων.

Σχετικά με τις αδυναμίες, οι οποίες εντοπίζονται στο εσωτερικό περιβάλλον, αυτές αφορούν σε:

- μικρή διείσδυση σε ειδικότητες εκτός Οικονομικών, Διοίκησης Επιχειρήσεων και Μηχανικών, η οποία εντοπίζεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αφορά στην ένταξη στις δράσεις επιχειρηματικότητας μικρού αριθμού Τμημάτων εκτός των προαναφερομένων ειδικοτήτων. Το δεύτερο επίπεδο αφορά στην περιορισμένη απήχηση των προγραμμάτων σε φοιτητές ειδικοτήτων οι οποίες δεν σχετίζονται παραδοσιακά με την επιχειρηματικότητα (π.χ. Παιδαγωγικά Τμήματα, ΤΕΦΑΑ, Επιστήμες Υγείας).
- έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και εκπαιδευτών σε ζητήματα επιχειρηματικότητας, γεγονός που προκύπτει από τη δυσκολία εύρεσης προσωπικού και εκπαιδευτών την οποία αναφέρουν αρκετά από τα Ιδρύματα που υλοποίησαν προγράμματα επιχειρηματικότητας.
- δυσκολία συμμετοχής των φοιτητών / σπουδαστών στα προγράμματα συνολικά αλλά και στις επιμέρους δραστηριότητες των προγραμμάτων, λόγω αυξημένων υποχρεώσεων και έλλειψης χρόνου. Το πρόβλημα επιτείνεται από τη δυσκολία εύρεσης κοινά αποδεκτών χρονοδιαγραμμάτων λόγω της εμπλοκής διαφορετικών Τμημάτων.
- έλλειψη επαρκούς δικτύωσης σε ιδρυματικό και σε συνολικό (εθνικό) επίπεδο. Σε επίπεδο Ιδρύματος δεν υπήρξε κοινό σχέδιο δράσης ή συνεργασίας μεταξύ των διαφορετικών δομών που υλοποίησαν δράσεις επιχειρηματικότητας, όπως φαίνεται σε πολλές περιπτώσεις, ενώ σε εθνικό επίπεδο είναι εμφανής η έλλειψη μίας οριζόντιας δράσης για τη δικτύωση και στήριξη όλων των σχετικών δομών.
- απουσία δέσμευσης και υποστήριξης, σε πολλές περιπτώσεις, από την κεντρική διοίκηση των Ιδρυμάτων, αλλά και τις διοικήσεις των Τμημάτων, για την

ενθάρρυνση και «διευκόλυνση» των δράσεων επιχειρηματικότητας. Παράλληλα, δεν υπάρχουν πάντα στα Ιδρύματα οι μηχανισμοί και οι διαδικασίες εκείνες που επιτρέπουν τη σωστή υλοποίηση δράσεων με αυξημένες διαχειριστικές και οργανωτικές απαιτήσεις (διατμηματικότητα, δραστηριότητες πέρα της διδασκαλίας κ.λπ.).

- αρνητικό κλίμα προς την επιχειρηματικότητα από μέρος του φοιτητικού πληθυσμού, το οποίο οφείλεται εν μέρει στην αρνητική στάση μέρους της κοινωνίας προς την επιχειρηματική δραστηριότητα και εν μέρει στο γεγονός ότι η επιχειρηματικότητα στην ανώτατη εκπαίδευση είναι ένα σχετικά νέο ζήτημα για το οποίο οι απόψεις διαμορφώνονται.

Οι ευκαιρίες, οι οποίες προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον, αφορούν σε:

- ύπαρξη πολιτικών ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση (και στην εκπαίδευση γενικότερα), σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο και η αυξανόμενη σημασία τους.
- συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον του επιχειρηματικού κόσμου για εμπλοκή του σε δράσεις της ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς γίνεται όλο και πιο κατανοητή η ανάγκη σύνδεσης της εκπαίδευσης με την επιχειρηματικότητα, την αγορά εργασίας και την οικονομία γενικότερα. Το ενδιαφέρον αυτό αποτελεί μια ευκαιρία για διεύρυνση της δικτύωσης και της συνεργασίας με επιχειρήσεις και τη μεγαλύτερη εμπλοκή των επιχειρηματιών στην υλοποίηση δράσεων επιχειρηματικότητας.
- ανάδειξη της επιχειρηματικότητας ως διέξοδο στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον απασχόλησης και την αυξημένη ανεργία των νέων, κάτι που μπορεί να αποτελέσει ισχυρό κίνητρο για την αύξηση της συμμετοχής των φοιτητών / σπουδαστών στα σχετικά προγράμματα, καθώς και να συμβάλλει στη μεταστροφή του όποιου αρνητικού κλίματος απέναντι στην επιχειρηματική δραστηριότητα.

- ύπαρξη πηγών χρηματοδότησης για την υλοποίηση σχετικών δράσεων στο άμεσο μέλλον, η οποία αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη υλοποίηση τέτοιων δράσεων.
- αξιοποίηση των αποφοίτων των Ιδρυμάτων που είχαν συμμετάσχει σε σχετικά προγράμματα κάτι που μπορεί, από τη μία πλευρά, να διευκολύνει την προβολή και διάχυση των δράσεων και, από την άλλη, να ενισχύσει τις ίδιες τις δράσεις, καθώς οι απόφοιτοι, είτε ως ομιλητές, είτε ως μέντορες, είτε με κάποιο άλλο ρόλο, έχουν μεγαλύτερη απήχηση και αποδοχή από τους φοιτητές.

Οι απειλές, οι οποίες προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον, περιλαμβάνουν:

- την έλλειψη οριζόντιας δράσης και δικτύωσης η οποία αποτελεί απειλή για την επιτυχή υλοποίηση δράσεων επιχειρηματικότητας, καθώς δεν επιτυγχάνεται επαρκής διάχυση των αποτελεσμάτων και της γνώσης που δημιουργείται, δεν εξασφαλίζεται η συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων και η αξιοποίηση καλών πρακτικών για την αναθεώρηση / αναπροσαρμογή της στρατηγικής σε εθνικό επίπεδο και δεν εξασφαλίζονται οικονομίες κλίμακας.
- την αρνητική ή συγκεχυμένη αντίληψη μέρους της κοινωνίας σε σχέση με την επιχειρηματικότητα που μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εμπόδιο στην ευρύτερη διάδοση και αποδοχή των σχετικών προγραμμάτων.
- την επικρατούσα νοοτροπία για την επαγγελματική σταδιοδρομία που κατευθύνει τους νέους προς το δημόσιο τομέα και τους αποθαρρύνει από την επιχειρηματική δράση και την ανάληψη ρίσκου.
- τις αποτρεπτικές συνθήκες για την ανάληψη νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών (όπως είναι η γραφειοκρατία, η ανεπάρκεια υποστηρικτικών θεσμών και η δυσκολία ανεύρεσης χρηματοδότησης) οι οποίες μπορεί να εντείνουν την απροθυμία και την καχυποψία με την οποία οι φοιτητές / σπουδαστές αντιμετωπίζουν την επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση.

- προβλήματα συνεργασίας με τον επιχειρηματικό κόσμο, τα οποία μπορεί να οφείλονται στην έλλειψη χρόνου από την πλευρά των επιχειρηματιών, στην έλλειψη κινήτρων ή άμεσης ανταποδοτικότητας, καθώς και στην έλλειψη συγκεκριμένων διαδικασιών, μηχανισμών και κανόνων συνεργασίας και εμπλοκής τους.

4.8 Συμπεράσματα

Λαμβάνοντας υπ' όψη τα στοιχεία που αφορούν στις δράσεις για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση και την ανάλυση SWOT, μπορούν να εξαχθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα.

Οι δράσεις αυτές αποτελούν την πρώτη συστηματική προσπάθεια εισαγωγής ζητημάτων επιχειρηματικότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση με τη συμμετοχή της πλειοψηφίας των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αν και υπήρξε περιορισμένη διείσδυση σε Τμήματα εκτός Οικονομίας – Διοίκησης και Μηχανικών, για πρώτη φορά εισήχθησαν μαθήματα και δραστηριότητες σχετικά με την επιχειρηματικότητα σε σχολές εκτός των προαναφερθέντων πεδίων. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την ανάπτυξη επιχειρηματικής νοοτροπίας σε γνωστικά αντικείμενα και ειδικότητες όπου, παραδοσιακά, η επιχειρηματικότητα δεν αποτελεί αντικείμενο ενασχόλησης.

Στην πλειοψηφία των δράσεων έμφαση δόθηκε περισσότερο στην καλλιέργεια επιχειρηματικής νοοτροπίας και λιγότερο στην ίδρυση και διαχείριση νέων επιχειρήσεων, ενώ παρατηρούνται διαφορετικές μεταξύ τους προσεγγίσεις σε σχέση με τη δομή των δράσεων και την υλοποίηση των δραστηριοτήτων.

Τα αποτελέσματα - τουλάχιστον τα ποσοτικά – από την υλοποίηση των δράσεων είναι ενθαρρυντικά, παρά το γεγονός ότι εντοπίζονται διαφορές στην απόδοση μεταξύ των Ιδρυμάτων. Στην πλειοψηφία των δράσεων οι τιθέμενοι στόχοι επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό, όπως φαίνεται από τις επιδόσεις στους αντίστοιχους δείκτες. Το γεγονός, όμως, ότι υπήρξαν αποκλίσεις στην αποτελεσματικότητα και στην επίτευξη των στόχων, δείχνει την ανάγκη εντοπισμού και διάχυσης καλών πρακτικών, αλλά και της ύπαρξης οριζόντιας δικτύωσης.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι έχει δημιουργηθεί ένα αξιόλογο απόθεμα εμπειρίας, τεχνογνωσίας, εκπαιδευτικού υλικού και ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί στο άμεσο μέλλον και ταυτόχρονα επιτρέπει τη μετατόπιση της

εστίασης των μελλοντικών προγραμμάτων σε ζητήματα ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης των φοιτητών / σπουδαστών.

Η ανταπόκριση των επιχειρήσεων ήταν σημαντική, όπως δείχνει ο σχετικά μεγάλος αριθμός συνεργασιών με επιχειρήσεις στα περισσότερα Ιδρύματα. Οι συνεργασίες αυτές, όμως, συχνά ήταν περιστασιακές και μη επαναλαμβανόμενες και στηρίχθηκε, κατά κανόνα, σε προσωπικές επαφές και γνωριμίες και όχι σε ένα συστηματικό και σαφώς καθορισμένο πλαίσιο προσέγγισης και συνεργασίας. Αντίστοιχο πρόβλημα υπήρξε και ως προς τη συνεργασία με οργανισμούς και φορείς.

Από την ανάλυση είναι εμφανής η έλλειψη σύνδεσης και κεντρικού συντονισμού των δράσεων μέσα στα Ιδρύματα, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη σύστασης κεντρικών (Ιδρυματικών) δομών διαχείρισης, συντονισμού και προώθησης.

Αντίστοιχα, εντοπίζεται η έλλειψη οριζόντιας δράσης / δικτύωσης όλων των Ιδρυμάτων και των σχετικών προγραμμάτων και δράσεων η οποία να εξασφαλίζει την καλύτερη υποστήριξη των Ιδρυμάτων σε εθνικό επίπεδο, την ανάληψη πρωτοβουλιών που αφορούν σε όλα τα Ιδρύματα (π.χ. δράσεις επιμόρφωσης εκπαιδευτών), τη διάχυση των αποτελεσμάτων και των καλών πρακτικών και την ανατροφοδότηση της στρατηγικής σε συνολικό επίπεδο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 4

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ/ΑΤΕΙ: <input style="width: 90%;" type="text"/> ΤΙΤΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ/ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ: <input style="width: 90%;" type="text"/> ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ: <input style="width: 90%;" type="text"/> E-MAIL : <input style="width: 90%;" type="text"/> ΤΗΛΕΦΩΝΟ: <input style="width: 90%;" type="text"/>																			
☐ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ/ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΕΝΟΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ☐ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ/ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ☐ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ/ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΚΑΠΟΙΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ	ΤΜΗΜΑ : <input style="width: 90%;" type="text"/>																		
☐ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ/ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΕΠΕΑΕΚ 3.1.2Β ☐ Α' ΦΑΣΗ ☐ Β' ΦΑΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: <input style="width: 90%;" type="text"/>	ΤΜΗΜΑΤΑ: <div style="border: 1px solid black; height: 150px; width: 100%;"></div>																		
ΕΞΑΜΗΝΟ ΕΝΑΡΞΗΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ/ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2005 ▼ ΕΤΟΣ/ΕΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ☐ 1ο ☐ 2ο ☐ 3ο ☐ 4ο ☐ 5ο																			
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ: <input style="width: 50%;" type="text"/> Μ.Ο. ΑΡΙΘΜΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ: <input style="width: 50%;" type="text"/>																			
☐ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ ☐ ΕΙΝΑΙ ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ (ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΤΟ ΕΠΙΛΕΞΟΥΝ): <input style="width: 90%;" type="text"/>	☐ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΕΙΝΑΙ ΤΜΗΜΑ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ																		
ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ☐ ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΛΟΓΗ/ΟΛΟΙ ΔΕΚΤΟΙ ☐ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΣΕ ΆΛΛΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ☐ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ☐ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ	ΤΙΤΛΟΙ ΆΛΛΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td style="width: 20px;">1</td><td style="width: 80%;">1</td><td style="width: 20px;">▼</td></tr> <tr><td>2</td><td>1</td><td>▼</td></tr> <tr><td>3</td><td>1</td><td>▼</td></tr> <tr><td>4</td><td>1</td><td>▼</td></tr> <tr><td>5</td><td>1</td><td>▼</td></tr> <tr><td>6</td><td>1</td><td>▼</td></tr> </table>	1	1	▼	2	1	▼	3	1	▼	4	1	▼	5	1	▼	6	1	▼
1	1	▼																	
2	1	▼																	
3	1	▼																	
4	1	▼																	
5	1	▼																	
6	1	▼																	

ΣΤΟΧΟΙ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	
☐	ΝΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΕΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΝΑ ΑΡΧΙΣΟΥΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ
☐	ΝΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΕΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΣΥΓΓΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΝΑ ΑΡΧΙΣΟΥΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ
☐	ΝΑ ΔΙΔΑΞΕΙ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΑΛΛΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:	

ΘΕΜΑΤΑ ΚΥΡΙΑΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	
Αναγνώριση Ευκαιρίας	☐
Ανάλυση Αγοράς	☐
Ανάπτυξη Επιχειρηματικού σχεδίου	☐
Στρατηγική Επιχειρήσεων	☐
Διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού	☐
Προσωπικές Δεξιότητες και διαπροσωπικές σχέσεις	☐
Ίδρυση Εταιρίας	☐
Μάρκετινγκ	☐
Διοίκηση (Business Management)	☐
Διαχείριση Κίνδυνου	☐
Επιχειρηματική Ηθική και κοινωνική ευθύνη	☐
Νομικά ζητήματα (συμπ. Ευρασιτεχνίες/πνευματική ιδιοκτησία)	☐
Χρηματοοικονομική διαχείριση	☐
Πηγές χρηματοδότησης / επιχειρηματικό κεφάλαιο / δημόσιοι φορείς / Ε.Ε	☐
Διαδικασίες/Λειτουργίες Παραγωγής και Διαχείρισης	☐
Αξιολόγηση εγχειρημάτων ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας	☐
Σημασία της Επιχειρηματικότητας για την Οικονομική Ανάπτυξη	☐
Βελτιστοποίηση Διαδικασιών/Λειτουργιών	☐
Μέθοδοι και Πρακτικές Μεταφοράς Τεχνονγνωσίας	☐
Έλεγχος και αποφυγή χρεωκοπίας	☐
Διαχείριση διαπολιτισμικών σχέσεων	☐
Άλλο	

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΩΡΩΝ / ΕΞΑΜΗΝΟ 0 ▼

ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΑΡΙΘΜΟΣ/ΦΟΙΤΗΤΗ 0 ▼

ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΑΡΙΘΜΟΣ/ΕΞΑΜΗΝΟ 0 ▼ ΕΝΘΑΡΡΥΝΕΤΑΙ Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΟΜΑΔΩΝ ΜΕ ΜΕΛΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΠΕΔΙΩΝ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΑΡΙΘΜΟΣ 0 ▼

0% ▼ ΤΟΠΙΚΕΣ 0% ▼ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ 0% ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ

Χρησιμοποιούνται ως συνιστόμενη Βιβλιογραφία Συζητώνται και αναλύονται στην αίθουσα Αποτελούν αντικείμενο ασκήσεων

ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΕΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (ΟΧΙ ΑΠΟ ΤΗ 0% ▼ ΓΡΑΦΙΑ)

ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΠΟΤΥΧΙΕΣ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ 0% ▼

ΕΙΚΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ/ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΕΙΣ ΑΡΙΘΜΟΣ/ΕΞΑΜΗΝΟ 0 ▼ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΟΣΠΑΣΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ Η/Υ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ ΑΡΙΘΜΟΣ/ΕΞΑΜΗΝΟ 0 ▼

VIDEO CASES ΑΡΙΘΜΟΣ/ΕΞΑΜΗΝΟ 0 ▼

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΙ ΟΜΙΛΗΤΕΣ ΑΡΙΘΜΟΣ/ΕΞΑΜΗΝΟ 0 ▼

ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΠΙΧΕΡΗΣΕΩΝ/ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ 0 ▼ ΤΟΠΙΚΟΙ 0 ▼ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ 0 ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ: 0 ▼ ΤΟΠΙΚΟΙ 0 ▼ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ 0 ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ: 0 ▼ ΤΟΠΙΚΟΙ 0 ▼ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ 0 ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ/ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΣ 0 ▼ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 0 ▼ ΝΟΜΙΚΟΙ 0 ▼

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ ΜΕ ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ E-CLASS E-COLLABORATION

URL:

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ: _____

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΕΤΟΥΣ: _____

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

0 ▼ ΤΟΠΙΚΟΙ 0 ▼ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ 0 ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΕ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗΣ (MENTORING)

0 ▼ ΤΟΠΙΚΟΙ 0 ▼ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ 0 ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ

Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΑΦΟΡΑ ΣΕ: Γενικά Επιχειρηματικά Ζητήματα Επιχειρηματικές Ιδέες ή Σχέδια των Φοιτητών

ΕΠΙΣΚΕΦΕΙΣ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

ΤΟΠΙΚΕΣ 0 ▼ ΑΡΙΘΜΟΣ/ΕΞΑΜΗΝΟ 0 ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ 0 ▼

ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΧΩΡΑ 0 ▼

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΡΟΛΩΝ (ROLE PLAY GAMES) ΜΕ ΧΡΗΣΗ Η/Υ

ΔΟΚΙΜΙΑ ΠΟΥ ΒΑΘΜΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ (ESSAYS)

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΑΠΟ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΒΑΘΜΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ

ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΠΟΥ ΒΑΘΜΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ

ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΒΑΣΙΜΕΝΕΣ ΣΕ CASE STUDIES Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΜΕΤΡΑΕΙ ΣΤΟ ΒΑΘΜΟ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΣΕ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥΣ

ΤΟΠΙΚΟΥΣ/ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥΣ 0 ▼ ΕΘΝΙΚΟΥΣ 0 ▼ ΔΙΕΘΝΕΙΣ 0 ▼

ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΣΧΕΔΙΩΝ/ΙΔΕΩΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Χρήση Βιβλιογραφικού υλικού

Ακαδημαϊκά Περιοδικά	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Ελληνικές Μελέτες περίπτωσης	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Διεθνείς Μελέτες Περίπτωσης (στα Ελληνικά)	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Διεθνείς Μελέτες Περίπτωσης (σε άλλη γλώσσα)	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Βιβλία Μαθήματος στα Ελληνικά	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Βιβλία Μαθήματος σε άλλες γλώσσες	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Άλλα βιβλία γραμμένα από Ακαδημαϊκούς	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Βιβλία γραμμένα από Επιχειρηματίες/Δημοσιογράφους/Άλλους	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ
Περιοδικά και εφημερίδες	☐ Συστηματικά	☐ Κατά περίπτωση	☐ Ποτέ

Δικτύωση/Δημοσιότητα	
☐ ΔΙΚΤΥΟ ΜΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ☐ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ☐ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ☐ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΑ/ΚΛΑΔΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ☐ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ☐	☐ ΔΙΚΤΥΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΑΛΛΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ: ☐ ΑΛΛΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ☐ ΑΛΛΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ☐ ΜΕΜΟΝΟΜΕΝΟΙ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ: ☐ ΑΛΛΟ: <input type="text"/>
ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ/ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ: <input type="text"/>	
Δράσεις Προβολής - Επικοινωνίας	
☐ Διοργάνωση Ημερίδων ενημέρωσης και προβολής ☐ Συμμετοχή σε συνέδρια/forums και άλλες εκδηλώσεις ☐ Έντυπη και Ηλεκτρονική προβολή (αφίσες, οδηγοί, κλπ)	
☐ Συμμετοχές από τον επιχειρηματικό κόσμο στις ημερίδες	
ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: <input type="text"/>	
Ο κύριος καθηγητής του μαθήματος είναι:	
☐ Μέλος ΔΕΠ ☐ Συμβασιούχος / συνεργάτης ☐ Μεταπτυχιακός φοιτητής	
Ερευνητικά Ενδιαφέροντα: <input type="text"/>	
Εκπαιδευτικά ενδιαφέροντα: <input type="text"/>	
☐ Έχει ξεκινήσει ο ίδιος μια επιχείρηση ☐ Υπήρξε διευθυντής/Στέλεχος νέας επιχείρησης ☐ Υπήρξε διευθυντής/Στέλεχος μικρής ή μεσαίας επιχείρησης ☐ Υπήρξε διευθυντής μεγάλης επιχείρησης ☐ Έχει ακαδημαϊκή εκπαίδευση σε συναφές θέμα	
Πώς κρίνουν το μάθημα οι παρακάτω ομάδες:	
Συμμετέχοντες φοιτητές	☐ Πολύ Θετικά ☐ Θετικά ☐ Ουδέτερα ☐ Αρνητικά ☐ Πολύ Αρνητικά
Μη συμμετέχοντες Φοιτητές	☐ Πολύ Θετικά ☐ Θετικά ☐ Ουδέτερα ☐ Αρνητικά ☐ Πολύ Αρνητικά
Ακαδημαϊκοί του Πανεπιστημίου/Τμήματος σας	☐ Πολύ Θετικά ☐ Θετικά ☐ Ουδέτερα ☐ Αρνητικά ☐ Πολύ Αρνητικά
Το προσωπικό και η διοίκηση του Πανεπιστημίου/Τμήματος	☐ Πολύ Θετικά ☐ Θετικά ☐ Ουδέτερα ☐ Αρνητικά ☐ Πολύ Αρνητικά
☐ Γίνεται μέτρηση / εκτίμηση του βαθμού επίτευξης των στόχων του μαθήματος ☐ Λειτουργεί Διαδικασία αξιολόγησης του μαθήματος από του φοιτητές	

Αναφέρετε άλλες εκπαιδευτικές μεθόδους που χρησιμοποιείτε ή ενέργειες για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας στο ίδρυμά σας:

--

Αναφέρετε πιθανούς τρόπους με τους οποίους, κατά την γνώμη σας, θα μπορούσε να ενθαρρυνθεί περαιτέρω η επιχειρηματικότητα στα ελληνικά πανεπιστήμια:

--

Αναφέρετε τα κύρια προβλήματα στην υλοποίηση του μαθήματος/προγράμματος:

--

Αναφέρετε, όπου κρίνετε σκόπιμο, τα κύρια ζητήματα (δυσχέρεις, παράγοντες αποτυχίας και επιτυχίας,προοπτικές βελτίωσης κτλ) σε σχέση με:

Διδασκαλία Μαθημάτων Επιχειρηματικότητας:

--

Αξιοποίηση Μελετών Περίπτωσης:

--

Επισκέψεις σε Επιχειρήσεις:

Δράσεις συμβουλευτικής καθοδήγησης (mentoring):

Δικτύωση και συνεργασία με φορείς και επιχειρήσεις:

Ημερίδες, Δημοσιότητα και επικοινωνία:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ / ΣΤΟΧΟΙ

5.1 Εισαγωγή

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση συνδέεται με αποτελέσματα που υπερβαίνουν το στενό ορίζοντα της αγοράς εργασίας. Από τη μελέτη της διεθνούς εμπειρίας (κυρίως στις ΗΠΑ και την Ε.Ε.), προκύπτει ότι η τεχνολογική εξέλιξη, σε συνδυασμό με τη μετάβαση προς μια «οικονομία της γνώσης», έχουν καταλυτική επίδραση όταν συνδέονται με επιχειρηματική δράση. Έτσι, η επιχειρηματικότητα αφορά όχι απλά στη στελέχωση της οικονομίας, αλλά και στο μετασχηματισμό των οικονομικών δομών και συστημάτων σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Συνεπώς, ένα πρόβλημα με την ένταξη της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση είναι ότι η γνώση μας από την ιστορική εμπειρία δεν αποτελεί και εγγύηση για τη μελλοντική επιτυχία. Αντίθετα, μπορεί να οδηγήσει σε δογματικές στρεβλώσεις.

Εντούτοις, η επιχειρηματικότητα δεν αφορά απλά σε ένα σύνολο γνώσεων (ρητών ή άρρητων) και ικανοτήτων σχετικών με την οικονομική δραστηριότητα και την επιχειρηματική δράση. Αφορά και σε νοοτροπία και κουλτούρα, όχι απλά οικονομικής φύσης αλλά γενικότερα:

- ότι η ζωή αλλάζει, η πραγματικότητα γύρω μας εξελίσσεται και αναδεικνύει προκλήσεις, ευκαιρίες και προοπτικές
- ότι η δράση είναι ίσως ο μοναδικός τρόπος απάντησης στις προκλήσεις
- ότι η δράση απαιτεί στρατηγική σκέψη-θεώρηση
- ότι η δράση απαιτεί μέθοδο, οργάνωση, ανάλυση, σύνθεση, γνώση, συλλογική σύμπραξη
- ότι η αποτελεσματικότητα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και βασίζεται στην επικοινωνία, στη συνεργασία, στην αμοιβαιότητα και συνεπώς η αλληλεξάρτηση και η αλληλένδεση είναι αναπόφευκτα στοιχεία της πραγματικότητας

- ότι η δράση μας έχει συνέπειες
- ότι το ηθικό στοιχείο στην οικονομική, επαγγελματική, επιστημονική δραστηριότητα έχει ιδιαίτερο βάρος και σημασία
- ότι απαιτείται υπευθυνότητα, εκτίμηση της ευθύνης απέναντι στην κοινωνία, τις επόμενες γενιές, τον πλανήτη τόσο στην ατομική μας πρακτική όσο και στη συλλογική.

Ταυτόχρονα η επιχειρηματική δράση απαιτεί, αλλά και συμβάλλει, στην ανάπτυξη ηγετικών ικανοτήτων, ενώ συνδέεται και με την κοινωνική αναγνώριση (ανάλογα με το ευρύτερο αξιακό κοινωνικό πλαίσιο).

Συνεπώς:

Θεμελιώδες στοιχείο της στρατηγικής για την επιχειρηματικότητα στην ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί η ανάδειξη και των τριών πλευρών της επιχειρηματικότητας: γνώση, ικανότητα, νοοτροπία (κουλτούρα).

Παράλληλα, για να αποδώσει η ανάπτυξη προγραμμάτων επιχειρηματικότητας, η σχεδιαζόμενη πολιτική θα πρέπει ακόμη να εξασφαλίζει:

- πολιτική υποστήριξη τόσο από την κορυφή των ιδρυμάτων όσο και από άλλους φορείς (επιμελητήρια, Τεχν. Πάρκα κλπ),
- ευελιξία στις συνεργασίες και στη διαχείριση των πόρων,
- ενθάρρυνση της καινοτομίας, της πολλαπλότητας και του πλουραλισμού τόσο στη δομή και μορφή των δράσεων όσο και στην εργασία των φοιτητών.

Τα παραπάνω λαμβάνουν υπόψη την ευρωπαϊκή στρατηγική για την καλλιέργεια της επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσα από την Παιδεία. Στη στρατηγική αυτή, η οποία εκφράζεται σε κείμενα όπως την Ατζέντα του Όσλο για την Εκπαίδευση σχετικά με την Επιχειρηματικότητα και η Έκθεση που ανακοίνωσε το Συμβούλιο για την

Εκπαίδευση το Φεβρουάριο του 2001 με θέμα «Οι μελλοντικοί στόχοι των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης», επισημαίνεται η σημασία της συμμετοχής των εκπαιδευτικών συστημάτων στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος φιλικού στη δημιουργία και ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρήσεων. Για το σκοπό αυτό, ένας από τους τρεις στόχους που περιλαμβάνονται στην Έκθεση είναι το «άνοιγμα» των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στο ευρύτερο περιβάλλον, μέσα από την ενδυνάμωση των δεσμών με τον κόσμο της εργασίας και της έρευνας και την κοινωνία ευρύτερα, καθώς και μέσα από την ανάπτυξη του πνεύματος του «επιχειρείν».

Αντίστοιχα, στην ανακοίνωση της Επιτροπής (COM(2006)33 τελικό) με θέμα «Προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσω της εκπαίδευσης και της μάθησης», η οποία αποσκοπεί να αποτελέσει ένα κείμενο αναφοράς για την ανάπτυξη συστηματικής στρατηγικής για την «επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση» από τα κράτη-μέλη, τονίζεται η σημασία της ανάπτυξης επιχειρηματικής κουλτούρας στους νέους, ανεξάρτητα από το αν θα γίνουν επιχειρηματίες ή όχι, ενώ επισημαίνεται ότι, επειδή οι νοοτροπίες και οι πολιτισμικές αναφορές διαμορφώνονται σε νεαρή ηλικία, τα εκπαιδευτικά συστήματα μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στην επιτυχή αντιμετώπιση της πρόκλησης της επιχειρηματικότητας στην ΕΕ.

Πιο συγκεκριμένα, για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση προτείνονται, μεταξύ άλλων:

- η ενσωμάτωση μαθημάτων επιχειρηματικότητας στα προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών όλων των τομέων και ειδικοτήτων, και ιδιαίτερα στους τομείς των θετικών επιστημών και τεχνολογικών σπουδών, είτε ως υποχρεωτικά είτε ως μαθήματα επιλογής.
- η αναγνώριση της επιχειρηματικότητας ως τομέα ειδίκευσης στα διδακτορικά προγράμματα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η έλλειψη εξειδικευμένου διδακτικού προσωπικού στο συγκεκριμένο τομέα

- η ενθάρρυνση της κινητικότητας του διδακτικού προσωπικού και η συμμετοχή επιχειρηματιών στη διδασκαλία.
- η προώθηση συνεργασιών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την τοπική κοινότητα.

5.2 Διάρθρωση της Στρατηγικής / Ειδικοί στόχοι

Η στρατηγική αρθρώνεται σε τρία επίπεδα:

- Δραστηριότητες που, ως σύνολο, αποτελούν την εκπαιδευτική διαδικασία: αυτές θα διαφέρουν από ίδρυμα σε ίδρυμα, ενώ και εντός των ιδρυμάτων θα μπορούν να μεταβάλλονται ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες. Οι δραστηριότητες θα πρέπει να αντιστοιχίζονται και με στοχεύσεις σε ότι αφορά τις συστατικές πλευρές της επιχειρηματικότητας στις οποίες αποσκοπούν (γνώση, ικανότητα, νοοτροπία).
- Ανάπτυξη πόρων απαραίτητων για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων. Οι πόροι αυτοί αφορούν στις υλικές υποδομές (εκπαιδευτικό υλικό, τεχνολογικές πλατφόρμες και εργαλεία), στο ανθρώπινο δυναμικό (ακαδημαϊκό και εξωακαδημαϊκό) και στις δομές και διαδικασίες.
- Ευρύτερες δομές στο πλαίσιο κάθε ιδρύματος όσο και δια-ιδρυματικές (οριζόντιες-δίκτυα), οι οποίες θα εξασφαλίζουν τη συνοχή και τη συνέχεια της στρατηγικής τους σε ότι αφορά στην επιχειρηματικότητα, στη σύνδεση με σχετικούς τομείς, όπως η έρευνα πάνω στο αντικείμενο, η αξιοποίηση ερευνητικών ευρημάτων και ιδεών μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, η προβολή των δράσεων και η εξασφάλιση της συμμόρφωσής τους με τη γενικότερη στρατηγική και φιλοσοφία των ιδρυμάτων.

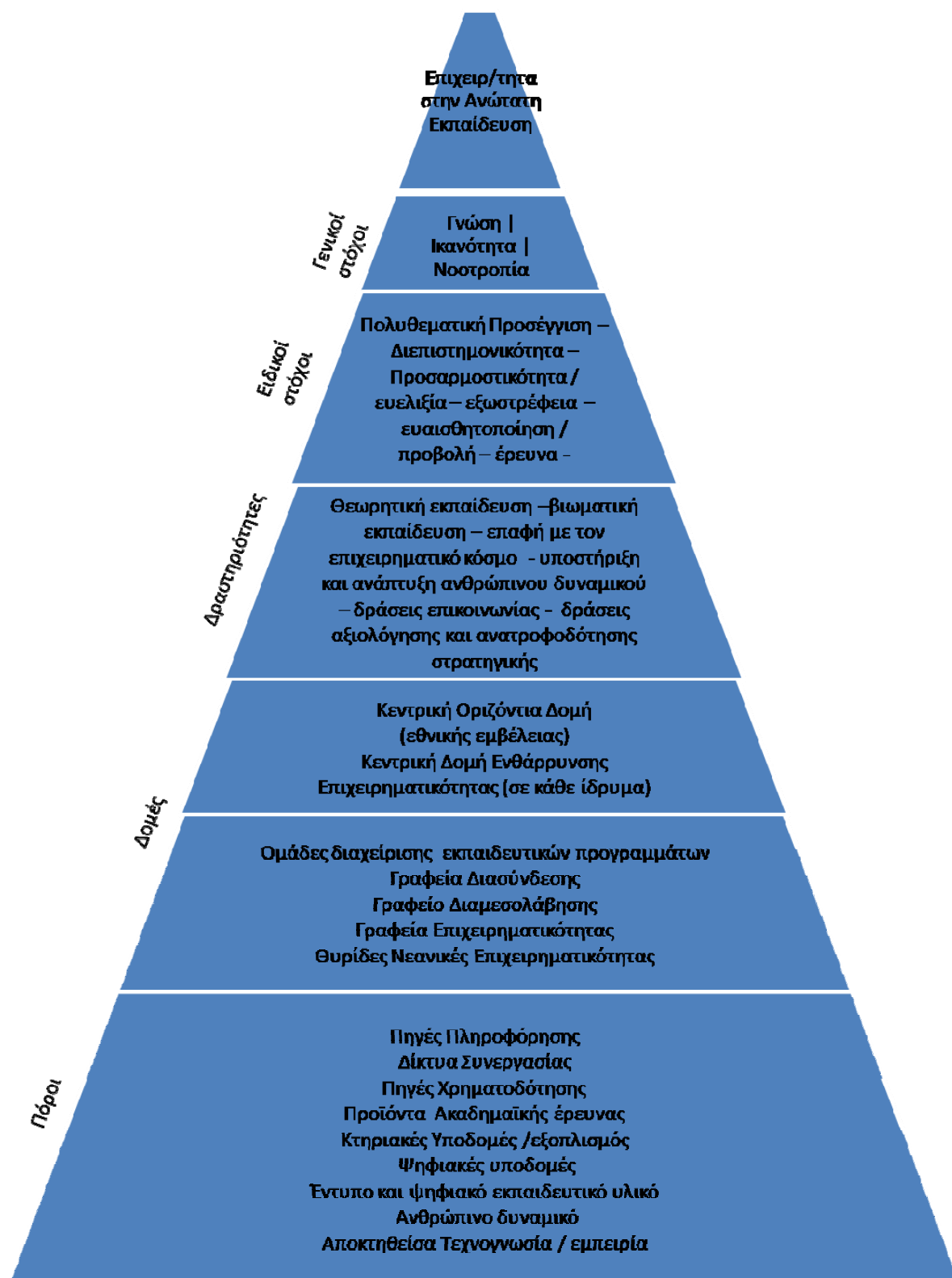
Η παραπάνω διάρθρωση έχει τους εξής ειδικούς στόχους:

- την πολυθεματική προσέγγιση - ανάπτυξη όλων των πλευρών της επιχειρηματικότητας, με τρόπο που να αντιστοιχίζεται με τις προτεραιότητες και τις συνθήκες των ιδρυμάτων
- την διεπιστημονικότητα - διεϊσδυσή της επιχειρηματικότητας σε ένα ευρύ φάσμα γνωστικών πεδίων (πέρα των οικονομικών και μηχανικών)
- την επάρκεια των πόρων για τη βιώσιμη ανάπτυξη των δραστηριοτήτων

- τη διεύρυνση των πόρων, ιδιαίτερα του ανθρώπινου δυναμικού με προσωπικό εκτός ακαδημαϊκού χώρου
- την υποστήριξη των διδασκόντων με την παροχή εστιασμένης κατάρτισης, με ιδιαίτερη έμφαση σε αυτούς που προέρχονται από την παραγωγή, σύμφωνα και με τις κατευθύνσεις της Ατζέντας του Όσλο.
- την ευρύτερη δυνατή εμβέλεια των δράσεων
- την ενθάρρυνση της καινοτομίας και της δημιουργικότητας τόσο στους φοιτητές όσο και στις παιδαγωγικές μεθόδους και εργαλεία που αναπτύσσονται για την υποστήριξη των δράσεων στο πλαίσιο των προγραμμάτων
- την ευελιξία / προσαρμοστικότητα - ανταπόκριση στις ανάγκες των φοιτητών, Ιδρυμάτων
- τη θέσπιση πιστοποιητικών σπουδών, για τους φοιτητές που συμμετέχουν στα προγράμματα,
- την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και τη διαμόρφωση σαφούς πολιτικής για την ενθάρρυνση και υποστήριξη της επιχειρηματικότητας εκ μέρους των ιδρυμάτων
- τη διεύρυνση των συνεργασιών τόσο μεταξύ των ιδρυμάτων όσο και με επιχειρήσεις και φορείς (επαγγελματικούς, κοινωνικούς κλπ.) σε διάφορα επίπεδα
- την ενίσχυση της εξωστρέφειας
- την ευαισθητοποίηση / προβολή
- τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων σε ευρύτερα ακροατήρια, όπως στελέχη επιχειρήσεων, νέους επιχειρηματίες, επιχειρηματίες ΜΜΕ (με εκδόσεις, δια βίου εκπαίδευση κλπ.)

- την προώθηση/ανάπτυξη της έρευνας σε ζητήματα επιχειρηματικότητας και αντίκτυπου της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση στην κοινωνία και την οικονομία
- τη συνεχή βελτίωση των δράσεων και προγραμμάτων

Διάγραμμα 5.1: Διάρθρωση της Στρατηγικής για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων

5.3 Οι δραστηριότητες για την επιχειρηματικότητα

Η ιστορική εμπειρία των ΗΠΑ και, σε μικρότερο βαθμό, των χωρών της Ε.Ε. έχει δείξει ότι η διάρθρωση των δραστηριοτήτων σχετίζεται τόσο με τη φιλοσοφία των ιδρυμάτων όσο και με τη διαθεσιμότητα των απαραίτητων πόρων. Έτσι, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι, γενικά, η τάση είναι από τις συγκεντρωτικές δομές (εστιασμένα προγράμματα) σε πιο αποκεντρωμένες δομές (προγράμματα ευρείας κάλυψης).

Το ευκαταίο είναι να μπολιάζονται όσο το δυνατό περισσότερες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με στοιχεία των προγραμμάτων επιχειρηματικότητας, με σκοπό την ευρύτερη δυνατή ενσωμάτωση τέτοιων στοιχείων σε μαθήματα άλλων γνωστικών αντικειμένων (ενέργεια, περιβάλλον, ιστορία της τεχνολογίας, σχεδιασμός κ.λπ.). Έτσι, θα επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη δυνατή προσαρμογή και ένταξη της επιχειρηματικότητας στα προγράμματα σπουδών των φοιτητών.

Πρέπει να επισημανθούν δύο ζητήματα σχετικά με μια τέτοια στρατηγική έμφαση:

- Η εξασφάλιση της επάρκειας πόρων, με κυριότερο το ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και η υιοθέτηση αυτών των προτεραιοτήτων από τα Τμήματα στα οποία θα εντάσσονται οι σχετικές δραστηριότητες
- Η κατά τμήμα εξειδίκευση μπορεί να αποβεί εις βάρος της διεπιστημονικής προσέγγισης και της εμπειρίας επικοινωνίας με φοιτητές άλλων ειδικοτήτων πάνω σε κοινά προβλήματα (κάτι το οποίο αποτελεί αδυναμία των Ελληνικών ιδρυμάτων).

Βέβαια, κάθε ίδρυμα θα μπορεί να ακολουθεί μια μικτή στρατηγική που θα απαντά στα δύο αυτά ζητήματα της ενσωμάτωσης στις εξειδικεύσεις (σύνδεση με τα προγράμματα σπουδών) με την ταυτόχρονη ενίσχυση της διεπιστημονικότητας και της εξασφάλισης της επάρκειας πόρων.

Πιο συγκεκριμένα οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν:

- Διαλέξεις μαθημάτων

- Ανάπτυξη και αξιοποίηση μελετών περίπτωσης
- Προσομοιώσεις (ψηφιακές και μη)
- Επισκέψεις σε επιχειρήσεις
- Συμβουλευτική Καθοδήγηση (Mentoring)
- Κινητικότητα (επισκέψεις σε άλλα Ιδρύματα και φορείς, ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας κ.λπ.)
- Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού (εκπαίδευση και κατάρτιση εκπαιδευτών και ομάδων υλοποίησης των προγραμμάτων)
- Ανάπτυξη και υποστήριξη επιχειρηματικών ιδεών και σχεδίων
- Ημερίδες
- Συνέδρια και συναντήσεις εργασίας
- Συνεχής βελτίωση:
 - Εσωτερική αξιολόγηση
 - Εξωτερική αξιολόγηση (από εξωτερικό φορέα εκτός Ιδρυμάτων)
 - Αναθεώρηση και επαναπροσδιορισμός στόχων και στρατηγικής (συστηματικά και με θεσμοθετημένο τρόπο)
- Ανάπτυξη δικτύων και συνεργασιών

Το σύνολο των δραστηριοτήτων θα πρέπει να αντιστοιχίζεται με συγκεκριμένους στόχους, όπως αυτό φαίνεται στον Πίνακα 5.1. που ακολουθεί:

Πίνακας 5.1: Σύνδεση Δραστηριοτήτων με τους ειδικούς στόχους

	Πολυθεματική Προσέγγιση	Διεπιστημολογικότητα	Προσαρμοστικότητα / ευελιξία	Συντονισμός Δράσεων	Αποτελεσματική Αξιοποίηση των Πόρων	Εξωστρέφεια	Ευαισθητοποίηση / προβολή	Έρευνα
Διαλέξεις μαθημάτων								
Ανάπτυξη και αξιοποίηση μελετών περίπτωσης								
Προσομοιώσεις								
Επισκέψεις σε επιχειρήσεις								
Συμβουλευτική καθοδήγηση								
Κινητικότητα								
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού								
Υποστήριξη και ανάπτυξη επιχειρηματικών ιδεών και σχεδίων								
Ημερίδες								
Συνέδρια εργασίας (workshops)								
Μηχανισμοί Εσωτερικής Αξιολόγησης								
Μηχανισμοί Εξωτερικής Αξιολόγησης								
Αναθεώρηση και επαναπροσδιορισμός στόχων και στρατηγικής								
Ανάπτυξη Δικτύων και Συνεργασιών								

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

5.4 Οι Δομές Διαχείρισης και Υποστήριξης

Οι δομές που θα αναπτυχθούν για την υλοποίηση προγραμμάτων ενθάρρυνσης επιχειρηματικότητας θα πρέπει να καλύψουν τις εξής εξειδικευμένες και συγκεκριμένες ανάγκες :

- την υλοποίηση των προγραμμάτων ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας
- την ανάπτυξη συνεκτικής στρατηγικής για την επιχειρηματικότητα σε κάθε Ίδρυμα με στόχο μεταξύ άλλων και:
 - ο τη διάχυση και προβολή των σχετικών δράσεων και ζητημάτων
 - ο την εξασφάλιση ενεργού ενδιαφέροντος και υποστήριξης από την διοίκηση-ηγεσία των Ιδρυμάτων και των Τμημάτων τους
 - ο τη δικτύωση των συμμετεχόντων στις δράσεις μεταξύ τους και με ευρύτερες ομάδες.

Τέτοιες δομές μπορούν να αναπτυχθούν σε δύο επίπεδα:

Σε επίπεδο Ιδρύματος

- Ομάδα υλοποίησης των προγραμμάτων ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας.
- Γραφείο Διασύνδεσης.

Οι δομές αυτές θα συνδέονται και θα έχουν συνέργειες με τις εξής διακριτές δομές:

- ο Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας
- ο Συντονιστικές-Εποπτικές δομές ενθάρρυνσης Επιχειρηματικότητας και παρακολούθησης των διαφορετικών προγραμμάτων και δράσεων σε κάθε Ίδρυμα.
- ο Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας, Τεχνολογικά/Επιστημονικά Πάρκα, θεσμούς χρηματοδότησης, φορείς υποστήριξης κλπ.

Εν γένει, σε επίπεδο Ιδρύματος, κρίνεται αναγκαία η ενθάρρυνση δημιουργίας ενιαίας δομής-πύλης (one stop shop) που θα ενσωματώνει τις λειτουργίες σύνδεσης των ιδρυμάτων με την οικονομία (Γραφεία Διασύνδεσης, Προγράμματα Επιχειρηματικότητας κλπ.) ώστε να εξασφαλισθεί η συνοχή των προγραμμάτων, η καλύτερη αξιοποίηση του δυναμικού και η διευκόλυνση πρόσβασης τόσο των φοιτητών όσο και των επιχειρήσεων και άλλων φορέων που επιζητούν συνεργασία με τα ιδρύματα (ΟΤΑ, επιμελητήρια, σχολεία κλπ).

Σύμφωνα με την **Ατζέντα του Όσλο**, τέτοιες δομές των ιδρυμάτων θα πρέπει να έχουν ως αποστολή (μεταξύ άλλων): τη διάδοση της επιχειρηματικότητας σε όλα τα επιστημονικά αντικείμενα στο Ίδρυμα, να ενισχύουν την οικονομική αξιοποίηση της έρευνας και την αξιοποίηση νέων επιχειρηματικών ιδεών, την ανάπτυξη δεσμών με τις επιχειρήσεις και τους φορείς υποστήριξής τους.

Με μια τέτοια δομή επιδιώκεται η βελτιστοποίηση της διαχείρισης και του συντονισμού, η μεγιστοποίηση της συνέργειας, η αξιοποίηση οικονομιών κλίμακας, η διεύρυνση, ενίσχυση και συστηματοποίηση της δικτύωσης με τα άλλα Ιδρύματα, την αγορά εργασίας και φορείς (ειδικά φορείς που αφορούν στην απασχόληση – ΟΕΑΔ, ΚΠΑ, Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας κ.α. - και την επιχειρηματικότητα) και, τελικά, η εξοικονόμηση πόρων.

Σε εθνικό και δια-ιδρυματικό επίπεδο

Ενθάρρυνση της ανάπτυξης δομών για την υλοποίηση Οριζόντιων Δράσεων, εστιασμένων σε συγκεκριμένες ανάγκες και θέματα (Εθνικής ή περιφερειακής εμβέλειας). Οι δράσεις αυτές θα αφορούν στη δικτύωση των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, στην ανάπτυξη πόρων και στην ανάπτυξη τεχνογνωσίας και μεθοδολογιών σχετικών με την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, τέτοιες δράσεις περιλαμβάνουν:

- Σύσταση Δικτύου έρευνας και υποστήριξης για τη διδασκαλία και τη συμβουλευτική, με στόχο την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, την επιμόρφωση και ενθάρρυνση διδασκόντων – ιδιαίτερα από τον εξω-ακαδημαϊκό τομέα - με τη

διοργάνωση σεμιναρίων, ημερίδων και συνεδρίων, σε συνεργασία και με τα κατά τόπους ιδρύματα.

- Ανάπτυξη κοινού οπτικοακουστικού υλικού.
- Ανάπτυξη συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο ή θεματικά πεδία (π.χ. μητρώα μεντόρων, κοινό εκπαιδευτικό υλικό κλπ.).
- Δικτύωση των προγραμμάτων ενθάρρυνσης επιχειρηματικότητας (σε οριζόντιο επίπεδο) σε συνεργασία με το Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας ή/και αντίστοιχες δομές. Δικτύωση και συνεργασία με τοπικούς / περιφερειακούς φορείς και οργανισμούς (π.χ. ΚΕΤΑ, Τεχνολογικά Πάρκα, Σύνδεσμοι, Επιμελητήρια κ.α.).
- Προώθηση της κινητικότητας των διδασκόντων και των μελών των ομάδων υποστήριξης σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.
- Συγκριτική αξιολόγηση από εξωτερικό φορέα: διαμόρφωση κριτηρίων αξιολόγησης πριν την έναρξη των δράσεων ή όσο το δυνατό νωρίτερα, μετά από διαβούλευση.
- Ενθάρρυνση διαγωνισμών-βραβείων επιχειρηματικότητας σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο. Ενίσχυση συμμετοχών σε διεθνείς διαγωνισμούς.
- Ενθάρρυνση της θεσμοθέτησης διπλωμάτων από τα προγράμματα επιχειρηματικότητας.

5.5 Ανάπτυξη πόρων για τη βιωσιμότητα των προγραμμάτων

Κρίσιμος παράγοντας για την επιτυχία της στρατηγικής είναι η ανάπτυξη επαρκών – ποσοτικά και ποιοτικά – πόρων που θα εξασφαλίζουν την επιτυχία των προγραμμάτων και τη βιωσιμότητά τους. Οι πόροι θα πρέπει να αξιοποιούνται / χρησιμοποιούνται από τις δομές προκειμένου να υλοποιούνται οι δραστηριότητες ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι.

Οι πόροι αφορούν στις εξής κατηγορίες;

- εκπαιδευτικό υλικό
 - υλικό μαθημάτων
 - ειδικά κεφάλαια προσαρμοσμένα στα προγράμματα σπουδών
 - μελέτες περίπτωσης
 - προσομοιώσεις επιχειρηματικών καταστάσεων - εικονικές επιχειρήσεις – επιχειρηματικά παιχνίδια (άσκηση ρόλων)
 - ψηφιακές προσομοιώσεις επιχειρήσεων και επιχειρηματικών καταστάσεων
 - οδηγοί επιχειρηματικού σχεδιασμού
 - επενδυτικών σχεδίων
 - επιχειρηματικού σχεδίου
 - σχεδίου μάρκετινγκ
 - έρευνας αγοράς
 - σχεδιασμού διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού κ.ο.κ.
 - οπτικο-ακουστικό υλικό
- ψηφιακές υποδομές
 - εξυπηρετητές
 - ψηφιακές πύλες (portals)
 - βάσεις δεδομένων
 - πλατφόρμες υποστήριξης μαθημάτων (e-class κλπ.)
- ανθρώπινο δυναμικό,
 - διδάσκοντες, ακαδημαϊκοί
 - στελέχη επιχειρήσεων και επιχειρηματίες
 - σύμβουλοι επιχειρήσεων
 - στελέχη χρηματοοικονομικών οργανισμών

- σύλλογοι αποφοίτων - απόφοιτοι
- διαδικασίες και δίκτυα,
 - δίκτυα συνεργασίας
 - δίκτυα διδασκόντων
 - κοινές πλατφόρμες
 - κοινές βάσεις/συλλογές εκπαιδευτικού υλικού
- πηγές πληροφόρησης,
 - Ευρωπαϊκά Κέντρα Πληροφόρησης
 - IOBE
 - INE/ΓΣΕΕ
 - Άλλοι φορείς
- διασύνδεση με δομές υποστήριξης,
 - ΚΕΤΑ
 - Τεχνολογικά Πάρκα
 - ΟΒΙ
 - ΕΒΕΤΑ
 - Θυρίδες επιχειρηματικότητας
- διαγωνισμούς συνδυασμένους με διαδικασίες αξιολόγησης και συμβουλευτικής
 - πόροι για την υποστήριξη / χρηματοδότηση βραβευμένων σχεδίων
 - πόροι για την υποστήριξη συμμετοχών, ιδιαίτερα σε εθνικούς και διεθνείς διαγωνισμούς.
- μητρώα συνεργαζόμενων στελεχών, συμβούλων και επιχειρήσεων
- ερευνητικές δράσεις:
 - για τη διερεύνηση της βελτίωσης συμμετοχής των επιχειρήσεων στα προγράμματα και εν γένει στη συνεργασία με τους φοιτητές.
 - για τις μεθόδους διδασκαλίας και υποστήριξης / ενθάρρυνσης και την ανάπτυξη ικανοτήτων των διδασκόντων, περιλαμβάνοντας και την ανάπτυξη των παιδαγωγικών ικανοτήτων των στελεχών επιχειρήσεων
 - για το αντικείμενο της επιχειρηματικότητας κάθε αυτό: τις μορφές της, τους παράγοντες επιτυχίας, τους μηχανισμούς υποστήριξης κλπ.

5.6 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, η επιτυχία της προσπάθειας ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την επιτυχία σε ευρύτερες αλλαγές, οι οποίες εντοπίζονται:

- Στη διάχυση και αποδοχή της ευρείας και ανοικτής αντίληψης για την επιχειρηματικότητα που περιγράφηκε στην εισαγωγή του κεφαλαίου και στην αναγνώριση της σημασίας της.
- Στην ανάπτυξη κοινοτήτων μάθησης που θα υιοθετούν τη νοοτροπία της επιχειρηματικότητας και εκτείνονται πέρα από τα όρια των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων.
- Στην ανάπτυξη επαρκούς ανθρώπινου δυναμικού σε όλα τα επίπεδα μέσα και έξω από την ανώτατη εκπαίδευση και σε όλες τις απαραίτητες λειτουργίες.
- Τη συστηματική και με σημαντικό κεφάλαιο υπομονής διασύνδεση των δράσεων στην ανώτατη εκπαίδευση με φορείς υποστήριξης και χρηματοδότησης επιχειρηματικών σχεδίων και ιδεών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

6.1 Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο αυτό περιγράφονται και αναλύονται οι προτάσεις για τις δράσεις που πρέπει να υλοποιηθούν προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που τέθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο και να υλοποιηθεί αποτελεσματικά η στρατηγική για τη σύνδεση της Ανώτατης Εκπαίδευσης με την Αγορά Εργασίας μέσα από την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά στα Ιδρύματα, για την εφαρμογή μιας ενιαίας και συνεκτικής στρατηγικής, κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη μιας ενιαίας δομής σε κάθε ίδρυμα. Προτείνεται λοιπόν η σύσταση Κέντρου Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας (ΚΑΣΤΕ) σε κάθε Ίδρυμα της Ανώτατης Εκπαίδευσης, το οποίο θα αναλάβει την οργάνωση, την επίβλεψη και το συντονισμό όλων των επιμέρους δομών / προγραμμάτων που σχετίζονται με τη σύνδεση της Ανώτατης εκπαίδευσης με την Αγορά Εργασίας. Αυτό προϋποθέτει τη σύνταξη μιας ενιαίας πρότασης από κάθε ίδρυμα (επομένως μία προκήρυξη) για όλες τις σχετικές απαραίτητες δράσεις / παρεμβάσεις.

Παράλληλα, σε εθνικό επίπεδο, προτείνεται η εφαρμογή μιας Οριζόντιας Δράσης των ΚΑΣΤΕ με τη συμμετοχή σε αυτή όλων των Ιδρυμάτων καθώς και της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Στη συνέχεια αναλύεται η δομή των δύο αυτών προτάσεων η οποία περιλαμβάνει: την περιγραφή των δράσεων που αυτές περιλαμβάνουν, τη σκοπιμότητα και τους στόχους τους, την περιγραφή των δραστηριοτήτων και την επιλεξιμότητα των τελικών δικαιούχων.

6.2 Δράσεις Σύνδεσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης με την Αγορά Εργασίας

Η πρόταση θα περιλαμβάνει τις εξής δράσεις (υποέργα):

- Σύσταση και Λειτουργία Κέντρων Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας
- Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας
- Γραφεία Διασύνδεσης
- Γραφεία Πρακτικής Άσκησης

Στη συνέχεια αναλύεται η σκοπιμότητα των Δράσεων και περιγράφονται οι προτεινόμενες δραστηριότητες, ορίζονται οι τελικοί δικαιούχοι και τα κριτήρια επιλεξιμότητας, καθώς και οι φάσεις υλοποίησης των Έργων.

6.2.1 Σκοπιμότητα / Περιγραφή των Δράσεων

6.2.1.1 Σύσταση Κέντρων Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας (ΚΑΣΤΕ)

Περιγράφεται η νέα δομή που προτείνεται να συσταθεί στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης και αναλύονται οι επιμέρους διακριτές δραστηριότητες, καθώς και η μεθοδολογία υλοποίησής τους και η σύνδεση / ολοκλήρωσή τους, με γνώμονα την αποτελεσματικότητα και τη συνοχή της συνολικής στρατηγικής

Σκοπιμότητα - Στόχοι της Δράσης

Το Κέντρο Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας (ΚΑΣΤΕ για συντομία) είναι μία νέα δομή, η οποία δεν υφίσταται σήμερα σε κανένα από τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αποτελεί μία προσπάθεια μετεξέλιξης και εξορθολογισμού των δομών των εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων που αφορούν στην σταδιοδρομία των φοιτητών τους και τη σύνδεση των Ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας.

Βέβαια, δεν πρόκειται για μία εντελώς νέα δομή αλλά για μία που συνενώνει προηγούμενες δομές και δραστηριότητες των Ιδρυμάτων με στόχο την εξέλιξη, βελτίωση και εκσυγχρονισμό τους. Μέσα από το ΚΑΣΤΕ επιδιώκεται η βελτιστοποίηση της διαχείρισης και του συντονισμού, η μεγιστοποίηση της

συνέργειας, η αξιοποίηση οικονομικών κλίμακας, η διεύρυνση και ενίσχυση της δικτύωσης με τα άλλα Ιδρύματα, την αγορά εργασίας και φορείς (ειδικά φορείς που αφορούν στην απασχόληση – ΟΕΑΔ, ΚΠΑ, Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας κ.α. - και την επιχειρηματικότητα) και, τελικά, η εξοικονόμηση πόρων για την υλοποίηση δράσεων σύνδεσης της ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.

Ο ρόλος του ΚΑΣΤΕ είναι να συλλαμβάνει το όραμα, να αναπτύσσει τη στρατηγική, να επεξεργάζεται και να υλοποιεί τις πολιτικές του κάθε Ιδρύματος για την σύνδεσή του με την αγορά εργασίας και τη σταδιοδρομία των φοιτητών του, να συντονίζει τις δομές και τις δραστηριότητες που βρίσκονται κάτω από την επίβλεψή του, να διασφαλίζει τη βιωσιμότητα των δομών αυτών και, σε μεγάλο βαθμό, να αποτελεί την κύρια πύλη σύνδεσης των Ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας.

Υπό την επίβλεψη του ΚΑΣΤΕ θα βρίσκονται οι εξής δομές / δράσεις, που θα διατηρούν την επιστημονική τους αυτοτέλεια:

- Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας (ΕΕ)
- Γραφείο Διασύνδεσης (ΓΔ)
- Γραφείο Πρακτικής Άσκησης (ΠΑ)

Περιγραφή της Δράσης / Δραστηριοτήτων

Το φυσικό αντικείμενο του ΚΑΣΤΕ περιλαμβάνει, δραστηριότητες οι οποίες σχετίζονται τόσο με το συντονισμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των δομών που έχει υπό την επίβλεψή του, όσο και με την προβολή / δημοσιότητα / διάχυση. Για την αποτελεσματική υλοποίηση των παραπάνω δραστηριοτήτων προτείνεται, στο ΚΑΣΤΕ να λειτουργούν 3 επιτροπές, των οποίων η σύσταση και ο ρόλος περιγράφονται στη συνέχεια:

Συντονιστική Επιτροπή του ΚΑΣΤΕ

Προεδρεύει ο Ιδρυματικός Υπεύθυνος του ΚΑΣΤΕ ο οποίος προτείνεται να είναι ένας εκ των Αντιπρυτάνεων (π.χ. ο Αντιπρύτανης Φοιτητικών Θεμάτων και Δημοσίων Σχέσεων) και συγκροτείται από τους επιστημονικούς υπευθύνους των ΕΕ και ΓΔ και ΠΑ. Ένας εκ των παραπάνω ορίζεται ως Διευθυντής του ΚΑΣΤΕ. Ο Διευθυντής του ΚΑΣΤΕ έχει ως αρμοδιότητα την καθημερινή του λειτουργία και τη λήψη σχετικών

λειτουργικής φύσης αποφάσεων. Η Συντονιστική Επιτροπή συνεδριάζει μία φορά το μήνα, και έχει στόχο τη διαρκή αλληλοενημέρωση, το συντονισμό των δραστηριοτήτων, την αποφυγή επικαλυπτόμενων δράσεων, την επίλυση προβλημάτων και την υλοποίηση αποφάσεων.

Ιδρυματική Επιτροπή του ΚΑΣΤΕ

Προεδρεύει ο Ιδρυματικός Υπεύθυνος του ΚΑΣΤΕ ο οποίος προτείνεται να είναι ένας εκ των Αντιπρυτάνεων (π.χ. ο Αντιπρύτανης Φοιτητικών Θεμάτων και Δημοσίων Σχέσεων) και συγκροτείται από τους επιστημονικούς υπευθύνους των ΕΕ, ΓΔ και ΠΑ, εκπροσώπους των τμημάτων του Πανεπιστημίου ή τους Κοσμήτορες των Σχολών και τους Ιδρυματικούς Υπευθύνους του Γραφείου Διαμεσολάβησης και του Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας. Η αρμοδιότητες της Ιδρυματικής Επιτροπής του ΚΑΣΤΕ ανάγονται κυρίως στην κατάρτιση της Στρατηγικής αλλά και των επιμέρους σχεδίων δράσης, στη λήψη / έγκριση σημαντικών αποφάσεων, στη συγκρότηση και διορισμό Συμβουλευτικής Επιτροπής. Η Ιδρυματική Επιτροπή προτείνεται να μην υπερβαίνει τα εννέα άτομα, και συνεδριάζει τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο.

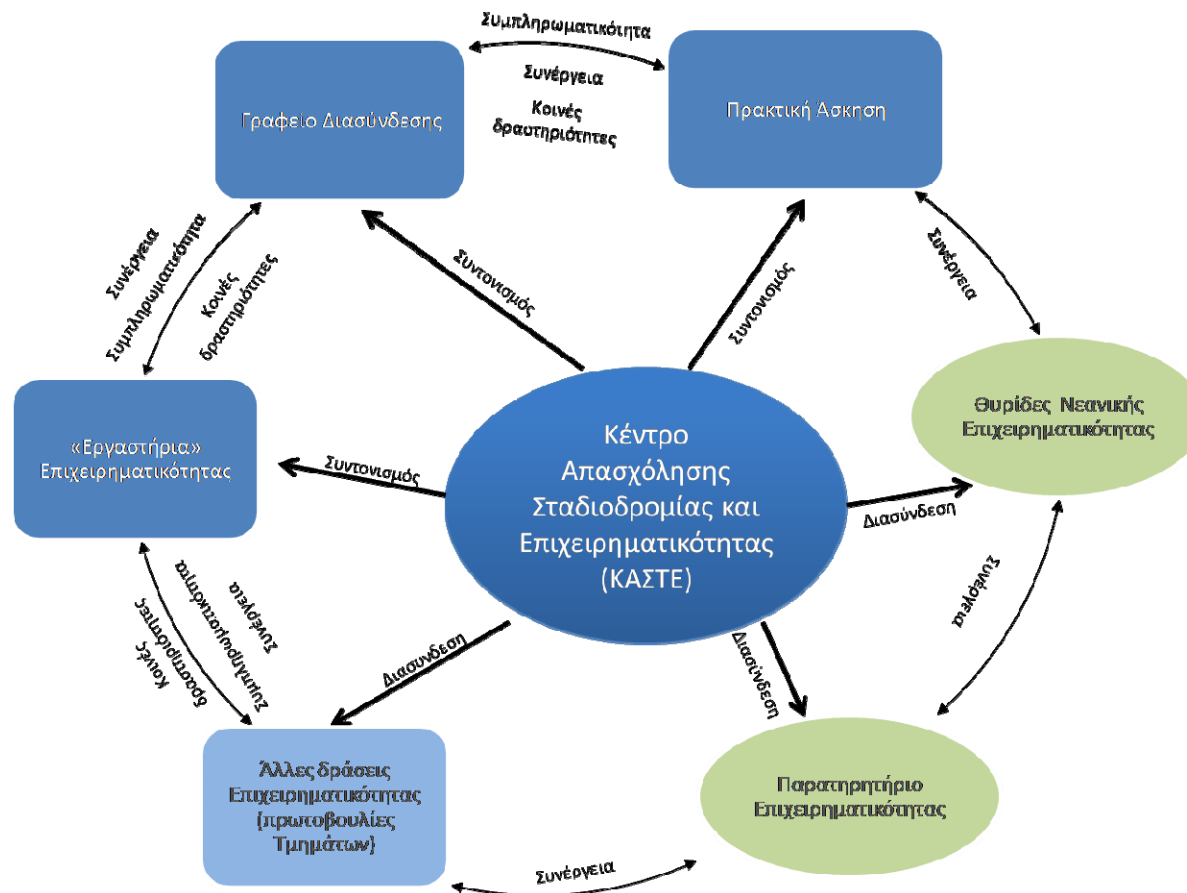
Συμβουλευτική Επιτροπή του ΚΑΣΤΕ

Διορίζεται από την Ιδρυματική Επιτροπή (η οποία συμμετέχει σε αυτήν) και προτείνεται να συγκροτηθεί από στελέχη οργανισμών / εταιρειών (συν μια κοινωνική και μια πράσινη επιχείρηση), επιμελητηρίων (π.χ. τεχνικού, εμπορικού, ξενοδοχειακού, συνδέσμου βιομηχάνων κτλ), εκπρόσωπο των Θυρίδων Νεανικής Επιχειρηματικότητας, του ΟΑΕΔ, των τεχνολογικών πάρκων και θερμοκοιτίδων και του Πόλου Καινοτομίας (εφόσον υπάρχουν). Η Συμβουλευτική Επιτροπή προτείνεται να μην υπερβαίνει τα δεκαπέντε άτομα, και συνεδριάζει μία ή δύο φορές το χρόνο.

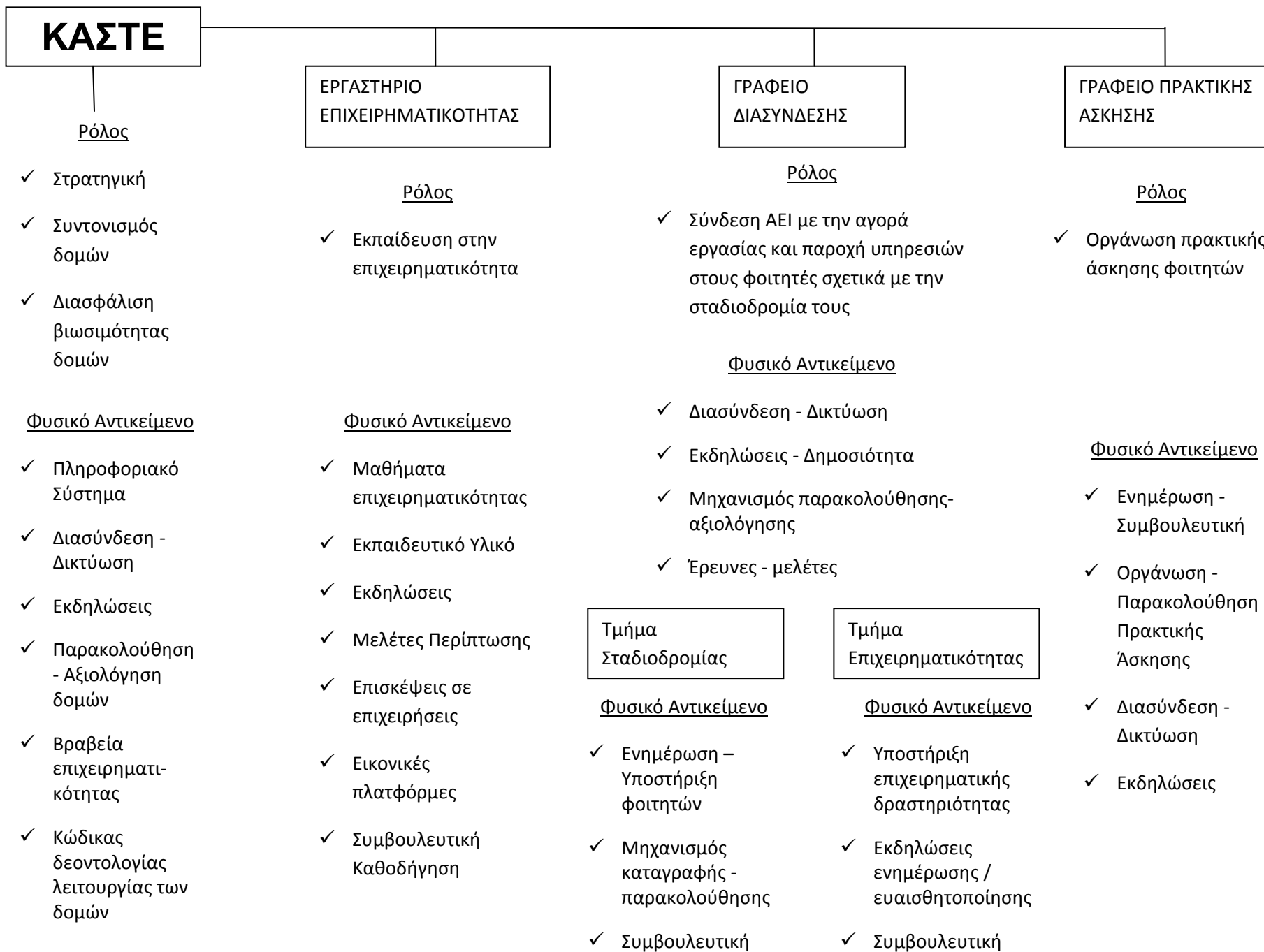
Ο χαρακτήρας της επιτροπής είναι συμβουλευτικός ως προς την Ιδρυματική Επιτροπή με εισηγήσεις που αφορούν την προσαρμογή του ΚΑΣΤΕ στις οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις και τα «πραγματικά δεδομένα» της αγοράς εργασίας και του επιχειρηματικού κόσμου.

Η λειτουργία και η δομή του ΚΑΣΤΕ παρουσιάζονται στα παρακάτω διαγράμματα.

Διάγραμμα 6.1: Η δομή και η λειτουργία του ΚΑΣΤΕ

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στη συνέχεια περιγράφονται οι δραστηριότητες που θα υλοποιεί το ΚΑΣΤΕ:

- ***Συγκέντρωση – διαχείριση – διάχυση πληροφορίας***

Το ΚΑΣΤΕ θα πρέπει να σχεδιάσει και να αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα, κοινό όπου αυτό είναι δυνατό, για όλες τις δομές που περιλαμβάνει, μέσα από το οποίο θα γίνεται η καταγραφή, διαχείριση και διάχυση όλης της απαραίτητης πληροφορίας (π.χ. στοιχεία υλοποίησης, βάσεις δεδομένων με στοιχεία επιχειρήσεων / φορέων / φοιτητών, παρακολούθηση δεικτών κ.α.).

Το πληροφοριακό αυτό σύστημα θα πρέπει να μπορεί να είναι παραμετροποιήσιμο, προσβάσιμο από όλες τις δομές σε διάφορα επίπεδα και να παρέχει τη δυνατότητα σε αυτές να πραγματοποιούν συστηματικά την ενημέρωση και την συμπλήρωση των απαραίτητων πληροφοριών. Επίσης, θα πρέπει στο σχεδιασμό του να ληφθεί υπ' όψη η μελλοντική ένταξή του σε ένα πληροφοριακό σύστημα κοινό για όλα τα Ιδρύματα της χώρας.

Στόχος του πληροφοριακού συστήματος είναι η συγκέντρωση της απαραίτητης πληροφορίας σε έναν κεντρικό κόμβο, ώστε να διευκολύνεται ο συντονισμός, και να είναι δυνατή η αξιοποίησή της από το ΚΑΣΤΕ και η διάχυσή της προς τους πιθανούς αποδέκτες.

- ***Σύνταξη Ετήσιου Σχεδίου Δράσης του ΚΑΣΤΕ***

Προτείνεται η κατάρτιση Ετήσιου Σχεδίου Δράσης του ΚΑΣΤΕ για το κάθε ακαδημαϊκό έτος, σύμφωνα με τις δράσεις που περιγράφονται στο τεχνικό δελτίο έργου του κάθε δικαιούχου, κατά τον πρώτο μήνα κάθε εκπαιδευτικού έτους. Το ετήσιο σχέδιο δράσης του ΚΑΣΤΕ θα συντάσσεται μετά από την υποβολή σε αυτό των αντίστοιχων ετήσιων σχεδίων δράσης του Γραφείου Διασύνδεσης, του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης και του Εργαστηρίου Επιχειρηματικότητας, με στόχο να διασφαλίζεται ο συντονισμός των ενεργειών και η επίτευξη οικονομικών κλίμακας, μέσω της αποφυγής επαναλήψεων – επικαλύψεων στις δραστηριότητες που συντονίζει το ΚΑΣΤΕ.

Το ετήσιο Σχέδιο Δράσης του ΚΑΣΤΕ θα πρέπει να περιλαμβάνει α) τον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στη σαφή περιγραφή των δραστηριοτήτων, στα αναμενόμενα αποτελέσματά τους, στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους, καθώς και στο προβλεπόμενο κόστος και β) στον απολογισμό των εργασιών του προηγούμενου ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στην περιγραφή των δράσεων που υλοποιήθηκαν, στο κόστος τους, στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους σύμφωνα με τους αρχικούς στόχους, και στην τεκμηρίωση τυχόν αποκλίσεων από τον αρχικό προγραμματισμό.

- ***Δικτύωση***

Σημαντικό μέρος της δραστηριότητας του ΚΑΣΤΕ αποτελεί η δικτύωση και η διασύνδεση με άλλα εκπαιδευτικά Ιδρύματα (π.χ. με τα αντίστοιχα ΚΑΣΤΕ άλλων Ιδρυμάτων), με φορείς και οργανισμούς που σχετίζονται με την απασχόληση, την αγορά εργασίας και την επιχειρηματικότητα (π.χ. ΟΑΕΔ, συλλογικοί επαγγελματικοί και κλαδικοί φορείς), το Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας και τις Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (Γ.Γ.Ν.Γ.).

Η δικτύωση που αφορά στο ΚΑΣΤΕ πραγματοποιείται σε περισσότερο επιτελικό επίπεδο από ότι στις υπόλοιπες δομές. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, δεν είναι ανεξάρτητη από τις υπόλοιπες δομές, αντλεί και αξιοποιεί πόρους από αυτές.

Η αξιοποίηση, επομένως, των υφιστάμενων δικτύων συνεργασίας των Ιδρυμάτων, η ενίσχυσή και διεύρυνσή τους, καθώς και η συστηματοποίησή τους, αποτελεί βασική παράμετρο επιτυχούς υλοποίησης των δράσεων, ενώ η δημιουργία μητρώων και πρωτοκόλλων συνεργασίας θα μπορούσε να ενισχύσει τη δικτύωση αυτή, προσδίδοντάς της θεσμική υπόσταση.

- ***Δραστηριότητες Προβολής / Δημοσιότητας και Διάχυσης των Αποτελεσμάτων***

Οι δράσεις αυτές θα σχεδιάζονται, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, σε συνεργασία με το Εργαστήριο Επιχειρηματικότητας καθώς και τα Γραφεία Διασύνδεσης και Πρακτικής Άσκησης και θα περιλαμβάνουν:

- τη διοργάνωση εκδηλώσεων ειδικής θεματολογίας (π.χ. ημέρες καριέρας, στρογγυλά τραπέζια, κλπ)
- τη διοργάνωση Ημερίδων Ευαισθητοποίησης στην αρχή κάθε ακαδημαϊκού έτους και σε όλα τα Τμήματα / Σχολές των Ιδρυμάτων, με στόχο την ενημέρωση / ευαισθητοποίηση των φοιτητών για τις δραστηριότητες του ΚΑΣΤΕ και των δομών του (π.χ. δυνατότητα επιλογής μαθημάτων επιχειρηματικότητας, υπηρεσίες επιχειρηματικότητας και σταδιοδρομίας του Γραφείου Διασύνδεσης, έγκαιρη ενημέρωση των ενδιαφερόμενων φοιτητών για το θεσμό της Πρακτικής Άσκησης). Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με την Πρακτική Άσκηση, είναι σημαντικό οι νέοι να κατανοήσουν το σκοπό και τη σημαντικότητα του θεσμού, ώστε να τον αντιμετωπίσουν με την ανάλογη σοβαρότητα και να αποκτήσουν μια σημαντική εμπειρία. Επίσης, η σωστή καθοδήγησή τους και η ενημέρωσή τους για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους μπορούν να αποβούν κρίσιμες για την απόκτηση εργασίας ή την επιχειρηματική δράση του απόφοιτου.
- την έκδοση ενημερωτικού υλικού (φυλλάδια, αφίσες κλπ) για όλες τις δράσεις και δομές που συντονίζει το ΚΑΣΤΕ
- την έκδοση περιοδικού ενημερωτικού δελτίου (Newsletter) σε έντυπη ή / και ηλεκτρονική μορφή, που θα περιλαμβάνει τις προγραμματισμένες δραστηριότητες του ΚΑΣΤΕ και των δομών που συντονίζει και το οποίο θα διανέμεται σε όλους τους ωφελούμενους και συνεργαζόμενους με το ΚΑΣΤΕ.
- τη διοργάνωση εκδηλώσεων ενημέρωσης των επιχειρήσεων, οργανισμών και συλλογικών φορέων για το θεσμό Πρακτικής Άσκησης, καθώς οι υποψήφιοι «εργοδότες» των φοιτητών θα πρέπει να γνωρίζουν ποιους φοιτητές μπορούν να προσλάβουν, ποιες είναι οι υποχρεώσεις τους απέναντι στους φοιτητές αλλά και οι φοιτητές απέναντι σε αυτούς.
- τη συμμετοχή του ΚΑΣΤΕ σε εκδηλώσεις και δραστηριότητες που διοργανώνουν εθνικοί, τοπικοί και κλαδικοί επιχειρηματικοί φορείς (ΣΕΒ κλπ) και οι οποίες αφορούν στη στήριξη / προώθηση της απασχόλησης ή / και της επιχειρηματικότητας.

- τη λειτουργία και τακτική ενημέρωση και αναβάθμιση της Δικτυακής Πύλης του ΚΑΣΤΕ.

Σημειώνεται ότι οι παραπάνω εκδηλώσεις μπορούν, όπου αυτό κρίνεται σκόπιμο, να συνδιοργανώνονται ή να εμπλέκουν φορείς όπως το Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας, τον ΟΑΕΔ, τις Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας, τους επαγγελματικούς συνδέσμους κλπ.

- ***Παρακολούθηση – αξιολόγηση δομών***

Η παρακολούθηση και αξιολόγηση της πορείας της υλοποίησης του έργου των δομών και των παραγόμενων αποτελεσμάτων αποτελεί αρμοδιότητα του ΚΑΣΤΕ και πραγματοποιείται σε εξαμηνιαία ή ετήσια βάση, καθώς και συνολικά, με στόχο να εντοπισθούν τα κρίσιμα ζητήματα για την επιτυχή υλοποίηση των έργων, να επαναπροσδιορίζονται οι στόχοι όπου είναι απαραίτητο και να αντιμετωπίζονται τυχόν προβλήματα έγκαιρα και αποτελεσματικά.

Το ΚΑΣΤΕ, έχοντας την ευθύνη του πληροφοριακού συστήματος θα έχει άμεσα στη διάθεση του όλες τις απαραίτητες πληροφορίες ώστε να πραγματοποιεί την εσωτερική αξιολόγηση των επιμέρους έργων, ενώ θα έχει και τη δυνατότητα να αναθέσει και εξωτερική αξιολόγηση (οι αξιολογήσεις θα πρέπει να προβλέπονται έτσι ώστε να είναι συμβατές με τα πρότυπα της ΑΔΙΠ). Ακόμη, στην ευθύνη του ΚΑΣΤΕ ανήκει και η υλοποίηση συστημάτων διαχείρισης και πιστοποίησης των δομών που επιβλέπει (π.χ. πιστοποίηση του Γραφείου Διασύνδεσης κατά ISO).

Επίσης, προτείνεται η πιστοποίηση του ΚΑΣΤΕ (συμπεριλαμβανομένων και των δομών που συντονίζει) κατά ISO, ώστε να διασφαλιστεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών μέσα από την τυποποίηση των διαδικασιών.

- ***Διαγωνισμοί Επιχειρηματικών ιδεών και σχεδίων – Βραβεία Επιχειρηματικότητας***

Το ΚΑΣΤΕ θα αναλάβει τη διοργάνωση διαγωνισμού επιχειρηματικών ιδεών και επιχειρηματικών σχεδίων σε επίπεδο Ιδρύματος. Δικαίωμα συμμετοχής θα έχουν τόσο οι φοιτητές που συμμετέχουν στα μαθήματα επιχειρηματικότητας (ΕΕ) όσο και οι υπόλοιποι φοιτητές του Ιδρύματος, αλλά και οι απόφοιτοι. Η επιτροπή

αξιολόγησης των συμμετοχών θα περιλαμβάνει μέλη εκτός των Ιδρυμάτων, όπως επιχειρηματίες και εκπροσώπους φορέων και οργανισμών.

Οι ιδέες και τα σχέδια που θα βραβεύονται θα προωθούνται, μέσω των δικτύων συνεργασίας του ΚΑΣΤΕ, σε φορείς και οργανισμούς οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν και να υποστηρίξουν την υλοποίησή τους (χρηματοδότηση, τεχνική στήριξη, διαχειριστική στήριξη κλπ).

Στόχος του διαγωνισμού είναι η ενθάρρυνση ανάληψης επιχειρηματικής δραστηριότητας από τους φοιτητές, η επιβράβευση των προσπαθειών των φοιτητών και η δημιουργία ενός μηχανισμού αξιολόγησης, υποστήριξης και προώθησης καινοτόμων επιχειρηματικών ιδεών από τους φοιτητές.

- ***Κώδικας δεοντολογίας λειτουργίας των δομών***

Με δεδομένο ότι στο πληροφοριακό σύστημα του ΚΑΣΤΕ και των δομών που εντάσσονται σε αυτό θα καταχωρούνται στοιχεία που εμπίπτουν στην κατηγορία των προσωπικών δεδομένων, κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη ενός κώδικα δεοντολογίας που θα διέπει κάθετα και οριζόντια τη λειτουργία του ΚΑΣΤΕ και των υπόλοιπων δομών. Είναι χρήσιμο στον κώδικα δεοντολογίας να περιλαμβάνονται και άλλα στοιχεία για τις υποχρεώσεις του ΚΑΣΤΕ (και των άλλων δομών) έναντι των συμβαλλομένων με αυτό (π.χ. ίση μεταχείριση φοιτητών ανεξάρτητα από εθνική προέλευση, θρησκευτικές πεποιθήσεις, κλπ).

Για την κατάρτιση ενός τέτοιου κώδικα μπορούν να αξιοποιηθούν παραδείγματα κωδίκων όπως αυτός του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Αυτός ο κώδικας δεοντολογίας θα πρέπει να θεσμοθετηθεί, και μελλοντικά να είναι κοινός για όλα τα Ιδρύματα (μέσω οριζόντιας δράσης). Την ευθύνη τήρησής του θα έχει το ΚΑΣΤΕ.

6.2.1.2 Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας

Περιγράφεται η σκοπιμότητα της δράσης, η δομή των Εργαστηρίων και αναλύονται οι επιμέρους διακριτές δραστηριότητες, καθώς και η μεθοδολογία υλοποίησής τους

Σκοπιμότητα – Στόχοι της Δράσης

Στην Ανώτατη Εκπαίδευση οι περισσότεροι φοιτητές/σπουδαστές των Οικονομικών Σχολών/Τμημάτων αποκτούν γνώσεις σε επιμέρους πτυχές της επιχειρηματικότητας, π.χ. πάνω στον τρόπο εκπόνησης ενός επιχειρηματικού σχεδίου ή άλλες επιμέρους ενέργειες που αφορούν ίδρυση και λειτουργία επιχειρήσεων, αλλά δεν προωθείται ενεργά και με την ευρεία έννοια η Επιχειρηματικότητα.

Στο πλαίσιο της ως άνω κατηγορίας πράξεων προβλέπεται η ένταξη στο πρόγραμμα σπουδών της Ανώτατης Εκπαίδευσης μαθημάτων επιλογής με θέμα την Επιχειρηματικότητα. Με την εισαγωγή τέτοιων μαθημάτων σε σχολές που παραδοσιακά δεν δίνουν την ευκαιρία στους φοιτητές ή σπουδαστές να παρακολουθήσουν μαθήματα σχετικά με την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη διαφόρων μορφών εκπαιδευτικού υλικού το οποίο να στηρίζει την ανάπτυξη επιχειρηματικών γνώσεων και δεξιοτήτων, παρέχεται η δυνατότητα στους φοιτούντες να αναπτύξουν τις απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες. Επιπλέον, η παρέμβαση αυτή αφορά στην προώθηση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας μεταξύ των νέων μέσω της οργάνωσης εκθέσεων για την επιλογή καινοτόμων ιδεών και επιχειρηματικών σχεδίων.

Στο παραπάνω πλαίσιο προτείνεται η εισαγωγή της έννοιας του «εργαστηρίου» αντί μαθήματος, καθώς κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό τα μαθήματα να πλαισιώνονται από παράλληλες δραστηριότητες, οι οποίες θα αποτελούν μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, και θα λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς τις διαλέξεις (επισκέψεις, σεμινάρια, mentoring, μελέτες περίπτωσης, εικονικές πλατφόρμες κ.λ.π.).

Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος δραστηριοτήτων για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, που συνδυάζει θεωρία και πράξη (learning by doing) και συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης σε ζητήματα επιχειρηματικότητας.

Θεμελιώδης στόχος της δράσης αυτής είναι η ανάπτυξη των επιχειρηματικών και καινοτομικών ικανοτήτων των φοιτητών / σπουδαστών των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αποτελεί πλέον κοινό τόπο η παραδοχή ότι η επιχειρηματικότητα και η καινοτομική επιτυχία – οι οποίες αποτελούν θεμέλια τόσο της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης όσο και της κοινωνικής εξέλιξης – βασίζονται στην ανάπτυξη ικανοτήτων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Οι ικανότητες αυτές αφορούν τόσο τη

θεωρητική κατάρτιση σε ζητήματα ανάλυσης, σχεδιασμού και οργάνωσης όσο και την ανάπτυξη της δυνατότητας επικοινωνίας και συνεργασίας σε διεπιστημονικό επίπεδο.

Οι επιμέρους στόχοι περιλαμβάνουν:

- Ανάπτυξη επιχειρηματικής νοοτροπίας και κουλτούρας
- Ανάπτυξη βασικών επιχειρηματικών δεξιοτήτων / ικανοτήτων
- Ανάπτυξη εξειδικευμένων επιχειρηματικών δεξιοτήτων / ικανοτήτων
- Παροχή γνώσεων σχετικά με την επιχειρηματικότητα
- Αλλαγή της στάσης ως προς την επιχειρηματικότητα και την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών
- Υποστήριξη για την ίδρυση νέων επιχειρήσεων ή την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας
- Ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της Πανεπιστημιακής κοινότητας και του επιχειρηματικού κόσμου
- Προαγωγή της έρευνας (σε συναφή με την επιχειρηματικότητα πεδία)
- Ανάδειξη της επιχειρηματικότητας ως σημαντική εναλλακτική προοπτική απασχόλησης

Η επιχειρηματική δραστηριότητα θεωρείται αναπόσπαστο στοιχείο του κοινωνικού γίνεσθαι. Στόχος είναι να κατανοήσουν οι φοιτητές τις ευκαιρίες, τις προοπτικές και τη δυνατότητα προσφοράς στην κοινωνία μέσα από επιχειρηματικές και καινοτομικές προσπάθειες και να αναπτύξουν τις απαιτούμενες ικανότητες και την αυτοπεποίθηση για να είναι σε θέση να φέρουν αυτές τις προσπάθειες σε πέρας με επιτυχία.

Η προτεινόμενη Δράση στοχεύει στην ανάπτυξη και καλλιέργεια των βασικών επαγγελματικών και κοινωνικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων των φοιτητών όπως π.χ.:

- η αναλυτική ικανότητα αναγνώρισης και αξιολόγησης επιχειρηματικών και καινοτομικών ‘ευκαιριών’
- η κατανόηση των οικονομικών και τεχνολογικών εξελίξεων και των επιπτώσεών τους
- η ανάπτυξη της επιχειρηματικής αντίληψης και νοοτροπίας
- η δημιουργική σκέψη
- η όξυνση του κριτικού πνεύματος
- η επαγγελματική ευελιξία
- η εν γένει μύηση στην επιχειρηματικότητα, στις λειτουργίες και το σχεδιασμό της επιχειρηματικής δράσης

Περιγραφή της Δράσης / Δραστηριοτήτων

Για την επίτευξη των στόχων της Δράσης, προτείνονται οι ακόλουθες δραστηριότητες:

- ***Ετήσιο Σχέδιο Δράσης***

Προβλέπεται η κατάρτιση Ετήσιου Σχεδίου Δράσης των Εργαστηρίων Επιχειρηματικότητας για το κάθε ακαδημαϊκό έτος, σύμφωνα με τις δράσεις που περιγράφονται στο τεχνικό δελτίο έργου του κάθε δικαιούχου, κατά τον πρώτο μήνα κάθε εκπαιδευτικού έτους. Το ετήσιο σχέδιο δράσης θα πρέπει να περιλαμβάνει α) τον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στη σαφή περιγραφή των δραστηριοτήτων, στα αναμενόμενα αποτελέσματά τους, στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους, καθώς και στο προβλεπόμενο κόστος και β) στον απολογισμό των εργασιών του προηγούμενου ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στην περιγραφή των δράσεων που υλοποιήθηκαν, στο κόστος τους, στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους σύμφωνα με τους αρχικούς στόχους, και στην τεκμηρίωση τυχόν αποκλίσεων από τον αρχικό προγραμματισμό. Το ετήσιο σχέδιο δράσης θα πρέπει να αποστέλλεται στο ΚΑΣΤΕ.

- ***Εισαγωγή Μαθημάτων Επιχειρηματικότητας***

Τα μαθήματα επιλογής εντάσσονται στα προγράμματα σπουδών των ΑΕΙ των δύο τελευταίων ετών φοίτησής τους. Τα μαθήματα περιλαμβάνουν ενδεικτικά τη διεξαγωγή σεμιναρίων με βάση ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό υλικό και τη διενέργεια εργαστηριακών μαθημάτων και ασκήσεων με ειδικό περιεχόμενο.

Σημειώνεται ότι τα εργαστηριακά μαθήματα είναι εξαιρετικά σημαντικά γιατί συμβάλλουν στην επίτευξη ουσιαστικής επαφής του φοιτητή με το αντικείμενο των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας, καθώς και στην ανάπτυξη αυτενέργειας, ερευνητικής ικανότητας, δεξιοτήτων σχετικών με το πρακτικό μέρος του διδασκόμενου μαθήματος, και μύησή τους στη διαδικασία της παραγωγής και στην ουσιαστική επαφή με τον κόσμο των επιχειρήσεων και του «επιχειρείν».

Η θεματολογία σε γενικές γραμμές, αποτελείται από βασικές ενότητες που εκφράζουν το διαχωρισμό θεμάτων που αφορούν την Επιχειρηματικότητα με την ευρεία έννοια και τα λειτουργικά θέματα ίδρυσης και λειτουργίας επιχειρήσεων, ενώ συμπληρώνεται από ειδικά παραδείγματα επιχειρήσεων ανά ειδικότητα.

Διδασκαλία Μαθημάτων

Τα μαθήματα αυτά μπορούν να παρέχονται :

- από άλλα εξειδικευμένα Ιδρύματα (μέσω της συνεργασίας των Ιδρυμάτων θα επιτευχθεί καλύτερη αξιοποίηση πόρων)
- μέσω της παροχής πρόσθετων υπηρεσιών από μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού τους
- μέσω της πρόσληψης ειδικού προσωπικού.

Όσον αφορά στα εργαστηριακά μαθήματα αυτά μπορούν να παρέχονται είτε από εξειδικευμένους καθηγητές (της Ελλάδας ή του εξωτερικού), είτε από εξειδικευμένα στελέχη από τον χώρο των επιχειρήσεων.

Τα μαθήματα μπορεί να είναι εισαγωγικά ή εμβάθυνσης / εξειδικευμένα ανάλογα με τις ανάγκες των Ιδρυμάτων / Τμημάτων που θα τα υλοποιήσουν. Ενθαρρύνεται η εστίαση στην εμπειρική μάθηση (learning by doing) μέσα από ένα σύστημα δραστηριοτήτων ενσωματωμένο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ενθαρρύνεται, επίσης, η εισαγωγή των μαθημάτων σε Τμήματα εκτός οικονομικών σπουδών και Τμήματα μηχανικών, καθώς και η διεπαφή διαφορετικών ειδικοτήτων (αν όχι στις διαλέξεις των μαθημάτων, στις δραστηριότητες)

Προτείνεται τα μαθήματα και οι δραστηριότητες να αποτελούν ολοκληρωμένους κύκλους εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα, ετήσιας ή μεγαλύτερης διάρκειας, με δυνατότητα έκδοσης πιστοποιητικού ολοκλήρωσης του κύκλου αυτού στους συμμετέχοντες φοιτητές.

Σημαντικό ζήτημα της υλοποίησης των μαθημάτων αποτελεί η εξεύρεση κατάλληλων εκπαιδευτών και η κατάρτιση / εξειδίκευσή τους, καθώς και η χρήση των νέων τεχνολογιών και εκπαιδευτικών μεθόδων και εργαλείων.

Μέσα από τα μαθήματα μπορεί να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη επιχειρηματικών ιδεών και σχεδίων από τους φοιτητές (π.χ. ως αντικείμενο εργασιών).

Επισκέψεις σε επιχειρήσεις

Στο πλαίσιο της πράξης αυτής προβλέπεται η διενέργεια επισκέψεων των φοιτητών και σπουδαστών σε επιχειρήσεις ή Οργανισμούς, με σκοπό την τόνωση των σχέσεων μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας και την καλλιέργεια της επαφής των φοιτητών με τον κόσμο του «επιχειρείν». Οι επαφές-συζητήσεις φοιτητών με επιχειρηματίες (ιδίως αυτοδημιούργητους ιδιοκτήτες μικρών και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων) λειτουργούν συμπληρωματικά ως την υπόλοιπη εκπαίδευση σε θέματα επιχειρηματικότητας.

Η επιλογή των επιχειρήσεων θα πρέπει να τεκμηριώνεται με βάση μια σειρά κριτηρίων όπως :

- Η συνάφεια της δραστηριότητας της επιχείρησης με την ειδικότητα των φοιτητών – σπουδαστών
- Το μέγεθος της επιχείρησης ώστε ο φοιτητής – σπουδαστής να έχει τη δυνατότητα μίας ολοκληρωμένης εικόνας των επιχειρησιακών λειτουργιών.

Μέσω των επισκέψεων αυτών, οι φοιτητές αποκτούν αντίληψη και κατανόηση του σύγχρονου τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας της επιχείρησης.

Για την επιλογή των επιχειρήσεων μπορούν να αντληθούν στοιχεία και υποστήριξη από τα κατά τόπους Εμπορικά και Βιοτεχνικά Επιμελητήρια, παραγωγικούς συνδέσμους κλπ, ενώ ιδιαίτερα κρίσιμος παράγοντας θεωρείται η διασφάλιση της ενεργού συμμετοχής της επιχείρησης στη διαδικασία αυτή.

Πριν από τη διενέργεια των επισκέψεων θα πρέπει να διανέμεται στους φοιτητές – σπουδαστές ενημερωτικό υλικό σε σχέση με τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς που θα επισκεφθούν, ενώ θα πρέπει να διασφαλίζεται η διάθεση ενός υψηλόβαθμου στελέχους, το οποίο θα επιβλέπει και θα καθοδηγεί τους φοιτητές στους χώρους της επιχείρησης, και θα τους ενημερώνει για τη λειτουργία της και θα απαντά σε τυχόν ερωτήματά τους.

Μετά τη διενέργεια της επίσκεψης θα πραγματοποιείται εκτενής απολογιστική συζήτηση μεταξύ των συμμετεχόντων και του διδάσκοντος, ενώ εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από την ολοκλήρωση κάθε επίσκεψης, οι φοιτητές θα πρέπει

να συντάσσουν σχετικές Εκθέσεις στις οποίες θα καταγράφεται η εμπειρία τους από την επίσκεψη. Για λόγους διαχείρισης, συγκρισιμότητας και διευκόλυνσης των φοιτητών, προτείνεται η χρήση τυποποιημένου ερωτηματολογίου / εντύπου για την αποτίμηση της επίσκεψης.

Οι επισκέψεις μπορεί να είναι κοινές για όλες τις ειδικότητες των φοιτητών που συμμετέχουν στα μαθήματα ή να διοργανώνονται για ομάδες ειδικοτήτων ή να είναι εξειδικευμένες για συγκεκριμένες ειδικότητες.

Οι στόχοι των επισκέψεων θα πρέπει να εναρμονίζονται με τους γενικότερους εκπαιδευτικούς στόχους που έχουν τεθεί και να ενσωματώνονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Σεμινάρια

Παράλληλα με τις διαλέξεις των μαθημάτων μπορούν να πραγματοποιούνται σεμινάρια / ομιλίες επιχειρηματιών και στελεχών επιχειρήσεων και οργανισμών ή/και ειδικών (experts) σε γενικά ή εξειδικευμένα ζητήματα επιχειρηματικότητας. Τα σεμινάρια αυτά μπορούν να είναι μέρος των μαθημάτων ή να συμπληρώνουν τη διδασκαλία εμβαθύνοντας ή εξετάζοντας εξειδικευμένα ζητήματα και μπορούν να απευθύνονται σε όλους τους συμμετέχοντες φοιτητές ή σε συγκεκριμένες ειδικότητες.

Η επιλογή των ομιλητών μπορεί να γίνεται με κριτήρια όπως (ενδεικτικά): εμπειρία του προσκεκλημένου ομιλητή σε ένα συγκεκριμένο πεδίο, το εύρος των γνώσεων του σε συγκεκριμένα πεδία, μεταδοτικότητα κ.α..

Μετά την πραγματοποίηση κάθε σεμιναρίου / ομιλίας κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιείται απολογιστική συζήτηση μεταξύ των συμμετεχόντων και του διδάσκοντος, ενώ εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από την ολοκλήρωση κάθε επίσκεψης, οι φοιτητές θα καλούνται να καταγράψουν την εμπειρία τους από το σεμινάριο / ομιλία. Για λόγους διαχείρισης, συγκρισιμότητας και διευκόλυνσης των φοιτητών, προτείνεται η χρήση τυποποιημένου ερωτηματολογίου / εντύπου.

Συμβουλευτική καθοδήγηση (mentoring)

Η συμβουλευτική καθοδήγηση (mentoring) αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο σε σχέση με την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα και είναι συχνή πρακτική σε χώρες που έχουν παράδοση στην εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα (π.χ. Η.Π.Α.). Η συμβουλευτική καθοδήγηση αποτελεί μία σχέση συνεργασίας, κατά την οποία ένας φοιτητής ή μία ομάδα φοιτητών έρχεται σε επαφή με έναν επιχειρηματία ή στέλεχος μίας επιχείρησης με στόχο ο τελευταίος να μεταδώσει τις γνώσεις και την εμπειρία του πάνω σε συγκεκριμένα επιχειρηματικά ζητήματα ή/και να καθοδηγήσει τον/τους φοιτητές στην εκπόνηση ή την υλοποίηση μίας επιχειρηματικής ιδέας ή σχεδίου.

Η επιλογή των κατάλληλων μεντόρων αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την αποτελεσματικότητα των δράσεων συμβουλευτικής καθοδήγησης και πρέπει να λαμβάνει υπ' όψη της, μεταξύ άλλων, κριτήρια επιλογής όπως: την εμπειρία και τις γνώσεις του μέντορα, την ενασχόλησή του με επιχειρηματικές δραστηριότητες, την διαθεσιμότητα και το επίπεδο δέσμευσής του κ.α.. Σημαντικός παράγοντας επιτυχίας, επίσης, είναι και η συστηματικότητα και η διάρκεια των δράσεων συμβουλευτικής καθοδήγησης, καθώς και η «εκπαίδευση» των μεντόρων ώστε να ανταπεξέλθουν αποτελεσματικότερα στο ρόλο τους.

Η συμβουλευτική καθοδήγηση μπορεί να είναι εστιασμένη στις επιχειρηματικές ιδέες και σχέδια των φοιτητών, αλλά και σε συγκεκριμένα επιχειρηματικά ζητήματα (π.χ. στην αναζήτηση λύσης σε ένα συγκεκριμένο πρόβλημα).

- ***Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού***

Για την κάλυψη των μαθημάτων επιλογής θα χρειαστεί η προμήθεια και προσαρμογή ή η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού. Η επιλογή του εκπαιδευτικού υλικού που χρησιμοποιείται στην ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί γενικά επιλογή των διδασκόντων, η παραγωγή του επομένως θα πρέπει να αποτελέσει αποκεντρωμένη σε κάθε ίδρυμα δραστηριότητα, η οποία θα πρέπει να εξειδικεύεται και να αναλύεται στις προτάσεις που θα υποβληθούν. Το υλικό θα καλύπτει γενικά και ειδικά θέματα.

Λαμβάνοντας υπ' όψη ότι κατά την προηγούμενη περίοδο υλοποίησης έχει αναπτυχθεί σημαντικός όγκος εκπαιδευτικού υλικού είναι προφανές ότι αυτό πρέπει να αξιοποιηθεί στο μέγιστο βαθμό (όπου έχει αναπτυχθεί) και η παραγωγή νέου

υλικού θα πρέπει να καλύπτει ειδικές ανάγκες που δεν καλύπτονται από το ήδη υπάρχον.

Γενικό Εκπαιδευτικό Υλικό

Το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί, κατά περίπτωση, να συνίσταται από :

- Ντοσιέ με υλικό μαθήματος
- Ασκήσεις
- CD-ROMs
- Βίντεο
- Πρωτότυπη παραγωγή ή προσαρμοσμένη από το ήδη παραχθέν εκπαιδευτικό υλικό (ελληνικό ή ξένο).

Σημειώνεται ότι το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει :

- ένα γενικό μέρος που θα καλύπτει αφενός θέματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη και κινητοποίηση της αντίληψης, της διαίσθησης και της δημιουργικής σκέψης, στο πλαίσιο της δημιουργίας του κατάλληλου ψυχονοητικού υπόβαθρου για την ανάπτυξη και εκδήλωση της επιχειρηματικότητας και αφ' ετέρου τις γενικές αρχές οργάνωσης, λειτουργίας και διοίκησης μιας επιχείρησης.
- ένα ή περισσότερα ειδικά μέρη, που θα εστιάζονται σε θέματα δημιουργίας, οργάνωσης και λειτουργίας ειδικών τύπων επιχειρήσεων ανά ειδικότητα.

Σημειώνεται ότι για τη διάχυση του υλικού θα γίνεται χρήση και νέων τεχνολογιών που εφαρμόζονται στην εκπαίδευση.

Μελέτες περίπτωσης

Οι Μελέτες Περιπτώσεων (Case studies) αφορούν στην παρουσίαση και ανάλυση πραγματικών ή υποθετικών περιπτώσεων επιχειρήσεων και επιχειρηματιών.

Θεωρούνται ιδιαίτερα αποδοτικές μέθοδοι καλλιέργειας επιχειρηματικότητας. Αντικείμενο των μελετών περίπτωσης μπορεί να αποτελεί μία υφιστάμενη επιχείρηση, ένα προϊόν ή υπηρεσία, μία διαδικασία, ένα επιχειρηματικό πρόβλημα / αποτυχία κλπ.

Το υλικό που θα παρουσιάζεται θα είναι ειδικά προετοιμασμένο, βασισμένο σε πρωτογενή έρευνα και προσεκτικά δομημένο σε τυποποιημένη μορφή. Είναι δυνατό να αξιοποιηθεί και άλλο υλικό από άλλες χώρες, αφού όμως ελεγχθεί για την καταλληλότητά του και προσαρμοστεί στις συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα.

Για την ανάπτυξη των μελετών περιπτώσεων (case studies) προβλέπεται η συνεργασία του προσωπικού των Ιδρυμάτων (των διδασκόντων) με στελέχη επιχειρήσεων, τα οποία είναι δυνατόν να συμμετέχουν και στην παρουσίαση των μελετών περιπτώσεων (case studies).

Οι περιπτώσεις αυτές θα επιλέγονται με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτουν διάφορους τομείς δραστηριότητας. Θα εξεταστεί η δυνατότητα παρουσίασης με συνδυασμό μέσων (π.χ. έντυπο, βιντεοκασέτα ή CD-ROM).

Σημειώνεται ότι η επιλογή των μελετών περιπτώσεων (case studies) θα πρέπει να είναι συμβατή με την ειδικότητα των σπουδαστών – φοιτητών, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, καθώς και κατά περίπτωση με τα ειδικά κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία εδρεύει το Ίδρυμα.

Οι μελέτες περίπτωσης μπορεί να είναι γενικές ή εξειδικευμένες (θεματικά, σε γνωστικό αντικείμενο κ.λπ.) και θα πρέπει να αξιοποιούνται, όσο είναι αυτό δυνατό, στην εκπαιδευτική διαδικασία (π.χ. υλικό ανάγνωσης, ως ασκήσεις)

Η επικαιροποίηση και αξιοποίηση των μελετών περίπτωσης που έχουν αναπτυχθεί κατά την προηγούμενη περίοδο υλοποίησης αποτελούν σημαντικό παράγοντα εξοικονόμησης πόρων.

Εικονικές πλατφόρμες

Οι εικονικές επιχειρήσεις, αλλά και οι προσομοιώσεις γενικότερα, θεωρούνται αποτελεσματική μέθοδος εκπαίδευσης, πρακτικής άσκησης και αυτοαξιολόγησης για

τους φοιτητές. Πρόκειται για υποθετική, αλλά ρεαλιστική, εξομοίωση λειτουργίας επιχείρησης που αντιμετωπίζει σειρά προβλημάτων. Ο φοιτητής επιλέγει μεταξύ διαφόρων λύσεων και το «σύστημα προσομοίωσης» αντιδρά αναλόγως.

Η αξιοποίηση των ήδη ανεπτυγμένων εικονικών ασκήσεων και εικονικών επιχειρήσεων, η βελτίωσή τους και η ανάπτυξη ή απόκτηση νέων προσομοιώσεων, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για τη διδασκαλία των μαθημάτων.

- ***Συγκέντρωση και καταχώρηση πληροφορίας για την παρακολούθηση και αξιολόγηση από το ΚΑΣΤΕ***

Για την επιτυχή υλοποίηση του μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης τόσο για την πορεία της υλοποίησης όσο και για τα αποτελέσματα (αξιολόγηση συμβατή με τα πρότυπα της ΑΔΙΠ), που θα αναπτύξει το ΚΑΣΤΕ, θα πρέπει να υπάρξει συστηματική συγκέντρωση και καταχώρηση της απαραίτητης πληροφορίας, σε ότι αφορά στο έργο των Εργαστηρίων Επιχειρηματικότητας. Η πληροφορία αυτή αφορά, μεταξύ άλλων:

- στην εσωτερική αξιολόγηση (στατιστικά στοιχεία, εκθέσεις πορείας υλοποίησης κ.λ.π.)
- στην αξιολόγηση μαθημάτων / διδασκόντων
- στην αξιολόγηση των δραστηριοτήτων
- στην παρακολούθηση των δεικτών
- στην καταγραφή ποιοτικών δεδομένων (π.χ. αποτύπωση της επιχειρηματικής νοοτροπίας και κουλτούρας των συμμετεχόντων φοιτητών)

- ***Δικτυακός Τόπος***

Ανάπτυξη, λειτουργία και ενημέρωση του δικτυακού τόπου του Προγράμματος, μέσω του οποίου παρέχεται ενημέρωση / πληροφόρηση, αναρτώνται ανακοινώσεις και ενημερωτικό και εκπαιδευτικό υλικό, παρουσιάζονται αποτελέσματα του έργου κλπ. Συνδέεται με την δικτυακή πύλη του ΚΑΣΤΕ.

6.2.1.3 Γραφεία Διασύνδεσης

Περιγράφεται η σκοπιμότητα της δράσης, η νέα προτεινόμενη δομή των Γραφείων Διασύνδεσης και αναλύονται οι επιμέρους διακριτές δραστηριότητες, καθώς και η μεθοδολογία υλοποίησής τους.

Σκοπιμότητα - Στόχοι της Δράσης

Στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής και δυναμικής οικονομίας, κομβικό σημείο αποτελεί η μέριμνα για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των πολιτών της μέσα από την αναβάθμιση και τον εκμοντερνισμό των συστημάτων εκπαίδευσης αρχικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης. Ειδικότερα στον τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης, τονίζεται η ανάγκη για ενθάρρυνση της εξωστρέφειας των Ιδρυμάτων, κυρίως μέσα από τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την απασχόληση ευρύτερα, με στόχο την ομαλότερη ένταξη των αποφοίτων στο εργασιακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Στο παραπάνω πλαίσιο, αναπτύχθηκε ο θεσμός των Γραφείων Διασύνδεσης στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης της χώρας, η αποστολή των οποίων είναι η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, μέσα από την ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας, δικτύωσης και συνεργασίας με τις επιχειρήσεις, τους εργοδοτικούς φορείς και την ευρύτερη κοινωνία, καθώς και μέσα από την παροχή ολοκληρωμένης υποστήριξης και καθοδήγησης στους φοιτητές και αποφοίτους για το σχεδιασμό των περεταίρω σπουδών τους και της προσωπικής τους επαγγελματικής σταδιοδρομίας.

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του ΕΠΕΑΕΚ I και II ιδρύθηκαν Γραφεία Διασύνδεσης στην πλειοψηφία των ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας (καθώς και στην ΑΣΚΤ και την ΑΣΠΑΙΤΕ), τα οποία εξοπλίστηκαν κατάλληλα και στελεχώθηκαν με ανθρώπινο δυναμικό ώστε να μπορούν να προσφέρουν ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων και υπηρεσιών.

Ωφελούμενοι των Υπηρεσιών των Γραφείων Διασύνδεσης είναι οι φοιτητές, οι απόφοιτοι, τα μέλη ΔΕΠ και τα Ακαδημαϊκά Τμήματα από το χώρο των Ιδρυμάτων, οι επιχειρήσεις και οι εργοδοτικοί φορείς από το χώρο της αγοράς εργασίας, καθώς και οι μαθητές, οι γονείς και οι σύμβουλοι Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από το χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Οι δραστηριότητες που έχουν αναπτύξει τα Γραφεία Διασύνδεσης των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης προκειμένου να εξυπηρετήσουν αποτελεσματικά τους στόχους τους στις εξής κατηγορίες:

- Υπηρεσίες Ατομικής και Ομαδικής Συμβουλευτικής
- Υπηρεσίες σύνδεσης με την αγορά εργασίας
- Υπηρεσίες πληροφόρησης για Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών και Υποτροφίες
- Δράσεις Ενημέρωσης της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Υπηρεσίες επιχειρηματικότητας
- Διοργάνωση Εκδηλώσεων – Ημερίδων Έκδοση ενημερωτικών εντύπων προβολής
- Εκπόνηση Ερευνών - Μελετών
- Στήριξη της πρακτικής άσκησης των φοιτητών

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» στο πλαίσιο του δεύτερου ειδικού στόχου του άξονα «Αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας» αποσκοπεί, μέσα από την ίδρυση νέων Γραφείων όπου αυτά δεν υπάρχουν και την αναβάθμιση των υπαρχόντων, στην εδραίωση των Γραφείων Διασύνδεσης ως κόμβων σύνδεσης και μόνιμης δικτύωσης των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης με φορείς προώθησης της απασχόλησης και διαμεσολάβησης και με την αγορά εργασίας ευρύτερα.

Οι παρεμβάσεις, οι οποίες θα οδηγήσουν στην επίτευξη της αποτελεσματικής σύνδεσης με την αγορά εργασίας είναι οι ακόλουθες:

- Δικτύωση των Γραφείων Διασύνδεσης με φορείς προώθησης της απασχόλησης σε τοπικό και εθνικό επίπεδο
- Σύνδεση των Γραφείων Διασύνδεσης με τα Γραφεία Πρακτικής Άσκησης και τα Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας κάτω από το συντονισμό και την καθοδήγηση των Κέντρων Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας (ΚΑΣΤΕ) που θα αναπτυχθούν στα οικεία Ιδρύματα

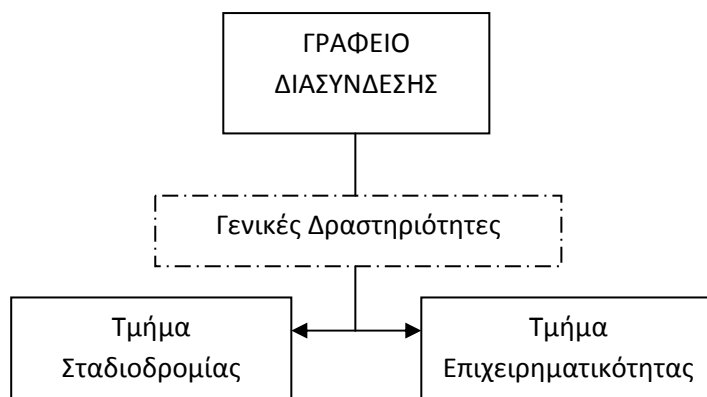
- Σύνδεση των Γραφείων Διασύνδεσης με το Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας και τις Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας
- Αναβάθμιση των πρακτικών επαγγελματικού προσανατολισμού για την αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των φοιτητών / αποφοίτων
- Αναβάθμιση και εμπλουτισμός των παρεχόμενων υπηρεσιών
- Διασφάλιση της ποιότητας των Υπηρεσιών
- Παροχή Υπηρεσιών σε ΑΜΕΑ και άλλες ειδικές ομάδες φοιτητών
- Ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας ως σημαντική εναλλακτική προοπτική απασχόλησης
- Αποτελεσματική παρακολούθηση / αξιολόγηση των δραστηριοτήτων των Γραφείων Διασύνδεσης

Περιγραφή της Δράσης / Δραστηριοτήτων

Το φυσικό αντικείμενο των Γραφείων Διασύνδεσης (ΓΔ) διαιρείται σε διάφορες δραστηριότητες. Από αυτές, άλλες έχουν ήδη υλοποιηθεί από τα υπάρχοντα ΓΔ και άλλες είναι νέες δραστηριότητες που προτείνεται να αναληφθούν. Όλα τα ΓΔ θα υλοποιήσουν όλες τις δράσεις. Η διαφορά μεταξύ νέων και παλαιών είναι ότι τα παλαιά δε θα χρηματοδοτηθούν για τις δραστηριότητες που είχαν ήδη δεσμευτεί να υλοποιήσουν ως προς τα λειτουργικά έξοδα αυτών των δραστηριοτήτων («παλαιές δραστηριότητες»).

Επομένως, στην παρακάτω περιγραφή του φυσικού αντικειμένου περιλαμβάνονται όλες οι δραστηριότητες των ΓΔ. Στην ανάλυση των δραστηριοτήτων, για λόγους ευκολίας, προηγούνται οι «παλαιές δραστηριότητες» και έπονται οι νέες.

Οι προτάσεις των δυνητικών τελικών δικαιούχων θα πρέπει να περιλαμβάνουν δραστηριότητες, οι οποίες θα συμβάλλουν στην επίτευξη των τιθέμενων στόχων. Σε ότι αφορά την οργάνωση των Γραφείων Διασύνδεσης, προτείνεται να ακολουθείται η παρακάτω δομή:

Οι γενικές δραστηριότητες των Γραφείων Διασύνδεσης αφορούν στη δικτύωση / σύνδεση με τους φορείς προώθησης της απασχόλησης, τις επιχειρήσεις και άλλους σχετικούς φορείς / οργανισμούς, στις παρεμβάσεις για την εξυπηρέτηση των ΑΜΕΑ και άλλων ειδικών ομάδων φοιτητών καθώς και στη συλλογή και καταχώρηση δεδομένων για την παρακολούθηση / αξιολόγηση του έργου του ΓΔ από το ΚΑΣΤΕ.

Οι δραστηριότητες του Τμήματος Σταδιοδρομίας αφορούν στην αναβάθμιση / επέκταση των Υπηρεσιών Εξυπηρέτησης και Καθοδήγησης των φοιτητών / αποφοίτων, στην παρακολούθηση της αγοράς εργασίας και στην αναβάθμιση των αναγνωστηρίων.

Τέλος, οι δραστηριότητες του Τμήματος Επιχειρηματικότητας αφορούν στις υπηρεσίες καθοδήγησης / υποστήριξης / παρακολούθησης των φοιτητών / αποφοίτων σε ζητήματα επιχειρηματικότητας και στη σύνδεση, μέσω του ΚΑΣΤΕ, με τα Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας και τις Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας.

Ειδικότερα, οι δραστηριότητες που θα χρηματοδοτηθούν αφορούν σε:

➤ **Γενικές Δραστηριότητες των Γραφείων Διασύνδεσης**

Οι «παλαιές» δραστηριότητες των Γραφείων Διασύνδεσης που θα πρέπει να συνεχιστούν από τα υπάρχοντα Γραφεία Διασύνδεσης ή να αναληφθούν από τα νέα αφορούν:

- στην ενημέρωση βάσεων δεδομένων φοιτούντων και αποφοίτων του ενιαίου πληροφοριακού συστήματος, σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας που έχουν θεσπιστεί
- στην ενημέρωση βάσεων δεδομένων του ενιαίου πληροφοριακού συστήματος για

τις συνεργαζόμενες επιχειρήσεις σε τοπικό και εθνικό επίπεδο

- στην ανάπτυξη μηχανισμών διασύνδεσης των Γραφείων με βάσεις δεδομένων που διαθέτουν πληροφορίες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για βασικές σπουδές, μεταπτυχιακές σπουδές, υποτροφίες, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, επαγγέλματα, τάσεις της αγοράς εργασίας, προσφερόμενες θέσεις εργασίας σε διεθνές επίπεδο
- στη διενέργεια ερευνών και μελετών αναφορικά με την κατάσταση στην αγορά εργασίας, τις ζητούμενες ειδικότητες, την απορρόφηση των αποφοίτων, τη δημιουργία οδηγών περιγραφής επαγγελμάτων και άλλα θέματα που κρίνεται ότι εξυπηρετούν τη βελτίωση των παρεχόμενων σπουδών και την επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην εκπόνηση, ανά διετία, μελέτης της απορρόφησης των αποφοίτων του Ιδρύματος και δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησής της
- στην υποστήριξη δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών και αποφοίτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αναφορικά με τις εξειδικεύσεις και το προσφερόμενο έργο των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης

Επιπροσθέτως, οι νέες δραστηριότητες που προτείνονται για όλα τα Γραφεία Διασύνδεσης είναι οι παρακάτω:

- ***Ετήσιο Σχέδιο Δράσης του Γραφείου Διασύνδεσης***

Προβλέπεται η κατάρτιση Ετήσιου Σχεδίου Δράσης του Γραφείου Διασύνδεσης για το κάθε ακαδημαϊκό έτος, σύμφωνα με τις δραστηριότητες που περιγράφονται στο τεχνικό δελτίο έργου του κάθε δικαιούχου, κατά τον πρώτο μήνα κάθε εκπαιδευτικού έτους. Το ετήσιο σχέδιο δράσης θα πρέπει να περιλαμβάνει α) τον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στη σαφή περιγραφή των δραστηριοτήτων, στα αναμενόμενα αποτελέσματά τους, στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους, καθώς και στο προβλεπόμενο κόστος και β) στον απολογισμό των εργασιών του προηγούμενου ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στην περιγραφή των δράσεων που υλοποιήθηκαν, στο κόστος τους, στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους σύμφωνα με τους αρχικούς

στόχους, και στην τεκμηρίωση τυχόν αποκλίσεων από τον αρχικό προγραμματισμό. Το ετήσιο σχέδιο δράσης θα πρέπει να αποστέλλεται στο ΚΑΣΤΕ.

- ***Δικτυακός τόπος του Γραφείου Διασύνδεσης***

Η δραστηριότητα περιλαμβάνει τη λειτουργία και τακτική ενημέρωση και αναβάθμιση της Ιστοσελίδας του Γραφείου Διασύνδεσης.

- ***Ανάπτυξη μηχανισμών σύνδεσης των αποφοίτων με τα Ιδρύματά τους***

Προτείνεται η ανάπτυξη μηχανισμών παρακολούθησης και ενημέρωσης των αποφοίτων (π.χ. συμπλήρωση ερωτηματολογίων, ηλεκτρονική ή / και τηλεφωνική επικοινωνία, ενημέρωση βάσεως δεδομένων αποφοίτων) σε τακτική βάση. Στόχος της δράσης είναι η διατήρηση και ενίσχυση της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ αποφοίτων του ιδίου Ιδρύματος, η προώθηση των κοινωνικών και επαγγελματικών σχέσεων, η διαρκής ενημέρωσή τους σχετικά με το έργο του Ιδρύματός τους, η ενημέρωση του ιδρύματος για την πορεία τους και την απορρόφησή τους στην αγορά εργασίας, καθώς και η αξιοποίησή τους στην υλοποίηση δράσεων όπως η πρακτική άσκηση, οι δράσεις συμβουλευτικής καθοδήγησης, η επιχειρηματικότητα κλπ).

- ***Δικτύωση με τους φορείς προώθησης της απασχόλησης και διαμεσολάβησης***

Η δικτύωση των Γραφείων Διασύνδεσης με φορείς διαμεσολάβησης και προώθησης της απασχόλησης (ΚΠΑ, Δήμοι κλπ) αλλά και με τα Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης των ΑΕΙ εφόσον υπάρχουν. Αποτελεί σημαντικό μέρος της συνολικής δικτύωσης και θα πρέπει να προβλεφθούν ακριβείς προδιαγραφές της προβλεπόμενης δικτύωσης σε ένα συστηματικό και συγκεκριμένο πλαίσιο συνεργασίας. Η δικτύωση αυτή μπορεί να περιλαμβάνει περιοδικές επαφές, ανταλλαγή πληροφορίας και δεδομένων, αλληλοπροσβάσιμες βάσεις δεδομένων, υπογραφή συμφωνίας συνεργασίας κ.α.

- ***Αξιοποίηση της δικτύωσης του ΚΑΣΤΕ με την επιχειρηματική κοινότητα***

Στόχος της δραστηριότητας είναι η αποτελεσματική υλοποίηση των δραστηριοτήτων του ΓΔ (προώθηση φοιτητών σε θέσεις εργασίας, κλπ).

- ***Δικτύωση σε Διεθνές επίπεδο***

Όλες οι δραστηριότητες δικτύωσης που έχουν αναπτυχθεί ή θα αναπτυχθούν από τα Γραφεία Διασύνδεσης (με φορείς προώθησης της απασχόλησης, οργανισμούς, επιχειρήσεις, άλλα ιδρύματα κλπ) θα πρέπει να διευρυνθούν ώστε να συμπεριλάβουν και τη δικτύωση με αντίστοιχους φορείς, οργανισμούς και ιδρύματα σε διεθνές επίπεδο (όπου αυτό δεν έχει ήδη πραγματοποιηθεί).

- ***Ένταξη στο ενιαίο πληροφοριακό σύστημα του ΚΑΣΤΕ***

Προβλέπεται η ένταξη του πληροφοριακού συστήματος του Γραφείου Διασύνδεσης σε ένα ενιαίο πληροφοριακό σύστημα υπό την ευθύνη του ΚΑΣΤΕ, το οποίο θα αναπτυχθεί από το ΚΑΣΤΕ, και στο οποίο θα έχουν πρόσβαση όλες οι σχετικές δομές (σε διαφορετικά επίπεδα) και το οποίο θα έχει τη δυνατότητα και την υποχρέωση να ενημερώνει το Γραφείο Διασύνδεσης ως προς τα δεδομένα που το αφορούν.

- ***Συγκέντρωση και καταχώρηση πληροφορίας για την παρακολούθηση / αξιολόγηση από το ΚΑΣΤΕ***

Προτείνεται η ανάπτυξη εργαλείων (π.χ. ερωτηματολόγια) για την αξιολόγηση όλων των υπηρεσιών του Γραφείου Διασύνδεσης από τους χρήστες του. Η πληροφορία που θα συγκεντρώνεται θα καταγράφεται στο ενιαίο πληροφοριακό σύστημα, ώστε να είναι δυνατή η παρακολούθηση και αξιολόγηση του έργου του Γραφείου Διασύνδεσης από το ΚΑΣΤΕ.

- ***Παρεμβάσεις για ΑΜΕΑ, ειδικές ομάδες φοιτητών, αλλοδαπούς φοιτητές***

Οι παρεμβάσεις για ΑΜΕΑ, ειδικές ομάδες φοιτητών και αλλοδαπούς φοιτητές θα πρέπει να διαχέονται σε όλες τις δραστηριότητες των Γραφείων Διασύνδεσης. Είναι

σημαντικό οι φοιτητές αυτοί να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε όλες τις Υπηρεσίες των Γραφείων Διασύνδεσης. Τέτοιες παρεμβάσεις θα μπορούσαν να αποτελούν η καταγραφή των ΑΜΕΑ, των ειδικών ομάδων φοιτητών και των αλλοδαπών φοιτητών που φοιτούν στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης καθώς και των αναγκών τους για την καλύτερη υποστήριξή τους, η δημιουργία Μητρώου φοιτητών με αναπηρίες ανά Ίδρυμα, η κατάλληλη προσαρμογή των υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού προσανατολισμού, η κατάλληλη προσαρμογή της ιστοσελίδας των Γραφείων Διασύνδεσης. Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις θα πρέπει να σχεδιαστούν με τέτοιο τρόπο ώστε να οδηγούν στη βελτίωση των δεξιοτήτων και ικανοτήτων των εν λόγω ομάδων με στόχο την άρση των δυσκολιών στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

➤ **Τμήμα Σταδιοδρομίας**

Οι «παλαιές» δραστηριότητες των Γραφείων Διασύνδεσης που θα πρέπει να συνεχιστούν από τα υπάρχοντα Γραφεία Διασύνδεσης ή να αναληφθούν από τα νέα αφορούν:

- στην ανάπτυξη υπηρεσιών συμβουλευτικής, επαγγελματικού προσανατολισμού, πληροφόρησης και καθοδήγησης των ενδιαφερομένων φοιτούντων στην Ανώτατη Εκπαίδευση αφού τα γραφεία στελεχωθούν με το κατάλληλο για την παροχή αυτών των υπηρεσιών προσωπικό,
- στη δημιουργία Αναγνωστηρίου με έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό (όπως π.χ. με Οδηγούς Σπουδών) καθώς και με μηχανισμό πληροφόρησης των αποφοίτων και των Ιδρυμάτων για τις νέες ανάγκες της παραγωγής,
- στη συστηματική παρακολούθηση της αγοράς εργασίας,
- στην καταγραφή των κενών / νέων θέσεων απασχόλησης την πληροφόρηση προς τους φοιτητές / σπουδαστές και απόφοιτους για τις θέσεις αυτές και τα απαιτούμενα εργασιακά προσόντα.

Επιπροσθέτως, οι νέες δραστηριότητες που προτείνονται για όλα τα Γραφεία Διασύνδεσης είναι οι παρακάτω:

- ***Αναβάθμιση / Επέκταση των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού***

Προτείνεται ο εμπλουτισμός των υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού προσανατολισμού με τη χρήση ψυχομετρικών δοκιμασιών, την υλοποίηση εικονικών συνεντεύξεων εύρεσης εργασίας κλπ. Επίσης, προτείνεται η ανάπτυξη υπηρεσιών τηλεσυμβουλευτικής με στόχο την επαγγελματική ανάπτυξη των φοιτητών και αποφοίτων. Οι συμβουλευτικές υπηρεσίες θα παρέχονται με τη χρήση των δυνατοτήτων του διαδικτύου και της ηλεκτρονικής μάθησης. Η ανάπτυξη της εν λόγω υπηρεσίας θα εξοικονομήσει πόρους, θα ελαχιστοποιήσει το χρόνο εξυπηρέτησης των χρηστών των υπηρεσιών του Γραφείου Διασύνδεσης και θα κάνει χρήση κατάλληλου προσωπικού συμβούλων (μέλη ΔΕΠ που είναι σύμβουλοι σπουδών, προσωπικό Γραφείου Διασύνδεσης κ.λπ.). Τέλος προτείνεται και η δημιουργία / προμήθεια εργαλείου ανάπτυξης ατομικών δεξιοτήτων και αυτοαξιολόγησης.

- ***Δράσεις συμβουλευτικής καθοδήγησης (mentoring) σε ζητήματα σταδιοδρομίας***

Προτείνεται η δημιουργία και αξιοποίηση δικτύου μεντόρων σταδιοδρομίας (επιχειρηματίες, στελέχη της αγοράς εργασίας, εκπρόσωποι συλλογικών φορέων και οργανισμών, απόφοιτοι οι οποίοι βρίσκονται ήδη στην αγορά εργασίας κλπ). Οι ενδιαφερόμενοι φοιτητές / απόφοιτοι θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν με τους μέντορες σταδιοδρομίας του δικτύου ώστε να συζητούν για ζητήματα που αφορούν τη μελλοντική επαγγελματική τους σταδιοδρομία

- ***Ολοκληρωμένη Υπηρεσία Πληροφόρησης / Εξυπηρέτησης των φοιτητών / αποφοίτων***

Προτείνεται η ανάπτυξη ολοκληρωμένης υπηρεσίας Πληροφόρησης / Εξυπηρέτησης των ενδιαφερομένων φοιτητών/αποφοίτων (επί τόπου, εξ' αποστάσεως και μέσω της ιστοσελίδας των Γραφείων Διασύνδεσης) για ζητήματα που σχετίζονται με μεταπτυχιακές σπουδές, υποτροφίες, κατάσταση της αγοράς εργασίας, κενές θέσεις εργασίας, εργασιακά ζητήματα (π.χ. έκδοση επαγγελματικών αδειών, εργατική Νομοθεσία, επαγγελματικά δικαιώματα) κ.α.

- ***Ανάπτυξη Μηχανισμού Επικαιροποίησης των Αναγνωστηρίων***

Προτείνεται η ανάπτυξη μηχανισμού καταγραφής του υλικού και συστηματικού εμπλουτισμού των αναγνωστηρίων με νέο υλικό, καθώς και η ανανέωση / επικαιροποίηση του ήδη υπάρχοντος (π.χ. οδηγοί σπουδών, οδηγοί επαγγελματιών κ.λπ.) σε τακτική βάση.

- ***Υπηρεσία καταχώρησης βιογραφικών***

Αφορά στη δυνατότητα καταχώρησης από τους φοιτητές, των βιογραφικών τους σε εμπιστευτική βάση δεδομένων, στην οποία θα έχουν πρόσβαση μόνο τα Γραφεία Διασύνδεσης. Τα Γραφεία Διασύνδεσης θα προβαίνουν σε χρήση των καταχωρηθέντων βιογραφικών ύστερα από αίτηση ενός πιθανού εργοδότη.

- ***Ενημέρωση των ενδιαφερόμενων φορέων για τις ειδικότητες των αποφοίτων ΑΕΙ και τις εργασιακές τους δυνατότητες***

Για την υλοποίηση της εν λόγω δραστηριότητας προτείνεται η διοργάνωση τομεακών εκδηλώσεων που θα απευθύνονται σε οργανισμούς, επιχειρήσεις, συνδέσμους επιχειρήσεων, συλλόγους κλπ.

➤ **Τμήμα Επιχειρηματικότητας**

- ***Υπηρεσία καθοδήγησης / υποστήριξης επιχειρηματικών ιδεών των φοιτητών***

Προτείνεται η ανάπτυξη υπηρεσίας καθοδήγησης των ενδιαφερόμενων φοιτητών και αποφοίτων για τις αρχικές ενέργειες στις οποίες θα πρέπει να προβούν προκειμένου να υλοποιήσουν την επιχειρηματική τους ιδέα και, στη συνέχεια, προώθησή τους στις Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας. Η υπηρεσία αυτή θα μπορεί να προσφέρεται εφόσον το Γραφείο Διασύνδεσης στελεχωθεί ή έχει στελεχωθεί με το κατάλληλο προσωπικό.

- ***Σύνδεση με τις Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας***

Απαραίτητη είναι η σύνδεση και ανάπτυξη σταθερής συνεργασίας με τις Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας και το Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας (η σύνδεση θα πρέπει να είναι και ηλεκτρονική).

- ***Διοργάνωση «ανοιχτών» σεμιναρίων ειδικής θεματολογίας***

Τα «ανοιχτά» σεμινάρια θα διαπραγματεύονται θέματα που σχετίζονται με τη γνωριμία και την εξοικείωση των φοιτητών με τις βασικές αρχές και έννοιες της επιχειρηματικότητας, το “επιχειρείν” υπό το πρίσμα της ανάληψης πρωτοβουλίας, αλλά και τη σύγχρονη «πραγματικότητα» του επιχειρηματικού κόσμου. Μπορούν επίσης να εστιάζουν σε συγκεκριμένα ζητήματα ή / και τομείς επιχειρηματικότητας, όπως η χρηματοδότηση νέων επιχειρήσεων, τα βήματα για την ίδρυση μιας νέας επιχείρησης, οι προοπτικές βιωσιμότητας των νέων επιχειρήσεων, οι επιχειρήσεις έντασης γνώσης, οι προοπτικές της επιχειρηματικότητας σε συγκεκριμένους κλάδους / ειδικότητες κλπ. Συνεπώς, τα ανοιχτά σεμινάρια μπορούν να απευθύνονται τόσο σε φοιτητές ενός συγκεκριμένου Τμήματος / Σχολής όσο και στους φοιτητές όλου του Ιδρύματος. Στα σεμινάρια αυτά κρίνεται απαραίτητη η συμμετοχή (π.χ. ως ομιλητών) ειδικών ανά ειδικότητα, και εμπειρογνομόνων. Για την υλοποίηση της δράσης απαιτείται άμεση συνεργασία με το ΚΑΣΤΕ και τα Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας τόσο για τον προσδιορισμό της θεματολογίας του κάθε σεμιναρίου και της τυχόν αναζήτησης συγκεκριμένου υλικού, όσο και για την ανεύρεση των κατάλληλων ομιλητών / συμμετεχόντων.

- ***Παρακολούθηση των αποφοίτων που χρησιμοποίησαν τις Υπηρεσίες Επιχειρηματικότητας ή/και παρακολούθησαν τα Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας***

Προτείνεται η ανάπτυξη μηχανισμού συνεχούς παρακολούθησης των αποφοίτων που χρησιμοποίησαν τις Υπηρεσίες Επιχειρηματικότητας των ΓΔ ή / και παρακολούθησαν τα Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας, με σκοπό την τροφοδότηση, σε τακτική βάση, της αντίστοιχης βάσεως δεδομένων του ΚΑΣΤΕ με στοιχεία για την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας και την αξιοποίησή τους ως μέντορες ή / και ομιλητές σε σχετικές δραστηριότητες.

6.2.1.4 Γραφείο Πρακτικής Άσκησης

Περιγράφεται η σκοπιμότητα της δράσης, και αναλύονται οι επιμέρους διακριτές δραστηριότητες, καθώς και η μεθοδολογία υλοποίησής τους.

Σκοπιμότητα - Στόχοι της Δράσης

Η Πρακτική Άσκηση αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της Ανώτατης Εκπαίδευσης καθώς αφορά στην επαφή των φοιτητών με τον εργασιακό χώρο. Είναι ένας τρόπος σύνδεσης της θεωρίας με την πράξη. Η εφαρμογή της αποκτημένης γνώσης στην αγορά εργασίας μπορεί να φτάσει στην ανάπτυξη επιχειρηματικότητας των τελειόφοιτων και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Επίσης, η απόκτηση τέτοιων εμπειριών μπορεί να βοηθήσει στον σωστό προσανατολισμό του φοιτητή ο οποίος σε πολλές περιπτώσεις δεν έχει ορίσει τους επαγγελματικούς του στόχους.

Η Πρακτική Άσκηση στοχεύει στην επίτευξη αμφίδρομης ανάδρασης μεταξύ Ανώτατης Εκπαίδευσης και εργασιακού χώρου. Με την παρέμβαση αυτή επιδιώκεται η ουσιαστική σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή σε τέτοιο βαθμό ώστε η Πρακτική Άσκηση των φοιτητών να μην αποτελεί μόνο αίτημα των Ιδρυμάτων προς την Αγορά Εργασίας αλλά και αίτημα της Αγοράς Εργασίας προς τα Ιδρύματα. Συμβάλλει στην επίτευξη αμφίδρομης δράσης μεταξύ Ανώτατης Εκπαίδευσης και εργασιακού χώρου.

Συγκεκριμένα οι στόχοι της Πρακτικής Άσκησης είναι:

- η απόκτηση μιας πρώτης εμπειρίας / προϋπηρεσίας σχετικής με το επάγγελμα ή και η επαγγελματική ένταξη στο χώρο όπου πραγματοποιήθηκε η Πρακτική Άσκηση
- η ουσιαστικότερη αφομοίωση της επιστημονικής γνώσης μέσα από τη διαδικασία της επαγγελματικής επιστημονικής εξάσκησης
- η ανάδειξη των δεξιοτήτων των ασκουμένων και η ανάπτυξη επαγγελματικής συνείδησης,
- η ομαλότερη μετάβαση των φοιτητών από το χώρο της προετοιμασίας τους στο χώρο της παραγωγής, των επιχειρήσεων και των οργανισμών,
- η εξοικείωση των φοιτητών της Ανώτατης Εκπαίδευσης με το εργασιακό περιβάλλον και τις απαιτήσεις του επαγγελματικού χώρου, καθώς και με τις

εργασιακές σχέσεις και το ύψος των απολαβών όπως διαμορφώνονται στην ελληνική πραγματικότητα

- η καλλιέργεια ευνοϊκών συνθηκών για τη δημιουργική συνάντηση διαφορετικών επιστημονικών κλάδων και η ενθάρρυνση της αυτενέργειας και της επαγγελματικής επινοητικότητας των ασκούμενων
- η δημιουργία ενός δίαυλου αμφίδρομης μετάδοσης πληροφοριών μεταξύ Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και επιχειρήσεων ώστε να διευκολύνεται η συνεργασία αυτών των φορέων

Περιγραφή της Δράσης / Δραστηριοτήτων

Οι δραστηριότητες οι οποίες προτείνονται για τη Δράση της Πρακτικής Άσκησης είναι οι ακόλουθες:

- ***Θεσμοθέτηση Πρακτικής Άσκησης όλων των ιδρυμάτων***

Η Πρακτική Άσκηση θα πρέπει να θεσμοθετηθεί και να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Προγράμματος Σπουδών για τα Τμήματα των Πανεπιστημίων που κρίνεται απαραίτητο. Θα προσφέρεται στους φοιτητές είτε υποχρεωτικά είτε προαιρετικά, ανάλογα με τις ανάγκες του τμήματος, με τον τρόπο αυτό θα διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του προγράμματος και μετά την χρηματοδότηση.

- ***Δημιουργία ετήσιου σχεδίου δράσης της Πρακτικής Άσκησης***

Κρίνεται σκόπιμη η δημιουργία Ετήσιου Σχεδίου Δράσης του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης για το κάθε ακαδημαϊκό έτος, σύμφωνα με τις δράσεις που περιγράφονται στο τεχνικό δελτίο έργου του κάθε δικαιούχου, κατά τον πρώτο μήνα κάθε εκπαιδευτικού έτους. Το ετήσιο σχέδιο δράσης θα πρέπει να περιλαμβάνει α) τον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στη σαφή περιγραφή των δραστηριοτήτων, στα αναμενόμενα αποτελέσματά τους, στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους, καθώς και στο προβλεπόμενο κόστος και β) στον απολογισμό των εργασιών του προηγούμενου ακαδημαϊκού έτους, που θα αναλύεται στην περιγραφή των δράσεων που

υλοποιήθηκαν, στο κόστος τους, στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους σύμφωνα με τους αρχικούς στόχους, και στην τεκμηρίωση τυχόν αποκλίσεων από τον αρχικό προγραμματισμό. Το ετήσιο σχέδιο δράσης θα πρέπει να αποστέλλεται στο Κέντρο Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας (ΚΑΣΤΕ).

- ***Συγκέντρωση και καταχώρηση στοιχείων για την παρακολούθηση από το ΚΑΣΤΕ***

Για την ολοκληρωμένη οργάνωση και το σωστό συντονισμό της Πρακτικής Άσκησης προτείνεται η δημιουργία βάσης δεδομένων. Η βάση αυτή η οποία θα συμπεριλαμβάνει τα μητρώα των επιχειρήσεων, των οργανισμών, των φορέων αλλά και των φοιτητών, θα δημιουργηθεί από το ΚΑΣΤΕ. Το γραφείο ΠΑ θα πρέπει να συγκεντρώνει και να καταχωρεί στοιχεία/πληροφορίες στη βάση αυτή με σκοπό την συστηματική παρακολούθηση από το ΚΑΣΤΕ.

Προτείνεται δηλαδή, εκτός από τις πληροφορίες που θα υπάρχουν, να γίνεται καταχώρηση της εκδήλωσης ενδιαφέροντος των φορέων, των οργανισμών και των επιχειρήσεων για την απασχόληση φοιτητών αλλά και των φοιτητών που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν την Πρακτική τους Άσκηση.

Το γραφείο ΠΑ θα πρέπει επίσης, να συγκεντρώνει τα δεδομένα που την αφορούν και να διαμορφώνει δείκτες που θα του επιτρέπουν να παρακολουθεί συστηματικά την πορεία της ΠΑ.

- ***Δικτύωση και Συνεργασία***

Με απώτερο στόχο τη βέλτιστη οργάνωση και αποτελεσματική διεξαγωγή της Πρακτικής Άσκησης θα πρέπει να εξασφαλίζεται η συνεργασία του γραφείου Πρακτικής Άσκησης με τα ΚΑΣΤΕ και τα Γραφεία Διασύνδεσης του ίδιου Ιδρύματος, καθώς θα καταξιωθούν ως θεσμοί στην εκπαιδευτική και την παραγωγική κοινότητα και θα βρίσκονται σε διαρκή επικοινωνία τόσο με την ακαδημαϊκή κοινότητα, όσο και με φορείς της παραγωγής. Η ενιαία βάση δεδομένων που θα δημιουργηθεί θα πρέπει να ενημερώνεται/τροφοδοτείται από τα γραφεία ΠΑ ώστε οι πληροφορίες που συλλέγονται για το συγκεκριμένο υπόεργο να είναι στη διάθεση και των άλλων δομών .

Σημαντική κρίνεται επίσης, η συνεργασία με τα ΚΑΣΤΕ και τα γραφεία ΠΑ των άλλων Πανεπιστημίων ή και των ομοειδών σχολών (ανάπτυξη κοινών εργαλείων, κλπ.) για την εκπόνηση ΠΑ εκτός της έδρας του ιδρύματος ή και του τόπου διαμονής του φοιτητή.

Θα πρέπει ακόμα να επιδιώκεται και η συνεργασία με τις Ενώσεις Αποφοίτων, οι οποίοι μπορούν να παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση της ΠΑ. Σε ορισμένες χώρες, η Πρακτική Άσκηση και το Γραφείο Διασύνδεσης υποστηρίζονται ενεργά από τις ενώσεις αποφοίτων, οι οποίες βρίσκονται σε στενή επαφή και αλληλεπίδραση με το Πανεπιστήμιο από το οποίο προέρχονται οι απόφοιτοι (οικονομική με τη μορφή εισφορών ή προσλήψεων φοιτητών για πρακτική άσκηση ή μόνιμη εργασία αλλά και συμβουλευτική με τη μορφή συμμετοχών σε συμβουλευτικές επιτροπές ή σε Δ.Σ. του ίδιου του Πανεπιστημίου ή θυγατρικών του εταιρειών κλπ). Η εμπειρία των Πανεπιστημίων του εξωτερικού είναι χρήσιμο να ληφθεί υπόψη.

Θα εκτιμηθεί θετικά και η θέσπιση συμφωνίας-πλαίσου μεταξύ του Εκπαιδευτικού Φορέα (Ίδρυμα, Τμήμα) με αντίστοιχο κλαδικό όργανο (ΣΕΒ, ΤΕΕ κλπ.) που θα αφορά στην υποστήριξη και τη βελτιστοποίηση δράσεων για την υλοποίηση της Πρακτικής Άσκησης, τη χάραξη κατευθυντηρίων γραμμών για τις συμφωνίες και τις υποχρεώσεις, τη μεθοδολογία, τον τρόπο χρηματοδότησης, το χρονοδιάγραμμα, την επίβλεψη των ασκουμένων, τη μεθοδολογία παρακολούθησης της στο χώρο της πρακτικής άσκησης και άλλων θεμάτων.

- ***Οργάνωση δυνατότητας Πρακτικής Άσκησης για ειδικές ομάδες φοιτητών (ΑΜΕΑ, μειονότητες, κλπ)***

Τα άτομα με αναπηρία βιώνουν καθημερινά σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος διακρίσεις και αποκλεισμούς, για την άρση των οποίων απαιτείται μια ουσιαστική μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης τους. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη η δημιουργία μηχανισμών εύρεσης κατάλληλων θέσεων ΠΑ για τις ειδικές ομάδες φοιτητών (ΑΜΕΑ, μειονότητες, κλπ). Επίσης, ιδιαίτερα σημαντική είναι και η κατάλληλη υποστήριξη, ενδυνάμωση και πληροφόρηση των συγκεκριμένων ατόμων.

- ***Οργάνωση δυνατότητας Πρακτικής Άσκησης στο εξωτερικό***

Προτείνεται η δημιουργία μηχανισμών διασύνδεσης με πανεπιστήμια, επιχειρήσεις, οργανισμούς και φορείς άλλων κρατών, προκειμένου να προσφέρεται στους φοιτητές η δυνατότητα εκτέλεσης της ΠΑ σε χώρες του εξωτερικού. Μια τέτοια εμπειρία μπορεί να αποβεί πολύ θετική καθώς τους δίνει μια εικόνα για το εξωτερικό και τους διευκολύνει στην απόφαση συνέχισης των σπουδών τους ή και εύρεσης εργασίας σε ξένη χώρα. Είναι σκόπιμο να εξετασθεί η περίπτωση ένταξης της ΠΑ σε εκπαιδευτικά Ευρωπαϊκά Προγράμματα (π.χ. Erasmus).

- ***Συστηματική παρακολούθηση και εποπτεία των προγραμμάτων της Πρακτικής Άσκησης***

Η σωστή υλοποίηση του προγράμματος Πρακτικής Άσκησης απαιτεί την συστηματική παρακολούθησή του, μέσω μηχανισμών επίβλεψης ως προς τη προσφερόμενη ποιότητα για τον ίδιο το φοιτητή και κατ' επέκταση για το ίδιο το τμήμα. Προτείνεται η δημιουργία τεύχους στο οποίο θα υπάρχει η αναλυτική έκθεση πεπραγμένων των φοιτητών και η έκθεση επίδοσης για τον ασκούμενο από το φορέα απασχόλησης. Το τεύχος αυτό θα πρέπει να τυποποιηθεί και να είναι κοινό για τους φοιτητές όλων των τμημάτων, ή και των Πανεπιστημίων.

Προτείνεται επίσης, η δημιουργία έντυπου αξιολόγησης σε συνεργασία με το ΚΑΣΤΕ για τους γενικότερους σκοπούς της αξιολόγησης με σκοπό την προώθηση δεδομένων/στοιχείων στα ΚΑΣΤΕ (με εξασφάλιση συμβατότητας με τα πρότυπα ΑΔΠ).

- ***Άμεση επικοινωνία φοιτητή-εργοδότη με το Γραφείο Πρακτικής Άσκησης κατά την διάρκεια εκπόνησης της πρακτικής άσκησης***

Επισημαίνεται η ανάγκη λειτουργίας του γραφείου Πρακτικής Άσκησης κατά την περίοδο που εκπονείται η ΠΑ από τους φοιτητές. Η άμεση επαφή του φοιτητή αλλά και του εργοδότη με το Γραφείο κατά την υλοποίηση της Πρακτικής Άσκησης είναι σημαντική για την επίλυση τυχόν προβλημάτων.

6.2.2 Τελικοί Δικαιούχοι – Επιλεξιμότητα

Τελικοί δικαιούχοι των Έργων είναι τα Ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Σε ότι αφορά στην επιλεξιμότητα, ιδιαίτερη σημασία έχει η πληρότητα των προτάσεων που θα υποβληθούν, ο βαθμός στον οποίο συμβάλλουν στην επίτευξη των τιθέμενων στόχων καθώς και η ωριμότητα / επάρκεια των τελικών δικαιούχων να υλοποιήσουν τις προτάσεις αυτές. Αναλυτικότερα, ιδιαίτερη έμφαση κατά την αξιολόγηση των προτάσεων θα πρέπει να δοθεί στην πληρότητα των προτάσεων, την ωριμότητα / επάρκεια των τελικών δικαιούχων, τη σκοπιμότητα και τη συμβατότητα / συνέργια με άλλες δράσεις.

6.2.2.1 Πληρότητα της πρότασης

Θα πρέπει να εξετασθεί η πληρότητα του περιεχομένου της πρότασης, σε σχέση τόσο με το στόχο της σύνδεσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, όσο και με την επαρκή και με κατάλληλο τρόπο υλοποίηση όλων των απαιτούμενων από την πρόσκληση. Θα πρέπει να εξασφαλίζεται η αρτιότητα και πληρότητα των νέων δομών, καθώς και η μεταφερσιμότητα της τεχνογνωσίας, της εμπειρίας, των μεθοδολογιών και των εργαλείων που θα αναπτυχθούν και αποκτηθούν.

Ο προϋπολογισμός των Δράσεων πρέπει να είναι ρεαλιστικός και τεκμηριωμένος σε σχέση με το φυσικό αντικείμενο και το μέγεθος της ομάδας - στόχου, ενώ, και σε ετήσια βάση, ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι ρεαλιστικός και συμβατός με το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των Δράσεων. Επισημαίνεται ότι η χρηματοδότηση είναι άμεσα συνυφασμένη με τον αριθμό των δραστηριοτήτων που θα περιγράφονται στις προτάσεις και οι οποίες θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια υλοποίησης των Έργων. Τυχόν νέες δραστηριότητες, πέραν αυτών που αναφέρονται στην περιγραφή των δράσεων / δραστηριοτήτων θεωρούνται αποδεκτές, στο βαθμό που συμβάλλουν στην επίτευξη των τεθέντων στόχων.

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο είναι ο βαθμός πληρότητας και τεκμηρίωσης της μεθοδολογίας που θα ακολουθηθεί για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων που συνθέτουν τις Δράσεις, καθώς και ο βαθμός κάλυψης των απαιτήσεων και του Ειδικού Στόχου του Άξονα. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στις μεθοδολογίες οι οποίες

θα ακολουθηθούν σε κάθε Δράση (π.χ. σχετικά με: τη σύσταση και λειτουργία του ΚΑΣΤΕ, το συντονισμό των επιμέρους δομών και τη χάραξη της στρατηγικής του Ιδρύματος, την εφαρμογή του νέου οργανογράμματος των Γραφείων Διασύνδεσης και τη δικτύωσή τους με τους φορείς προώθησης απασχόλησης, τη διδασκαλία των μαθημάτων επιχειρηματικότητας). Τέλος, το χρονοδιάγραμμα πρέπει να είναι ρεαλιστικό και σε συνάφεια με τις επιμέρους δραστηριότητες των προτεινόμενων Δράσεων.

6.2.2.2 Ωριμότητα / Επάρκεια των τελικών δικαιούχων

Η επάρκεια του τελικού δικαιούχου προσδιορίζεται σε σχέση με την δυνατότητά του να παρακολουθεί, να ελέγχει, να διοικεί και να διαχειρίζεται απρόσκοπτα την υλοποίηση των Δράσεων από άποψη διάθεσης κατάλληλων τεχνικών μέσων, τεχνογνωσίας και στελεχών.

Η επάρκεια του φορέα προσδιορίζεται από τα κάτωθι :

- Κάλυψη των απαιτήσεων οργάνωσης, και υλοποίησης των δραστηριοτήτων που προβλέπονται σε σχέση με ανθρώπινους πόρους, διαδικασίες και συστήματα. Ιδιαίτερο βάρος θα πρέπει να δοθεί στις καινοτομικές δραστηριότητες.
- Ένταξη των υφιστάμενων δομών (Γραφεία Διασύνδεσης) στα οργανογράμματα των Ιδρυμάτων.
- Οργάνωση και τρόπο παρακολούθησης του φυσικού και του οικονομικού αντικειμένου του έργου από τον επιστημονικό υπεύθυνο και τον τελικό δικαιούχο – Κάλυψη των απαιτήσεων που τίθενται από το σύστημα διοίκησης.
- Προβλεπόμενη δομή, διαδικασία και σύστημα αξιολόγησης της καταλληλότητας και πληρότητας των Δράσεων ως προς την επίτευξη των τεθέντων στόχων και ανατροφοδότησης για λήψη διορθωτικών ενεργειών.
- Επάρκεια υπάρχουσας ή / και προτεινόμενης στελέχωσης του φορέα σε διοικητικό, τεχνικό και εκπαιδευτικό προσωπικό. Πιο συγκεκριμένα, στη Δράση των Γραφείων Διασύνδεσης και σε περίπτωση που στο φορέα λειτουργεί ήδη Γραφείο Διασύνδεσης, και με δεδομένο ότι, στη νέα προγραμματική περίοδο, προβλέπεται η χρηματοδότηση μόνο καινοτόμων δραστηριοτήτων για τα Γραφεία

Διασύνδεσης, ενώ δεν προβλέπεται η χρηματοδότηση του λειτουργικού τους κόστους, κρίνεται αναγκαία η στελέχωσή τους με τουλάχιστον δύο (2) άτομα από το μόνιμο προσωπικό του κάθε φορέα. Τα άτομα αυτά θα υλοποιούν τις «παλαιές» δραστηριότητες των Γραφείων Διασύνδεσης.

- Δυνατότητα του φορέα να οργανώσει επαφές / σχήματα συνεργασίας με επιχειρήσεις και συλλογικούς φορείς τους και διερεύνηση των δυνατοτήτων συνεργασίας τους με τις δομές των ιδρυμάτων (ΚΑΣΤΕ, Γραφεία Διασύνδεσης, πρόγραμμα επιχειρηματικότητας)
- Δυνατότητα του φορέα να οργανώσει εργασίες και αποτελεσματικότητα συντονισμού – επικοινωνίας μεταξύ των συνεργαζόμενων φορέων.
- Δυνατότητα του φορέα για τη βέλτιστη αξιοποίηση των αποτελεσμάτων του έργου.

Αξιολογείται, επίσης, η **εμπειρία** στην υλοποίηση ανάλογων δράσεων. Σημαντικό στοιχείο για την τεκμηρίωση της εμπειρίας αυτής αποτελούν τα ακόλουθα:

- Το αντικείμενο, η μορφή και η πολυπλοκότητα των δράσεων που έχουν ήδη υλοποιηθεί καθώς και ο βαθμός συνάφειάς τους με το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων που περιγράφονται στις παρούσες Δράσεις.
- Ο βαθμός συμμετοχής φοιτητών, σπουδαστών και αποφοίτων στις δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν στο παρελθόν.
- Η ύπαρξη μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεων.
- Οι διασυνδέσεις του φορέα με εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού με εμπειρία στα σχετικά πεδία.
- Η διεπιστημονικότητα των συμμετεχόντων φορέων – οι συνέργειες που προκύπτουν από τη σύμπραξη.

Σε σχέση με τη σύνθεση και την καταλληλότητα της ομάδας υλοποίησης θα πρέπει να αξιολογηθούν:

- Η εμπειρία των επιστημονικών υπευθύνων των Δράσεων σε συναφή έργα.
- Η χρήση ειδικών ανθρώπινων πόρων για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα, καθώς και τη συμβουλευτική / προσανατολισμό.
- Η εμπειρία των διδασκόντων σε εκπαιδευτικά θέματα που αφορούν στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.
- Οι προβλεπόμενες διαδικασίες για την πρόσληψη εξωτερικών συνεργατών, οι οποίες επιβάλλεται να διασφαλίζουν την πλήρη αξιοποίηση της εμπειρίας στελεχών τα οποία έχουν εργαστεί ή συμβάλει ενεργά σε προηγούμενες αντίστοιχες δομές με αυτές που περιγράφονται στις παρούσες Δράσεις.

6.2.2.3 Σκοπιμότητα

Αξιολογούνται οι τιμές των δεικτών εκροών και δεικτών αποτελέσματος. Συγκεκριμένα θα αξιολογηθούν οι δείκτες που θα επιτευχθούν με την εφαρμογή της προτεινόμενης Δράσης ως προς την αναγραφή των τιμών όλων των απαιτούμενων δεικτών και την αξιοπιστία της τεκμηρίωσης και της μεθοδολογίας εκτίμησης των τελικών τιμών των δεικτών.

Επίσης, θα πρέπει να αξιολογηθεί η κρισιμότητα των παρεμβάσεων όσον αφορά στην επίτευξη της αποτελεσματικότερης σύνδεσης του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας (Ειδικός Στόχος 3 των αξόνων 4,5,6).

Τέλος, θα αξιολογηθεί και η βιωσιμότητα των Δράσεων αναφορικά με:

- τον τρόπο συνέχισης των προτεινόμενων δραστηριοτήτων μετά τη λήξη του έργου
- τον τρόπο κάλυψης των νεοδημιουργηθέντων λειτουργικών εξόδων του Ιδρύματος μετά τη λήξη της χρηματοδότησης.

6.2.2.4 Συμβατότητα με άλλες δράσεις / Συνέργια / Συνέχεια

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη συμπληρωματικότητα και συνέργια με άλλες συναφείς δράσεις (που υφίστανται, υλοποιούνται ή προτείνονται προς

υλοποίηση) ως προς:

- το είδος, μέγεθος και σημασία των δράσεων, οι οποίες τεκμηριώνονται ως συμπληρωματικές ή ως παρέχουσες συνέργειες με τις παρούσες Δράσεις και το βαθμό συμπληρωματικότητας – συνέργειας
- τις συνέργειες που προκύπτουν (τόσο μεταξύ των προτεινόμενων νέων δραστηριοτήτων όσο και μεταξύ δραστηριοτήτων που προτείνονται και εκείνων που ήδη λειτουργούν)
- τις συνέργειες με άλλους άξονες ή / και παρεμβάσεις του Επιχειρησιακού Προγράμματος
- τις συνέργειες με άλλα Επιχειρησιακά Προγράμματα

Ειδικότερα, θα πρέπει να υπάρχει εστιασμένη σύνδεση των Δράσεων με νέες δομές που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα, όπως είναι οι Θυρίδες Νεανικής Επιχειρηματικότητας και το Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας της ΓΓΝΓ.

Ταυτόχρονα, θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη, κατά το μέγιστο δυνατό βαθμό, η συνέχεια των σχετικών δράσεων που υλοποιήθηκαν κατά το παρελθόν ώστε να υπάρξει πλήρης αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων, της τεχνογνωσίας, της εμπειρίας, των εργαλείων και μεθοδολογιών που έχουν αναπτυχθεί και αποκτηθεί και τα οποία αποτελούν σημαντικό κεφάλαιο για την αποτελεσματικότερη υλοποίηση των Δράσεων.

6.2.3 Υλοποίηση των Έργων

Η υλοποίηση των Έργων πραγματοποιείται σε τέσσερα στάδια, τα οποία περιλαμβάνουν την υποβολή και, στη συνέχεια, την αξιολόγηση των προτάσεων, την υλοποίηση του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου των ενταχθέντων έργων και, τέλος, την αξιολόγηση της υλοποίησης των έργων αυτών.

6.2.3.1 Υποβολή Προτάσεων

Στην πρόσκληση υποβολής προτάσεων θα καθορίζονται σαφώς οι επιμέρους δραστηριότητες των Δράσεων. Παράλληλα, θα ορίζονται πλήρως τα κριτήρια και ο τρόπος αξιολόγησης των προτάσεων και θα συνταχθεί το μοντέλο πρόσκλησης υποβολής προτάσεων (στόχοι, προδιαγραφές, έντυπα υποβολής προτάσεων, το ύψος χρηματοδότησης ανά έργο, επιλέξιμες δαπάνες, κ.α.).

Οι προδιαγραφές θα απαιτούν από τις προτάσεις, που θα κατατεθούν, τουλάχιστον τα παρακάτω:

- Να τεκμηριώνουν τους επιδιωκόμενους στόχους και τις προτεινόμενες μεθοδολογίες.
- Να τεκμηριώνουν την καταλληλότητα των ανθρώπινων πόρων, εργαλείων, υλικού και μεθοδολογιών που προτείνονται.
- Να λαμβάνουν υπόψη τους την προηγούμενη υλοποίηση αντίστοιχων δράσεων (σε όσα Ιδρύματα αυτό ισχύει) και να την εντάσσουν στο νέο σχέδιο δράσης εξασφαλίζοντας τη συνέχεια, αλλά και την αξιοποίηση των ήδη ανεπτυγμένων πόρων. Όπου εκδηλώνεται ανάγκη για ανάπτυξη νέων εργαλείων, υλικού κ.λπ. που έχουν ήδη αναπτυχθεί θα πρέπει να τεκμηριώνεται η ανάγκη αυτή.

6.2.3.2 Αξιολόγηση Προτάσεων

Ακολουθεί η αξιολόγηση των προτάσεων, η οποία θα γίνει από επιτροπή αξιολόγησης, που θα ορισθεί από το ΥΠΕΠΘ. Η επιλογή θα γίνει με βάση τη συνολική πρόταση. Η μέθοδος και τα κριτήρια αξιολόγησης των προτάσεων θα περιγράφονται πλήρως στο κείμενο της πρόσκλησης υποβολής προτάσεων. Σε πρώτη φάση, η επιτροπή θα προκρίνει αριθμό έργων, στα οποία θα δοθούν - εφόσον αυτό κριθεί αναγκαίο - συγκεκριμένες κατευθύνσεις και θα επισημανθούν τα σημεία

στα οποία - κατά τη γνώμη της επιτροπής αξιολόγησης - επιδέχεται βελτίωση. Μετά την υποβολή των βελτιωμένων προτάσεων, το ΥΠΕΠΘ θα προχωρήσει στην τελική επιλογή των έργων, στην ένταξή τους και στην ενημέρωση των αναδόχων.

6.2.3.3 Εφαρμογή / Υλοποίηση Έργου

Αποτελεί την πρώτη από τις δύο φάσεις εφαρμογής, διάρκειας 3 ετών, με ημερομηνία έναρξης την ημερομηνία ένταξης του κάθε έργου.

6.2.3.4 Αξιολόγηση Υλοποίησης Έργου

Με την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης υλοποίησης, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί αξιολόγηση των έργων, ώστε να εκτιμηθούν τα αποτελέσματα, ο βαθμός επίτευξης των τιθέμενων στόχων και να υπάρξει, εφόσον αυτό χρειαστεί, αναδιάρθρωση της στρατηγικής, εν' όψη της δεύτερης φάσης υλοποίησης. Η αξιολόγηση θα πρέπει να είναι τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική. Εφ' όσον μάλιστα υλοποιηθεί ένα ενιαίο πληροφοριακό σύστημα για όλους τους αναδόχους, μπορεί αυτό να αποτελέσει τη βασική – και έγκυρη – πηγή συγκρίσιμων και ουσιαστικών δεδομένων για την αξιολόγηση.

6.3 Οριζόντια Δράση των ΚΑΣΤΕ

Πρόκειται για μία δράση, η οποία θα αποτελέσει ξεχωριστό έργο, και η οποία θα στοχεύει, μέσα από τη δικτύωση των Ιδρυμάτων που θα υλοποιήσουν τα σχετικά έργα, αφ ενός μεν στη στήριξη των Ιδρυμάτων για αποτελεσματικότερη υλοποίηση των έργων τους, αφ ετέρου δε στη διάδοση των αποτελεσμάτων των εν λόγω έργων και στη διαμόρφωση μηνυμάτων πολιτικής. Στη συγκεκριμένη δράση, προτείνεται να συμμετέχουν όλα τα Ιδρύματα που θα συστήσουν ΚΑΣΤΕ, καθώς και η ίδια η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ώστε να διασφαλίζεται η όσο το δυνατό μεγαλύτερη διαφάνεια των διαδικασιών, η ισότιμη συμμετοχή όλων των Ιδρυμάτων, και η ύπαρξη άμεσου διαύλου επικοινωνίας με τους φορείς χάραξης πολιτικής.

6.3.1 Σκοπιμότητα - Στόχοι της Δράσης

Από τη μέχρι σήμερα υλοποίηση έργων σύνδεσης των Ιδρυμάτων Ανώτατης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας (προγράμματα ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας, Γραφεία Διασύνδεσης κ.λπ.) έχει διαπιστωθεί η έλλειψη δικτύωσης και συνεργασίας ανάμεσα στα παραπάνω Ιδρύματα.

Στο παραπάνω πλαίσιο, κρίνεται απαραίτητη η ανάληψη μιας Οριζόντιας Δράσης, στην οποία θα συμμετέχουν όλα τα Ιδρύματα και η οποία, μέσα από τις δραστηριότητες που θα αναλάβει, θα προωθήσει τη δικτύωση και συνεργασία των εν λόγω Ιδρυμάτων. Ο στόχος είναι, σε πρώτη φάση, η δημιουργία ενός σωστά οργανωμένου πλαισίου για το συντονισμό της Δράσης και τη σύσταση του δικτύου των Ιδρυμάτων και, στη συνέχεια, η διασφάλιση της συνοχής και της συνέχειας της στρατηγικής σε ότι αφορά στην επιχειρηματικότητα σε εθνικό αλλά και ιδρυματικό επίπεδο, η στήριξη των Ιδρυμάτων στην υλοποίηση των Έργων τους, καθώς και η διάδοση των αποτελεσμάτων των έργων τόσο στο ίδια τα ιδρύματα όσο και στους φορείς χάραξης πολιτικής και στην κοινωνία ευρύτερα.

Πιο συγκεκριμένα, η υλοποίηση της Οριζόντιας Δράσης, αναμένεται να οδηγήσει σε:

- προστιθέμενη αξία στα Ιδρύματα για την υλοποίηση των Έργων τους μέσα από την ανάπτυξη κοινών διαδικασιών, μεθοδολογιών και εργαλείων.

- αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού που στελεχώνει τις δομές των Ιδρυμάτων που υλοποιούν τα έργα
- ανάδειξη, διάδοση και διάχυση των καλών πρακτικών και των καινοτόμων επιτυχημένων παρεμβάσεων που θα προκύψουν από την υλοποίηση των Έργων σε όσο το δυνατό περισσότερους πιθανά ενδιαφερόμενους (φορείς / άτομα)
- ενσωμάτωση των καλών πρακτικών στο σχεδιασμό, εφαρμογή, αξιολόγηση και επαναπροσδιορισμό σχετικών πολιτικών
- ανάδειξη νέων μηνυμάτων πολιτικής και η προώθησή τους στους αρμόδιους φορείς
- αποτελεσματικότερη αξιολόγηση των έργων που υλοποιούνται μέσα από τη συντονισμένη συλλογή και επεξεργασία ενιαίων δεδομένων για τα εν λόγω έργα και τη θέσπιση κατάλληλων κριτηρίων αξιολόγησης.

6.3.2 Περιγραφή της Δράσης / Δραστηριοτήτων

Το φυσικό αντικείμενο της Οριζόντιας Δράσης θα περιλαμβάνει δραστηριότητες, οι οποίες αφορούν στη δικτύωση των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, στη μόχλευση των πόρων και της τεχνογνωσίας που έχουν ήδη αναπτυχθεί από τα Ιδρύματα με στόχο την παραγωγή κοινών προϊόντων και την ανάδειξη καλών πρακτικών, στην ενίσχυση των Ιδρυμάτων για την καλύτερη υλοποίηση των Έργων τους, στην αποτελεσματική αξιολόγηση των έργων, στη διάδοση / διάχυση των αποτελεσμάτων των έργων, και στην ανάδειξη μηνυμάτων πολιτικής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Για την αποτελεσματική υλοποίηση της Οριζόντιας Δράσης προτείνεται η σύσταση Συντονιστικής Επιτροπής, η οποία θα αποφασίζει για τις δραστηριότητες που θα αναληφθούν, καθώς και τη μέθοδο υλοποίησής τους. Επίσης, η Συντονιστική Επιτροπή θα διασφαλίζει και τη διάχυση των αποτελεσμάτων της δράσης ενώ θα είναι υπεύθυνη και για τις απαραίτητες επαφές / συναντήσεις με τους φορείς χάραξης πολιτικής. Στη Συντονιστική Επιτροπή προτείνεται να συμμετέχει ένας εκπρόσωπος από κάθε Ίδρυμα / φορέα υλοποίησης, κατά προτίμηση ο επιστημονικός Υπεύθυνος του ΚΑΣΤΕ, καθώς και εκπρόσωποι της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Υπουργείου. Επισημαίνεται ότι η συμμετοχή του κάθε Ιδρύματος στη Συντονιστική

Επιτροπή είναι υποχρεωτική και δεν περιορίζεται στη φυσική παρουσία των εκπροσώπων του στις εκάστοτε συναντήσεις. Η Συντονιστική Επιτροπή, θα συνεδριάζει σε τακτά χρονικά διαστήματα, ώστε να διασφαλίζεται ο συντονισμός και η αποτελεσματική παρακολούθηση των υλοποιούμενων παρεμβάσεων. Στην πρώτη συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής θα οριστεί, από τα μέλη της, και ο Υπεύθυνος / Συντονιστής, ο οποίος θα αναλάβει να συντονίζει το έργο της Οριζόντιας Δράσης (σύνταξη πρακτικών, παρακολούθηση υλοποίησης δραστηριοτήτων και τήρησης τεθέντων προθεσμιών, επικοινωνία / ενημέρωση των μελών, διοργάνωση συναντήσεων της Συντονιστικής Επιτροπής, συγκέντρωση παραδοτέων κλπ).

Οι δραστηριότητες που προτείνεται να αναληφθούν από την Οριζόντια Δράση περιγράφονται στη συνέχεια:

- ***Σύνταξη Σχεδίου Δράσης της Οριζόντιας Ενέργειας***

Προτείνεται η κατάρτιση Σχεδίου Δράσης της Οριζόντιας Ενέργειας από τη Συντονιστική Επιτροπή, το οποίο θα πρέπει να περιλαμβάνει τον προγραμματισμό, τη σαφή περιγραφή και τη μέθοδο υλοποίησης των προβλεπόμενων δραστηριοτήτων, τους εμπλεκόμενους φορείς και το έργο που αναλαμβάνουν, τα αναμενόμενα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων, τον οικονομικό προϋπολογισμό ανά δραστηριότητα και ανά φορέα, καθώς και το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των δραστηριοτήτων.

- ***Σύσταση εθνικών θεματικών δικτύων έρευνας***

Προτείνεται η σύσταση θεματικών δικτύων έρευνας, τα οποία θα λειτουργήσουν ως εργαστήρια ανταλλαγής τεχνογνωσίας, παραγωγής κοινών προϊόντων (εκπαιδευτικό υλικό, μεθοδολογίες εκπαίδευσης / συμβουλευτικής κ.λπ.) και ανάδειξης καλών πρακτικών. Τα θέματα με τα οποία θα ασχοληθούν τα δίκτυα θα αποφασιστούν από τη Συντονιστική Επιτροπή της Οριζόντιας Δράσης. Επίσης, μέσα από τη συγκεκριμένη παρέμβαση, θα δοθεί η δυνατότητα σε Ιδρύματα με συναφή αντικείμενα και ενδιαφέροντα (π.χ. πολυτεχνεία) να συστήσουν δίκτυα με σκοπό την έρευνα πάνω σε εξειδικευμένα αντικείμενα. Με δεδομένο ότι η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας των Εθνικών Θεματικών Δικτύων Έρευνας βασίζεται κατά κύριο λόγο στην ενεργό και δημιουργική συμμετοχή των μελών στις εργασίες του κάθε δικτύου, καθώς και στο συνεχή διάλογο, το κάθε ίδρυμα θα αποφασίζει από μόνο του

σε ποια από τα Εθνικά Θεματικά Δίκτυα Έρευνας θα συμμετέχει, με γνώμονα την αντίστοιχη εμπειρία των στελεχών του και τη δυνατότητα να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της θεματολογίας του κάθε Δικτύου. Σε κάθε δίκτυο θα ορίζεται ένας συντονιστής ο οποίος θα αναλάβει την παρακολούθηση της πορείας των εργασιών, τη σύνταξη των πρακτικών των συναντήσεων, τη συγκέντρωση των παραδοτέων και θα έχει τη γενικότερη ευθύνη για την τήρηση του χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των εργασιών του δικτύου.

- ***Διοργάνωση Εκδηλώσεων / Δραστηριοτήτων Διάχυσης / Ευαισθητοποίησης / Ενημέρωσης***

Προτείνεται η διοργάνωση εκδηλώσεων (ημερίδων, σεμιναρίων, συνεδρίων) που στοχεύουν στη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων των Έργων στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης, στους εκπροσώπους των ομάδων στόχου, αλλά και στους φορείς χάραξης πολιτικής. Επίσης προτείνεται η ανάπτυξη κοινού οπτικο-ακουστικού υλικού (π.χ. ντοκιμαντέρ), το οποίο θα μπορούσε να προβάλλεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με στόχο την ευρύτερη διάδοση των έργων στην κοινωνία.

- ***Διοργάνωση Εθνικού Διαγωνισμού Επιχειρηματικών Ιδεών / Βραβείων***

Προτείνεται η οργάνωση και διεξαγωγή Διαγωνισμού Επιχειρηματικής Ιδέας και Διαγωνισμού Επιχειρηματικών Σχεδίων. Οι δύο παραπάνω Διαγωνισμοί θα είναι ετήσιοι, θα απευθύνονται σε φοιτητές των Ελληνικών Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και θα βραβεύουν τις καλύτερες επιχειρηματικές ιδέες και τα καλύτερα επιχειρηματικά σχέδια. Οι βραβευθείσες ιδέες και τα βραβευθέντα σχέδια θα προωθούνται στη συνέχεια σε αντίστοιχους διεθνείς διαγωνισμούς.

- ***Επιμόρφωση / Ενθάρρυνση Εκπαιδευτών / Συμβούλων / Στελεχών Επιχειρηματικότητας / Σταδιοδρομίας***

Έχει διαπιστωθεί, από τη μέχρι σήμερα εμπειρία, ένα σημαντικό έλλειμμα στην ύπαρξη κατάλληλων εκπαιδευτών και συμβούλων σε ζητήματα που αφορούν στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Κρίνεται, λοιπόν, απαραίτητη η επιμόρφωση / ενθάρρυνση των εκπαιδευτών, των συμβούλων αλλά και όλων των στελεχών που πλαισιώνουν τις ομάδες / δομές υλοποίησης των Έργων. Με δεδομένο ότι τα Ιδρύματα από μόνα τους

δε διαθέτουν τους πόρους που απαιτούνται για ένα τέτοιο εγχείρημα και για οικονομίες κλίμακας, προτείνεται η συγκεκριμένη παρέμβαση να αναληφθεί από την Οριζόντια Δράση. Προτείνεται η συμμετοχή Προώθηση της κινητικότητας των διδασκόντων και των μελών των ομάδων υποστήριξης σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η υλοποίηση της παρέμβασης απαιτεί τη διοργάνωση εξειδικευμένων σεμιναρίων, συναντήσεων και θεματικών εργαστηρίων, καθώς και συμμετοχή σε αντίστοιχες εκδηλώσεις στο εξωτερικό.

- ***Συμμετοχή σε δραστηριότητες ευρύτερης εφαρμογής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο***

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα αφορά στη συμμετοχή των Ιδρυμάτων ή / και των Θεματικών Δικτύων Έρευνας σε πιθανά αντίστοιχα δίκτυα εργασίας καθώς και διαβουλεύσεις / forums / συνέδρια σε ευρωπαϊκό επίπεδο που οργανώνονται είτε από αντίστοιχους φορείς / Ιδρύματα των άλλων κρατών είτε από την ίδια την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η συμμετοχή σε αντίστοιχες εργασίες και εκδηλώσεις, θα δώσει τη δυνατότητα ανταλλαγής εμπειριών, μεθοδολογιών, εργαλείων, καινοτόμων παρεμβάσεων και καλών πρακτικών, με αποτέλεσμα αφ ενός τον εμπλουτισμό των παραδοτέων της Οριζόντιας Ενέργειας μέσα από την ενσωμάτωση της αντίστοιχης εμπειρίας που έχει αναπτυχθεί στα άλλα κράτη, αφ ετέρου δε τη διάδοση / ανάδειξη του έργου που επιτελείται στα Ελληνικά Ιδρύματα στο εξωτερικό.

- ***Αξιολόγηση των Έργων***

Κρίνεται ότι η αξιολόγηση των Έργων, η οποία πραγματοποιείται από εξωτερικό φορέα, θα είναι αποτελεσματικότερη εάν, στο πλαίσιο της Οριζόντιας Δράσης, διαμορφωθούν τα κριτήρια αξιολόγησης των έργων, τα οποία θα μπορούσαν να τεθούν και σε διαβούλευση. Επίσης, εφόσον λειτουργήσει κοινό πληροφοριακό σύστημα για όλα των Ιδρυμάτων, θα υπάρχουν δεδομένα κοινά και απόλυτα συγκρίσιμα, τα οποία η Οριζόντια Δράση θα μπορεί να συγκεντρώνει και να προωθεί στον εξωτερικό αξιολογητή, παρέχοντας ταυτόχρονα και όλες τις απαραίτητες επεξηγήσεις / διευκρινίσεις.

- ***Δικτυακός Τόπος***

Ανάπτυξη, λειτουργία και ενημέρωση του δικτυακής πύλης της Οριζόντιας Δράσης, μέσω της οποίας παρέχεται ενημέρωση / πληροφόρηση για τις δραστηριότητες της

Δράσης, σύνδεση με τους δικτυακούς τόπους των αντίστοιχων έργων των Ιδρυμάτων,
παρουσίαση των αποτελεσμάτων, καλών πρακτικών, μηνυμάτων πολιτικής κ.λπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

7.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφονται και αναλύονται τα αναμενόμενα αποτελέσματα από τις προτεινόμενες δράσεις και προτείνονται δείκτες τόσο για την παρακολούθηση (monitoring) των δράσεων, όσο και για την μέτρηση των αποτελεσμάτων και την αξιολόγηση των δράσεων.

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα αναλύονται συνολικά για όλες τις προτεινόμενες Δράσεις, κατ' αντιστοιχία με τη λογική των προτάσεων που αντιμετωπίζουν όλες τις δράσεις ως ένα συνολικό σύστημα με γενικό στόχο της σύνδεση των ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, ενώ οι δείκτες αναλύονται ανά Δράση για λόγους σαφήνειας και διευκόλυνσης στην κατηγοριοποίηση τους.

7.2 Αναμενόμενα αποτελέσματα

7.2.1 Δράσεις που σχετίζονται με την Επιχειρηματικότητα (ΚΑΣΤΕ, Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας, Επιχειρηματικότητα των Γραφείων Διασύνδεσης)

Η ευρεία εισαγωγή της επιχειρηματικότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση αποτελεί μία από τις σημαντικότερες καινοτομίες στην Ανώτατη Εκπαίδευση σε σχέση με την οικονομία, την οικονομική ανάπτυξη και την επαγγελματική / επιχειρηματική σταδιοδρομία των αποφοίτων. Παρόλο που η ανάδειξη ουσιαστικών αποτελεσμάτων απαιτεί σημαντικό βάθος χρόνου, αποτελεί την απαρχή της εμφύτευσης της έννοιας και στη συνέχεια της κουλτούρας της επιχειρηματικότητας στο σύνολο της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Οι επιπτώσεις στην απασχόληση δεν είναι δυνατόν να υπολογιστούν ποσοτικά. Ποιοτικά, όμως, μπορεί κανείς να τις χαρακτηρίσει ως πάρα πολύ θετικές για τους εξής λόγους:

- Αναπτύσσει και καλλιεργεί στους φοιτητές:
 - την αναλυτική ικανότητα αναγνώρισης και αξιολόγησης επιχειρηματικών και καινοτομικών ευκαιριών
 - την κατανόηση των οικονομικών και πολλαπλών τεχνολογικών εξελίξεων και των επιπτώσεών τους
 - την ανάπτυξη της επιχειρηματικής αντίληψης και νοοτροπίας
 - την απόκτηση βασικών γνώσεων επί των αρχών της επιχειρηματικότητας και τις λειτουργίας των επιχειρήσεων
 - την ανάπτυξη δημιουργικής σκέψης για νέα προϊόντα και υπηρεσίες
 - την όξυνση του κριτικού πνεύματος και την ανάπτυξη επαγγελματικής ευελιξίας

- την εν γένει μύηση του φοιτητή στην επιχειρηματικότητα, στις λειτουργίες και το σχεδιασμό της επιχειρηματικής δράσης προσανατολισμένης στο γνωστικό/ επαγγελματικό πεδίο που εκπαιδεύεται.
- Ενθαρρύνει τους φοιτητές να στραφούν προς τη δημιουργική αυτοαπασχόληση με τη δημιουργία ατομικής ή πολυπροσωπικής επιχείρησης (Ε.Π.Ε. ή Α.Ε.).
- Αυξάνει την απασχολησιμότητα και προσαρμοστικότητα των αποφοίτων ως στελεχών επιχειρήσεων των οποίων γνωρίζουν τον τρόπο λειτουργίας, τους κανόνες της αγοράς, τους εσωτερικού και διεθνή ανταγωνισμού κ.λπ.
- Βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και την αποτελεσματικότητα των οργανισμών δημοσίου συμφέροντος στους οποίους θα απορροφηθούν οι φοιτητές.
- Παρέχει μία εναλλακτική διέξοδο για την απασχόληση των αποφοίτων, βοηθώντας να ξεπεραστεί η νοοτροπία που επικρατεί σήμερα σχετικά με την προτίμηση των αποφοίτων να εργασθούν στο δημόσιο τομέα.

Με άλλα λόγια, ο απόφοιτος μιας Σχολής, που έχει πάρει μέρος σε μαθήματα, παιχνίδια κ.α. περί επιχειρηματικότητας και έχει αποκτήσει γνώσεις και κουλτούρα σε σχέση με την επιχειρηματικότητα, διαθέτει προσόντα που είναι δυσεύρετα στην αγορά εργασίας και συμβάλλουν ουσιαστικά στην πλήρωση των αναγκών των επιχειρήσεων και των οργανισμών.

Όπως έδειξε, άλλωστε, και η μέχρι τώρα υλοποίηση δράσεων σχετικά με την επιχειρηματικότητα, η δυνατότητα που δίνεται στους φοιτητές / σπουδαστές να αποκτήσουν γνώσεις, εμπειρία και άμεση επαφή με ζητήματα σχετικά με την επιχειρηματικότητα και την επιχειρηματική πραγματικότητα, παρέχει στους φοιτητές / σπουδαστές μία διέξοδο, ενθαρρύνοντάς τους να αναπτύξουν επιχειρηματική δραστηριότητα και προμηθεύοντάς τους με τις κατάλληλες γνώσεις και εργαλεία για να είναι αυτή η επιχειρηματική δραστηριότητα επιτυχής. Είναι χαρακτηριστικό ότι εργασίες και επιχειρηματικά σχέδια φοιτητών που συμμετείχαν στα αντίστοιχα προγράμματα έχουν βραβευθεί, τόσο σε Περιφερειακό, όσο και σε Εθνικό επίπεδο,

ενώ ορισμένες από αυτές βρίσκονται σε στάδιο αναζήτησης χρηματοδότησης, ώστε να ξεκινήσει η υλοποίησή τους ή έχουν ήδη υλοποιηθεί.

Οι αναμενόμενες επιπτώσεις στην οικονομία σχετίζονται άμεσα με τις αναμενόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση. Πιο συγκεκριμένα, αναμένεται να υπάρξει αύξηση εισοδήματος λόγω:

- αύξησης της απασχολησιμότητας των αποφοίτων και επομένως μείωσης του χρόνου αναμονής για είσοδο στην αγορά εργασίας
- αύξησης των προσόντων των αποφοίτων και επομένως ενδεχόμενη αύξηση του μισθού τους
- αύξησης της απασχόλησης με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων
- βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μέσα από την βελτίωση της συγκρότησης των επιστημονικών και επιχειρησιακών στελεχών στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα
- βελτίωσης των όρων διαδοχής στις ΜΜΕ και της γυναικείας και νεανικής επιχειρηματικότητας και απασχόλησης

Στις άμεσες αυτές επιπτώσεις στην οικονομία θα πρέπει να συμπεριλάβουμε και τις πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις εξαιτίας της ανάπτυξης μιας επιχειρηματικής κουλτούρας που στερείται σήμερα η ελληνική οικονομία και γενικότερα η κοινωνία, που είναι δύσκολο να συγκεκριμενοποιηθούν.

7.2.2 Δράσεις που σχετίζονται με τη Σταδιοδρομία και τη Διασύνδεση (ΚΑΣΤΕ, Γραφεία Διασύνδεσης, Πρακτική Άσκηση)

Αντίστοιχες - και σε πολλές περιπτώσεις κοινές ή συμπληρωματικές - είναι οι αναμενόμενες επιπτώσεις από την υλοποίηση δραστηριοτήτων που αφορούν στη σύνδεση με την αγορά εργασίας και τη σταδιοδρομία των φοιτητών / σπουδαστών (τις δράσεις, δηλαδή, που υλοποιούνται από τα Γραφεία Διασύνδεσης και την Πρακτική Άσκηση). Οι αναμενόμενες επιπτώσεις αφορούν στην απασχόληση, στην οικονομία γενικότερα, αλλά και στην εξωστρέφεια και - σε ένα βαθμό - στην

αποτελεσματικότητα των ίδιων των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης.
Αναλυτικότερα, οι αναμενόμενες επιπτώσεις αφορούν σε:

Ως προς την απασχόληση:

- αύξηση της απασχόλησης μέσα από την πληροφόρηση και υποστήριξη των φοιτητών / σπουδαστών για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας
- αύξηση της απασχόλησης μέσα από την δικτύωση με επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς και υπηρεσίες υποστήριξης της εύρεσης εργασίας
- μείωση του χρόνου εισόδου στην αγορά εργασίας από τη λήψη του πτυχίου
- μείωση του αριθμού αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης που απασχολούνται σε θέσεις μη σχετικές με το αντικείμενο σπουδών τους και αύξηση του βαθμού ικανοποίησης των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης από την εξεύρεση κατάλληλης εργασίας
- βελτίωση των προοπτικών απασχόλησης των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης, μέσα από τη συστηματική πληροφόρηση, την επαφή με την αγορά εργασίας και την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας

Ως προς την οικονομία:

- αύξηση της παραγωγικότητας μέσα από την βελτίωση των προσόντων, των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των φοιτητών / σπουδαστών και τη διευκόλυνση εύρεσης κατάλληλης και σχετικής με το αντικείμενο σπουδών απασχόλησης
- συμβολή στη διά βίου εκπαίδευση με θετικές επιπτώσεις στη σταδιοδρομία των αποφοίτων και στην παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας
- βελτίωση της ικανοποίησης των φοιτητών / σπουδαστών και αποφοίτων ως προς την απασχόληση και τις προοπτικές απασχόλησής τους, γεγονός το οποίο, εκτός από κοινωνικές, έχει και θετικές οικονομικές επιπτώσεις
- ενίσχυση της τάσης προς αποσυμφόρηση του δημόσιου τομέα, μέσω της διεύρυνσης των προοπτικών απασχόλησης των αποφοίτων

Ως προς την εξωστρέφεια και αποτελεσματικότητα των Ιδρυμάτων:

- αύξηση της εξωστρέφειας των Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης, μέσα από τη συνεργασίας και τη δικτύωση με επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς
- βελτίωση της γνώσης και της αντίληψης των Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων για την αγορά εργασίας – και την οικονομία γενικότερα – σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο
- αύξηση της ικανότητας αναπροσαρμογής της στρατηγικής – και, συνεπώς, των προγραμμάτων σπουδών σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο– των Ιδρυμάτων, ώστε να ανταποκρίνονται αμεσότερα στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις
- απόκτηση εμπειρίας και τεχνογνωσίας σε ζητήματα σταδιοδρομίας και απασχόλησης των αποφοίτων των Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

7.3 Δείκτες για την παρακολούθηση / αξιολόγηση των Δράσεων

Σε ότι αφορά στους δείκτες για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των προτεινόμενων δράσεων, οι προτεινόμενοι δείκτες αφορούν σε κάθε δράση ξεχωριστά. Καθώς οι προτεινόμενες δράσεις – πλην του ΚΑΣΤΕ – έχουν υλοποιηθεί στο παρελθόν, υπάρχει μια σειρά από δείκτες που έχουν χρησιμοποιηθεί για κάθε δράση (βλ. παράρτημα). Κρίνεται σκόπιμο να διατηρηθούν οι δείκτες αυτοί, ενώ προτείνονται και ορισμένοι νέοι δείκτες, οι οποίοι προκύπτουν από τη μέχρι τώρα εμπειρία υλοποίησης και εκτιμάται ότι θα αποβούν χρήσιμοι.

Οι προτάσεις για τους δείκτες βασίζονται στην εκτίμηση ότι θα πρέπει να παρέχουν τις απαραίτητες πληροφορίες για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων (τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά) και ότι θα πρέπει να αποτελούν, εφόσον τηρούνται με την εκκίνηση της υλοποίησης, μία στέρεα βάση για την αξιολόγηση της υλοποίησης των δράσεων τόσο σε Ιδρυματικό, όσο και σε συνολικό επίπεδο. Οι προτεινόμενοι δείκτες αναλύονται ανά δράση στη συνέχεια.

7.3.1 Σύσταση και Λειτουργία Κέντρων Απασχόλησης, Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας (ΚΑΣΤΕ)

Καθώς το ΚΑΣΤΕ αφορά σε μία νέα δομή, δεν υπάρχουν δείκτες που να έχουν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν, προτείνεται όμως να χρησιμοποιηθούν δείκτες από τις ακόλουθες κατηγορίες του ΟΠΣ:

- ενέργειες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης,
- ανάπτυξη και εκμετάλλευση συστημάτων πληροφορικής,
- μελέτες – εργαλεία – ερευνητικά έργα και
- δικτύωση

Επιπρόσθετα, κρίνεται σκόπιμη η χρήση των ακόλουθων δεικτών:

- Αριθμός συνεργαζόμενων επιχειρήσεων.

- Αριθμός συνεργαζόμενων φορέων και οργανισμών. Σημειώνεται ότι για αυτόν και τον προηγούμενο δείκτη προτείνεται να αφορούν σε επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς με τους οποίους αναπτύσσεται συστηματική και «θεσμοθετημένη» συνεργασία (π.χ. με πρωτόκολλο συνεργασίας).
- Αριθμός συμμετεχόντων από το ανθρώπινο δυναμικό που συμμετέχει στην υλοποίηση της δράσης σε προγράμματα / δραστηριότητες εκπαίδευσης ή κατάρτισης σχετικά με το αντικείμενο της δράσης.

7.3.2 Εργαστήρια Επιχειρηματικότητας

Πέρα από τους δείκτες που έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί, προτείνεται η χρήση μιας σειράς άλλων δεικτών, η κοινή χρήση των οποίων από όλα τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα θα διευκολύνει σημαντικά τη συνολική παρακολούθηση και αξιολόγηση της δράσης. Πιο συγκεκριμένα προτείνονται οι ακόλουθοι δείκτες:

- Αριθμός συνεργαζόμενων επιχειρήσεων.
- Αριθμός συνεργαζόμενων φορέων και οργανισμών.

Σημειώνεται ότι οι παραπάνω δείκτες αναφέρονται σε επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς με τους οποίους αναπτύσσεται συστηματική και «θεσμοθετημένη» συνεργασία (π.χ. με πρωτόκολλο συνεργασίας).

- Επωφελούμενοι άντρες και γυναίκες από Σχήματα Συμβουλευτικής Καθοδήγησης (mentoring ή coaching).
- Αριθμός επιχειρηματικών σχεδίων που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της δράσης.
- Αριθμός πρωτότυπων εκπαιδευτικών συγγραμμάτων / βοηθημάτων που αναπτύσσονται για τις ανάγκες της δράσης.
- Πλήθος επιστημονικών εργασιών ή δημοσιευμάτων.
- Πλήθος επισκέψεων σε επιχειρήσεις και οργανισμούς. Προτείνεται η αναγωγή

ανά εξάμηνο και ανά μάθημα, ώστε να υπάρχει συγκρισιμότητα μεταξύ διαφορετικών προσεγγίσεων.

- Πλήθος σεμιναρίων (από επιχειρηματίες, στελέχη επιχειρήσεων και οργανισμών ή experts). Ομοίως, προτείνεται η αναγωγή ανά εξάμηνο, ανά μάθημα.
- Αριθμός συμμετεχόντων από το ανθρώπινο δυναμικό της ομάδας υλοποίησης της δράσης σε προγράμματα / δραστηριότητες εκπαίδευσης ή κατάρτισης σχετικά με το αντικείμενο της δράσης.

7.3.3 Γραφεία Διασύνδεσης

Για τα Γραφεία Διασύνδεσης οι νέοι δείκτες που προτείνονται είναι οι εξής:

- Αριθμός συνεργαζόμενων επιχειρήσεων.
- Αριθμός συνεργαζόμενων φορέων και οργανισμών.

Σημειώνεται ότι οι παραπάνω δείκτες αναφέρονται σε επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς με τους οποίους αναπτύσσεται συστηματική και «θεσμοθετημένη» συνεργασία (π.χ. με πρωτόκολλο συνεργασίας).

- Επωφελούμενοι άντρες και γυναίκες φοιτητές / σπουδαστές από εκπαιδευτικά σεμινάρια / εκδηλώσεις.
- Επωφελούμενοι άντρες και γυναίκες απόφοιτοι από υπηρεσίες του Γραφείου Διασύνδεσης.
- Αριθμός αποφοίτων την πορεία των οποίων παρακολουθεί το Γραφείο Διασύνδεσης.
- Επωφελούμενοι άντρες και γυναίκες φοιτητές / σπουδαστές από υπηρεσίες ατομικής συμβουλευτικής.
- Επωφελούμενοι άντρες και γυναίκες φοιτητές / σπουδαστές από υπηρεσίες ομαδικής συμβουλευτικής.

7.3.4 Πρακτική Άσκηση

Για την Πρακτική Άσκηση εκτιμάται ότι οι δείκτες που έχουν χρησιμοποιηθεί μέχρι σήμερα καλύπτουν τις ανάγκες παρακολούθησης και αξιολόγησης της Δράσης. Συνεπώς, δεν προτείνονται νέοι δείκτες.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνικές

Ακρόνυμο Μελετητική ΕΠΕ (2007) «Εξωτερική Αξιολόγηση για τις δράσεις της επιχειρηματικότητας που υλοποιούνται από τα ιδρύματα της Ανώτατης Εκπαίδευσης». Ενδιάμεση Έκθεση Υλοποίησης Έργου, Νοέμβριος. Φορέας ανάθεσης: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ.

COM(2003) 27 «Πράσινη Βίβλος για την Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη». 21 Ιανουαρίου, Βρυξέλλες.

http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/green_paper/green_paper_final_el.pdf

COM (2006) 33 τελικό «Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών Εφαρμογή του κοινοτικού προγράμματος της Λισσαβόνας: Προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσω της εκπαίδευσης και της μάθησης».

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006) «Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Επιτροπής με θέμα Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών Εφαρμογή του κοινοτικού προγράμματος της Λισσαβόνας: Προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας μέσω της εκπαίδευσης και της μάθησης», 2006 / C 209 / 23.

ΕΣΥΕ (2007) «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (α', β', γ', τρίμηνο 2007). Αθήνα: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών.

Ε.Ε. (2000) «Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Μικρές Επιχειρήσεις»
http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/charter/index_en.htm

Ε.Ε (2007) «Στρατηγική έκθεση σχετικά με την ανανεωμένη στρατηγική της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση: έναρξη του νέου κύκλου (2008-2010): Διατήρηση του ρυθμού αλλαγής». Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2004) «Εκπαίδευση στην Επιχειρηματικότητα», Τελική Έκθεση της Ομάδας Εμπειρογνομώνων. Βρυξέλλες.

ΙΟΒΕ (2006) «Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2005-2006». *Συνοπτική Επισκόπηση Έκθεσης*. Αθήνα.

Ιωαννίδης, Σ. και Τσακανίκας, Α. (2007) «Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2006-2007», Αθήνα: Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)

Κανελλόπουλος Κ., Μαυρομαράς Κ. και Μητράκος Θ. (2003) «Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας». Μελέτες αρ. 50, ΚΕΠΕ.

Καραγιάννης, Α. και Χασσίδ, Ι. (1999) *Η Επιχειρηματικότητα στην ελληνική οικονομία*. Αθήνα: Interbooks.

Κατσανέβας Θ. και Λιβάνης Η. (2003) «Η πορεία και τα αίτια της ανεργίας στην Ελλάδα». Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων, τ. 40, σσ.4-12.

Μπαρδή-Γκιζιάκη Ε. (2004) «Βιωσιμότητα του Γραφείου Διασύνδεσης του Πανεπιστημίου Πειραιώς».

Πανεπιστήμιο Πειραιώς-Γραφείο Διασύνδεσης (2006) «Μελέτη εκπόνησης κοινών εργαλείων καταγραφής, κωδικοποίησης και ανάλυσης των αναγκών και των χαρακτηριστικών των χρηστών των υπηρεσιών των Γραφείων Διασύνδεσης».

ΣΕΒ (2004) «Έρευνα για τις Ανάγκες των Επιχειρήσεων σε Ειδικότητες Αιχμής για την τριετία 2005 – 2007». Αθήνα.

Σκάγιαννης, Π. (επιμ.) (2008) *Πάθος, Επιμονή και Διορατικότητα. Εννέα Παράθυρα Ευκαιρίας, Εννέα Επιχειρηματικές Ιστορίες*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Ξενόγλωσσες

Anderson, E. and Gatignon, H. (2005) “Firms and the creation of new markets”. In C.Menard- M. Shirley (eds.) *Handbook of New Institutional Economics*, Dordrecht: Springer.

Baumol, W. (1990) “Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive”. *Journal of Political Economy*, 98 (5), pp. 893-921.

Block, Z. and Stumpf, S.A. (1992) “Entrepreneurship Education Research: Experience and Challenge”. In D. L. Sexton και J.D. Kasarda, (Eds.) *The State of the Art of Entrepreneurship*, pp. 17-45. Boston, MA: PWS-Kent Publishing.

Bolton, B. and Thompson, J. (2000) *Entrepreneurs Talent, Temperament and Technique*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Braun, G. (2005) “The University as an engine of entrepreneurship”. *Working Paper*.

Casson, M. (1982) *The Entrepreneur*. Totowa N.J.: Barnes & Noble.

Charney, A. and Libecap, G. (2000) “Impact of entrepreneurship education”. *Insights: A Kauffman Research Series*. Kauffman Center for Entrepreneurship Leadership.

Clark, B., Davis, C. and Harnish, V. (1984) “Do courses in entrepreneurship aid in new venture creation?”. *Journal of Small Business Management*, 2.

Clark, B.R. (1998) *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. London and New York: International Association of Universities Press and Pergamon-Elsevier Science.

Consortium Champions Entrepreneurship Education. [http:// www.entre-ed.org](http://www.entre-ed.org)

Cowling, M. and Taylor, M. (2001) “Entrepreneurial Women and Men: Two Different Species?”. *Small Business Economics*, 16 (3), pp.167-175.

Delmar, F. and Davidsson, P. (2000) “Where do they come from? Prevalence και characteristics of nascent entrepreneurs”. *Entrepreneurship and Regional Development*, 12(1), pp. 1-23.

Dollinger, M. (2003) *Entrepreneurship. Strategies and Resources*. N.J. Prentice Hall.

Douhan, R. and Henrekson, M. (2007) “The Political Economy of Entrepreneurship”. *Stockholm Research Institute of Industrial Economics Working Paper No 716*.

Drucker, P.F. (1985) *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*. New York: Harper and Row.

Education Council (2001) “Report from Education Council to the European Council on the Concrete future Objectives of Education and Training Systems”. 5980/01, EDUC 23, February 14, Brussels.

http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/rep_fut_obj_en.pdf

Education and Training for Entrepreneurship (2006) “Assessment of compliance with the entrepreneurship education objective in the context of the 2006 Spring Council conclusions”.

http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/.

Education and Training for Entrepreneurship (2008) ‘Entrepreneurship in higher education, especially in non-business studies’.

http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/

European Commission, Directorate – General for Education and Culture (2003) “Implementation of “Education & Training 2010” work programme”. Progress Report of the Working Group “Basic Skills, Entrepreneurship and Foreign Languages”.

EC and Norwegian Government (2006) “Entrepreneurship Education in Europe: fostering Entrepreneurial Mindsets through Education and Learning”. European Conference on Entrepreneurship Education, Oslo, 26-27 October, Final Proceedings.

http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/support_measures/training_education/oslo.htm

European Commission (2008) Enterprise and Industry, Project “Entrepreneurship in Higher Education, especially within non-business studies”. *Final Report of the Expert Group*, COM (2006) 33.

Evans, A. and Jones, R. (2001) “The contribution of Higher Education to the Development of Entrepreneurship: The Wolverhampton Business School experience”. University of Wolverhampton Management Research Centre.

Fayolle, A. (1998) “Teaching of Entrepreneurship: Outcomes from an innovative experience”. *Internationalizing Entrepreneurship Education και Training Conference, IntEnt98*. Germany: Oestrich-Winkel.

Fleming, P. (1999) “Education for Entrepreneurship in the Curriculum at University Level”. *Industry and Higher Education (IHE)*, Vol. 14, December, pp. 405–407.

Fleming, P. (1996) “Entrepreneurship Education in Ireland: A Longitudinal Study.” *Academy of Entrepreneurship Journal, European Edition*, 2, (1).

Gartner, W.B. and Vesper, K.H. (1994) “Executive Forum: Experiments in Entrepreneurship Education: Successes and Failures”. *Journal of Business Venturing*, 9, pp. 179-187.

Gorman, G., Hanlon, D., and King, W. (1997) “Some Research Perspectives on Entrepreneurship Education, Enterprise Education, and Education for Small Business Management: A Ten Year Literature Review”. *International Small Business Journal*, April/June, pp. 56-77.

Grant, A. (1998) “Entrepreneurship—Die grundlegende wissenschaftliche Disziplin für das Fach Wirtschaft des 21. Jahrhunderts”. In, G. Faltn, S.Ripsas, and J. Zimmer, (eds.) *Entrepreneurship—Wie aus Ideen Unternehmen Werden*, pp. 235–244 Munich: C. H. Beck, [German translation].

Higher Education Entrepreneurship Group Review 2004/5, A South-East England Development Agency Publication.

Hills, G.E. (1988) “Variations in University Entrepreneurship Education: An Empirical Study of an Evolving Field”. *Journal of Business Venturing*, 3, pp. 109-122.

Kate, J.A. (1994) “Growth of endowments, chairs and programs in entrepreneurship on the college campus”. In Frank Hoy, Thomas G. Monroy και Jay Reichert (eds) *The Art και Science on Entrepereurship Education, Volume I*. Cleveland: Baldwin-Wallace College.

Katz, J.A. (2003) “The Chronology and Intellectual Trajectory of American Entrepreneurship Education”. *Journal of Business Venturing* 18(2), pp. 283-300.

Klatt, L.A. (1988) “A Study of Small Business/Entrepreneurial Education in Colleges and Universities”. *The Journal of Private Enterprise*, 4(Fall), pp. 103-108.

Kolvereid, L. and Moen, O. (1997) “Entrepreneurship among business graduates: does a major in entrepreneurship make a difference?”. *Journal of European Industrial Training*, 21 (4-5), pp.154-157.

Koschatzky, K. (2001) “The role of higher education institutions for entrepreneurship stimulation in regional innovation systems. Evidence from the network-oriented ‘EXIST: Promotion of university based start-ups’ programme in Germany”. Fraunhofer Institute Systems and Innovation Research Working Paper No R3/2001.

Lafuente, A. and Salas, V. (1989) “Types of entrepreneurs and firms: The case of new Spanish firms”. *Strategic Management Journal*, 10, pp. 17-30.

Laukannen, M. (2000) “Exploring alternative approaches in high-level entrepreneurship education: creating micro mechanisms for endogenous regional growth”. *Journal of Entrepreneurship and Regional Development*, 12.

Levie, J., Brown, W. and Steele, L. (2001) “How entrepreneurial are Strathclyde Alumni?”. International Entrepreneurship: Reasearching New Frontiers Conference, Strathclyde University.

Lüthje, C. and Franke, N. (2002) “Fostering entrepreneurship through university education και training: Lessons from Massachusetts Institute of Technology”. 2nd Annual Conference of the European Academy of Management, Sweden.

McMullan, W., Long, W.A. and Wilson, A. (1985) “MBA concentration on entrepreneurship”. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 3(1), pp. 18-22.

McMullen, W.E. and Long, W.A. (1987) “Entrepreneurship Education in the Nineties”. *Journal of Business Venturing*, 2, pp. 261-275.

Meyer, G.D. (2001) “Major Unresolved Issues και Opportunities in Entrepreneurship Education”. Coleman White Paper (USASBE National Conference, February 2001).

Mitchell, R.K. and Chesteen, S.A. (1995) “Enhancing entrepreneurial expertise: Experiential pedagogy και the new venture expert script”. *Simulation and Gaming*, 26(3), pp. 288-306.

Mitra, J. (2005) “Fostering a culture for entrepreneurship and innovation: the University as innovative stakeholder”. OECD Conference on Fostering Entrepreneurship: The role of Higher Education, June 23-24 Trento, Italy.

North, D. (1990) *Institutions, Institutional change and Economic Performance*. Cambridge: University Press.

Plaschka, G.R. and Welsch, H.P. (1990) “Emerging structures in entrepreneurship education: Curricula designs και strategies”. *Entrepreneurship Theory και Practice*, 14(3), pp. 55-71.

Price, C. and Monroe, S. (1993) “Educational training for woman and minority entrepreneurs positively impacts venture growth and economics development”. *Frontiers of Entrepreneurship Research*, Babson College.

Robinson, P. and Hayes, M. (1991) “Entrepreneurship Education in America’s Major Universities”. *Entrepreneurship Theory και Practice*, 15(3), pp. 41-52.

Robinson, P. and Sexton, E. (1994) “The effect of education and experience selfemployment success”. *Journal of Business Venturing*, 9(2), pp. 141-157.

Ronstadt, R. (1987) “The Educated Entrepreneurs: A New Era of Entrepreneurial Education is Beginning”. *American Journal of Small Business*, 11(4), pp. 37-53.

Ronstadt, R. (1990) “The Educated Entrepreneurs: A New Era of Entrepreneurial Education is Beginning”. In C.A. Kent (Ed.) *Entrepreneurship Education*, pp. 69-88, New York: Quorum Books.

Schmude, J. and Uebelacker, S. (2003) “Ranking 2003: Vom Studenten zum Unternehmer: Welche Universität bietet die besten Chancen?” Regensburg.

Schumpeter, J. (1934) *The theory of economic development*. New York: Oxford University Press.

Scott, M.G. and Twomey, D.F. (1998) “The Long Term Supply of Entrepreneurs: Student’s Career Aspirations in Relation to Entrepreneurship”. *Journal of Small Business Management*, 26(4), pp. 5-13.

Sexton, D.L. and Upton, N.E. (1987) “Evaluation of an Innovative Approach to Teaching Entrepreneurship.” *Journal of Small Business Management*, 25(1), pp. 35-43.

Sexton, D.L. and Upton-Upton, N. (1987) “Evaluation of innovative approach to teaching entrepreneurship”. *Journal of Small Business Management*, 25(1), pp. 35-43.

Solomon, G.G., Duffy, S., and Tarabishy, A. (2002). “The state of entrepreneurship education in the United States: A nationwide survey and analysis”. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1(1), pp.65–86.

Solomon, G.T., and Sollosy, M. (1977). “Nationwide survey in course offerings in small business management/entrepreneurship”. International Council for Small Business.

Solomon, G.T. (1979). “Small business management resource guides”, vol. 1 –6. Washington, D.C.: U.S. Small Business Administration.

Solomon, G.T., and Fernald, L.W., Jr. (1991). “Trends in small business management and entrepreneurship education in the United States”. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 15, pp. 25–39.

Solomon, G.T., Weaver, K.M., and Fernald L.W., Jr. (1994). “Pedagogical methods of teaching entrepreneurship: An historical perspective”. *Gaming and Simulation*, 25 (3).

Solomon, G.T. (2002). “Entrepreneurship education and training in the United States: Policy, strategy or disjointed incrementalism” in Tan Wee Liang (ed.) *The Dynamics of Entrepreneurship*, Singapore: Prentice Hall .

Stevenson, L. (2005) “Entrepreneurship education: the practice in OECD countries”. OECD Conference on Fostering Entrepreneurship: The role of Higher Education, June 23-24 Trento, Italy.

Streeter, D.H., Jaquette, J.P.Jr., and Hovis, K. (2002) “University-Wide Entrepreneurship Education: Alternative Models and Current Trends”. Working Paper, pp. 42, Ithaca: Cornell University Press.

Swedberg, R. (2000) “The social science view of entrepreneurship: Introduction and practical applications”. In R. Swedberg, (ed.) *Entrepreneurship: The Social Science view*, Oxford: University Press.

Upton, N., Sexton, D. and Moore, C. (1995) “Have we made a difference? An examination of career activity of entrepreneurship majors since 1981”. Entrepreneurship Research Conference, USA :Babson College.

USGPO (United States Government Printing Office (2006) “The small business economy for data year 2005, Report to the President”. Washington.

Van Clouse, G. H. (1990) “A controlled experiment relating entrepreneurial education to student’s start-up decisions”. *Journal of Small Business Management*, 28(2), pp. 45- 53.

Varela, R. (1997) “Entrepreneurial Education in Latin America”. Center for Entrepreneurship Development.

Vesper, K. (1974). “Entrepreneurship education 1974”. Society for Entrepreneurship and Application. Milwaukee, U.S.A.

Vesper, K.H. and Gartner, W.B. (1997) “Measuring Progress in Entrepreneurship Education”. *Journal of Business Venturing*, 12 (5), pp.403–421.

Vesper, K.H. and McMullen, W.E. (1988) “Entrepreneurship: Today Courses, Tomorrow Degrees?”. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 13(1), pp. 7-13.

Williams, S. and Turnbull, A. (1997) “First moves into entrepreneurship teaching in Scottish Universities: A consortium approach”. The Robert Gordon University.

Wilson, K. (2005) “Entrepreneurship education at European Universities and Business Schools”. OECD Conference on Fostering Entrepreneurship: The role of Higher Education, June 23-24 Trento, Italy.

World Bank (2007) «Doing Business 2008». Washington D.C.: World Bank and the International Finance Corporation.

Zeithaml, C.P. and Rice, G.H. (1987) “Entrepreneurship/Small Business Education in American Universities”. *Journal of Small Business Management*, 25(1), pp. 44-50.